

**T. C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**İSLAMOFOBİK TUTUM VE REFLEKSLERİN TÜRK
TOPLUMUNUN UYUM SÜREÇLERİNE ETKİSİ:
NORVEÇ ÖRNEĞİ
(Doktora Tezi)**

Musa GELİCİ

**Prof. Dr. Ali AKDOĞAN
Danışman**

RİZE

2020

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalında, Musa GELİCİ tarafından hazırlanan “İslamofobik Tutum ve Reflekslerin Türk Toplumunun Uyum Süreçlerine Etkisi: Norveç Örneği” başlıklı bu çalışma, 19.08.2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından [Doktora Tezi] olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Ali AKDOĞAN

Kabul

Üye: Prof.Dr. Yavuz KÖKTAŞ

Kabul/Red

Üye: Doç. Dr. Süleyman TURAN

Kabul/Red

Üye: Prof.Dr.Ali COŞKUN

Kabul/Red

Üye:Prof. Dr. Fazlı POLAT

Kabul/Red

— / — / —

İmza

Doç. Dr. Ahmet YANIK

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Bu tezdeki bütün bilgileri etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yaptığımı bildiririm. İfade ettiklerimin aksi ortaya çıktığında ise her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim./....../2020

(İmza)

Tezi Hazırlayanın

Adı SOYADI

ÖNSÖZ

2000’li yıllarda internetin küresel bir ağ olarak hayata çok güçlü girmesi, medya ve iletişim ağlarının da gün be gün yaygınlaşması dünyanın herhangi bir yerindeki olayı anında takip etme, haberdar olma ve etkilenme durumunu da beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla postmodern süreçte postmodern iletişim ağları ile İkinci Dünya Savaşı sonrası göçleriyle sınırların belirsizleştiği bir ortamda homojen ve ulus devlet yapısının giderek çokkültürlü ve çok dinli bir yöne evrildiği Kuzey Avrupa ülkesi olan Norveç’te ABD ve Avrupadakine benzer ama daha az bir tonda ‘çokkültürlülük’, ‘İslamofobi’, ‘İslam’ ve ‘Müslümanlar’ konuları 11 Eylül ile birlikte sıkça konuşulan ve problemleştirilen konular haline gelivermiştir. Özellikle Norveç kişi başına düşen 69.002 dolar gayri safi milli hâsıla oranı ile, ayrıca nüfusun az olması yönüyle yaşanılır bir ülke olarak dünyada son yıllarda adını çokça duyurur olması yönüyle bu tartışmalar ve rahatsızlıklar dikkatlerden kaçmış veya önemsenmemiştir. Nihayet 22 Temmuz 2011 tarihinde meydana gelen ve yüze yakın kişinin katledildiği Breivik terör saldırısı Norveç’i İslamofobi ekseninde en çok konuşulan ülke yapmıştır.

Bu noktada Norveç’te ‘Breivik terör olayı’ sonrası, Müslüman göçmenler aleyhine rahatsızlıkların daha açık dile getirildiği, çokkültürlülük politikalarının eleştirilmesi bahanesine sığınarak İslamofobik düşüncelerin daha cüretkâr konuşulduğu, belki de zaten varolan ama görünür olmayan İslamofobik temelli rahatsızlıkların bu bahanelerle açığa çıkartılıp köpürtülmesi belli çevrelerce fırsat olarak görülmüştür.

Dolayısıyla bu çalışmamızda özellikle 1960’lı yıllardan başlayarak 1980’li yıllarda dış göç yoluyla Norveç’te çalışmak ve üretime katkı sağlamak üzere vatanından ayrılan ve orada yeni hayatlar kuran Türk toplumunun yıllar süren entegrasyon mücadelesini anlatıyoruz.

Gerek doktora dersi süresince teorik düzeyde okumalarım değerli katkıları için, gerek tez aşaması safhasında tecrübe, destek, moral ve motivasyonla çalışmaya yön vererek katkılar sunduğu için, değerli danışman hocam Prof.Dr Ali

AKDOĞAN beyefendiye, ders dönemi boyunca istifade ettiğim Prof.Dr. Hasan Ayık'a, Doç.Dr. Süleyman Turan, Doç Dr. Muhammed Kızılgöç, Doç Dr. Bayramali Nazır, hocalarıma, tez izleme aşamasında katkılar sunan Prof. Dr. Yavuz Köktaş, Doç.Dr. Süleyman Turan hocalarıma, ayrıca, Dr.Erol Sungur hocama; doktora eğitimime Rize'de başlamamı teşvik eden Doç.Dr. Mustafa IRMAK hocama, tez konusunu belirleme aşamasında önerilerinden istifade ettiğim Prof. Dr. Adnan Bülent BALOĞLU hocama, nitel çalışmamda uzman gözüyle süreci takip eden ve katkılar sunan Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı Dr. Ersoy KARABAY'a, çalışmamı sabırla okuyup öneriler sunan Prof.Dr. Ali Coşkun hocama, belli aşamada kendisine danıştığım Prof.Dr. Halil Aydınalp hocama, Norveç'te kaldığım altı yıla yakın süre içinde yakın sohbetleriyle hafızamda silinmeyecek derin ve güzel hatıralar bırakan ve tezin her aşamasında doğrudan katılımı destek sunmuş olan Türk İslam Birliği dernek ve cami cemaatine, Norveç gazetelerinin çevirisinde destek veren Daniel NORMAN'a, Norveç literatürü için destek sağlayan Oslo Üniversitesi Kütüphane görevlisi Muharrem YILMAZ'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Son olarak aile içinde beni çalışmayı tamamlamam noktasında destekleyen ve fedakârlık eden sevgili eşim Dr. Zehra GELİCİ'ye, kızlarım Gülnihal ve Neslişah'a sonsuz şükranlarımı sunuyorum.

Musa GELİCİ
İstanbul-Üsküdar
2020

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	2
ETİK BEYAN.....	3
ÖNSÖZ	4
İÇİNDEKİLER	6
ÖZET	11
ABSTRACT.....	12
KISALTMALAR.....	13
TABLolar LİSTESİ.....	14
ŞEKİLLER LİSTESİ	16
GİRİŞ	17

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. İSLAMOFOBİ	32
1.1.1. İslamofobi Kavramı	32
1.1.1.1. Batıda İslamofobinin Tarihi ve Gelişim Süreci	41
1.1.1.2. İran İslam Devriminden Berlin Duvarı'nın Yıkılmasına Kadar Olan Süreç	42
1.1.1.3. Berlin Duvarının Yıkılmasından 11 Eylül'e Kadar Olan Süreç	44
1.1.1.4. 11 Eylül Sonrası Süreç	46
1.2. ZENOFOBİ.....	52
1.2.1. Zenofobi (Yabancı Düşmanlığı) Kavramı	53
1.2.2. Zenofobi'nin (Yabancı Düşmanlığı) Batı Avrupa'daki Gelişim Süreci ve Tarihi	56
1.3. TEMEL SOSYAL SÜREÇLER	60
1.3.1. Yakınlaştırmacı Süreçler.....	61
1.3.1.1. Uyma	62
1.3.1.2. İşbirliği	62
1.3.1.3. Bütünleşme	63

1.3.2. Uzaklaştırıcı Süreçler	67
1.3.2.1. Muhalefet.....	67
1.3.2.2. Rekabet	68
1.3.2.3. Çatışma	69
1.4. TÜRKİYE'DEN AVRUPA'YA VE NORVEÇ'E İŞ GÜCÜ GÖÇÜ	74
1.4.1. Türkiye'den Avrupa'ya İş Gücü Göçü.....	74
1.4.2. Türkiye'den Norveç'e İş Gücü Göçü	77
1.5. NORVEÇ'İN GÖÇ VE ENTEGRASYON POLİTKALARI.....	80
1.5.1. Norveç Toplumunun Sosyo-kültürel Profili.....	80
1.5.2. Norveç Devletinin Resmi Entegrasyon Politikaları	86
1.5.3. Norveç'te Dinlerin Yasal Statüsü ve Dinî Hak ve Özgürlükler	96
1.5.4. Farklı Kültür ve Din Mensupları Arasında Diyalog.....	109
1.5.5. Entegrasyon Konusunda Norveç Toplumunda Yaşanan Tartışmalar .	116
1.6. NORVEÇ'TE ENTEGRASYONU ETKİLEYEN FAKTÖRLER: HOMOJEN KÜLTÜR SÖYLEMİ, ZENEFOBİ VE İSLAMOFOBİ	119
1.6.1. Norveç'te İslamofobik ve Zenefobik Eylem ve Olaylar	125
1.6.1.1. 2006 Karikatür Krizi	125
1.6.1.2. 2006 Norveç (Magazinet Dergisi) Karikatür Krizi	127
1.6.1.3. 2006 Karikatür Krizinin Norveç'teki Tartışma Evreni	128
1.6.1.4. 2011 Anders Breivik Terör Katliamı.....	131
1.6.2. Sanal Evrende Breivik'in İdolleştirilmesinin Tezahürleri	140
1.6.2.1. Yeni Zelanda Cami Saldırısı	143
1.6.2.2. Norveç Baeurum Al-Noor Camisi Saldırısı	144
1.6.3. Norveç'te Aşırı Sağ Söylemin ve Gizli İslamlaşma İddialarının Örgütlenmesi	146
1.6.3.1. Pegida ve Sian	150
1.6.4. Norveç'te Ayrımcılık	156
1.6.4.1. Eğitim Alanında Ayrımcılık	156
1.6.4.2. Kadınlara Yönelik Ayrımcılık	158
1.6.4.3. İşgücünde Ayrımcılık	162
1.6.4.4. Norveç Medyasında Ayrımcılık	162
1.6.4.5. Müslümanlara Yönelik Nefret Suçları	168

1.7. NORVEÇ TÜRK TOPLUMUNUN SOSYO-KÜLTÜREL PROFİLİ	169
1.7.1. Türklerin Nüfusu	169
1.7.2. Türklerin Ekonomik Profili	172
1.7.3. Türklerin Konutları ve Yerleşim Bölgeleri	176
1.7.4. Türklerin Eğitim Durumu	178
1.7.5. Türklerin Kurdukları Sivil Toplum Örgütleri	179
1.7.6. Türklerin Kurdukları Cami ve Dernekler	179

İKİNCİ BÖLÜM

UYGULAMALI ARAŞTIRMA BULGULAR VE YORUMLAR

2.1. İSLAMOFOBİ	184
2.1.1. İslamofobi'nin Mahiyeti, Etki ve Algı Alanı	184
2.1.2. Tema Değerlendirmesi	189
2.1.2. İslamofobi'nin Tecrübe Boyutunun İfadesi	191
2.1.2.1. İslamofobiyi Kendi Tecrübesi Üzerinden Örnekleyenler	191
2.1.2.2. İslamofobiyi Kendisi Tecrübe Etmeyip Başkasının Tecrübesi Üzerinden Örnekleyenler	195
2.1.2.3. Olguyu Reddetmeyen Fakat Olguya Fenomonolojik Yaklaşımla ve Eleştirel ve Çok Yönlü Bakanlar	197
2.1.2.4. Tema Değerlendirmesi	201
2.1.3. Müslümanlar'a Yönelik Tutum ve Davranışların Farklılaşması	203
2.1.3.1. Farklılaşmanın Farkedilmesi	204
2.1.3.2. Farklılaşmanın İstikameti	207
2.1.3.3. Farklılaşan Tutum ve Davranışların Tarihle Dönemleştirilmesi ...	208
2.1.3.4. Aşırı Sağ Siyaset ve “Farklılaşma” Üzerine Yaklaşımlar	211
2.1.3.4.1. Korelasyonu Doğru orantılı görme Durumu	212
2.1.3.4.2. Korelasyonu Anlamlı Bulmama Durumu	213
2.1.3.4.3. Korelasyonu Çift Yönlü Bulma Durumu	214
2.1.3.5. Tema Değerlendirmesi	215
2.2. ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK VE ENTEGRASYON	217
2.2.1. İslamofobi ve Entegrasyon İlişkisi Üzerine Yaklaşımlar	217
2.2.1.1. “Olumsuz Etkilenmişlik” Semptomu	219

2.2.1.2. “Çoklu Parametreler Var!” Durumu.....	221
2.2.1.3. Tema Değerlendirmesi	223
2.2.2. Kanunlarda Yapılan Yasaklamaların Ya da Sınırlandırmaların	
Entegrasyon Sürecine Etkisinin Ele Alınması	224
2.2.2.1. Aile Birleşiminde Sınırlamalar.....	225
2.2.2.2. Burka giymenin Sınırlanması.....	225
2.2.2.3. Cami Mimarisi Sınırlamaları.....	226
2.2.2.4. Pasaport Fotoğrafında Güvenlik Kuralı	227
2.2.2.5. Erkek ve Kadın Sünneti Sınırlama ve Yasağı	227
2.2.2.6. Kurban Kesimindeki Zorluklar	228
2.2.2.7. Tema Değerlendirmesi	228
2.2.3. Entegrasyona Yönelik İstekli veya İsteksiz Olma Durumunun Sürecin	
Tarafları Açısından İncelenmesi	231
2.2.3.1. Norveç Türk Toplumu Açısından Bakış	232
2.2.3.2. Ev Sahibi Toplum Açısından Bakış	233
2.2.3.3. Alternatif ve Çoklu Bakış.....	234
2.2.4. Çok Kültürlülük Politikalarına Yaklaşım.....	235
2.2.4.1. Olumluyıcı Yaklaşım.....	236
2.2.4.2. Eleştirel yaklaşım	237
2.2.4.3. Tema Değerlendirmesi	238
2.3. ENTEGRASYONA ETKİSİ BAKIMINDAN NORVEÇ’TE	
İSLAMOFOBİ’NİN BÜYÜKLÜĞÜ	240
2.3.1. “Kangren Olmuş” Durum Teşhisi.....	240
2.3.2. Görece ‘İyiyiz’ Yaklaşımı.....	241
2.3.3. Tema Değerlendirmesi	242
2.4. ÇÖZÜM ÖNERİSİ SUNMA VE GELECEĞE BAKIŞ.....	242
2.4.1. Çözüm Önerileri Sunma.....	242
2.4.1.1. Norveç Devletinin Yapması Gerekenler	243
2.4.1.2. Norveç Halkının Yapması Gerekenler	245
2.4.1.3. Müslüman ya da Türklerin Yapması Gerekenler	246
2.4.1.4. Medyanın Yapması Gerekenler.....	249
2.4.1.5. Tema Değerlendirmesi	251

2.5. AN'A VE GELECEĞE BAKIŞ	253
2.5.1. Karamsar Yaklaşım.....	254
2.5.2. Umutlu Yaklaşım	255
2.5.3. Tema Değerlendirmesi	255
SONUÇ.....	257
KAYNAKÇA.....	266
EKLER.....	277
ÖZ GEÇMİŞ	280

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ana Bilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri

Tez Türü: Doktora Tezi

Danışmanı: Prof. Dr. Ali AKDOĞAN

Hazırlayan: Musa GELİCİ

Yıl: 2020

Sayfa Sayısı: 280

ÖZET

İSLAMOFOBİK TUTUM VE REFLEKSLERİN TÜRK TOPLUMUNUN UYUM SÜREÇLERİNE ETKİSİ: NORVEÇ ÖRNEĞİ

Kavram olarak İslamofobi hem İslam'dan korkma ve ürkme hem de Müslümanlardan çekinme ve onlardan hoşlanmama şeklinde tezahür eden irrasyonel bir korkudur ve bu durum fobiden kaynaklanan çeşitli söylem, tutum ve tavırlar bütününden oluşan bir olguya dönüşmüştür. Yakın tarihi süreç içerisinde ise bambaşka bir boyutta ırkçılık, yabancı düşmanlığı, önyargı, ayrımcılık, dışlanma, terör gibi kavramlarla tanımlanarak özellikle Avrupa'da yaşayan çok sayıdaki Müslüman toplulukların gündelik yaşantılarını olumsuz etkilemiştir. Bir Kuzey Avrupa ülkesi olan Norveç de bu tartışmalardan ileri derecede etkilenmiştir. Özellikle 22 Temmuz 2011 yılında meydana gelen Breivik terör saldırısı ile "Norveç" dünya gündeminde "İslam karşıtlığı"nın gündemi meşgul etmesi bakımından en üst sırada yerini almış ve bu tarih sonrası İslamofobi ile ilintili olan ırkçılık, yabancı düşmanlığı, gizli İslamlaşma, çokkültürlülük, aşırı sağ gibi konular daha sık konuşulmuş ve tartışılmıştır. 2019 Ağustos ayında Norveç Oslo'da bir camiye silahlı saldırı düzenlenmiş, yine 2019 yılı içerisinde iki kez Kur'an-ı Kerim-i yakma eylemi gerçekleşmiştir. Bu bakımdan özellikle son zamanlarda Norveçte giderek yaygınlaşan İslam karşıtı yaklaşım, eylem, grup ve anlayışlar teorik çerçevede ve alan çalışmasıyla elde ettiğimiz verilerin anlamlandırılması neticesinde ele alınmış, ve nihayet İslamofobinin Norveç'te yaşayan Müslüman-Türklerin entegrasyon süreçlerine nasıl etki ettiği hususu, okuyucuya sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İslamofobi, Zenofobi, Norveç, Toplumsal Uyum (Entegrasyon)

Recep Tayyip Erdogan University Graduate School of Social

Sciences Department: Philosophy and Religious Sciences

Thesis Type: Doctorate

Doctorate Thesis Supervisor: Prof. Dr. Ali AKDOĞAN

Author: Musa GELİCİ

Year: 2020

Pages: 280

ABSTRACT

EFFECT OF ISLAMOPHOBIA ATTITUDE AND REFLEX TO ADAPTATION PROCESS OF TURKISH SOCIETY: NORWAY SAMPLE

As a concept, Islamophobia is an irrational fear manifesting itself with fear from Islam and Muslims, and disliking them; and this has evolved into a phenomenon consisting of various discourses and attitudes that stem from phobia. In recent historical period, it was defined with some concepts such as racism, xenophobia, prejudice, discrimination, exclusion, terrorism, etc. in a completely different dimension, and affected the daily lives of a large number of Muslim communities living in Europe in particular, Norway, which is a Northern European country, has also been highly influenced by these debates. Especially with the Breivik terrorist attack that took place on July 22, 2011, “Norway” took its place at the top of the world agenda in terms of “anti-Islam” concept, and as of this date, issues such as post-history islamophobia related to racism, xenophobia, secret Islamization, multiculturalism, far-right have been discussed more frequently. There was a shooting in Norway to a mosque in Oslo in August 2019, there were two acts of burning of the Quran in 2019. In this context, especially in the recent period, Islamophobia, which is considered in the theoretical framework of the importance of actions, groups and understandings, which have become increasingly common in Norway as a result of the meaning of the data obtained through field work, the issue of how Muslim-Turks living in Norway are affected in terms of the integration processes have been discussed in the light of the reports, and the results are presented to the reader.

Keywords: Islamophobia, Xenophobia, Norway, Social Adaptation (Integration)

KISALTMALAR

AIHM	:	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AUF	:	Arbeidernes Ungdomsfylking (İşçi Partisi Gençlik Birliği)
BM	:	Birleşmiş Milletler
C	:	Cilt
CERS	:	Centre européen Robert Schuman
Çev	:	Çeviri
Ed	:	Editör
EU	:	European Union
EUMC	:	Muslims in The European Union-Discrimination and İslamophobia
F	:	Fakülte
FIRA	:	European Union Agency for Fundamental Rights
ICERD	:	International Convention on the Elimination of All forms of Racial Discrimination
IMDI	:	Directorate of Integration and Diversity
KRL	:	Kristendom, Religion, Livssyn
KRLE	:	Kristendom, Religion, Livssyn og Etikk-Hristiyanlık, Din, Hayat Görüşleri ve Ahlak
NDL	:	“Norsk Forsvars Allianse” (Norveç’i Savunma İttifakı)
NOK	:	Norveç Kronu (Norveç Para Birimi)
NORTIB	:	Norveç Türk İslam Birliği
NRK	:	Norveç Yayın şirketi
NOTAF	:	Norveç Türk İşadamları Derneği
PEGIDA	:	Patriotische Europaer Gegen Islamisierung Des Abendlandes (Avrupa’nın İslamlaşmasına karşı vatansever Avrupalılar)
RLE	:	Religion Livssyn og Etikk
SBE	:	Sosyal Bilimler Enstitüsü
SSCB	:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği”
SIAN	:	Stopp Islamiseringen av Norge
TİB	:	Türk İslam Birliği
UDI	:	Utlendingsdirektoratet (Devlet Yabancılar Genel Müdürlüğü)

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcılara Verilen Kodlar ve Cinsiyetleri	29
Tablo 2. Kuzey Ülkelerine Giriş Yapan Türk Göçmenlerin Ortalama Yıllık Sayısı, 1960-1990.....	78
Tablo 3. Norveç'teki Göçmenlerin Kategorileri, 1990-1993	79
Tablo 4. Norveç'te Yaşayan Türk Göçmenlerin Belediyelere Göre Dağılımı, 1994	79
Tablo 5. 2010-2013 Yılları Arasında Türlerine Göre Bildirilmiş ve Rapora Alınmış Nefret Suçları Sayısı Tablosu	169
Tablo 6. Kuzey Ülkelerine Giriş Yapan Türk Göçmenlerin Ortalama Yıllık Sayısı, 1960-1990.....	171
Tablo 7. Kuzey Ülkelerinde Yaşayan Türk Göçmenlerin Sayısı, 1981-1993	172
Tablo 8. Norveç'teki Göçmenlerin Kategorileri, 1990-1993	172
Tablo 9. Soru 1 Temalar (İslamofobi'nin mahiyeti, Etki ve Algı Alanı)	184
Tablo 10. Soru 2 Temalar (Olgusal Durumu Kendi Tecrübesi Üzerinden Örnekleyenler)	192
Tablo 11. Soru 2 Temalar (Olgusal Durumu Kendisi Tecrübe Etmeyen Ama Başkasının Tecrübesi Üzerinden Örnekleyenler)	195
Tablo 12. Soru 2 Temalar (Olguyu Reddetmeyen Ancak Fenomenolojik Yaklaşımla Eleştirel ve Çok Yönlü Bakanlar)	198
Tablo 13. Soru 3 Temalar (Farklılaşmanın Farkedilmesi).....	204
Tablo 14. Soru 3 Temalar (Farklılaşmanın İstikameti).....	207
Tablo 15. Soru 3 Temalar (Farklılaşma Durumunu Tarihle Belirginleştirme ve Dönemleştirme)	208
Tablo 16. Soru 3 Temalar (Aşırı Sağ Siyaset ve Farklılaşma Korelasyonu Üzerine Yaklaşımlar)	211
Tablo 17. Soru 4 Temalar – Çok Kültürlülük ve Entegrasyon İlişkisi (İslamofobi ve Entegrasyon İlişkisi Üzerine Yaklaşımlar)	218

Tablo 18. Soru 4 Temalar – Çok kültürlülük ve Entegrasyon İlişkisi (Kanunlarda Yapılan Yasaklamaların ya da Sınırlandırmaların Entegrasyon Sürecine Etkisi).....	224
Tablo 19. Soru 4 Temalar – Çok Kültürlülük ve Entegrasyon İlişkisi (Sürecin, Tarafların Entegrasyona Yönelik Tutumları Açısından İncelenmesi)...	231
Tablo 20. Soru 6 temalar (Türklerin Norveç Çokkültürlülük Politikalarına Yaklaşımı)	235
Tablo 21. Soru 4 Temalar – Çok kültürlülük ve Entegrasyon İlişkisi (Entegrasyona Etkisi Bakımından Norveç’te İslamofobinin Büyüklüğü)	240
Tablo 22. Soru 5 Temalar – Çözüm Önerileri (Norveç Devletinin Yapması Gerekenler)	243
Tablo 23. Soru 5 Temalar – Çözüm Önerileri (Norveç Halkının Yapması Gerekenler)	245
Tablo 24. Soru 5 Temalar – Çözüm Önerileri (Müslüman ya da Türklerin Yapması Gerekenler)	246
Tablo 25. Soru 5 Temalar – Çözüm Önerileri (Medyanın Yapması Gerekenler)	249
Tablo 26. Soru 7 Temalar – (A’na ve Geleceğe Bakış).....	253

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. “İslamofobi” Olgusunun Kavramsal Haritası.....	38
Şekil 2. Dünyada ve Batı Avrupa’da İslamofobiyi Tırmandıran Olaylar Kronolojisi (1979-2019)	52
Şekil 3. Ükelere Göre Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarının Dağılımı	76
Şekil 4. Norveç’e Gelen Göçmenlerin Ükelerinin İsimleri ve Norveçteki Nüfus Oranları	81
Şekil 5. Norveç Kilisesi Dışında Kalan İnanç ve Hayat Görüşü Toplumu Üyeleri	84
Şekil 6. ‘Grönland’ın Müslüman Mahallesi Olarak Medyada Tasviri	86
Şekil 7. Norveç’in Entegrasyon Politikası Modeli	90
Şekil 8. Norveç Kilisesi Dışında Kalan İnanç ve Hayat Görüşü Toplumu Üyeleri	103
Şekil 9. Norveç’te Bulunan Camilerin Şehirlere Göre Dağılımı (2009)	106
Şekil 10. Norveç Medyasının, Norveç Prensini Cami Ziyaretine İlişkin Yayınladığı Haberinde Okuyucuya “Tokalaşma Krizi” Şeklinde Sunduğu Fotoğraf.	114
Şekil 11. Sanaldan Gerçek Dünyaya Taşınan Beyaz Aşırı İrkçiliğin Online Dünyası.....	142
Şekil 12. Pegida ve Sian Gruplarının Norveç’te 2015 Yılı Ocak ve Ağustos Ayları Arasında Yapmış Oldukları Eylemlerin Yerleri ve Katılımcı Sayıları..	153
Şekil 13. Pegida Grubu Üyelerinin Facebook Beğeni Tıklaması Toplam Sayısı (Haziran 2015).....	154
Şekil 14. Pegida Norveç, Çevrimiçi ve Çevrimdışı Aktivite Seviyeleri (2015)..	155
Şekil 15. Norveçte Yaşayan Türklerin 2012-2013 Yılı İçerisindeki Sayısı	170
Şekil 16. 2012 Yılı Göçmen Kadın ve Erkeklerin Geldikleri Ükelere Göre İşgücüne Katılım Oranları	175

GİRİŞ

İslam'a ve Müslümanlara karşı takınılan olumsuz tutum ve yaklaşımları, önyargıları, bazen şiddete varan fiziksel saldırıları ifade etmek için kullanılan İslamofobi, bazılarına göre üretim yoluyla arza sunulan bir kavram olarak son yıllarda dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan Müslüman azınlıkları derinden rahatsız ve huzursuz eden konulardan bir tanesi olarak karşımızda durmaktadır.

Özellikle 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletlerinde ikiz kulelerin vurulması süreciyle “İslamofobi” kelimesi Müslümanları mercek altına alan, suçla ilişkilendiren ve olumsuz önyargıların hedef tahtasına oturtulması için araçsallaştırılan bir kavram olarak dünya gündeminde medya aracılığıyla pompalanmıştır. Bu meş'um tarih “11 Eylül 2001” olayı olarak dünya Müslümanları açısından yepyeni sorun ve problemlerin milad tarihi olarak görülmeye başlanmıştır.

Gerçekten de bu tarihi olay artık hiçbirşeyin Müslümanlar açısından eskisi gibi olamayacağı bir tarihtir. Zira zaten gerek oryantalistlerin Doğu-Batı, İslam-Batı karşıtlığı üzerinden tarih boyunca geliştirdikleri propagandaların tarihsel izleri belirgin durmaktayken ve özellikle son yarım yüzyılda Batılı entellüektel çevrenin oluşturduğu belli kavramsal ve kuramsal teorilerin geleceğe projeksiyon tutma saikiyle dünya sathında stratejik politika oluşturma çerçevesinde yeni dünya düzeni söylemlerine araçsallaştırılması durumu yaşanırken birdenbire 11 Eylül gibi bir olayın oluvermesi “sorun olarak görülen şeyin” yani “İslam'ın” küresel düzleme “Öteki” olarak taşınmasını altın tepside adeta hediye etmiştir. Artık bundan sonra gelişen tüm olayların merkezinde sorun olarak “İslam ve Müslümanlar” vardır. Dolayısıyla bu süreçten sonra olan Afganistanın İşgali, İkinci Körfez Savaşı, Theo Van Gogh Cinayeti, Danimarka Krikatür Krizi, Suriye İç Savaşı, 22 Temmuz Norveç Breivik Katliamı, 2014-2017 tarihleri arasında DAESH tarafından işlenen hunharca katliamlar, yüzlerce canlı bomba eylemi, 2019 yılında Yeni Zelanda'da İslam karşıtı Breivik hayranı terörist tarafından yapılan cami katliamı ve daha binlerce burada zikredilemeyen olay... Tüm bunların odak

noktasına ‘İslam ve Müslümanlar’ tartışma konusu edilerek bazen Müslümanların öteki ve farklı oluşu, bazen düşünce hürriyeti ve demokrasiye karşıt oldukları, özgürlük karşıtı ve barbar oldukları, başkalarına hoşgörü gösteremeyen ve yaşam hakkı tanımayan insanlar oldukları, ayrıca Müslümanlara bu motivasyonu sağlayan problemli alanın bir siyasal ideoloji olan İslamdan neş’et ettiği şeklinde subjektif ve ideolojik perspektiften değerlendirmeler gündemde ve dünya insanının zihninde yer etmiştir.

İşte tüm bu süreçler içerisinde elbette Dünyada yaşayan Müslümanlar mağdur oldu. İslam Coğrafyasında sınırlar değişti, savaşlar ve işgaller arttı. Ama burada en fazla korku ve ötekileştirilmeyi, ayırmacılığa, kültürel ve dinsel ırkçılığa maruziyeti özellikle 1960’lı yıllarda dış göç yoluyla Batı Avrupa’da başta Almanya, Hollanda, Belçika gibi ülkelere çalışmak üzere giden Türkler de dâhil olmak üzere tüm Müslümanlar yaşadı.

2000’li yıllarda internetin küresel bir ağ olarak hayata çok güçlü girmesi, medya ve iletişim ağlarının da gün be gün yaygınlaşması dünyanın herhangi bir yerindeki olayı anında takip etme, haberdar olma ve etkilenme durumunu da beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla postmodern süreçte postmodern iletişim ağları ile, 2. Dünya savaşı sonrası göç yoluyla sınırların belirsizleştiği bir ortamda homojen ve ulus devlet yapısından giderek çokkültürlü ve çok dinli bir topluma dönüştüğü Kuzey Avrupa ülkesi olan Norveç’te ABD ve Avrupadakine benzer ama daha az bir tonda ‘çokkültürlülük’, ‘İslamofobi’, ‘İslam’ ve ‘Müslümanlar’ konuları 11 Eylül ile birlikte sıkça konuşulan ve problemleştirilen konular haline gelivermiştir. Özellikle Norveç kişi başına düşen 69.002 dolar gayri safi milli hâsıla oranı ile, ayrıca nüfusun az olması yönüyle yaşanılır bir ülke olarak dünyada son yıllarda adını dünyada çokça duyurur olması yönüyle bu tartışmalar ve rahatsızlıklar dikkatlerden kaçmış veya önemsenmemiştir. Nihayet 22 Temmuz 2011 tarihinde meydana gelen ve yüze yakın kişinin katledildiği ‘Breivik terör saldırısı’ Norveç’i İslamofobi ekseninde en çok konuşulan ülke yapmıştır. Her ne kadar Breivik Norveçli insanları katliamında hedef alsa da katliama sebep olan saikleri işaret ettiği manifestosundaki ifade, görüş ve düşünceleri ışığında “İslam ve Müslümanlar” tekrar tartışma odağı olmuştur.

Bu noktada ‘Breivik terör olayı’ sonrası Norveç, Müslüman göçmenler aleyhine rahatsızlıkların daha açık dile getirildiği, Müslümanlara yönelik çokkültürlülük politikalarının daha rahat eleştirildiği bir duruma evrilmiş, belki de zaten varolan ama görünür olmayan rahatsızlıkların daha cüretkâr ele alınması durumu bu yolla zemin kazanmıştır.

Dolayısıyla bu çalışmamızda 1960’lı yıllardan başlayarak özellikle 1980’li yıllarda dış göç yoluyla Norveç’e çalışmaya ve üretime katkı sağlamak üzere vatanından ayrılarak gelen ve yeni hayatlar kuran Türk toplumunun Norveç’teki yıllar süren entegrasyon mücadelesine, son yıllarda dünyada ve özellikle Norveç’te gelişen İslamofobik olayların etkisinin olup olmadığını, varsa ne düzeyde ve ne durumda olduğunu tespit etmek istedik. Bu istkamette Sosyoloji’de sosyal bütünleşme teorisi olarak ifade edilen ve toplumların göç ettikleri toplumla uyum içerisinde yaşama konusunu ele alması cihetiyle, özelde sosyal bütünleşme, genelde ise temel sosyal süreçlere ait kuram ve teorilerle hem ev sahibi toplumun hem de göç eden toplumun uyum süreçlerini açıklamaya ve anlamaya çalıştık. Aslında dış göç ile birlikte göç eden ve ev sahibi olan toplum açısından entegrasyon veya sosyal bütünleşme süreçlerine etki eden bir çok parametreler söz konusudur. Ancak yukarıda ifade ettiğimiz gibi entegrasyon süreçlerine etkisi itibariyle çığır açıcı etkisiyle fenomenleşen ve başat problem haline gelen “İslamofobi” sosyal bütünleşmeye etki ettiğini düşündüğümüz en önemli problemlerdendir. Bu noktada çalışmamızda son yıllarda gelişen İslamofobik olayların Norveç’te yaşayan Türkleri nasıl etkilediğini anlamaya çalışacağız. Özellikle Norveç’te Türkler sosyal ve gündelik hayatta neler hissetmişlerdir? İslam ve Müslümanların tartışılır hale gelmesi onlara kimlik ve aidiyet bakımından neler hissettirmiştir? Tüm yaşanan süreç içerisinde Norveç’e entegre olduklarını düşünüyorlar mı? Norveç’te belirginleşen İslamofobik tutum ve davranışlar onların Norveç’e olan entegrasyon sürecine nasıl etki ediyor? gibi sorulara cevap aramayı amaçlamış bulunmaktayız.

Buradan hareketle bu çalışma tüm kültürlerarası karşılaşmaların en yaygın sebebi olan göç yolu ile farklı kültür ve din mensuplarının birarada yaşama sürecinde ev sahibi topluma entegre olma durumunun yukarıda uzunca bahsettiğimiz küresel ve ulusal İslamofobik tartışmalardan, eylem ve olaylardan

etkileniş sürecini tespit etmeye, anlamaya ve anlamlandırmaya yönelmiş bir çalışmadır. Bu noktada çokkültürlü bir toplum olan Norveç'te İslamofobi ve Entegrasyon ilişkisi teorik çerçevede ele alınmış olup yine Türkiyeden Avrupaya ve Norveç'e işgücü göçü olgusu tarihsel süreciyle birlikte ele alınmış, nihayet ikinci bölümde nitel araştırma yöntemi içerisinde kalarak Norveç'te yaşayan Türk toplumu örneklem grubu ile derinlemesine mülakat yapılarak bilimsel analiz ve değerlendirmeler ışığında bu görüşmeler anlamlandırılmaya çalışılmış, nihayet Norveç Türk toplumunun sosyal entegrasyonu tasvir edilmiş ve İslamofobinin sosyal entegrasyona olan etkisi sonuç ve değerlendirme boyutunda ele alınmıştır.

Problem

Dünyada küresel ölçekte meydana gelen dış göç olgusu sosyal açıdan devletlerin ulus yapısından resmi söylem olarak politikalarını 'çeşitlilik söylemi' ve 'çokkültürlülük' çerçevesinde şekillendirmelerine sebep olmuştur. Artık bu noktada göç süreciyle ülkeye gelen göçmen kültürle, ev sahibi toplumun kültürünün karşılaşma sürecinde yeni deneyimler ve yeni problemlerin oluşması kaçınılmaz olmuştur. Bir de dünyada ve Norveç özelinde meydana gelen İslam ve Müslümanların sorunsallaştırılması durumuna ilaveten, islamofobik terör eylemlerle Müslümanların hem yaşanan ülke Norveç'te hem de dünyada istenilmeyen insan olarak tanımlanması, özellikle medyada, toplum katmanlarında istenilmeyiş durumunun dillendirilmesi, tartışılması, ve nihayet tutum ve davranış boyutuyla Müslümanlara yönelik olumsuz yaklaşımın fiziki ve psikolojik saldırıya dönüşmesi, Müslümanların ve özellikle 1960'lı yıllardan itibaren Norveç'e göç etmiş olan Norveç Türk Toplumunun, ev sahibi toplumla olan entegrasyon süreçlerine bir takım etkiler meydana getirmiştir. Bu noktada tezimizin temel problemi Norveçte yaşayan Türk toplumu örneklem grubunda "İslamofobik tutum ve reflekslerin uyum süreçlerine etkisi"nin nasıl olduğudur.

Bununla birlikte çalışmamızda şu alt problemler incelenecektir:

- 1) Norveçte yaşayan Türk toplumunun İslamofobik ölçekte maruz kaldıkları tutum ve davranışlar nelerdir ve bunların niteliği nasıldır?
- 2) Norveçte yaşayan Türkler kendilerine yönelik olarak, göç sürecinin başından bu güne eski durum ile yeni durum arasında "tutum ve davranış" bakımından değişiklik görüyorlar mı?

- 3) Norveç'te yaşadıkları süre içerisinde kendilerine yönelik tutum ve davranış değişiklikleri için hangi tarihler onlar için belirgin tarihlerdir?
- 4) İslamofobi ile ilgili olarak aşırı sağ siyasal partilerin iktidarda olması ve Norveç iç siyasetindeki yaklaşımları, ev sahibi toplum üzerinde tutum ve davranış değişikliğine nasıl etki etmiştir?
- 5) İslamofobi sorununun Norveçteki büyüklüğü hangi ölçüdedir ve bu problem Türklerin entegrasyonunu nasıl etkiliyor?
- 6) Entegrasyon süreçlerine olan yaklaşım bakımından Türklerin ve Norveç toplumunun takındığı ve bu saikle etki ettiği unsurlar nelerdir?
- 7) Norveç'te yaşayan Müslümanlara yönelik kanunlarda yapılan yasaklama veya sınırlandırmalar Türklerin Norveç toplumuna entegrasyonunu nasıl etkilemektedir?
- 8) Norveç'te resmi söylemde işlevsel olan çokkültürlülük politikaları Türk toplumunun Norveç'e olan entegrasyonuna nasıl etki ediyor? Onlar açısından bu politika ne ifade ediyor?
- 9) Norveç medyasının Türklerin entegrasyonuna olan etkisi nasıldır?
- 10) Norveçte İslamofobik tutum ve yaklaşımlar Türklerin yakın, orta ve uzun vadede Norveç toplumuyla olan entegrasyonuna nasıl etki etmektedir?

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Norveç 4 milyon civarında nüfusu, kişi başına düşen astronomik derecelere varan milli geliri ile dünyada “refah ve mutluluk abidesi” bir ülke olarak tanımlanır. Fakat Norveç'in homojen nitelik arzeden ulus-devlet söylemi ve yapısı 1970'lerden itibaren ülkeye çalışmak üzere gelen Pakistan ve Türkiyeli işçigücü ve sonraki yıllarda ülkeye alınan çok sayıda göçmen nüfus ile daha evvel hiç yaşamadığı çeşitliliği ve dönüşümü yaşadı. Bu durum devletin resmi söylemini homojen ve ulus-devlet yaklaşımından, çeşitliliği benimseyen “çokkültürlülük” söylemine doğru geçişini sağladı. Göçmen nüfusun çok büyük oranının Müslüman ülkelerden gelmesi ve ev sahibi ülkeye kendi yaşam stillerini ve dini çizgilerini taşıması toplumun belli kesiminde rahatsızlık yarattı. Özellikle çokkültürlülük karşıtı kesimler tarafından dillendirilen “gizli İslamlaşma”, “Norveç'in İslamlaşması” tezleri medya ve kamusal alanda, entellüktel düzeyde tartışmaların yanında, gelişen internet ağları ile sosyal medya aracılığıyla İslam

karşıtı yaklaşımların daha şiddetli ve öfkeli şekilde dile getirildiği grupları cazip hale getirdi. Bunun neticesi olarak en son 2019 yılında iki kez Kur-anı Kerimi yakma eylemi yapılırken Ağustos 2019'da Oslo Baeurumda Al-Noor camisine arefe günü İslam karşıtı bir Norveçli terörist tarafından silahlı saldırı yapıldı. Saldırgan ifadesinde 22 Temmuz 2011 yılında yine İslam ve çokkültürlülük karşıtı bir amaçla Norveç Çalışma Bakanlığı ve Ütoya adasında toplam 77 kişiyi katleden Norveç asıllı katil Anders Behring Breivik'i model aldığını deklare etti. Son yıllarda özellikle dünyada aşırı sağ söylemin İslam karşıtlığı perspektifinde siyaset yapmasıyla dünyadaki tüm İslam karşıtı gruplar daha aktif hale gelip eylemlerini ve örgütlenmelerini koordineli hale getirdiler. Özellikle artan şekilde, Norveç katili Anders Behring Breivik'in ırkçı ve İslam karşıtı kişi ve gruplarca fenomen ve rol model hale getirilmesi Norveç'te olduğu gibi dünyada da İslamofobinin endişe verici boyutlara geldiğini göstermesi bakımından önem taşıyor.

Dolayısıyla İslamofobinin Norveçte yaşayan Müslümanların, özellikle de Türk Müslümanların gündelik yaşantılarına çok önemli etkileri olmakta. Özellikle dış göç ile ev sahibi ülkenin yeni ve farklı yaşam tarzına adapte olmaya ve ev sahibi ülkenin toplumuyla entegrasyon sürecine girmek durumunda olan göçmen topluluklarının bu süreçleri, gelişen İslamofobik dalgadan etkilenmektedir.

Araştırmamızın amacı bir sorun olarak İslamofobi olgusunun Norveç'te yaşayan Türk-Müslüman topluluğunun entegrasyon sürecine etkisinin nedenlerini tespit etmek, yine İslamofobi'nin bu sürece nasıl ve ne yönde etki ettiğini incelemek ve anlamak suretiyle yorumlayabilmektir.

Günümüzde İslamofobi ve Entegrasyon bağlamında yapılan çalışmalar belli ülkeleri merkez haline getirmiştir. Bunda en temel etken genel olarak Müslümanların ve Müslüman Türklerin büyük bölümünün Almanya, Fransa, Hollanda, Avusturya, İsviçre, İngiltere, Belçika gibi ülkelere yoğunluk kazanması sebebiyledir. Tabii ki İslamofobi ve entegrasyon bağlamında çalışma yapan araştırmacıların daha çok bu ülkelere yönelmeleri beklenen bir gelişmedir. Ne var ki bu yoğunlaşma, çokkültürlülük literatüründe, Norveç gibi kuzey Avrupa'da bulunan bazı ülkeler aleyhine gedikler oluşmasına da yol açmaktadır. Bu bağlamda, hem bu gedikleri kapama çabalarına bir yenisini eklemesi cihetiyle

hem de Norveç'teki Müslüman kimliğine sahip Müslüman Türklerin islamofobi ve entegrasyon boyutuyla sosyal hayat içerisindeki durumlarının bir doktora tezi ile uygulamalı olarak derinlemesine ele alınması cihetiyle bu başlık altında yapılacak çalışmalara da katkı sunması bakımından öneme haizdir.

Bu noktada tespit edebildiğimiz kadarıyla İslamofobi ve entegrasyon bağlamında Türkiyeden bir araştırmacı tarafından Norveç örnekleminde Din Sosyolojisi alanında yapılmış başkaca bir çalışma bulunmaması yönüyle çalışmamız bu alanda yapılmış ilk alan araştırması özelliği taşımaktadır.

İlgili Literatür

Bu çalışmayı oluştururken nitel araştırma verileri haricinde tezimizin üç temel parametresi olan İslamofobi, göç ve entegrasyon (bütünleşme-uyum) başlıklarında temel ve kavramsal çerçeveyi oluştururken hem de bu kavramların tarihsel serüveninin yazımı esnasında temelde iki alanda üretilmiş kaynaklardan yararlandık. Bunlardan birinci grupta yer alan kaynaklar, genel anlamda İslamofobi olgusunu, İslamofobi ve İslam karşıtlığının tarihini; göç ve sosyal bütünleşme teorilerini ele almakta; ikinci grupta yer alan kaynaklar ise doğrudan Norveç'te İslamofobi ve entegrasyon konularını kapsamaktadır. Özellikle Norveç'te İslamofobi, çokkültürlülük ve entegrasyon başlıklarında yapılan Türkçe çalışma yok denecek derecede olması ve örneklem alanımızın Norveç olması durumu bizi birincil kaynak olan Norveççe ve İngilizce bilimsel çalışmalardan istifade etmeye sevketti. Her iki gruptaki kaynaklardan bir kısmı; Uluslararası raporlardan, yasal metinlerden, gazete arşivlerinden, Norveç Devletinin resmi internet sayfalarından vb. gibi birincil kaynaklarken bir kısmı da araştırmacıların birincil kaynaklardan derleyip oluşturduğu kitap, makale ve bildiri gibi bilimsel yayınlardır.

Çalışma “İslamofobi”, “göç” ve “uyum”(entegrasyon) kavramları çerçevesinde üç temel parametre etrafında şekillendiğinden bu çerçevede, sosyal bilimlerle ilgili literatüre baktığımız zaman çalışmaların göç konusu üzerinde belli oranda yapıldığını ve özellikle göç'ün başladığı yıllar olan 1970'li yıllardan önceye gidemediğini görürüz. Özellikle 1970'li ve 1980'li yıllarda temel olarak dış göç olgusu bağlamında az da olsa göç sosyolojisi çalışmaları yapılmıştır. Fakat 2000'li yıllarda gelişen saiklerle Dünya'da ve Avrupa'da İslamofobinin

tırmanması süreci ile paralel olarak Din Sosyolojisi bağlamında İslamofobi ve entegrasyon konularındaki çalışmalarda nisbi bir artış olsa da kanaatimizce bunlar yeterli olmamıştır. Az sayıda yapılan bu çalışmaların ise Almanya, Danimarka gibi ülkelerde yapılmış olduğunu görmekteyiz.

Türk akademisyenler tarafından Norveç'te yaşayan Türkleri ve onların sorunlarını konu alarak yapılan iki önemli çalışmayı burada kısaca tanıtmaya çalışacağız:

1) Her ne kadar Din Eğitimi alanında gerçekleştirilmiş bir çalışma özelliği gösterse de, Sosyal Bilimler alanı içerisinde olması sebebiyle ve ilk kez Norveç ile ilgili Türkiye'den bir araştırmacı olarak göç sürecinin ve Norveç inanç haritasının da dâhil edildiği kapsamlı konu ve başlıklara işaret etmesi bakımından 2016 yılında Zehra GELİCİ tarafından yapılmış olan “Türkiye ve Norveç Devlet Okullarında Din Öğretimi” başlıklı doktora tezi, Türkiye Üniversitelerinde Norveç ile ilgili olarak çalışılmış ilk eserdir.

2) Norveç ile ilgili Türkiye'den bir araştırmacı tarafından yapılmış ikinci önemli çalışma Recep ÖNAL'a aittir. Önal'ın , ‘Avrupa ve İslam “Norveç Örneği” isimli kitabı 2017 yılında yayınlanmıştır. Teorik temelli bir çalışma olması yönüyle bizim çalışmamızdan ayrılan bu çalışmada Norveç'in tarihi, Norveç'te yaşayan Müslümanların dini ve sosyal örgütlenmeleri, Norveç'te İslam ve Müslümanlık v.b konular geniş perspektifte ele alınmış ve bu alana önemli katkılarda bulunulmuştur.

Türkiyeden ve Türkçe olarak yapılmış çalışmaların yok denecek kadar az olması Norveç açısından bu alanda yapılan ve yapılması gereken çalışmaların ne kadar öneme haiz olduğunu göstermekte. Fakat Norveç'te bulunan Norveçli akademisyenler tarafından Norveç'te yaşayan Müslümanlar, dini gruplar ve özelde Türk toplumunu konu alan sosyolojik ve antropolojik çalışmalar mevcuttur. Özellikle Oslo Üniversitesi Teoloji Fakültesinde, Sosyoloji ve Antropoloji alanlarında ‘çokkültürlülük’, ‘İslam’, ‘İslamofobi’, ‘Norveç'te İslam ve Müslümanlar’ konuları üzerine belli sayıda araştırmalar mevcuttur. Az sayıda kitap ve daha ziyade makale olarak yayınlanan bu çalışmalar Norveç'in çokkültürlü yapısını ve uyum süreçlerini anlamak için çok önemlidir.

Bu çalışmaların en önemlisi, Kari Vogt tarafından kaleme alınan ve 2000 yılında yayınlanan “Islam pa Norsk: Moskeer og Islamske organisasjoner i Norge” kitabıdır. Bu kitap Norveç’te İslam hakkında ve Müslüman organizasyonlar hakkında genişçe bilgi veren en temel kitaptır. Zira Norveçli akademisyenler İslam ve Müslümanlar hakkında çalışma yapmaya 2000’li yıllarda başlamışlardır.

Çokkültürlülük, İslamofobi ve entegrasyon konularında çalışmalar yapan diğer önemli isim Thomas Hylland Eriksen’dir. Eriksen antropoloji alanında Müslüman toplulukları konu alan yaptığı çok sayıda çalışma ile bilinir. Ayrıca Oslo Üniversitesinde çokkültürlülük konusunda kurduğu birim içerisinde çok sayıda çalışmayı yönetmektedir.

Diğer önemli isim, Sindre Bagstad’dır. Bagstad, İslamofobi ve çokkültürlülük konularında çok sayıda kitap ve makaleye sahiptir. Özellikle Breivik katliamı sonrası Norveç’te oluşan çokkültürlülük tartışmalarında çok sayıda makale kaleme almıştır. Bunlardan en önemli olanı, “Social Antropology and the Shifting Discourses About Immigrants in Norway” isimli makalesidir.

Müslüman grup ve organizasyonlar hakkında, genel olarak Norveç’te İslam ve Müslümanlar hakkında en kapsamlı çalışmaya sahip diğer bir isim Oddbjørn Leirvik’dir. Leirvik Norveç devletinin yürüttüğü diyalog çalışmalarının da başında bulunan isimdir. Leirvik’in araştırma alanı açısından önemli gördüğümüz bazı makaleleri şunlardır: “Christianity and Islam in Norway: Politics of Religion and Interfaith Dialogue”, “Muslims in Norway”, “The Cartoon Controversy in Norway: The New Christian Right and Liberal Fundamentalism confronting Islam?”

Kapsam ve Sınırlılıklar

1) İslamofobi küresel bir sorundur ve dünyada yaşayan Tüm Müslümanları etkilemektedir. Norveçte yaşayan tüm Müslümanları ilgilendiren bir konu olmakla birlikte tezimiz Norveçte yaşayan Müslüman-Türk toplumunda”İslamofobik tutum ve reflekslerin uyum süreçlerine etkisi”ni araştırmaktadır. Dolayısıyla İslamofobinin entegrasyon sürecindeki etkisinin durumu sadece Norveçte yaşayan Türklerle sınırlıdır.

2)Teorik ve Pratik olmak üzere iki kısımdan oluşan çalışmamız sonuçları, Norveç’te yaşayan Müslüman-Türk toplumunu konu alması ve Norveç’in

Başkenti Oslo ve yakın çevresini kapsamı açısından sınırlıdır. Ayrıca bize veri sağlayan Norveç'te yaşayan kişilerden seçtiğimiz örneklem grubumuzla sınırlıdır. Fakat araştırmanın sonuçları genel hakkında bazı değerlendirmeler yapma imkanı verecektir.

3) Sosyal süreçler çok hızlı değiştiği ve toplumsal değişim toplumlarında çok hızlı geliştiği düşünülerek çalışmamız araştırmanın yapıldığı 2019 yılı ile sınırlıdır.

4) Çalışmamız araştırmada kullanılan yöntem ve tekniklerle sınırlıdır.

5) Araştırma, araştırmacının elde ettiği kaynak ve verilerle sınırlıdır.

6) Araştırmanın sonuçları kullanılan yöntem ve tekniklerle sınırlıdır.

7) Araştırma sonuçları İslamofobi-Entegrasyon ilişkileri bağlamında tüm göçmen toplulukları için genelleştirilmesi mümkün değildir.

Yöntem

İki ana bölümden oluşan çalışmamızın birinci bölümü teorik, ikinci bölümü ise pratik(uygulamalı)kısımdan müteşekkildir. Birinci bölümde Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve başlığı altında konunun teori bölümünü inşa ederken, ikinci bölümde ise teorik bölümde ele alınan konuların nitel bir alan çalışmasıyla toplumdaki karşılığını test etme yoluna gittik.

Bu anlamda araştırmanın genel yöntemi:

- Norveç'te yaşayan Müslüman-Türk toplumunun İslamofobik tutum ve davranışlara maruziyet derecesini ve Norveç'e uyum süreçlerine etkisini tespit etme açısından betimsel, Norveç'te yaşadıkları süreç içerisinde eski tutum ve davranışlar ile yeni tutum ve davranışların kıyaslanması açısından karşılaştırmalı, bu iki dönem arasındaki değişimlerin dinamiklerini, neden ve sonuçlarını tespit etme açısından jenetik¹ bir nitelik göstermektedir.

Üçüncü bölüm, araştırmanın görüşme odaklı nitel çalışma kısmını oluşturmaktadır. Niteliksel yöntem, sınırlı hacimde bilgiye sahip olduğumuz konularda bize veri sağlamaktadır. Bu yöntemde, araştırmacı için toplumdan elde edilen bilgi, basit bir araştırma nesnesi değildir. Araştırmacı da toplumun bir parçası olduğundan bilgi, toplumla kurulan yakın ilişki vasıtasıyla elde edilir.

¹ Jenetik metod için Bkz. Zeki Arslantürk, Sosyal Bilimler İçin Araştırma Metod Ve Teknikleri, Çamlıca Yay., İstanbul: 2004, s. 73.

Ayrıca niteliksel yöntemde araştırmacı dıştan bir gözlemin yanında, kendi bilgi ve düşüncelerini de araştırma nesnesine çevirme şansına sahiptir.² Takip edilen niteliksel yöntemin ayrıntılarına, aşağıdaki başlıklar altında daha geniş biçimde yer verilecektir.

Araştırma Modeli (Kuramı)

Araştırmanın, niteliksel bir alan araştırması özelliği gösteren “bulgular ve yorumlar” bölümünde yöntem olarak nitel araştırma tekniklerinden “olgubilim modeli” esas alınmıştır. Olgubilim modeli aslında Batı’da fenomenolojik model olarak bilinen araştırma deseninin Türkçe’deki ifadelendirilmiş biçimidir. Dolayısıyla fenomenolojik veya olgubilim modeli aynı şeyi ifade etmektedir.

Olgu Bilim deseni(Fenomenolojik Desen), farkında olduğumuz, ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgular yaşadığımız dünyada, olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir.³ İslamofobi de bir olgu olması cihetiyle ve özellikle Avrupa’da son 20 yılda hızla gelişerek Müslüman Türk göçmenlerin yaşam tecrübelerinin yepyeni süreçlere evrilmesine, ve başka ekseninde yeni sorun ve problem alanlarının oluşmasına sebep olması bakımından fenomenolojik ya da öznel boyuta ait tecrübelerle işaret etmektedir.

Bu istikamette olgubilim (Fenomenoloji) bir araştırmacının derin görüşmeler yaparak bireylerin belli tepkilerini ve bakış açılarını gözlemlemeye çalıştığı desendir. Fenomenoloji ile uğraşanlar, insanların benzer deneyimleri nasıl algıladıklarını ve yorumlarındaki ortaklıkların neler olduğunu bulmaya çalışırlar. Bu bakış açılarındaki ortaklık deneyimlerin özü şeklinde ifade edilebilir. Bir araştırmacı, fenomenolojik çalışma deseni ile özel bir fenomene karşı çeşitli tepkileri veya algıları araştırır ve veriler genellikle derinlemesine görüşme yoluyla toplanır. Daha sonra yeniden araştırmacı, her bireyin kendi deneyimlerine ilişkin

² Erol Sungur, *Postmodern Tüketim anlayışında Dindar Yaşam Biçimleri*, (Ankara: Araştırma Yayınları, Ankara,2016), 19

³ Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel araştırma Yöntemleri*, (İstanbul: Seçkin Yayınları, 2018), 74.

algılarını ve tepkilerini bir miktar ayrıntıyla tanımlamaya ve açıklamaya çalışır.⁴ Araştırmacı daha ziyade olgunun yaşanmış deneyiminin anlamını açıklama çabasıdadır ve bu yüzden bu yöntemde, bireylerin deneyimlerini tanımlamak ve yorumlamak için bireylerden deneyimlerini ödünç alma durumu söz konusudur.⁵

Dolayısıyla bu araştırmada olgubilim deseni ya da diğer adıyla fenomenolojik desenle konunun ele alınmasının uygun olması değerlendirilerek “Norveç örneğinde Müslüman Türklerin maruz kaldıkları İslamofobik davranışları” tecrübe etme durumu fenomenolojik olarak ele alınmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama tekniklerine aşağıda değinilecektir.

Evren ve Örneklem

Araştırma, teorik ve nitel bir araştırma olduğundan nicel bir araştırmadaki kadar büyük sayıya sahip bir örnekleme ulaşması mümkün değildir. Zaten nitel araştırmayı nicel araştırmadan ayıran en önemli unsur da budur. Nitel araştırmaların genel özelliklerinden biri olan; hangi teknik seçilirse seçilsin, nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğünün nicel araştırmadaki büyüklüğe ulaşamayacağı⁶ prensibi, bizim çalışmamız için de geçerlidir. Örneklemimiz Norveç’in başkenti Oslo’nun merkez ve yakın çevresinde yaşayan 19 katılımcıdan meydana gelmektedir. Burada örnekleme ilgili şu önemli detay gözden kaçırılmamalıdır. Araştırmada örnekleme sorulan sorular İslamofobi ve entegrasyon bağlamında katılımcıların kendi tecrübelerini anlatmaktadır.

Örneklem seçiminde göz önünde bulundurduğumuz ölçütleri çalışma desenimizin fenomenolojik yaklaşım olması belirlemiştir. Buna göre Fenomenolojik ya da diğer adıyla olgubilim araştırmalarında veri kaynakları araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu dışa vurabilecek veya yansıtabilecek bireyler ya da gruplardan belirlendiği⁷ için örneklem seçimimiz İslamofobi olgusunu yaşayan ya da bu olguyu dışa vurabilecek bireylerden seçilmiştir. Bunun dışında diğer temel ölçütler şu şekildedir: 1. Örneklem,

⁴ Jack.R. Fraenkel; Norman E. Wallen; Helen H. Hyun, *How to Design and Evaluate Research in Education*, (NewYork: The Mack Graw Hill Companies, 2012), 432

⁵ Oya Onat Kacabıyık, “Olgubilim ve Gömülü Kuram: Bazı Özellikler Açısından Karşılaştırma”, *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6:1 (2016): 58

⁶ Yıldırım ve Şimşek, *Sosyal Bilimlerde*, 107

⁷ Yıldırım ve Şimşek, *Sosyal Bilimlerde*, 74

Türkiye’den dış göç yoluyla çıkarak Norveç’e yerleşmiş, başkent Oslo’nun merkez yada yakın çevresinde yaşayan, Müslüman olan 19 Türk katılımcıdan müteşekkildir. 2. Örneklemi oluşturan toplumsal tabaka seçiminde, göçmenlikte jenerasyon ya da nesil diye tabir edilen, kuşaklardan üç jenerasyonu da temsil edecek katılımcıların varlığı esas alınmıştır. 3. Örneklem seçiminde farklı yaş, cinsiyet ve eğitim düzeylerinin temsiliyetine dikkat edilmiştir. (Örneklem demografik özelliklerini gösteren tablo Tablo-1’de belirtilmiştir.)

Bu özellikler nedeniyle örneklemimiz, nitel amaçlı örnekleme yöntemlerinden “maksimum çeşitlilik örnekleme”dir. Maksimum çeşitlilik örneklemesinde amaç, göreceli olarak küçük bir örneklem oluşturmak ve örnekleme çalışılacak problemlere konu olabilecek bireylerin, maksimum derecede çeşitliliğini sağlamaktır. Bu çeşitlilikle amaç, araştırılan durumun farklı ve ortak problemlerin çeşitli yönlerini ortaya koymaktır.⁸

Örnekleme yer alan katılımcılarla ilgili bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcılara Verilen Kodlar ve Cinsiyetleri

Kod	Cinsiyet
K1	E
K2	K
K3	E
K4	K
K5	K
K6	E
K7	E
K8	E
K9	E
K10	K
K11	E
K12	K
K13	E
K14	E
K15	E
K16	E
K17	E
K18	E
K19	K

⁸ Yıldırım ve Şimşek, *Sosyal Bilimlerde*, 108-109

Tablo 1. incelendiğinde katılımcılara K1'den K19'a kadar kod verildiği görülmektedir. Cinsiyetlerine göre incelendiğinde ise 6 katılımcı kadın, 13 katılımcı ise erkektir.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın konusu ve genel yapısı itibariyle çeşitlendirilmiş veri toplama teknikleri kullanılmıştır. Teorik bölümde daha çok gözlem, doküman incelemesi, literatür tarama, gazete ve broşürlerin incelenmesi yoluna gidilmiştir. Niteliksel bölümde ise görüşme (mülakat) veri toplama tekniği uygulanmıştır. Özellikle İslamofobi ve entegrasyon bağlamında bir karşılaştırma yapabilme imkanı sunması bakımından, 2013-2018 yılları arasında örneklem grubu ile beraber araştırmacı olarak Norveç Oslo'da yaşamış olmanın doğal katılımcı olarak gözlem yapma imkanını bize verdiğini de belirtmek gerekir.

Alan araştırmasını kapsayan ikinci bölüm için Norveç-Oslo ve yakın çevresinde yaşayan 19 Müslüman Türk ile görüşme (mülakat) gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara ulaşmak için daha çok “kartopu” tekniği takip edilmiştir. Katılımcılarla görüşme gerçekleştirilmeden önce “Görüşme Onay Formu” sesli olarak okunmuş ve onayları alınmıştır. Görüşme Onay Formu örneği Ek-1'de sunulmuştur. Araştırmada katılımcılara kod isim vermek yerine K1 (Katılımcı 1), K2 (Katılımcı 2) gibi basit bir kodlama tercih edilmiştir. Katılımcılara “yarı yapılandırılmış mülakat soruları”(Ek-2) sorulmuştur. Araştırmanın temalarıyla ilgili 7 ana soru, bazı konuları açıklığa kavuşturmak için de alt sorular (sondalar) yöneltilmiştir. Mülakat sırasında görüşmenin seyri içinde anlık (ad hoc) sorular da sorulmuştur. Katılımcılara sorulan sorularda ana hedefimiz, katılımcıların Norveç'te yaşadıkları süre içerisinde İslamofobik tutum ve davranışlara dair tecrübelerinin Norveç'e olan uyumlarına etkisini yorumlaması ve değerlendirmesi olmuştur. Ancak cevap alırken katılımcıların hem diğer Müslüman göçmenlerin tecrübelerini ve hem de kendi tecrübelerini değerlendirecekleri öngörümüz doğrulanmış ve bu durum verilerin çift boyutlu olmasını sağlamıştır. Örneklem ile görüşme gerçekleştirilmeden önce, örneklem dışı iki katılımcı ile pilot bir uygulama yapılmıştır. Getirilen eleştiri ve öneriler sonucu bazı sorular çıkarılmış, bazıları düzeltilmiş ve gerçek uygulama aşamasına geçilmiştir. Görüşmelerden yaklaşık 22 saatlik bir ses kaydı elde edilmiştir. Bu kayıtlar titizlikle dinlenmiş ve

yazılı döküman haline getirilmiştir. Sonuçta takriben 200 sayfalık ham veri elde edilmiştir. Katılımcıların ifadelerinin anlaşılabilir olması için metin üzerinde sadece imla açısından bir düzeltme yapılmıştır. Konuşmalar doğal haliyle nakledilmiştir. Katılımcıların kullandığı kelime, kavram, düşünce ve cümlelere kesinlikle bir müdahale söz konusu olmamıştır. Katılımcılar içinde yalnızca K8 ve K9, soruları yazılı olarak cevaplamak istemiş ve bu isteği yerine getirilmiştir. Daha sonra elde edilen veriler, nitel veri analizi teknikleri kullanılarak çözümlenmiş ve yorumlanmıştır.

Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması

Ses kayıtlarından elde ettiğimiz 200 sayfalık ham veri, mülakat sırasına göre tekrar gözden geçirilmiş ve her katılımcı için ayrı bir veri dosyası oluşturulmuştur. Her bir katılımcının ifadeleri önce tematik bir kodlamayla sınıflandırılmıştır. Daha sonra katılımcıların aynı sorular karşısında verdikleri cevaplar karşılaştırılıp bir kavram ve tema çetelesi oluşturulmuştur. Nitel veri çözümleme yaklaşımlarından tematik kodlama⁹; gözlem ve görüşme çıktılarının sınıflandırılmasını ve karşılaştırılmasını sağlayan bir süreç olarak çalışmamızda uygulanmış ve süreç sonunda bu temalar, aynı zamanda araştırmamızın başlık ve alt başlıklarına dönüştürülmüştür. Sınıflandırılan ve temalara ayrılan veriler, betimsel ve içerik analizi yöntemiyle yorumlanıp değerlendirilmiştir. Betimsel analizde görüşülen veya gözlenen bireylerin görüşlerini yansıtmak için doğrudan alıntılara yer verilir. Bu tür analizlerde amaç, verileri düzenlenmiş ve yorumlanmış bir halde okuyuculara sunmaktır. Bu doğrultuda betimlenen veriler açıklanır, yorumlanır ve neden-sonuç ilişkisi ve anlamlandırması yapılmaya çalışılır. Bu durum bizim araştırmamız için de geçerlidir. İçerik analizinde ise daha çok metin haline gelmiş verilerin, niteliksel çözümü yapılmıştır. İçerik analizi, daha çok metin analizleri için önerildiğinden katılımcıların ifadeleri üzerinde bu yaklaşım uygulanmıştır. Ayrıca bu araştırmada tümevarım yaklaşımı benimsenerek kodlardan temalara ulaşılmaya çalışılmıştır.

⁹ Tematik Kodlama için Bkz W.Lawrence Neuman “Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar II”,Yayın Odası Yayınları, Çev: Sedef Özge, 2006, Ankara, s.662

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. İSLAMOFOBİ

1.1.1. İslamofobi Kavramı

Geçmişi çok eskilere dayanan, tarihî, dinî, sosyolojik, ekonomik ve psikolojik boyutlarıyla Müslümanları yakından ilgilendiren, çok boyutlu bir kavram olan İslamofobi şu anlamlara gelir:

İngilizcede “İslamophobia” Fransızcada “İslamophobie” olarak ifade edilen terim Türkçede terimin Fransızcasının okunuş biçimiyle fonetik olarak aynıdır. Terim iki kavramdan müteşekkildir. Birincisi İslam, ikincisi ise fobi(phobie) kelimeleridir.¹⁰

“Fobi” kelimesi etimolojik olarak Yunan mitolojisinde dehşet tanrısına verilen “Phobos” isminden gelir. Kelimeyi psikolojik açıdan ele aldığımızda kelimenin hastalıklı bir duruma işaret ettiğini anlarız.¹¹ Bu yönüyle terim İslam’a karşı irrasyonel bir korkunun doğurduğu ideolojik çekirdekten ortaya çıkan akıl dışı durumu ifade eder. Aslında bu durum normal insanlarda görülmeyen bir durum olmalıdır.¹² Zira fobilerin meydana getirdiği hastalıklarda biyolojik, genetik ve siyasal, toplumsal ve ekonomik çevre faktörleri etmen olarak görülür. Bu yönüyle fobik kişide “fobi” nesnesinin ortaya çıkardığı korku belirtilerinin dışında başka bir korku belirtisi genellikle bulunmaz. Fobik kişide şiddetli korku, fobi nesnesinden kaçma ihtiyacı, korku nesnesinden uzaklaşınca rahatlama gibi klinik belirtiler görülür. Bu yönüyle bakıldığında İslamofobi kavramı “herhangi

¹⁰ Ergin Ergül, “İslamofobi Olgusu Bağlamında Terörle Mücadele Dili ve Politikaları”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi TAAD*, 6/22 Temmuz (2015) : 302.

¹¹ Johan Meuleman, “İngiltere’de İslamofobi”, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm* içinde, Ed.Kadir Canatan (İstanbul: EskiYeni Yayınları, 2000), s. 302.

¹² Ergül, “İslamofobi Olgusu”, 300.

bir gerçekliğe dayanmadığı hâlde İslam'dan ve Müslümanlardan çekinme, korkma ve kaçma içgüdüsü"nü ifade etmektedir.¹³

İslamofobi aslında eski bir korku için üretilen yeni bir kelimedir. Müslümanlara yönelik olarak yüzyıllar boyunca devam eden savaşlarla, özellikle Haçlı Savaşları ve soykırımlarla kendini gösteren dinî hoşgörüsüzlüğün adıdır. Bu, İslam'ın çok kısa sürede çok geniş alanlara yayılmasının memnuniyetsizliğidir.

Bernard Lewis bu memnuniyetsizliğin İslam'ın Arabistan'da doğduğu yıllardan yani MS 7. yüzyıldan beri süregeldiğinden bahseder. Bu itibarla İslam'ın doğuşuyla birlikte eskiden Hristiyan hâkimiyetinde olan Akdeniz'in doğu ve güney kıyılarının İslam İmparatorluğu'na dâhil edilmesiyle İslamiyet ve Hristiyanlık arasında gelişen rekabet ve düşmanlığın bu memnuniyetsizlikleri belirleyici olduğundan bahseder.¹⁴ Dolayısıyla İslam'la istemsiz şekilde karşılaşan Batı, yaşadığı bu travmaya ve korkuya karşı uygulamaya koyduğu anti propagandayı¹⁵ Müslüman olan ilk Araplar ve sonrasında İslamiyet'i kabul eden ve fetihler yapan Türkler üzerinde tatbik etmiştir.

Özellikle Avrupa'nın 15. ve 16. yüzyıllarda İslam dünyasına yönelik siyasi tehdit algısı artış göstermiştir. Selanik'in 1430 yılında fethi, Hristiyan güçlerinin 1444 yılında Varna'da ve 1448 yılında Kosova'da yenilmesi, 1453 yılında İstanbul'un fethi, 1518 yılında Belgrad ve 1526 yılında ise Macaristan'ın alınmasıyla bu tehdit algısı farklı bir boyuta ulaşmıştır. Özellikle Kanuni Sultan Süleyman dönemi boyunca Avrupalı gözünde İslam ve Müslümanlar efsanevi bir nitelik kazanmıştır.¹⁶

Bernard Lewis 15. yüzyılda artan bu fetihlerle Avrupalılarda oluşan takıntı ve korkunun Osmanlı'ya karşı dinî temelli olmaktan ziyade etnik temelli bir mahiyet arzettiğinden bahseder.¹⁷ Avrupa'nın İslamlaşma sürecindeki lider rol

¹³Özcan Hıdır, "Anti-Semitizm ve Anti İslamizm: Benzerlikler ve Farklılıklar", *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm içinde*, ed. Kadir Canatan, Özcan Hıdır, (İstanbul: EskiYeni Yayınları, 2000), 82.

¹⁴ Bernard Lewis, *İslam ve Batı*, Çev: Çağdaş Sümer, (Ankara: Akılçelen Yayınevi, 2017), 7

¹⁵ Özlem Kumrular, *İslam Korkusu, Kökenleri ve Türklerin Rolü*, (İstanbul: Doğan Kitap, 2012), 11

¹⁶ İbrahim Kalın, *İslam ve Batı*, (İstanbul: İsam yayınları, 2007), 109

¹⁷ Bernard Lewis, *Müslümanların Avrupayı Keşfi*, Çev: Belgin Çınar, (Ankara: Akılçelen Yayınları, 2001):132.

oyunayan Türklerin İstanbul'u fethetmesinin ve İstanbul'un Türkopolis şehri olarak ifade edilmesinin dayanılmaz acısı Avrupalıların İslam ve Türk korkusunu hep içlerinde hissetmelerine sebep olmuştur.¹⁸

Terim olarak İslamofobi'nin ortaya çıkışına ilişkin birkaç görüş vardır. Bu görüşlerden ilkinde göre terim, ilk olarak 1910 yılında Batı Afrika İslam araştırmalarında uzmanlaşmış bir grup Fransız oryantalist tarafından kullanılmıştır. 1910 yılında savunulan ve yayımlanan "Fransız Batı Avrupası'nda Müslüman Politikası" adlı hukuk tezinde Alain Quellien İslamofobi'yi "İslam'a karşı ön yargı" olarak tanımlamıştır. Yazara göre İslamofobi; Batılı, medeni ve Hristiyan toplumlarda geçmişte İslam'a karşı yaygın bir ön yargı biçimi olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Müslüman onlar için Hristiyan ve Avrupalının doğal ve uzlaşmaz düşmanıdır ve İslam, medeniyetin inkârı ve barbarlıktır; kötü niyet ve vahşet daha çok Müslümanlardan beklenebilecek şeylerdir.

İkinci görüşe göre terim; Etienne Dinet ve Cezayirli aydın Sliman Ben İbrahim'in birlikte yazdığı, 1918'de yayımlanan "Allah'ın Peygamberi Muhammed'in Hayatı" adlı biyografik eserde kullanılmıştır. Diğer bir görüşe göre de terim ilk olarak yine Etienne Dinet tarafından 1922 tarihli makalesinde kullanılmıştır.¹⁹ Ancak terimin konuşma diline girmesi için 1990'lı yılların beklenmesi gerekmiştir.

Terim 1980'lerin sonu ve 1990'ların başında Batı ülkelerinde kullanılmaya başlanmıştır. Ama terimin ilk defa 1991 yılının Şubat ayında Amerika Birleşik Devletleri'nde kullanıldığı bilinmektedir.²⁰ Her ne kadar 11 Eylül saldırılarının yarattığı dehşet İslamofobi'ye toplumsal derinlik ve yaygınlık kazandırmış ise de aslında Batı'da bu konuyla ilgili önceki yıllara ait kanıtlar bulmak hiç de zor değildir. Bu konuda atlanamayacak önemdeki tarihî belgelerden biri Runnymede Raporu'dur. 1997 yılında İngiltere'de Prof. Gordon Conway²¹ başkanlığında

¹⁸ Türklerin Avrupanın İslamlaşma serüveninde Avrupalılarda bıraktıkları derin iz ve travmaların adı olan "Türkofobi"nin Avrupanın çeşitli ülkelerinde imgebilimsel yöntemle elde edilmiş anlatıları için Bkz: Özlem Kumrular, "Dünyada Türk İmgesi", Kitap Yayınevi, (2016)

¹⁹ Ergül, *İslamofobi Olgusu*, 303.

²⁰ Report of the Runnymede Trust Commission on British Muslims and Islamophobia, "Islamophobia a Challenge for Us All" The Runnymede Trust (1997):1

²¹ Prof. Gordon Conway Cambridge Üniversitesinde Biyolog olarak çalışmış, Londra Kraliyet Topluluğu Üyesi gibi çeşitli ödülleri olan ve ayrıca Rockefeller Vakfı, Kraliyet Coğrafya Derneği gibi görevlerde bulunmuş bir akademisyendir.

çeşitli dinlere mensup üyelerin oluşturduğu ve Runnymede Trust kuruluşu tarafından desteklenen grup, bir rapor hazırladı. Aynı yıl yayımlanan rapor “*Islamofobia: A Challenge For All Us*” (İslamofobi: Hepimize Karşı bir Meydan Okuma) başlığını taşıyordu. Bilimsel ve sosyolojik bir çalışmanın sonucu olarak hazırlanan bir rapor için bu başlığın seçilmesi başlı başına bir araştırma konusudur. Açık bir infial, korku üretme, kışkırtma, düşmanlaştırma, dışlama mesajı taşıyan raporda Batılı insanların İslam’dan niçin korktuğu konusu ele alınmakta ve bu korkuyu oluşturan nedenler sıralanmaktadır. Konunun ele alınış biçimi incelendiğinde ise Batılıların İslam’dan hangi nedenlerle korktuğunun tespit edilmesinden çok korkuyu oluşturmaya beklenen nedenlerin sıralanmaya çalışıldığı görülmektedir. Rapor İslamofobi’yi haklılaştırma amacındadır. Raporda kısaca şu değerlendirmelere yer verilmektedir:²²

Raporun ikinci bölümünde İslamofobi kavramının teknik tanımını yapan Runnymede Trust, İslamofobi’nin sekiz belirgin özelliğini başlıklandırmak suretiyle bu tanıma ulaşmaktadır. Bu sekiz özellikle İslamofobi şu şekilde sıralanmaktadır: İslamofoblar İslamı tek bir blok olarak görmekte; İslam’ın değişime ve dönüşüme kapalı bir din olduğunu, bu yönüyle dirençli bir özellik taşıdığını, İslam dininin farklı ve öteki olduğunu, başka kültürlerle ortak bir yönünün olmadığını, böylelikle de etkileşime girmeyi reddettiğini, İslam dininin Batı medeniyetine kıyasla geri kalmış, barbar, irrasyonel, gelişmemiş ve seksist olduğunu, İslam’ın doğası itibarıyla şiddet taraftarı, baskıcı, tehditkâr, terörü destekleyen ve medeniyetler çatışmasına girişmiş olduğunu kabul etmektedirler. Ayrıca İslam’ın siyasal bir ideoloji olduğunu ve bu bakımdan İslami rejim ve partiler tarafından siyasi ve askerî kazanımlar için kullanıldığını düşünmektedirler.²³

Runnymede Trust İslamofobi’yi kısaca “İslam’a karşı temelsiz bir düşmanlık” olarak tarif etmiştir. Rapor ayrıca bu düşmanlığın ve ön yargının etkilediği alanları grafik ile göstermek suretiyle Müslümanlara yönelik etkilerini ayrımcılık ve toplumsal dışlanma şeklinde ifade etmiş; on bölümde farklı

²² Mehmet Evkuran, “İslamofobi: Kolektif Bir Korkunun Anatomisi”, *Bir Kimlik Politikası Olarak İslamofobi Sempozyumu*, Sivas Kemal İbn-İ Hümam Vakfı, (30 Nisan – 1 Mayıs 2010):171

²³ Report of the Runnymede Trust Commission on British Muslims and Islamophobia, “Islamophobia a Challenge for Us All” The Runnymede Trust (1997):1, Erişim 20.11.2019 <https://www.runnymedetrust.org/companies/17/74/Islamophobia-A-Challenge-for-Us-All.html>

başlıklarla İslamofobi'nin başgösterdiği ve toplumu etkilediği alanları genişleterek anlatmıştır. Raporda özellikle Runnymede -çerçevesini hazırladığı ve aşağıda göstereceğimiz grafiğinde- ön yargının iş sahasında, medya haberlerinde ve günlük konuşmalarda görüldüğünü ve şiddet içeren hususlarda ise fiziksel saldırılar, malların kundaklanması ve sözlü tacizler şeklinde nitelik arz ettiğini, dışlamanın ise iş dünyasında, politika dâhil olmak üzere yönetim ve sorumluluk alanlarında Müslümanların anti semitizme benzer bir durum içinde ayrımcılığa ve nefrete maruz kalmak suretiyle yapıldığını, bu hususta daha çok Ortadoğulu, Arap ve Güney Asyalı Müslümanların mağduriyet yaşadığını belirtmiştir. Runnymede'e göre İslamofobi'yle ilgili medyadaki ve günlük konuşmalardaki ön yargılı ifadeler soyut şeyler olmayıp ayrımcılık ve dışlanma şeklinde, gözle görünür olgular olarak karşımıza çıkmakta; ayrımcılık hususları daha çok iş sahasında, eğitim ve sağlık sektörlerinde görülmektedir.²⁴

Runnymede Trust, ikinci raporunu 2004 yılının Haziran'ında yayımlamıştır. "İslamofobi: Sorunlar, Meydan Okumalar ve Eylemler" adını taşıyan rapor yedi yıllık bir takip raporu mahiyetinde olup modern Britanya'daki İslamofobyanın doğasını ve 11 Eylül'deki terör eyleminin etkisini anlatır. İslamofobi; sosyal, politik ve kültürel yaşamın dört ana alanı olan nüfus sayımı ve hukuk sistemindeki Müslüman kimlikleri tanıma, okulların karşı karşıya olduğu görevler, sokak ve mahalle düzeyinde topluluk uyumu ve medyanın etkileme yolları şeklinde ele alınmıştır.²⁵

İki bölümden oluşan bu raporu hazırlayan Komisyon, ilk raporda İslamofobi konusunda geliştirdiği çerçeveyi aynen korumuştur. İslamofobi'nin Avrupa tarihinde yeni olmadığına değinilen raporda; farklı zamanlarda, farklı kılık-kıyafetlerle karşımıza çıkan bu olgunun aslında bir tip değil birden fazla olduğu ve bu nedenle İslamofobi'nin çoğul anlamda "İslamofobiler" olarak kullanılması gerektiği vurgulanmaktadır. İslamofobi olgusu raporda örneklerle anlatılmaktadır. Buna göre gerek İngiltere'de gerekse diğer Avrupa ülkelerinde Müslüman karşıtlığı; kamusal alanda Müslümanlara karşı sözel ve fiziksel saldırılar, camilere

²⁴Report of the Runnymede: 61.

²⁵ Report of the Runnymede Trust Commission on British Muslims and Islamophobia, "Islamophobia: issues, challenges and action" The Runnymede Trust (2004), Erişim 20.11.2019 <https://www.runnymedetrust.org/projects-and-publications/past-projects/commissionOnBritishMuslims/non-runnymede-follow-up.html>

ve Müslüman kuruluşlara karşı saldırılar, medyada yaygın ve rutin bir şekilde negatif basmakalıp yargıların işlenmesi, politik liderlerin konuşmalarında negatif ifadeleri kullanması, iş ve istihdam alanında ayrımcılık yapılması, bürokrasinin Müslümanların dinî ve kültürel taleplerine duyarsız kalması, Müslümanların karşılaştığı yoksulluk ve toplumsal dışlanma karşısında duyarsızlık, İslam'ın ve Müslüman kuruluşların resmi taleplerinin kabul edilmemesi, İslamofobi ile yasal mücadelede yetersizlikler ve sivil özgürlüklere getirilen yasal kısıtlamalar şeklinde tezahür etmektedir.²⁶

2013 tarihli raporda ise²⁷ Müslüman karşıtı tutumun artmakta olduğu belirtilmiş; İslamofobik olayların bildirildiği bir telefon yardım hattına on iki aylık süre içinde rapor edilen fiziksel saldırıların %58'inin Müslüman kadınlara karşı gerçekleştirildiği açıklanmıştır. Raporu hazırlayan kuruluş İslamofobik saldırıların daha fazla kayıt altına alınmasını, ayrıca aşırı sağcı ve geniş çaplı aşırı uçların üstesinden gelinmesinde daha fazla sorumluluk alınmasını talep etmektedir. Yakın tarihli raporda en çok dikkat çeken ayrımcılık vakası okul çağındaki çocukların deneyimledikleridir. Genç azınlık gruplarının kendilerini korumak amacıyla birbirlerine bağlı hareket etmelerini gerektirecek kadar fazla sayıda ön yargı ve taciz vakaları yaşanabilmektedir. Teröre karşı savaşın ardından gelen süreçte bu meseleler eğitime üç şekilde yansımaktadır: Öncelikle okul politikalarını bütünleşme ve terör karşıtlığı şekillendirmeye başlamıştır ve Müslüman öğrenciler “prevent”(önleyici) politikalarının uygulanmasıyla patolojik bir şekilde çerçevelenmişlerdir. İkinci olarak nadir rastlanan başarı hikâyelerinin haricinde ırksal eşitsizlik o kadar içsel bir durum haline gelmiştir ki mevcut engellerin kalkmasının bile durumları eşitleyemeyeceği tartışılmaktadır. Son olarak Birleşik Krallık'ta okullardaki ırkçı olaylarda artışın yaşandığı 2007 ile 2011 yılları arasında 88.000 ırkçı saldırı kaydı olduğu açıklanmıştır.²⁸

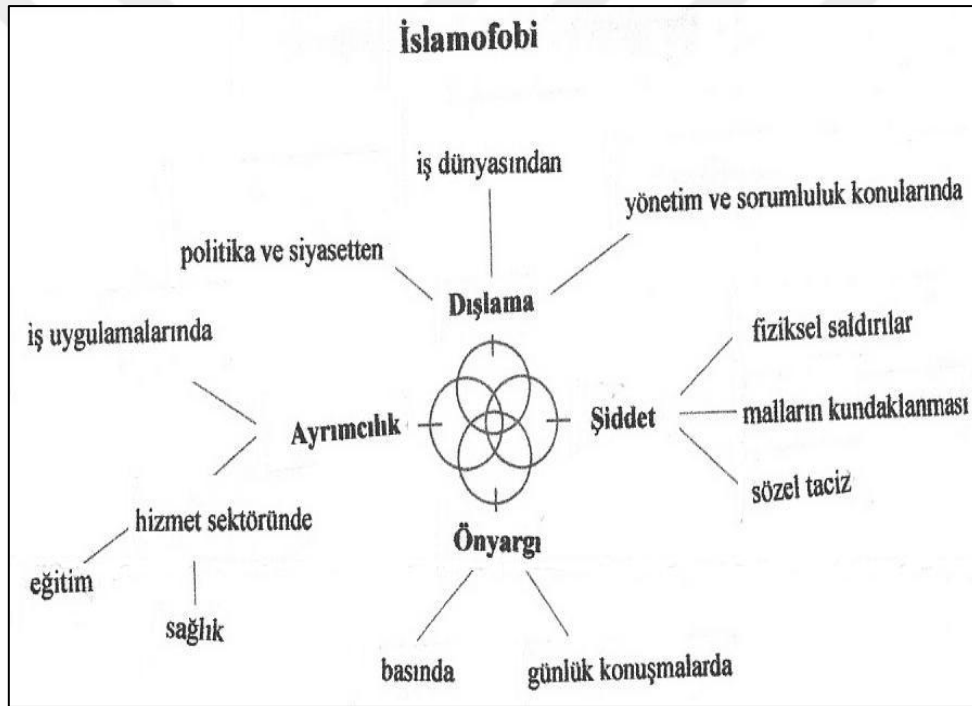
²⁶Tuba Er& Kemal Ataman, “İslamofobi ve Avrupa’da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine”, *Uludağ Ü İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17/2, (2008): 761.

²⁷Report of the Runnymede Trust Commission on British Muslims and Islamophobia “Runnymede Perspectives:The New Muslims” The Runnymede Trust (2013), Erişim Tarihi: 20.11.2019 https://www.runnymedetrust.org/uploads/publications/Runnymede_The_New_Muslims_Perspecti ve.pdf

²⁸ Hilal Barın, *İslamofobi ve DAES*, (İstanbul: Tezkire Yayınları, 2016), 67-68

Runnymede Trust “20. yılında 2017 yılı raporu”nda, çarpıcı şekilde son on iki aya ait nefret suçu rakamlarının kayıtların başlamasından bu yana en yüksek seviyede olduğundan bahsetmiştir. Raporda; bu durumda sadece Müslüman karşıtı nefret suçunun aybaşına %500 artış gösterdiği, İslamofobik olayların sayısının kayıtlı olanlarla karşılaştırıldığında en yüksek seviyede olduğu ve kişilerin mağduriyetleri yeterince bildirilmediğinden bunun kayıtlara tam olarak yansımadağı ifade edilmiştir.²⁹

Aşağıdaki grafikten³⁰ İslamofobi’nin çok çeşitli biçimlerde etki alanının olduğunu, sonuçları itibariyle ise çok boyutlu ve karmaşık bir kavram ve fenomen olduğunu daha iyi anlayabiliriz.

Şekil 1. “İslamofobi” Olgusunun Kavramsal Haritası

Kaynak: Şeklin Orijinali için bkz; Runnymede Trust, Londra,1997, s.41. Türkçeleştirilmiş harita için bkz; Er- Ataman, “İslamofobi”, 761.

Grafikte bahsedilen çok boyutlu ön yargının sözlü ve fiziki şiddet vs. boyutlarıyla efradını cami ağıyarını mani diyebileceğimiz ideal ölçülerde bir tanımlamaya ihtiyaç duyduğu açıktır. Bu noktadan hareketle en güncel tanımlama

²⁹The Runnymede Trust: A 20th-anniversary report” Islamophobia Still a challenge for us all” Edit: Farah Elahi and Omar Khan (2018):5, Erişim 20.11.2019

<https://www.runnymedetrust.org/uploads/Islamophobia%20Report%202018%20FINAL.pdf>

³⁰ Er&Ataman, *İslamofobi*, 761.

olması bakımından OSCE'ye (Hoşgörü ve Ayrımcılık Karşıtı Konferansı) atıfla Umut Topçuoğlu bir konferansta İslamofobi'yi şöyle tanımlamıştır:

“İslamofobi; Müslümanlara ve İslam'a karşı asılsız bir korkunun, güvensizliğin ve nefretin motive ettiği ırkçılık ve yabancı düşmanlığının çağdaş bir formudur. İslamofobi aynı zamanda hoşgörüsüzlükten, ayrımcılıktan, eşitsiz muameleden, ön yargıdan, düşmanlıktan ve olumsuz halk söylemlerinden ortaya çıkmaktadır. Klasik ırkçılık ve yabancı düşmanlığından farklı olarak İslamofobi, bir din ve onun takipçilerini damgalama üzerine oluşturulmuştur ve bu kavram insan haklarına ve Müslümanların onuruna karşıdır.”³¹

Yukarıda yapılan tanımın özünü oluşturan, İslam ve Müslümanlardan korkma durumunu ifade eden İslamofobi kavramının sık sık İslam karşıtlığı ile eş anlamlı kullanıldığına tanık olunmaktadır. Literatürde her ne kadar İslamofobi ile anti İslamizm kavramları eş anlamlı ve geçirgen olarak kullanılıyor olsa da Kadir Canatan, bu iki kavramın tekabül ettiği olgular alanının birbirinden ayrılması ve dolayısıyla farklı anlamlarda kullanılması gerektiğini ifade etmektedir. Ona göre İslamofobi daha sosyolojik bir kavram olarak Batılı toplumların İslam karşısındaki korku, nefret, kınama, küçümseme gibi tutumlarını dile getirmektedir. Bu duyguların temelinde aile, sosyal çevre, eğitim ve medya gibi kurumlar aracılığıyla aktarılan ve yeniden üretilen tarihsel ve kültürel ön yargılar yatmaktadır. Bu durumda İslamofobi'nin iki boyutunu birbirinden ayırt etmek mümkündür. Tutum, kanaat ve davranışlarda görünür hâle gelen “güncel” boyut - ki bu güncel İslamofobi olarak adlandırılabilir- ve bu görünür olguları besleyen tarihsel ve kültürel kaynaklı yön -bu boyut ön yargılar ve basmakalıp yargılar olarak adlandırılabilir-³²

Aslında İslamofobi kavramına kıyasla anti İslamizm kavramı daha az kullanılmaktadır. Belki de anti İslamizm kavramı anti semitizm kavramına yakınlığı sebebiyle uydurulmuştur.³³ Anlam olarak İslamofobi ve anti İslamizm kavramları aynı şeyi ifade etmek istiyor gibi gözükse de şöyle bir ayırım görülebilir. Şöyle ki: “İslamofobi” kavramının içerdiği İslam karşısındaki negatif

³¹ Barın, *İslamofobi*, 65.

³² Murat Aktaş, “Avrupa’da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 13/1 (2014): 36-37

³³ Kadir Canatan, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*, (İstanbul: EskiYeni Yayınları, 2000), 27.

tutumun; başkaları tarafından, belki de sonradan oluşturulmuş dışsal ve suni bir durumu arzettiği düşünülürse o zaman “İslam karşıtlığı” ya da “anti İslamizm” kavramının İslam karşısında ifade ettiği olumsuz anlamın da içsel bir kabullenişle, dogmatik bir inançla şekillendiği düşünülebilir. Zira İslam’ın doğuşundan bu yana İslam’a ve Müslümanlara karşıt bir durum olageldiğine göre bunu ifade etmekte kullanılan genel kavramın da İslam karşıtlığı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu kavram dogmatik, koşullanılmış, şartlanmış ve bir anlamda kesin kabullenışı ifade etmesi bakımından mücadele edilmesi zor gözükmemektedir. Anlamca “İslam karşıtlığı” ile aynı şeyi ifade ediyor gibi gözükse ama daha ziyade stratejik bir amaçla inşa edilmiş bir kavram gibi duran “İslamofobi”, 11 Eylül terör olayı sonrasında sosyolojik bir mahiyette, “anti İslamizm” başlığı altında zikredilebilecek tüm olayların ortak problem kaynağının İslam olduğu önkabulünü bir kesin inanca dönüştürmüştür. Sosyal mühendislik üzerinden gelişen veya geliştirildiği çokça kişi ve çevre tarafından iddia edilen eylemlerdeki canlı yayında kafa kesme görüntüleri “İslam’ın kötü bir şey” olduğunu artık ye’se düşmeyen biçimde, olumsuz ve kötüye dair evrende ne kadar kavram varsa hepsine birden tekabül eden bir anlam evrenini İslamofobi’nin içine zerketmiştir. Fakat kanaatimizce fobiler onları oluşturan dışsal unsurlara müdahale ve onların kontrolü yoluyla düzeltilebilecek durumlar olarak görüldüğünden İslamofobi kavramı da anti İslamizm kavramına kıyasla daha mücadele edilebilir ve tedavisi mümkün görülebilir.

Dışarıdan bir çalışma ile üretilmiş, suni bir kavram olmasına işaret etmesi bakımından İslamofobiye İbrahim Kalın, “Müslümanları ötekileştirmenin ve onlar üzerinden fobiler oluşturma bir adı” olarak görür. Kalın, bu kullanışlı kavramın arkasında Batı’nın kendisine bir güvenlik ve meşruiyet alanı oluşturma çabasının yatmakta olduğunu ve yine bu kavramın, Batı medeniyetinin milliyetçi, dinî ve seküler aşırı uçları tarafından İslam ve Müslümanlara karşı kullanışlı olarak görüldüğünü ifade eder.³⁴

Buradan hareketle sebep-sonuç açısından İslamofobi ve anti İslamizm kavramlarını değerlendirmek gerekirse anti İslamizm’in sebep, İslamofobi’nin ise

³⁴ İbrahim Kalın, *Ben, Öteki ve Ötesi*, (İstanbul: İnsan Yayınları, 2019), 15

sonuç olduğu görülecektir.³⁵ Zira bir sonraki bölümde ayrıntılarıyla İslamofobi'nin tarihsel arka planında anlatacağımız üzere İslam'ın var oluşundan bu yana İslam'a ve Müslümanlara yönelik anti İslamist bakış açısı ve tutum olmasaydı bugün İslamofobi kavramından bahsediyor olamazdık.

1.1.1.1. Batıda İslamofobinin Tarihi ve Gelişim Süreci

Toplumların tarihî süreçlerinde çeşitli olaylar vardır ki bunlar domino taşı etkisiyle itici güç olarak toplumsal düzlemde yeni olay ve olguların gerçekleşmesine, çok hızlı değişim ve dönüşümlerin yaşanmasına, toplumsal düzlemde yeni kavramlar ve yeni problematik alanların inşasına sebep olurlar. Bu anlamda özellikle sosyolojik çalışmalarda bir fenomen ve çalışma alanı olarak ortaya çıkan yeni kavram “İslamofobi” ile yoğun şekilde karşı karşıya kalıyoruz. Tarihsel arka planı itibarıyla farklı terimlerle ifade edilen İslamofobi kavramı, 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'nde meydana gelen, ikiz kulelerin vurulması olarak bildiğimiz terör saldırısı ile küresel alanda popüler olmuştur. İslamofobi kavramı yeni olsa da içerdiği anlam olarak anti İslamizm yeni bir şey değildir. Aslında İslam karşıtlığı olarak ifade edilen anti İslamizm kavramı tarih boyunca kullanılmış kavramdır.

Bu noktada İslamofobi'yi genel anlamda “İslam karşıtlığı” olarak nitelemek, bunu da din, hak ve hakikat karşıtlığı şeklinde tanımlamak problemin sınırlarını tartışılması mümkün olmayan ontolojik bir zemine taşır. Bunda, insanın yaratılışında iblisin takındığı tutuma kadar geri götürülebilecek izler bulunabilir. Ancak bu yaklaşım, olayı çözmek yerine yeni karmaşık sorunlar ortaya çıkarır. Bunun yerine güncel ve tarihsel bağlantıları da kaçırmadan, mümkün olduğunca sosyal ve kültürel bir çerçeve içinde kalmak gerekir. Nedenleri ve sonuçlarıyla birlikte tartışmak için İslamofobi sorununu güncelliği içinde temellendirmek ve tanımlamak, onu belirsizlikten kurtarmak zorunludur.³⁶

³⁵ Canatan, *Batı Dünyasında İslamofobi*, 59.

³⁶ Mehmet Evkuran, “İslamofobi: Kolektif Bir Korkunun Anatomisi”, *Bir Kimlik Politikası Olarak İslamofobi Sempozyumu*, Sivas Kemal İbn-İ Hümam Vakfı, (30 Nisan – 1 Mayıs 2010), 171

Dolayısıyla konu tarihsel süreci itibarıyla çok kapsamlı olduğundan İslamofobi'nin yakın geçmişi olarak Canatan'ın yaptığı 3 başlıklı dönemleştirme ile konuyu anlatmak isabetli olacaktır.

1.1.1.2. İran İslam Devriminden Berlin Duvarı'nın Yıkılmasına Kadar Olan Süreç

1970'li yıllara kadar Batı'da geleneksel olarak var olan ön yargılar tümüyle ortadan kalkmamışsa da İslamofobi, marjinal bir kesim tarafından - özellikle de aşırı sağ ve ırkçılar tarafından- ifade edilen bir konuydu. 1979 yılında İran İslam Devrimi gerçekleşikten sonra Batı'da İslam hakkındaki ön yargıların ve ırkçı tavırların yeniden su yüzüne çıkmaya başladığını söyleyebiliriz. İran İslam Devrimi, bir yandan dinî temelde gerçekleşmiş ve etkileri itibarıyla büyük bir coğrafyayı ilgilendiren bir devrim olarak tüm dünyada büyük bir şaşkınlık yaratırken, diğer yandan da Batı dünyasında anti İslami duygu ve tavırları harekete geçirmiştir. Bu nedenle Batı'da İslam hakkında olumsuz yargıların yeniden canlanması bakımından İran İslam Devrimi bir kırılma noktasıdır.

Aslında İran İslam Devrimi, Soğuk Savaş sonrası oluşan jeopolitik düğümün neden olduğu provakatif ortamda ertelenmiş olan ciddi ideolojik meydan okumaların da bir parça etkisiyle uluslararası diplomasiinin yürütülmesinde kültürel ve dinî gerilimlerin öneminin farkına varılması açısından İran'ın Batı'ya hediye ettiği stratejik bir hediyeydi.³⁷ Zira İran Devrimi'ne kadar dünyadaki iki hâkim gücün rekabeti üzerinden dünyanın iki kutuplu tanımlaması söz konusuydu ve “öteki” olarak tanımlanandan gelecek tehlike “kızıl tehlike” ile sınırlıydı. Bu, Batı'nın kafasını başkaca öteki ve tehlikeler için çevirip yeni arayış ve tanımlamalara girmemesi için yeterliydi. Özellikle bu dönemde İran İslam Devrimi ile Batı'nın eline ihtimaldir ki bir koz geçmiştir.

Lewis bir yazısında; İran Devrimi'nin Batı için endişe verici olmasının sebebinin sıradan bir hükûmet değişikliği anlamında Arap dünyasında kullanılan devrim sözcüğünün tam aksine gerçekten Fransız ve Rus devrimleri gibi etkileyici ve sarsıcı boyutta gerçek bir devrim olduğunu, bu devrim ile İslam dünyasının da

³⁷ Richard Falk, “9/11&9/12+10=ABD, El-Kaide ve Dünya”, Çev. Mehmet Babacan, *11 Eylül Tarihsel Dönüşümün Analizi:2001-2011*, Ed. Abdurrahman Babacan (İstanbul:Pınar Yayınları, 2011), 46.

çok etkilendiğini İran'ın aksine Sünni olan ülkelerde bile Humeyni rüzgârının uzunca süre estiğini belirtmiştir.³⁸ Bu devrimin İslam dünyasında ciddi karşılık bulması, Batı'nın dünya Müslümanları üzerinde İslami uyanışa sebep teşkil edecek olay ve yeni gelişme olarak İran Devrimi'ni okumasına sebep olmuştur.

Böylece Batı, İran Devrimi üzerinden bir karşı propaganda sürecine girmiştir. “İslam Fundamentalizmi” başlıklı çokça yazılar yazılmış ve “İslam tehdidi”nden çokça bahsedilir olmuştur. Bu noktada İslam tehdidi algısını pekiştiren bir başka durum ise özellikle 1960'lı yıllarda Batı'ya Müslüman ülkelerden çalışmak üzere geçici olarak geldikleri düşünülen Müslüman işçilere 1980'li yılların başlarında yerli Batılı toplum tarafından kalıcı olacakları gözüyle bakılması ve Müslüman işçilerin artık ülkelere dönmeyeceklerinin anlaşılması olmuştur.³⁹

Kadir Canatan bu hususa ışık tutması yönüyle Ron Haleber'in uzun betimlemesini önemine binaen şöyle aktarır:

“Kalıcı olarak yerleşmelerinin anlaşılmasından sonra göçmenlerin varlığına yönelik direnişler artmaya başlamıştır. Bu olguya karşı yönelen olumsuz tepkilerin hedef noktasını göçmenlerin beraberinde getirdikleri kültürel farklılıklar, özellikle de İslam oluşturmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana modern biçimiyle ortaya çıkan ırkçılık, artık fenotipik ve deri rengi gibi fiziksel özellikleri dışlama biçiminde tezahür etmemektedir zira bu tür bir ırkçılık, yasal olarak yasaklanmış olduğundan cezalandırılmaktadır. Modern ırkçılık “kültürel dışlama” biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda kültürel temelli bir “yeni ırkçılık”tan bahsedebiliriz.

Küçük sağcı siyasal partiler başından beri haksız olarak, olur olmaz her şeyi şemsiyesi altında topladıkları İslam kültürünü yabancıların varlığına karşı bir direnişi örgütlemek ve birleştirmek için tartışma noktası olarak seçmişlerdir. Bu yeni-ırkçı tartışma, 1980'li yılların ortasına kadar su yüzüne çıkmamıştı ancak geniş siyasal yelpaze ve medyanın “ırkçı” kesiminde çok açık bir şekilde kendini belli ediyordu.

³⁸ Bernard Lewis, *İnanç ve İktidar: Ortadoğu'da Din ve Siyaset*, Çev. Ayşe Mine Şengel, (Ankara:Akılçelen Kitapları, 2017), 183

³⁹ Canatan, *Batı Dünyasında İslamofobi*, 46.

Önceleri geçici olarak görülen göçmenlerin kesin yerleşimine koşut olarak bu etnosentrist (etnik merkezci) ve ırkçı eğilim kamuoyu ve politika yapımcıları arasında gittikçe yayılmaya başladı. Oysa aynı eğilim 1980’li yılların başında faşist olarak nitelenen Merkez Partisi gibi küçük ve yalıtlanmış gruplarla sınırlıydı. Bu İslam karşıtı tartışma gittikçe geniş toplum katmanlarında, politikacılar arasında ve medyada yankı buldu. Dikkat çekici olan şu ki tartışmanın olumsuz söylemi inkâr edilmekte ve bunun sözde tabuların açık kalplilikle tartışılması olarak gösterilmekteydi. Oysa bu tartışma yeni vatandaşların asimilasyon ve entegrasyonuna yönelik bir talep olarak politikaya yansıtılmaktadır.”

Burada İran İslam Devrimi’yle birlikte Batı’da başlayan süreç aslında İslamofobi’nin doğum sürecidir. Tabii o süreçte kavram olarak İslamofobi kullanılmadığı için Ron Haleber’in metninde bahsettiği normal ırkçılıktan farklı bir durum olan yeni ırkçılık bugün İslamofobi kavramı olarak ifade ettiğimiz kavramın karşılığıdır.⁴⁰

1.1.1.3. Berlin Duvarının Yıkılmasından 11 Eylül’e Kadar Olan Süreç

Soğuk Savaş döneminde Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupalı müttefikleri ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve müttefikleri arasında iki kutuplu bir çekişmeye sahne olan dünyada, her bir kutup öteki için bir nevi karşıt güç ve denge unsuru oluşturmaktaydı. Ancak Berlin duvarının yıkılması, komünizmin çökmesi ve liberalizmin zaferini ilan etmesiyle birlikte ulus devletler önemli oranda küreselleşmenin baskılarına boyun eğmek zorunda kaldı. Sınırlar ticaret ve finans hareketleri açısından sınırlayıcı olma durumlarını yitirirken yeni neoliberal ekonomik düzende, ABD’nin ticaret üzerindeki etkisi çok daha fazla hissedilmeye başlandı. ABD ve Avrupa ülkelerinin bu düzeni sürdürebilmesi için -Berzezinski’nin deyişiyle- mevcut düzen; kendisini koruyucu, küresel bir siyasi ve askerî güce ihtiyaç duymaktaydı. İşte bu yüzden yıkılan komünizmin yerine yeni bir düşman gerekliydi. Böylece bazı Amerikalı düşünce kuruluşları ve medya organları tarafından yeni bir düşman arayışına girilerek İslam ve Müslümanları yıkılan komünist bloğun yerine koymak suretiyle Batı uygarlığına karşı düşman

⁴⁰ Canatan, *Batı Dünyasında İslamofobi*, 46-47.

olarak işaret eden fikirler üretilmeye başlandı. Bu görüşlerin en çok tartışılanı ise Batı ile İslam uygarlıklarını karşı karşıya getiren Amerikalı Siyaset Bilimci Samuel Huntington'ın "Medeniyetler Çatışması" tezi olmuştur.⁴¹

Huntington'a göre "Yenidünya'da mücadelenin esas kaynağı öncelikle ideolojik ve ekonomik olmayacak. Beşeriyet arasındaki büyük bölünmeler ve hâkim mücadele kaynağı kültürel olacak. Millî devletler dünyadaki hadiselerin yine en güçlü aktörleri olacak fakat global politikanın asıl mücadeleleri, farklı medeniyetlere mensup grup ve milletler arasında meydana gelecek. Medeniyetlerin çatışması global politikaya hâkim olacak. Medeniyetler arasındaki fay hatları geleceğin muharebe hatlarını teşkil edecek. Medeniyetler arasındaki mücadele, modern dünyadaki mücadelenin evriminde nihai safha olacak."⁴²

Bu tezini Samuel P.Huntington, 1993 yılının yaz aylarında prestiji yüksek uluslararası bir dergide (Foreign Affairs) "Clash of Civilizations" isimli makalede belirtmiştir. Batı için düşman üretme amacı taşıyan bu makalede temel düşman hedef, İslam ve Budizm olarak takdim edilmiştir. Asıl ilginç olanı ise bu tez NATO tarafından kabul edilmiştir. Zira dönemin NATO Genel Sekreteri tarafından *İslam Fundemantalizmi Avrupa için en büyük tehdittir* açıklamasıyla deklare edilmiştir.⁴³

1993 yılının Eylül ayında ise The New York Times gazetesi sansasyonel tarzda yaptığı haberde "*İslam köktendinciliği hızla küresel güvenlik ve barış için en önemli tehdit hâline geliyor.1930'lardaki nazizm ve faşizm, 1950'lerdeki komünizm tehdidi kadar büyük bir tehlike bu...*" ifadelerine yer vermiştir. Bu noktada İngiltere Başbakanı Margarit Thatcher'ın 7-8 Haziran 1990 yılında İskoçya'da yapılan NATO zirvesinde "Yeni düşman İslam dünyasıdır." sözlerini sarf etmesi, eski NATO Genel Sekreteri Willy Claes'in ise "İslam fundamentalizmi Avrupa için en büyük tehdittir." demesi Huntington'ın söz konusu düşüncesinin Batı'da benimsendiğini göstermektedir.⁴⁴

⁴¹ Aktaş, *Avrupa'da Yükselen İslamofobi*, 32

⁴² Samuel P. Huntington, *Medeniyetler Çatışması*, Der. Murat Yılmaz (İstanbul: Vadi yayınları, 1995), 15

⁴³ Canatan, *Batı Dünyasında İslamofobi*, 49.

⁴⁴ Hamdi Çörekçi, "İslamofobi", Erişim 13.06.2017 <https://hamdicorekci.wordpress.com/tag/islamofobi/>

1990'lı yıllara damgasını vuran bu tartışmaların odak noktası yukarıda ifade edildiği gibi giderek “İslami köktendincilik tehdidi” tartışmalarına kaymış ve bunun üzerinden de İslam'ın değerlerinin demokrasiyle bağdaşmadığı şeklinde bir algısal ön kabul aşamasına geçilmiştir.

Neticede Kasım 1989 tarihinde Berlin duvarının aniden yıkılması sonrası Huntington'ın komünizm tehlikesinin bertaraf edilmesiyle ortaya attığı *Medeniyetler Çatışması* tezi ile benzer fikirler üzerinde çalışmalar yapan Bernard Lewis, Daniel Pipes, Martin Kramer ve Steve Emerson gibi yazarların bu görüşler etrafında yürüyen tartışmaları Avrupa ülkelerinde gittikçe yükselen bir İslam karşıtlığını körüklemiş, dünyada adeta bir “Yeşil tehlike” alarmı verilmiş ve “kızıl tehlike” tarihe karışmıştır. Bu doğrultuda İslam'ın bu yöntemle modern Batı'nın ötekisi olarak kurgulanışı⁴⁵ projenin ikinci ayağında dünyayı başarılı bir “Hristiyan-Müslüman kampaşması”na doğru yönlendirmiştir. Huntington'ın aydınlanma sürecini tamamen Batı'nın değerleri olarak yansıtmaması ve İslam'ı bu anlamda aydınlanma değerlerinden uzakta ve bu değerleri tehdit eden bir ideoloji olarak görmesi, onun tezinin zamanla farklı kültürler ve uygarlıklar arasında çatışmayı körüklemek isteyen görüşler için teorik bir sığınma alanı oluşturmalarına sebebiyet vermiştir. İronik olan şey ise tezin hem çatışma hem de çatışma üzerinden geliştirilen diyalog projelerine kapı aralamasıdır. Şöyle ki ilerleyen yıllarda ve süreçlerde çatışma teorilerinin açtığı kırılmaları ve derin çatışmaları önleme amacıyla medeniyetler çatışmasına çözüm olarak sunulan “dinler arası diyalog” gibi yeni küresel projelerin de devreye sokulması Huntington'ın tezine çok şeyler borçludur. Kanaatimizce bir proje olarak İslam'ın ılımlı hale getirilmesi ve dönüştürülmesi süreci Huntington'un çatışma tezi üzerinden meşrulaştırılmaya çalışılmıştır.

1.1.1.4. 11 Eylül Sonrası Süreç

Yukarıda 11 Eylül 2001 tarihine kadar anlattığımız süreçte yaşanan gelişmeler bir soğuk savaş seyrinde, belki Batı politikası olarak sistematize edilmiş, kurgulanmış, çok yoğun olmamakla beraber kısmen kendini hissettirmişti. Fakat 11 Eylül hadisesi tam bir kırılma noktasıdır. Zira ilk iki

⁴⁵ Kalın, *İslam*, 163-164

dönemleştirmede bahsedilen “İslam tehdidi” 11 Eylül ile bütün halk katmanlarına yayılmıştır.

İslam karşıtlığı, El Kaide tarafından sözde İslam adına ikiz kulelere karşı yapılan saldırılarla İslamofobi kavramı parlatılarak, siyasi yönden motive ve finanse edilerek, büyük bir amacın ürünü olarak ve bir kampanya şeklinde halkı ikna etme gücünü de elinde tutarak “radikal İslam’ın Batı’ya karşı savaşı” şeklinde kalıplaşmış yargılarla propagandaya dönüşmüş; böylelikle İslam’a karşı bir Haçlı Savaşı’nın da fitili ateşlenmiştir.⁴⁶

Bunun neticesinde bu olaydan öncelikle Amerika’da yaşayan Müslümanlar olumsuz etkilenmiştir. Bu durum hem iç politikada hem dış politikada kendini en üst seviyede hissettirerek ciddi derecede eksen değişikliğine sebebiyet vermiştir. Bu değişen eksenin birinci muhatabı olarak Müslümanlar Amerikan yönetimince kendilerine kuşku ile bakılan birer hedef hâline gelmiştir. Zira Amerika, terör eyleminde doğrudan “İslami terörizmi” suçlamıştır. Dolayısıyla da İslam ile terörizm eskisinden daha sık bir şekilde birlikte zikredilmeye başlanmıştır. Bu yaklaşım ve sunumla İslam’ın terör ve şiddet dini olduğu doğrudan ya da ima edilir olmuştur. Bu, yıkıcı bir propagandaya dönüşmüş; medya gücü ile topluma teröre dayalı bir İslam imajı kanıksatılmıştır. Özellikle küresel güçlerin başarısızlıklarının telafisi yolunda önemli bir meşrulaştırıcı adım olarak gerçekleşen 11 Eylül’den sonra İslam ve terörizm arasında illiyet bağıını kurmalarıyla bu imaj üzerinden dünya halkları İslam’a ve Müslümanlara karşı kıskırtılmıştır. Özellikle bilimsel düzeyde(!) yapılan çalışmalarla da gündem adeta İslam ve terör tartışmalarına kilitlenmiştir. Özellikle bu alanda kamuoyunda ses getirecek çalışmalarıyla tanınan Bernard Lewis “The Crisis of İslam, Holy War and Unholy Terror” isimli çalışmasıyla resmî ve sivil ilgilileri tahrik etmiştir. Bu doğrultuda da derin bir İslamofobi oluşturulmuştur.⁴⁷

Bernard Lewis 28 Temmuz 2004’te Almanya Die Welt dergisine verdiği röportajda “*Yüzyılın sonuna kadar Avrupa’ya İslam hâkim olacak. Avrupa,*

⁴⁶Mohamed Nimer, “İslamofobi ve Amerikan Karşıtlığı: Önlemler, Dinamikler ve Sonuçlar”, çev. İsmail Eriş, *İslamofobi: 21. Yüzyılda Çoğulculuk Sorunu* içinde, Ed. John L. Esposito- İbrahim Kalın (İstanbul: İnsan Yayınları, 2015), 143

⁴⁷Ejder Okumuş, “ABD’de İslamofobi ve Anti-İslamizm: 11 Eylül Öncesi ve Sonrası”, Ed. Kadir Canatan, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm* (İstanbul: EskiYeni Yayınları, 2000), 240.

mağribin bir parçası hâline gelecektir.” demiş⁴⁸, aynı dergiye 2006 yılında verdiği röportajda⁴⁹ da “Göç ve demografideki mevcut eğilimler devam ettiği sürece Avrupa’nın İslamlaşacağını söylemeye devam edeceğim.” diyerek Batı’da yaşayan Müslüman azınlıkların çoğunluk hâline geldiği iddiasıyla paranoya oluşturmuştur.

11 Eylül saldırısı ardında binlerce ölü ve yaralı bırakarak tarihteki en sesli İslam karşıtı söylem dalgasını tetikleyerek Amerika’nın “İslami terörizm” ile savaşa girmesine neden olmuş; Amerika, El Kaide’nin eyleminin arkasındaki sorumluyu Irak ve Afganistan’ı işgal etmek suretiyle arama yoluna gitmiş; yaptığı işgalleri meşrulaştırmaya ve haklı göstermeye çalışmış ve bu doğrultuda Batı dünyası ile Müslüman dünya arasındaki ilişkilerde derin uçurumlar oluşmuş, nihayet işgalden geriye yüz binlerce ölü ve yaralı insan kalmıştır.⁵⁰

11 Eylül olaylarının hemen akabinde Avrupa Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi tarafından hazırlanan 2002 raporunda⁵¹, Eylül 2001 sonrasında on beş Avrupa Birliği ülkesinde Müslüman yurttaş ve göçmenlere karşı işlenmiş ırkçılık ve ayrımcılık eylemleri belgelendirilmiştir. Bu raporla, Müslümanlara yönelik İslamofobik tutum ve davranışların sadece Amerika’yla sınırlı kalmadığı, okyanusları da aşarak tsunami etkisiyle dünyayı kuşattığı görülmüştür.

Diğer bir tespit raporu, Birmingham Üniversitesinden Chris Allen ve Jorgen Nielsen tarafından hazırlanmıştır. 2002 Mayıs’ında yayımlanan raporda, o zaman Avrupa Birliği üyesi olan on beş ülkede yapılan çalışmanın neticesi olarak -ülkeler arasında minimum düzeyde farklılıklar görülmekle birlikte- ülkelerin tamamında İslam ve Müslümanlara yönelik saldırıların artmakta olduğu anlatılmıştır. Allen ve Nielsen’in bulgularına göre saldırılar temelde sözlü düzeyde kalmış, böylece bütün Müslümanlar terörist saldırılardan sorumlu tutulmuş fakat

⁴⁸ Bassam Tibi, “Wenn Europa so weitermacht, wird es zu Eurabia (Avrupa bunu yapmaya devam ederse, Eurabia olacak) *Basler Zeitung Gazetesi*, Erişim 5 Nisan 2018 <https://www.bazonline.ch/ausland/europa/wenn-europa-so-weitermacht-wird-es-zu-eurabia/story/20258524>

⁴⁹ Avrupa İslam’ın Olur (Europa wird islamisch), *Die welt(Alman Welt Dergisi)*, Erişim 19.04.2006 <https://www.welt.de/print-welt/article211310/Europa-wird-islamisch.html>

⁵⁰ Nimer, *İslamofobi ve Amerikan Karşıtlığı*, 145

⁵¹ European Monitoring Center on Racism and Xenophobia 2002 raporu Erişim 26.11.2019 https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/ar2002_p1-en.pdf

saldırıların seviyesi Müslüman çocuklara “Usame” diye hakaret edilmesinden başlayıp Müslüman kadınların başörtülerinin zorla çıkarılmasına ve nihayet fiziki şiddete kadar varmıştır.⁵²

11 Eylül sonrasında domino taşı etkisi devam etmiş, 11 Mart 2004 ve 7 Temmuz 2005 terörist saldırıları meydana gelmiş, bu süreç yine Müslümanların ve İslam’ın durumunu bariz şekilde kötüleştirmiştir. Madrid ve Londra’da gerçekleştirilen terör saldırıları sonucu Avrupa’nın küresel terörizm gerçeği ile doğrudan tanışması, bu süreci yabancılar aleyhine çevirerek yabancı grupları korku ve endişenin odak noktası durumuna getirmiştir. Bu terörist saldırıların ardından Batı’da yaşanan gelişmeler dikkate alındığında İslami varlığın bazı Batılı devletler tarafından Batılı yaşam tarzına karşı bir tehdit şeklinde algılandığı görülmektedir. Bazı Avrupa Birliği üyesi ülkelerce İslami köktendincilik, Batı’daki yabancı düşmanlığı, ırkçı ve şiddet eğilimli davranışların kaynağı olarak nitelendirilmektedir. Danimarka’da aşırı sağ parti DFP’nin (Danimarka Halk Partisi) terörist saldırılar sonrasında İslam’ı terörle bağdaştıran bir zihniyetle bütün Müslümanların acilen sınır dışı edilmelerini savunması, Belçika’da aşırı sağ ayrılıkçı-milliyetçi VB’nin (Vlaams Blok) etnik topluluğun varlığına yönelik en ciddi tehdit kaynağı olarak göçmenleri hedef göstermesi ve özellikle Müslümanları değer sistemleri ve yaşam biçimleriyle Batı uygarlığıyla bağdaşması imkânsız yabancılar olarak tanımlaması bu konudaki en somut örneklerdir.⁵³

Bu noktada EUMC, 2006 yılında “*Avrupa Birliği’nde Müslümanlar: Ayrımcılık ve İslamofobi*” adıyla Avrupa Birliği’ne üye devletlerdeki Müslümanların durumu hakkında hazırladığı raporda⁵⁴ şu önemli bulgulara yer vermiştir:

⁵² Erhan Akdemir, “11 Eylül 2001, 11 Mart 2004 ve 7 Temmuz 2005 Terörist Saldırılarının Ardından İslam’ın Avrupa’da Algılanışı”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 8/1 (2009): 18

⁵³ Akdemir, *İslam’ın Avrupa’da Algılanışı*, 12

⁵⁴ Avrupa Birliği Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı Gözlem Merkezi(European Union Monitoring Center on Racism and Xenophobia) EUMC “Muslims in The European Union-Discrimination and İslamophobia-2006”, Erişim 26.11.2019 https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/eumc-2006-muslims-in-the-eu-discrimination-and-islamophobia_en.pdf

1. Pek çok Avrupalı Müslüman, etnik kimlikleri ve/veya dinsel yaklaşımlarına bakılmaksızın iş, eğitim ve barınma alanlarında ayrımcılıkla karşılaşmaktadır.

2. Müslümanlara karşı düşmanlığın daha geniş kapsamda, göçmenlere ve azınlıklara yönelik yabancı düşmanlığı ve ırkçılık bağlamında ele alınması gerekmektedir.

3. Müslümanların sözlü ve tehditlerden fiziksel saldırılara kadar değişen İslamofobi eylemlerine maruz kaldığı bilinmektedir.

4. Eldeki veriler, Avrupalı Müslümanların eğitimde başarı oranlarının altında ve işsizlik oranlarının ortalamanın üzerinde olduğunu göstermektedir. Avrupalı Müslümanlar, ortalamanın altında barınma koşullarına sahip bölgelerde nüfuslarına göre orantısız bir yoğunlukta oturmaktadırlar. Müslümanlar genellikle düşük vasıflı işlerde istihdam edilmekte ve düşük ücretli sektörlerde aşırı oranda temsil edilmektedirler.

5. Başta gençler olmak üzere pek çok Avrupalı Müslüman sosyal kariyerleri sürecinde engellerle karşılaşmaktadır. Bu durum, ümitsizlik ve sosyal dışlanma duygularına yol açabilmektedir.

6. Irkçılık, ayrımcılık ve sosyal marjinalleşme toplumsal bütünleşmeye yönelik ciddi tehditler oluşturmaktadır.⁵⁵

Kanaatimizce İslamofobi kavramını üreten mahfillerce İslamofobinin amacına uygun kullanımı ile paralel olarak, İslamofobiye azaltmak için girişilen çabalar ve bu kavramın toplumda açtığı yaraya engel olmak için oluşturulan anti propaganda faaliyetlerinin tümü aslında ironik bir şekilde “İslamofobi” kavramının hayat bulmasına ve giderek popüler olmasına katkı sağlamaktadır.

Zira bu kavramla mücadele etmeyi gaye edinmiş PEW Araştırma Merkezinin 26 Nisan 2015 tarihli raporunun İslam’ın Avrupa’daki geleceğine vurgu yapması bakımından önemli olduğunu ancak Avrupa’da giderek yaygınlaşan “gizli İslamlaşma” veya “Eurabia” iddialarının yarattığı endişe ve korkunun güçlenmesine ise katkı sağladığını ifade etmek gerekir. Rapora göre: “Mevcut demografik eğilimlerin devamı hâlinde İslam ancak 21. yüzyılın ortalarında Hristiyan nüfusunu yakalayacaktır. 2010 ve 2050 yılları arasında

⁵⁵ Er & Ataman, *İslamofobi*, 764

dünyanın toplam nüfusunun %35 artışla 9,3 milyara ulaşması beklenmektedir. Aynı dönemde -mukayese edildiğinde yüksek doğum oranları ile nispeten genç nüfusa sahip- Müslümanların %73 oranında artacağı tahmin edilmektedir. Hristiyanların sayısının da daha yavaş ve genel dünya nüfusu ile yaklaşık aynı oranda (%35) artacağı tahmin edilmektedir. Sonuç olarak PEW Araştırma Merkezinin verilerine göre 2050 yılında tarihte ilk defa Müslüman (2,8 milyar kişi, nüfusun %30) ve Hristiyan nüfusu (2,9 milyar kişi, nüfusun %31) muhtemelen eşite yakın olacaktır.”⁵⁶

Kanaatimizce bu ve buna benzer araştırmalar bir yandan İslam’ın Avrupadaki geleceğine ışık tutarken bir yandan İslam fobisinin Avrupa bütünleşmesini tehdit eden bir bariyer olarak görülmesine dayanak alınacak bir referans olmaktadır. Bernard Lewis’in 2004 yılında ortaya attığı “*Avrupa, 21. yüzyılın sonunda İslamlaşacak.*” tezi ve aynı yıl Financial Times Editörü Christoph Caldwell tarafından yayımlanan haftalık dergi Weekly Standard’da yer alan bir makalede (S 4/2004) “İslami Avrupa” teriminin ortaya atılması ve bir yıl sonra Mısır doğumlu, Yahudi yayıncı Bat Ye’or’un, ABD’de çok okunan “Eurabia” kitabını yayımlamasının ardından PEW Araştırma Şirketinin de Avrupalıda bu korkunun büyümesine yıllar sonra katkı sağladığı açıktır.

Bundan sonra aslında Avrupa’da İslamofobi çok kültürlülüğün önündeki en büyük engeldir. Bu konu her iki niyet üzerinden yaklaşım gösteren tarafların gayretlerinin neticeyi her şekilde olumsuzluğa götürdüğünü göstermesi bakımından önemlidir. 11 Eylül’den günümüze kadarki yaklaşık 19 yıllık süre içinde bu fobi neticesinde gerçekleşen terör eylemleri ve bu kavrama bağlı olarak meydana gelen toplumsal olay ve gelişmeyi yazmak bu noktada çok kolay değildir.

Çalışmamızı kolaylaştırması bakımından 11 Eylül 2001 tarihinden itibaren İslamofobi eksenli gerçekleşen terör ve toplumsal olayları kronolojik olarak vermek suretiyle tarihî süreci daha somut ve özet biçimiyle sunmak isteriz.

⁵⁶ Pew Research Center, “The Future of World Religions: Population Growth Projections, 2010-2050”, (April 2, 2015), 7

Şekil 2. Dünyada ve Batı Avrupa’da İslamofobiye Tırmandıran Olaylar Kronolojisi (1979-2019)

1.2. ZENOFOBİ

1960’lı yıllarda Türkiye’den ve Asya ülkelerinden binlerce insan İkinci Dünya Savaşı sonrası başta Almanya olmak üzere Avrupa’ya sanayi ve ham madde işlemeciliğinde ihtiyaç duyduğu işçi gücünü karşılamak için geçici işçi statüsü ile gittiler. Bu, hem ev sahibi konumunda bulunan devletler için hem de o ülkelere çalışmak üzere gelen ve misafir konumunda olan işçiler için yepyeni ve bilinmeyen bir süreçti. Bu süreçte İkinci Dünya Savaşı’ndan yeni çıkmış olmanın milliyetçilik anlamında Batı toplumuna yansıyan yorgunluğu Batı’nın misafir konumunda olan işçilere hoşgörüyle bakmasına, sempati duymasına sebep oldu. Bunda işçi topluma geçici gözüyle bakılıyor olmasının da elbette katkısı vardı. Fakat geçici olarak düşünülen süre uzayıp da 1980’li yıllarda işçilerin kalıcı olacağı fikri kesinleşince durum misafirlikten vatandaş olmaya evrildi.

Yukarıda İslamofobi’nin Avrupa’daki sürecinde de ifade ettiğimiz gibi zaman zaman ortaya çıkan ekonomik problemler ve sosyal bunalımlar çerçevesinde, geçici işçilikten kalıcı vatandaşlığa geçen göçmen kökenli

toplumların varlığı dünyada, özellikle Avrupa’da sorgulanmaya başlamıştır. Toplumsal problemlerin kaynağı olarak görülen “öteki” değişmezken ötekileştirmenin tanımı değişen kavram ve türetilen yeni terimlerle genişletilmiştir. Küresel çapta etkisi olması yönüyle 2001 tarihinde gerçekleşen 11 Eylül terör saldırısı sonrası giderek güçlenen güvenlik vurgusu, yabancı olarak ifade edilen grupları daha da savunmasız duruma düşürmüş ve açık hedef hâline getirmiştir. Bu durum bir taraftan ayrımcı politikaları devlet eliyle açığa çıkarırken diğer taraftan toplum içinde istenmeyen kesim olarak yabancıların etiketlenmesi sürecini başlatmıştır. Burada dikkate değer bir husus da su yüzüne çıkan bu ayrımcı politika ve düşmanca tutumun yabancı olmanın yanında Müslümanların konumlandırılmasını ve göz hapsine alınmasını da beraberinde getirdiği gerçeğidir. Dolayısıyla aşağıda tanım ve tarihî süreci verilecek olan zenofobi yani yabancı düşmanlığı kavramı dinî açıdan bakmaksızın tüm yabancı unsurları hedef alıyor algısına sebep olsa da İslamofobi kavramı üzerinden zaten sorunsallaştırılan ve hedef hâline getirilen Müslüman toplumu bu kavramla ikinci kez hedef hâline gelmiştir. Bu yönüyle zenofobi ile İslamofobi eş anlamlı gibi gözükmektedir.

1.2.1. Zenofobi (Yabancı Düşmanlığı) Kavramı

“Zenofobi” kelimesinin Türkçedeki karşılığı “yabancı düşmanlığı”dır. “Zenofobi” kelimesi Yunanca “xenos” (yabancı) ve “phobos” (korku) kelimelerinden oluşmakta ve bu şekliyle “yabancı korkusu” anlamına gelmektedir. Korku zamanla düşmanlığı da beraberinde getirdiği için “yabancı korkusu” kavramının yerini “yabancı düşmanlığı” kavramı almıştır. “Yabancı düşmanlığı” ile ilgili iki değerlendirme söz konusudur. Bunlardan birincisi kendisinden korkulan grupla ilgilidir ki bu durumda kendisinden korkulan, toplumun bir parçası olarak kabul edilmez. Çünkü kendisinden korkulan şey olarak “yabancı” birçok özellik itibarıyla oranın yerlisi olana göre fiziksel, etnik ve kültürel açıdan farklıdır. Bu yönüyle “yabancı” demek “farklı” demek anlamına gelir. Yabancı korkusu veya düşmanlığı ise bu noktadan hareketle farklı olana yapılan bir eylem veya ifade edilen duygu durumudur. İkinci olarak “yabancı düşmanlığı” “safılık”la ilgili bir durumdur. Bir kültürü ya da toplumu yabancı etkilerden ve yabancı olandan uzak tutma isteğidir. Bu yapılmazsa

toplumun saflığını yitireceği endişesine kapılmak kaçınılmazdır. Her iki durumda da “yabancı düşmanlığı” düşmanlığa konu olan kişi veya grupla ilgili olmaktan ziyade düşmanlığı yapan kişi ya da grupla ilgilidir. Tüm korkularda olduğu gibi “farklı” ve “yabancı” olan sadece bu korkuyu çağırır. Esas sorun bu korkuyu taşıyan ve karşısındakini korkunun kaynağı olarak gören öznenin kendisidir.⁵⁷

Yabancı düşmanlığı kavramı genellikle ırkçılık kavramı ile eş tutulur. Birbirinden ayrı iki kavram olarak yabancı düşmanlığı, ötekinin gruba yabancı olduğu fikrine dayanırken ırkçılık ten rengi, saç tipi ve yüz biçimi gibi fiziksel özelliklere ilişkin farklılıklara dayanan ayrımcılığı açıklamaktadır.⁵⁸

Diğer bir ayrım “yabancı düşmanlığı” ve “İslamofobi” kavramları arasında olmalıdır. Zira yabancı düşmanlığı İslamofobi’ye göre daha genel bir fobi olarak göçmen ve göçmenliğin kendisine olan düşmanlık ve korkuyu ifade ettiği ve temelinde ırka dayalı bir korku olduğu hâlde İslamofobi’de dinî ve kültürel bir korku söz konusudur.⁵⁹ Buradan hareketle “yabancı düşmanlığı”nın başlangıcını göç olgusunun var olduğu zamana kadar götürebiliriz. Fakat sosyolojik kavram olarak kullanılan anlamıyla İslamofobi’nin başlangıcını Müslüman nüfusun Avrupa’ya çalışmak amacıyla göç ettiği 1960’lı yıllara kadar ancak götürebiliriz. Dolayısıyla yabancı düşmanlığı eski, İslamofobi kavramı ise yeni bir fenomendir.

Ayrıca yabancı düşmanlığı, ırkçılıkta olduğu gibi ön yargılar, basmakalıp inanışlar neticesinde ayrımcılığa yol açmaktadır. Daha da önemlisi yabancı düşmanı ve ırkçı inanç ve tavırlar, bu düşünce ve tutumu benimseyen bireyler tarafından rasyonelleştirilebilmektedir. Kısaca zenofobi veya yabancı düşmanlığının “çoğunlukla bilinmeyene yönelik korku ve tedirginliği içeren ve bu unsurların pekiştirdiği ön yargılı algılamalara dayalı psikolojik bir kavram” olduğunu söylemek mümkündür.⁶⁰ Kısacası zenofobi, yabancı düşmanlığı anlamında olup yabancı olarak görülen kişiye karşı endişe, korku, nefret, ön yargı,

⁵⁷ Canatan, *Batı Dünyasında İslamofobi*, 26.

⁵⁸ World Conference Against Racism and Xenophobia, “International Migration, Racism, Discrimination and Xenophobia” (August 2001):1 Erişim 26.11.2019 <https://www2.ohchr.org/english/issues/migration/taskforce/docs/wcar.pdf>

⁵⁹ Canatan, Kadir, *Batı Dünyasında İslamofobi*, 27.

⁶⁰ Fatma Yılmaz, *Avrupa’da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı*, (Ankara: USAK Yayınları, 2008), 30

tiksinti, öfke gibi duygu durumlarını içeren duygusal, tutumsal ve davranışsal bir ön yargı formudur.”⁶¹

Zenofobi kavramı için üçlü teoriden bahsedilmektedir. Bunlar realistik, fonksiyonalistik ve fenomonolojik yaklaşımlardır.

Birinci başlıktaki bu yaklaşımda kişi, realistik bir bakışla sosyoekonomik durumu önceler ve ekonomik rekabet alanında kendi topluluğunun içinde olanı o topluluğun bir parçası sayılmaya layık olmadığı düşüncesiyle dışlar. Çünkü kendisine ait gördüğü varlıkları paylaşmaya ya da varlıklara ortak olmaya rıza göstermez. Bu yaklaşım ekonomik temellidir. Buna genellikle ülkeye sonradan dâhil olan göçmenler ya da azınlıklar layık görülür.

İkinci yaklaşım ise fonksiyonalist bir durum arz eder. Bu yaklaşıma göre yabancı düşmanlığı kolektif kimlikle ilgilidir. Bu yaklaşımın temelinde göç eden unsurlar ile aynı ülkeyi paylaşmanın kültürel kimliği yok edeceği ya da kültürel kimliğe zarar vereceği endişesi yer alır. Bu endişe ve kaygı temelde kültürel ve bu durumda korkunun nesnesini yabancı sayılan kültürel farklılıklar oluşturur. Bütün kültürler dış etkilere maruz kalmaktadır ancak kültürel zenofobi olarak da ifade edilebilecek olan fonksiyonalist yaklaşım, ekonomik güvensizlikten kaynaklanan realistik yaklaşıma göre daha büyük ve endişelendirici durum arz etmektedir. Zira bu teori ırkçılıkla oldukça bağlantılı bir vahamet ortaya çıkarır. Hatta bu durum insanlara karşı bir saldırıya bile dönüşür.

Üçüncü yaklaşım ise fenomonolojiktir. Burada yabancı düşmanlığı ekonomik ve kültürel farklılıklara göre değil de ev sahibi toplumun merkezde olan genel niteliklerine göre şekillenir. Kendine has durum ve süreçlerden geçen, çeşitli kırılma dönemlerinde eşikte olan toplumlar yaşadıkları bu istisnai süreçte kendilerine öteki ararlar. Bu teoride öteki ile sağlıklı ilişki kurmak için temel şart toplumun kendi dinamiklerinin sağlam olması ve konjüktürel olarak olağanüstü süreçlerden geçilmediği ılıman bir iklimin mevcut olmasıdır.⁶²

Yukarıda belirtilen görüşlerden ikinci görüşe göre “zenofobi”, kültürel ırkçılık biçimiyle değerlendirilen bir husustur. “Farklılıkçı ırkçılık” olarak da

⁶¹ Feyza Şule Güngör, “Zenofobi ve Ötekinin Dikeni”, *1. Uluslararası İnsan ve Toplum Kongresi Bildirisi*, 12-17 Eylül 2017, Priştina-Kosova, Kongre Kitabı, Gazi Üniversitesi yayınları(2017):210

⁶² Güngör, *Zenofobi*, 211.

ifade edilebilecek olan yeni tip “kültürel ırkçılık” tam da zenofobi olarak ifade edilen yeni durumdur.

Bu da aslında “ırkçılık” kavramının olumsuz imaj ve anlamını belki “yabancı düşmanlığı” ya da diğer adıyla “zenofobi” kavramının arkasına gizlenerek hafifletme durumu olabilir. Bu durum toplumun belli kesimlerine kültürel ırkçılığı, yabancı düşmanlığı kavramı adıyla daha “medeni” ve “demokrat” bir kisve altında yapma imkânı sunmuştur. Bu anlayış dünyada farklı kültürlerin yarattığı çeşitliliği korumanın zorunluluğunu kanıtlamaya çalışır. Bu yönüyle bu anlayış “biyolojik üstünlük” fikri yerine “farklılık, gelenek ve yaşam biçimlerinin uyumsuzluğu fikri”ni ikame eder. Bu da aslında bütün ırkların ya da etnik grupların ayrı kompartımanlarda yaşadığı ve bu grupların birbirine karışmasına müsaade edilmeyecek bir düzen tasavvurunu talep etmektir.⁶³

1.2.2. Zenofobi’nin (Yabancı Düşmanlığı) Batı Avrupa’daki Gelişim Süreci ve Tarihi

İkinci Dünya Savaşı sonrasında sanayi ve teknolojiye atılım yapan Batı için ciddi anlamda işçi ihtiyacı doğmuştur. Aslında zorunluluk olarak görülebilecek bu durum Asya, Ortadoğu ve özellikle Türkiye’den olmak üzere geçici işçi kabulünü zaruri hâle getirmiştir. Şartların bu şekilde gelişmesi, arzla oluşan iş gücü talebi, Müslüman işçilerin geçici süreyle orada olmaları düşüncesi ve İkinci Dünya Savaşı’nın olumsuzluklarının atlatılması sonrası geçici hoşgörü iklimiyle de ifade edilecek atmosfer Müslüman işçilerin “yabancı düşmanlığı” olgusuyla tanışmasına engel olmuştur.

Özellikle 1980’li yıllara gelindiğinde işçilerin çalıştıkları ülkelerde kalıcı hâle gelmeleri ve vatandaşlık hakkı elde etmeleriyle birlikte yabancı düşmanlığı Avrupa’da kendini hissettirmiştir.

Ayrıca Berlin duvarının yıkılmasıyla birlikte zaten belli oranda artmış olan Batı Avrupa’daki göçmen nüfus eski Yugoslavya, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa’dan gelen göçlerle birlikte artış göstermiştir. Bu ani gelişmeyle göçe muhatap olan ülkeler Almanya, Avusturya, Fransa, İtalya, Belçika ve Hollanda gibi ulus devletlerdir. 1990’lı yıllarda ulus devletler bu çapta ani göç dalgalarını

⁶³Cihan Uzunçayır , “Göçmen Karşıtlığından İslamofobiye Avrupa Aşırı Sağ”, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 2/ 2, (Eylül 2014), 138.

karşılacak kadar donanımlı değildir. Batı Avrupa’da nüfus değişimi yaşanırken aynı zamanda “medeniyetler çatışması”, “kültür savaşları”, “din savaşları” ve “İslam korkusu” gibi çeşitlilik korkusu üzerine söylemler inşa edilmeye başlanmıştır.⁶⁴

Soğuk Savaş döneminde ideolojilerin zemin değiştirmesiyle yeni nesil göçmen topluluklarının göç ettikleri ülkelerde kendi yaşamlarını ifade eden siyasi ve kültürel tanımlama içine girmeleri ırkçılığın bilimsel alandan çıkarak daha sosyal bir fenomene dönüşmesine ve farklı unsurlarla beslenmesine neden olmuştur. “Kültürel ırkçılık” olarak adlandırılan bu yeni ırkçılık biçimi, geçmişte Avrupalı devletler tarafından domine edilen ve sömürgecilik tarihinin bir parçası olan bilim destekli düzeyinden ziyade büyük ölçüde “yabancı” ve “zayıf” olarak algılananlara karşı yöneltilen bir olgu hâline gelmiştir.⁶⁵

Bu şekliyle yabancı düşmanlığı 1980’li yıllarda daha hissedilir olsa da aslında buna kaynaklık eden sebeplerden en önemlisi 1960 ve 1970’lerdeki ekonomik kaynaklı krizle beraber Avrupa ekonomisinin büyüyen işsizlikle tanışmasıdır. Özellikle 1974-1975 yılları arasındaki bu durgunluğun sebep olduğu artan işsizlik ve enflasyon, hükûmet politikalarının değişmesine sebep olmuştur. İşsizliğin artmasıyla birlikte refah devletinin düşüşü, toplumda güvensizliğin ve ayrışmanın ortaya çıkmasına neden olmuş ve bu süreç göçmenleri Avrupa’nın ırkçı klişelerle dolu, yabancı düşmanı şiddet hareketlerine maruz bırakmıştır. Bu kaygı verici süreçte Batı, göçmenleri bir güvenlik problemi olarak görmekte; göçmenlerin ülkede suç oranını artırdığını iddia etmektedir. Öte yandan Avrupa dışından gelen göçmenler, özellikle din üzerinden yürütülen kültürel uyumsuzluk iddialarıyla dışlanmaktadır. Onlar Avrupa’nın artan ırkçılığı ile birlikte istenmeyen kişi olarak etiketlenmeye başlamıştır.⁶⁶

1990’lı yılların başlarında kabul edilen Maastricht Antlaşması ve 1999 tarihli Amsterdam Antlaşması, bütünleşme sürecinin kilometre taşlarıdır. Bu antlaşmalar göçmen ve yabancı karşıtı tutumların kendini göstermeye başladığı zamanlara rastlamaktadır. Zira bütünleşme sürecinin kültürel kimlikler üzerindeki

⁶⁴ Ayhan Kaya, *İslam, Göç ve Entegrasyon*, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları, 2006), 6.

⁶⁵ Yılmaz, *Avrupa da Irkçılık*, 20.

⁶⁶ Barın, *İslamofobi*, 30.

etkisi düşünülmeden salt ekonomik çıkar boyutu ile ele alınması farklılıkları ve korkuları derinleştirmiştir. Bu korkular özellikle Avrupa vatandaşlarının statü kaybı ve ekonomik yaşamın giderek kötüleşeceği endişelerini duymalarına neden olmuştur.⁶⁷

Özellikle çok fazla göçmen nüfusun yaşadığı Almanya'nın şu endişeleri yabancı düşmanlığını ortaya koymaktadır:

Birinci argüman: "Almanya'da çok fazla yabancı yaşamaktadır. Ekonomik daralma sebebiyle çalışma yerleri azaldığından yabancılar ülkelerine geri gönderilmelidir."

İkinci argüman: "Burada yaşayan çok fazla Müslüman sebebiyle zaman zaman kendimi yabancı bir ülkedeymişim gibi hissediyorum. Bu yüzden Müslümanların ülkemize göçleri yasaklanmalıdır."

Üçüncü argüman: "Almanya'da var olan çok sayıda cami İslam'ın ülkemizde gücünü artırmak istediğini göstermekte ve özgürlük haklarımızı tehdit etmektedir. Bu yüzden ülkemiz Müslüman yabancılardan arındırılmalıdır."⁶⁸

Burada göz önünde bulundurulması gereken husus yabancı düşmanlığı üzerinden yadsınmayı tüm yabancıların aynı ölçekte hissetmiyor oluşudur. Özellikle belli bir dine yani İslam dinine mensup olanları yakından ilgilendirdiği ve onları daha fazla mağdur ettiği için yabancı düşmanlığının din merkezli yapılış biçimi ırkçılıktan çok daha tehlikeli bir durum arz etmektedir.⁶⁹

Bu tip bir yabancı düşmanlığının ırkçılıktan daha tehlikeli boyut arz etmesi durumu, çok sayıda Müslüman göçmen'in yaşadığı Almanya'da 1990 ve 2003 yılları arasında yabancı düşmanlığından kaynaklanan 110.000 cezai suçun açığa çıkmasıyla kendini göstermiştir. Bunların 11.000 kadarı doğrudan şiddet eylemleridir. Bu şiddet eylemleri özellikle cinayet ya da cinayete teşebbüs, patlayıcıyla saldırma, kundaklama, yaralama, toplumsal huzuru bozma vs. suçlardan oluşmaktadır. Özellikle 23 Kasım tarihinde neo-Naziler tarafından

⁶⁷ Songülen İnanc- Zeynep Selvet Çetin, "Avrupa'nın Kendine Dönen Silahı: Dışlayıcılık ve Ayrımcılık", *Stratejik Düşünce Enstitüsü*, (Aralık 2011), 7

⁶⁸ Ergun Göknel, *Düşmandan Terörist'e*, (İstanbul: Kanes Yayınları, 2015), 102.

⁶⁹ Hakkı Keskin, *Türklerin Gölgesinde Almanya*, (İstanbul: Doğan Kitap, 2011), 108.

Türklerin yaşadığı evin kundaklanmasıyla işlenen cinayet yabancı düşmanlığı için sadece bir örnektir.⁷⁰

2004 yılı yabancılara karşı düşmanlığın ve endişenin ilerletilmesinde başkaca bir dönümdür. Zira bu tarihte on yeni ülkenin Avrupa Birliği'ne katılımı genişleme politikalarına karşı güveni sarsmış, Avrupa Birliği'nin değişen coğrafi haritası ekonomik refahın geniş kitlelerce paylaşılması durumunu ortaya çıkarmış, yeni üyelere kucak açmanın derin ekonomik maliyeti geniş halk kitlelerinde yabancılara dışlamanın tetikleyici unsuru olmuştur. Bu yeni durum aynı zamanda genişlemenin zorunluluk olarak çok kültürlülüğü beraberinde getirmesi ile geleneksel kimlik yapısının ulus-devlet aleyhine sulandırılmasına sebep olmuştur. Bu ise ulus-devlet içindeki refah toplum yapısını sekteye uğratması yoluyla milliyetçiliğin aşırı şeklinin sağcı popülizm olarak kendini göstermesine yol açmış,⁷¹ bu da yabancı düşmanlığı konuları üzerinden beslenen aşırı sağ partiler için “göç, göçmenlik, yabancılar, İslam ve Müslümanlar” gibi kavramları kullanışlı birer seçim malzemesi hâline getirmiştir.

2006 yılında Avrupa Birliği Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı Gözlem Merkezi yayımladığı raporda, göçmenlerin hepsinin istihdamda aynı derecede ayrımcılık ve ırkçılığa maruz kalmadığını şu şekilde ifade etmiştir:

“İstihdam konusunda ayrımcılığın sürekli boyut ve ölçülerini gösteren işverenlerin eleman alımları üzerinde yapılmış kontrollü deneylerden, ayrımcılık testlerinden, anketlerden elde edilen büyük miktarda delil bulunmaktadır. Veriler, göçmenlerin hepsinin istihdamda aynı derecede ırkçılık ve ayrımcılığa maruz kalmadığını göstermektedir. Müslümanlar, özellikle etkilenmiş gibi görünmektedir.”⁷²

Görüldüğü üzere uluslararası raporların ışığında göçmenlerin, özellikle Müslüman göçmenlerin olumsuz etkilenimleri bir vakıadır. Bu durum aslında ulus- devlet yapısının bozulmasıyla çok kültürlü topluma zorunlu olarak evrilmiş olan dünyanın çok kültürlülük politikalarından duyduğu rahatsızlığın bir

⁷⁰ Keskin, *Türklerin Gölgesinde*, 110.

⁷¹ Yılmaz, *Avrupa'da Irkçılık*, 48,53.

⁷² Avrupa Birliği Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı Gözlem Merkezi(European Union Monitoring Center on Racism and Xenophobia), *Muslims in the European Union*, (2006):46 Erişim 30.11.2019 https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/156-Manifestations_EN.pdf

tezahürüdür. Bu rahatsızlık, Berlin duvarının yıkılmasının sonrasında dünyanın iki kutupludan çok kutupluya doğru ilerlemesi, küreselleşmesi ve sınırların belirsizleşmesi sonucu ulus-devletlerin giderek önemini kaybetmesiyle geleneksel kimlik yapısına hasret duyanların rahatsızlığıdır. Bu rahatsızlıklar dünyada giderek artacak ve özellikle Batı, daha da küreselleşen yapı içinde göç ve göçmenlik üzerinden “yabancı”yı bir sorun olarak gelecekte de tanımlamaya devam edecektir.

1.3. TEMEL SOSYAL SÜREÇLER

İnsan toplumsal bir varlıktır. Toplumun bir parçası olan insan diğer insanlarla ilişkisini sürdürmeye bağımlı olarak yaşar. Bu noktada sosyal ilişki en genel veya yalın halde mevcut olan toplumsal antite veya formdur. Kısmen insanlar arasındaki münasebetlerin, karşılıklı bağımlılığın ve bağlılığın sebepleri olarak orijinal, doğal ve aktüel şartlara kısmen de insan türünün en temel, en genel geçer, en zorunlu ihtiyaçlarına dayandığından sosyal ilişki aynı zamanda derin ve köklü temele sahiptir. Bir temel, tıpkı bir başkası gibi bilince farklı etkilerle yükselir.”⁷³ Bu bakımdan sosyal süreçleri, insanın toplumsallaşma ihtiyacı ve sosyal ilişkisi bağlamında düşünmek gerekir.

Süreç kelimesi “dinamik ve tekrarlanan işlemler dizisi” ⁷⁴ anlamında sosyal gruplarda tekrarlanan ve sürekliliği olan bir kavramdır. Sosyal süreç ise iki veya daha fazla kişi ya da sosyal grubun birlikteliğinden doğması, her birinin ortak bir hedefe yönelmesi, bu hedefteki obje ile ilgili davranışlarını oluştururken karşılıklı etkileşim ve iletişimlerinin fonksiyonel ve dinamik olması demektir. Daha açık bir ifadeyle karşılıklı etkileşim ve iletişim hâlindeki sosyal kişi veya grupların bu etkileşim ve iletişimden doğan davranışlarının oluşum durumu bir sosyal süreç olgusudur.” ⁷⁵

Bu yönüyle birey toplumla olan iletişimi sayesinde toplumla bütünleşmeyi, toplumun genel karakteristik yapısına bakıp o toplumun istediği kalıpla şekillenerek varlığını sürdürmeyi, toplumun genel yapısıyla benzeşmeyi

⁷³ Ferdinand Tönnies, *Gemeinschaft, Gesellschaft*, Çev. A. Aydoğan, (İstanbul: İz yayınları, 2000) 204.

⁷⁴ Zeki Arslantürk- Tayfun Amman, *Sosyoloji*, (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2009) 337.

⁷⁵ Arslantürk-Amman, *Sosyoloji*, 338.

reddederek çatışmayı, rekabet etmeyi, ortak hedefe ulaşmak için iş birliğine girmeyi öğrenir.

Sosyal süreç bağlamında sosyalleşme olarak kullandığımız anahtar kavram bireyin kişilik kazanarak belli bir sosyal çevreye hazırlanması ve toplumla bütünleşmesi süreci”⁷⁶ olarak ifade edildiğinden toplumsallaşma ve diğer adıyla sosyalleşme bazen göçle, bazen iletişimle, bazen taklit etme, ortak yargıların oluşumu, iş birliği ve ortak zevkler yoluyla edinilir.⁷⁷

Sosyal süreçler içinde “amaçlar” ortak olduğunda “dayanışma” görülür. Bu durum, “iş birliği” mekanizmasını ve ortak değerleri benimseyen “himayeci ve korumacı” bir yaklaşımı meydana getirir. “Amaçlar” benzer fakat ortak değilse veya tamamen zıtlık söz konusu ise “karşı olma” durumunun sürekliliği içinde “muhalefet”, “rekabet” ve “çatışma” durumları tezahür eder. Eğer “amaçlar” ortak ve karışık değilse “denge” durumuna binaen “uyuşma, birlikte hareket, barış içinde yaşayış, uzlaşmacılık”; eğer “amaçların” büyük oranda birlikteliği sağlanmışsa ve tarafsızlık söz konusu ise “bütünleşme, sosyalleştirme, kamuoyu oluşumu, propaganda yapma”; “amaçlar” arasında farklılık artarsa farklılaşan amaçlar tezahür edeceğinden “farklılaşma, iş bölümü, tabakalaşma, ve güç farklılaşması” durumları ortaya çıkacaktır.⁷⁸

Bu noktada temel sosyal süreçler arz ettikleri uzaklık ve yakınlık ilişkisi nedeniyle “yakınlaştırıcı” ve “uzaklaştırıcı” süreçler olarak iki başlıkta ele alınacaktır. Yakınlaştırıcı süreçler işbirliği, uyma ve bütünleşme kavramlarıyla; uzaklaştırıcı süreçler ise rekabet, muhalefet ve çatışma kavramları ile ele alınacaktır.

1.3.1. Yakınlaştırıcı Süreçler

Temel sosyal süreçlerde amaçlar arasındaki ilişkinin toplumu belli bir uyum ve denge içinde ortak amaca götürdüğü durumlar, grup ya da toplum için amaçlarda benzerlik ya da beraberliği beraberinde getireceğinden, sosyal durumun uyma, iş birliği ve bütünleşme şeklinde bir yöne evrilmesine sebep olacağı

⁷⁶ Hasan Eren vd., *Türkçe Sözlük*, (Ankara:Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988), 1484.

⁷⁷ Yakup Coştu, “Toplumsallaşma Kavramı Üzerine Sosyolojik Bir değerlendirme” , *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9/3 (2009):119.

⁷⁸ Bkz: Temel Sosyal süreçlerin tablolatırılmış şeması: Arslantürk, Zeki& Amman, Tayfun,”Sosyoloji”, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2009), 339.

düşünülür. Bu, sosyal durum açısından grup ya da toplumu birbiriyle uyum içine sokan ve yakın kılan mahiyet arz eder. Bu yönüyle yakınlaştırmacı süreçler aşağıdaki gibidir.

1.3.1.1. Uyma

İngilizce *adaptation* olan kavram, Fransızcada hem aktif hem de pasif anlama geldiğinden Türkçede de iki anlamda ele alınır. Birincisi bir insanın bir ortama alışması anlamında “uyma”, ikincisi ise bir insanı bir ortam veya zümreye alıştırmak anlamında “uyarlama”dır. Arapça karşılığı ise her iki şekliyle de “intibak”tır.⁷⁹

Uyma kavramı psikososyal boyut arz eder. “Uyma, bir kişinin gerçek veya hayali bir grubun baskısını hissederek, ortada diğerlerinden sözlü, açık bir istek veya emir olmadığı hâlde düşüncelerini veya davranışlarını diğerleri yönünde değiştirmesi ve onlara uygun davranmasıdır.”⁸⁰

Uyma ve bütünleşme kavramları karıştırıldığı için ayrımın net olarak ortaya konulması gerekir.

Böyle bir ayrıma gidecek olursak kişiyi bir grubun bireyi ve diğer kişileri de çevrenin parçaları olarak ele aldığımız zaman kişinin çevreye uyması kavramından söz etmiş oluruz. Toplum üyelerinin karşılıklı olarak birbirine uymalarından söz ettiğimizde ise bütünleşme kavramını belirtmiş oluruz.⁸¹

Ayrıca uyma kavramının uyum kavramı ile karıştırılmaması için uyma davranışının grup beklentilerine uygun davranmayı ifade ettiğini, davranışların başka kişi ya da gruplara göre düzenlendiğini ve bu durumun tek yönlü bir etkileşim olduğunu belirtmek gerekir. Uyma kavramına, öğrencilerin sınıf içinde rastgele davranmamaları, davranışlarını sınıfa göre ayarlamaları durumu örnek olarak verilebilir.

1.3.1.2. İşbirliği

İş birliği, ortak amaçlara varmak için birden fazla insan arasındaki dayanışma süreci olup sosyal yaklaşma ve nihayetinde bütünleşme ile

⁷⁹ Özer Ozankaya, *Toplumbilim Terimleri Sözlüğü*, (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1980), 308.

⁸⁰ Nuran Hortaçsu, *Grup içi ve Gruplararası Süreçler*, (Ankara: İmge Kitabevi, 1998), 47

⁸¹ Amiran Kurtkan Bilgiseven, *Genel Sosyoloji*, (İstanbul: Filiz Kitabevi, 1986), 183-184.

gerçekleşir.⁸² Dayanışma iş birliğinin esas durumudur. Bu yüzden dayanışma olmadan iş birliği gerçekleşemez. Burada dayanışmadan kasıt “ihtiyaçların tatmini için herkesin birbirine yardım etmesi ve ortak amaçların varlığı”dır. Fakat her ortak hareket iş birliği değildir. Mesela şiddetli kar yağışı sonrası herkesin kapı önündeki karları yola kadar temizlemesi ortak amaca dair bir davranış değildir. Ancak herkes evinin önündeki yaya kaldırımını caddeye kadar kardan temizlerse bu durum -ortak kullanım için kaldırım geçilebilir hâle geldiğinden- dayanışmaya dayalı iş birliği olur. Dolayısıyla birden çok kişi veya grup ortak bir hedefin takibinde, birlikte ve dayanışma içinde hareket ederler.⁸³

İş birliği sürecine ait davranışlara sosyal hayatın her alanında rastlamak mümkündür. Rutin hayatın akışında iş birliği sürecine ait olaylara pek dikkat etmeyiz. Ancak iş birliğine ancak gerçekleşmemesi durumunda ihtiyaç duyulur. Bu yönüyle iş birliği davranışları sosyal bütünleşmenin temelini oluşturur.

Özetle iş birliği süreciyle, tek başına ulaşılamayan hedef/amaçlara kolay ve etkili şekilde ulaşma söz konusudur. Ayrıca iş birliği grup üyeleri arasındaki bağları kuvvetlendirir, sosyal bütünleşmeyi sağlar.⁸⁴

1.3.1.3. Bütünleşme

Birlikte yaşama hukuku, sosyolojide sosyal bütünleşme teorileri etrafında merkezîleşen açıklama ve tartışmalara tekabül eder.

Bütünleşme “bir memlekete gelen göçmenler veya sığınmacılar ile yerli halk arasındaki dil, örf ve adet farklarının silinerek yerleşenlerin yerli halk ile bir bütün teşkil etmesi”dir. Bütünleşme göçmenler ve sığınmacılarla yerliler arasında olduğu gibi bir memleketteki azınlıklarla çoğunluğu teşkil eden halk arasında da olur. Bütünleşme göçmenler veya azınlıkların doğurduğu kültür ayrılcıstenliğini kaldırarak kültür birliğinin sağlanmasına yarar. Bütünleşmenin olmaması; millî birliğin doğamadığını, bu yüzden de her türlü yaratıcılığın eksikliğini gösterdiği gibi millî birlik adına bir tehlike de meydana getirir. Toplum organlaşması, fikir birliği, kolektif şuur bütünleşmenin türlü manzaralarıdır. Norm bütünleşmesi bu suretle: 1) Toplum normlarına uyan ferdî davranıştır. 2) Toplum normları ve

⁸² Okumuş, *Toplumsal Değişme*, 29.

⁸³ Arslantürk- Amman, *Sosyoloji*, 340.

⁸⁴ Arslantürk- Amman, *Sosyoloji*, 341.

kuralları birbiriyle ayarlanır. Toplum bütünleşmesi ise organlaşmış bir toplum teşkil etmek üzere farklı zümrelerin birbirine uyması hâlidir. Bütünlükten çıkma bunun menfi hâlidir.”⁸⁵

Bütünleşme konusunda farklı tanımlar mevcuttur. Bunlardan bazıları şöyledir: “Fertlerin ve sosyal grupların dünya görüşleri arasındaki farkların cemiyetteki millî kültürden minimum seviyede inhiraf etmiş olması”, “ sosyal gruplar arasındaki sosyal mesafenin cemiyetin işleyen bütününü aksatmaması hâli”, “ cemiyetteki her bir sosyal grubun kendi hakkında vardığı şuurun, kendi birliği hakkındaki şuurun yoğunluğunun, toplumdaki bütünleşmeyi bozmayacak seviyede olması durumu”. Burada dikkat edilmesi gereken husus ne yapılırsa yapılsın toplum için tam bir bütünleşme hâlinin görülemeyeceğinin bilinmesinin gerekliliğidir. Zira bir sosyal gruba veya toplum içinde bir cemaate dâhil olma şuuru, aynı şekilde topluma dâhil olma şuuru ile bitişiklik ve ahenk göstermiyorsa sosyal bütünleşme kanallarında arıza var demektir. Yani sosyal bütünleşme hem farklılaşma hem de bütünleşmeyi eş güdüm ve denge içinde götüren bir süreçtir.⁸⁶

Sosyal bütünleşme sosyal ve kültürel mesafelere rağmen, çatışma ve rekabeti sosyal hayatın işleyişini bozmayacak seviyede tutma, toplumu meydana getiren fertlerin, grupların, kurumların ve sınıfların iş ve görev olarak birbirlerini tamamlamaları, norm ve değer olarak kaynaşmaları sürecidir. Bu bakımdan çatışma ve bütünleşme zıt gibi duran ama var olmaları noktasında birbirlerine bağımlı iki kavramdır. Yoksa bütünleşme bütün fertlerin uyma davranışını göstermesinin beklendiği bir süreç değildir. Burada çatışma ve rekabet, kural ve araçları bütünleşme için birer enstrümandır. Bu kural ve araçları doğru üretemeyen ve kullanamayan toplumlarda bütünleşme zarar görerek kendini çözülme sürecine bırakır.⁸⁷

Bütünleşme her zaman aynı seviyede görünmeyebilir. Bazen kişiler, bazen toplumlar, bazen de kurumlar yüksek, orta, kısmi, çok ya da az oranda bütünleşme düzeyi ortaya koyar.⁸⁸

⁸⁵ Hilmi Ziya Ülken, *Sosyoloji Sözlüğü*, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969), 54.

⁸⁶ Mustafa Erkal, *Sosyoloji*, (İstanbul: Filiz Kitabevi, 1983), 215

⁸⁷ Halil Aydınalp, “Birlikte Yaşama Hukukunun Sosyolojik Temelleri” *DİB Kutlu Doğum Haftası Sempozyumu: Hz. Peygamber ve Birlikte Yaşama Hukuku*, (17-19 Nisan 2015, Mardin), 92.

⁸⁸ Sulhi Dönmez, *Sosyoloji*, (Ankara: Savaş yayınları, 1984), 192.

Bütünleşmenin çeşitli biçimleri mevcuttur. Bunlar normatif bütünleşme, işlevsel bütünleşme ve mecburi bütünleşmedir.

Normatif Bütünleşme: Toplumda düzeni sağlama amacıyla toplumsal kurallar ve normlar belirlenir. Bu bütünleşme biçiminde kişiler fiil ve davranışlarını o toplumun ilişkilerini yöneten normlarla ahenkli hâle getirir ve koordineli şekilde uyum gösterir. İşte bu ilişki biçimi “normatif bütünleşme” olarak karşımıza çıkar. Parsons'a göre toplumda böyle bir bütünleşmenin meydana gelebilmesi, toplumun ortak değerlerinin sosyal sistemlerin yapısal unsurlarında müesseseleşmiş olması şartına bağlıdır. Toplumda yüksek derecede bir normatif bütünleşme, sosyal istikrarı ve böylece sosyal sistemin sürekliliğini sağlar. Çünkü bu yolla toplum üyelerinin sosyal normlar üzerinde ittifakı temin edilmiş olacağı gibi aynı zamanda bu normların nesilden nesile intikali ve müstakbel nesillerin onlara uygun hareketi sağlanmış ve böylece sosyal sistem devamlılık kazanmış olacaktır.⁸⁹

İşlevsel Bütünleşme: Ünver Günay’a göre işlevsel bütünleşmede fertlerin mensup bulundukları toplumda işgal ettikleri mevkiler ve oynadıkları roller itibarıyla yani sosyal fonksiyonları bakımından birbirlerini tamamlamaları söz konusudur. Buna göre fonksiyonel bütünleşme, toplumdaki iş bölümünün ahenkli bir şekilde gerçekleşmesinin sonucu olmaktadır. Bu durumda toplumun her çeşit normunun, müessesesinin ve değerinin önemli bir rol oynadığı da muhakkaktır. Buna göre fonksiyonel bütünleşme, kültür unsurlarının cemiyet mekanizmasını ahenkli bir şekilde işler hâle getirecek şekilde birer fonksiyon ifa etmeleri neticesinde ortaya çıkan toplumsal entegrasyondur.”⁹⁰

Mecburi Bütünleşme: Bu bütünleşme biçimi temel üç saikle gerçekleşir. Tarih, kültür, din ve değer farklılıklarına rağmen fertler özellikle “ekonomik”, “güvenlik” ya da “hürriyet” problemleri yaşadığında kendi toplumlarını bırakarak başka toplumlara dış göç yoluyla katılmak ve zorunlu olarak o toplumla bütünleşmek durumunda kalabilirler. Burada mecburi bütünleşme önce işlevsel, sonra normatif olmak üzere süreç içinde tam ve daimî bir bütünleşmeye

⁸⁹ Ünver Günay, *Din Sosyolojisi*, (İstanbul: İnsan Yayınları, 2018), 344-345.

⁹⁰ Günay, *Din Sosyolojisi*, 344-345.

dönüşebilirken -genelde olduğu gibi- dönemsel ve geçici de olabilmektedir.⁹¹ Bu duruma 1960'lı yıllarda Türkiye'deki ekonomik krizler sebebiyle Avrupa'ya misafir işçi olarak çalışmak ve para kazanmak maksadıyla giden işçilerimiz örnek gösterilebilir.

Durkheim bütünleşme konusunda ikili bir tasnif yapmıştır. O, dayanışma olarak kullandığı bütünleşme kavramını mekanik ve organik dayanışma biçiminde ele alır. Mekanik dayanışma, ibtidai iş bölümünün etkili olduğu daha homojen, içe kapalı, köylü toplumlarda görülen, -Durkheim'in ifadesiyle- "benzeşme dayanışması biçimi"dir. Bireyler aynı kutsala inandıkları için birbirine benzerler ve bu durum onları tutarlı yapar. Bu tür dayanışma biçiminin görüldüğü toplumlarda kişiler belirli davranış örüntülerini, bir makinenin aynı işi yapan parçaları gibi hareket etmek suretiyle intizamla yaparlar. Organik dayanışma biçimi ise daha ziyade şehirleşmiş ve gelişmiş ileri toplumlara has dayanışma biçimidir. Modern iş bölümünün gözlendiği bu dayanışma biçiminde ilişkiler dışa dönüktür. Burada karşıt bir dayanışma biçimi egemendir. Bireyler benzer değil farklıdır ve bir bakıma farklı oldukları için konsensüs gerçekleşir.⁹²

Halil Aydınalp'a göre toplumda sağlıklı bir bütünleşmenin gerçekleşebilmesi için maddeleştirdiği şu esasların temini önem arz etmektedir:

"(1) Temel değerler üzerinde genel bir mutabakat; (2) iş, görev, yetki, sorumluluk ve özgürlük açısından hayatı yaşanır kılacak, sosyal düzeni tesis edecek ve gelişmeyi temin edecek şekilde fertlerin ve kurumların birbirini tamamlaması; (3) bu bütünsel işlevselliğin fertlerin geneli, kurumların bütünü için geçerli ve en önemli alternatif hâline gelmesi; (4) gelir ve refahın tabana yayılarak ekonomik hoşnutsuzluğun ve sosyal kuralsızlığın asgari seviyede kalması, kuvvetin tahakküm aracı değil adaletin tevzisine memur kılınması rekabetin yok etme üzerine değil güçlenerek birlikte var olma üzerine kurulması, kazan-kaybet anlayışından kazan-kazan anlayışına geçilmesi; (5) hayata yön veren kavram, sembol ve değerlerin anlaşılmasında sosyolojik bağlamlar ve zihinsel tasarımların önemsenmesi ve dikkate alınması failin anlamlı davranışlarının anlaşılman anlamlandırılmaması, anlama ve anlamlandırmanın nihayetinde yorum olduğu

⁹¹ Aydınalp, *Birlikte Yaşama Hukuku*, 99.

⁹² Raymond Aron, *Sosyolojik düşüncenin Evreleri*, Çev. Korkmaz Alemdar, (İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2017), 230

hesaba katılarak münasebetlerde keskinlik ve dışlayıcılık yerine saygı, hoşgörü ve kapsayıcılık, belki biraz da insana yakışan bir “tedirginliğin” alışkanlık hâline gelmesi; (6) sosyal münasebetlerin temelini oluşturan kavramların ve sembollerin zihinsel farklılıkları ve ideolojik çatışmaları kabul edilebilir bir seviyede tutacak bütünleştirici, destekleyici ve kollayıcı dinî ve millî bir anlam dünyası oluşturması.”⁹³

1.3.2. Uzaklaştırıcı Süreçler

Temel sosyal süreçlerde amaçlar arasındaki ilişkinin toplumu belli bir uyum ve denge içinde ortak amaca götürmediği durumlar grup ya da toplum için amaçlarda farklılığı beraberinde getireceğinden sosyal durumun muhalefet, rekabet ve çatışma şeklinde bir yöne evrilmesine sebep olacağı düşünülür. Bu, sosyal durum açısından grup ya da toplumu birbirinden uzaklaştıran mahiyet arz eder. Bu yönüyle uzaklaştırıcı süreçler aşağıdaki gibidir.

1.3.2.1. Muhalefet

Muhalefet, diğer adıyla karşı gelme “ taraflardan birinin diğerinin istediği bir hedefe ulaşmasına engel olması” durumudur.⁹⁴

Toplumsal değişimin öncüllerinden olan muhalefet veya Weberci anlamda mücadele iki biçimde ortaya çıkar. Rekabet, barışçıl bir mücadeleyle ya da çatışma veya savaşla kendini gösterir. Bu noktada rekabetin iki biçimi, rekabet düzeyine göre bazen bütünleşmeye bazen de çatışmaya temel teşkil eder.⁹⁵

Burada bir düşünceye, yönelişe veya uygulamaya karşı çıkmak, engel olmak durumu vardır. Bunu yine çatışma sürecinin kibar ve nazik bir formu olarak değerlendirmek gerekir. Zira taraflar arasında dolaylı bir muhalefet ve düşmanlık süreci başlamış demektir. Ancak bu süreçte muhalefet bir çatışmaya dönüşmemiştir. Sadece tartışma ve sürtüşme şeklinde bir durumda rekabet süreci aşılmıştır.⁹⁶

⁹³ Aydınalp, *Birlikte Yaşama Hukuku*, 108

⁹⁴ Mahmut Tezcan, *Sosyolojiye Giriş, Temel Kavramlar*, (Ankara: Feryal Matbaası, 1995), 109

⁹⁵ Okumuş, *Toplumsal Değişme*, 29.

⁹⁶ Ali Akdoğan, *Kur'an ve Sünnetten Örneklerle Sosyal Ahlak*, (İstanbul: Pınar Yayınları, 2011) 238.

Muhalefet çoğunlukla grup normlarına uyulmadığında meydana gelir. Bu şekliyle muhalefet; grup bütünleşmesine zarar verici, sosyal düzenin istikrarını bozucu, olumsuz bir durum arz eder.⁹⁷

Özetle muhalefet, iş birliği sürecinin zıddıdır diyebiliriz. Genelde muhalefet süreci, sınırlı objelere sahip olmak için fazla sayıdaki kişilerin karşılıklı etkileşim davranışı göstermesiyle ortaya çıkar. Örnek olarak belediye başkanlığı için çok sayıda adayın başkanlık koltuğuna oturmak üzere birbirlerine muhalefet geliştirmesi ve muarazada bulunması gösterilebilir. Ayrıca muhalefet sürecinin rekabet (competition) ve çatışma (conflict) olmak üzere iki şekli mevcuttur. Her iki süreç açık bir şekilde iş birliği sürecinden ayrılır.⁹⁸

1.3.2.2. Rekabet

Rekabet ideal olarak barışçı bir tarzda yürütülür. Rekabette birey ve toplumlar için “oyunun kuralları” olarak tanımlanabilen “defacto” bir durum söz konusudur. Bir çeşit oyun olarak da görülebilen bu sürecin kurallarına göre sürdürülmesi beklenir. Bu süreç başarının alkışlandığı, değerlerin ölçülebildiği, fırsatların sayısız olduğu dinamiktir ve açık bir toplumda daha yaygındır. Böylesi bir toplumda rekabet süreci iş birliği kadar değerli ve önemli görülür.⁹⁹

Rekabet, herhangi bir alanda istemin arzı aştığı durumlarda ortaya çıkan bir sosyal mücadele biçimidir. Rekabet süreci aslında çağdaş toplumların her alanında vuku bulur. Makam ve mevkilere ulaşma sürecinde, zengin olma konusunda ve hedeflere ulaşmada insanlar rekabet ederler. Bazen kişi istediğine ulaşma ve elde etme bakımından değil de başkasının o hedefe ve isteğe ulaşmaması için, karşıdakini zarara uğratma güdüsüyle rekabet eder.¹⁰⁰

Yarışmanın rekabetten daha geniş bir anlamı olduğunu ifade etmek gerekir. Yarışma, bütün sosyal işlemler ve değerlerde fertler veya birlikler arasında meydana gelir. Spor yarışması, fikir yarışması, sanat yarışması, teknik yarışması belli başlı örnekleridir. Burada rekabetin demokratik toplumlarda tüm

⁹⁷ Bilgiseven, *Genel Sosyoloji*, 202.

⁹⁸ Arslantürk- Amman, *Sosyoloji*, 341-342.

⁹⁹ Joseph H Fichter , *Sosyoloji Nedir?*, Çev. Nilgün Çelebi, (Ankara: Anı Yayıncılık, 2016), 134.

¹⁰⁰ Bilgiseven, *Genel Sosyoloji*, 200.

değer ve kurumlarında serbest olmasının önemli bir özellik olduğunu ifade etmek gerekir.¹⁰¹

Rekabet genellikle iş birliği ile sonuçlanır. Mesela seçimler öncesi birbirleri ile kıyasıya yarışan siyasetçiler seçim bittikten sonra birbirlerine nezaketle mukabele eder, bazen de koalisyon kurmak suretiyle hükûmete ortaklık ederler. Ayrıca rekabet farklı sosyal sınıf ve tabakaların oluşumuna öncülük eder. Ekonomik anlamda kapitalizm ve bir sosyal sistemi ifade etmesi bakımından liberalizm, rekabeti temel süreç kabul eder.¹⁰²

1.3.2.3. Çatışma

Sosyal süreçler içinde ele alınan çatışma kuramı şöyle tanımlanabilir: “Toplumsal örgütlenmenin temelinde değer ve kaynakların eşitsiz bölüşümünden kaynaklanan bir yapısal çelişki ve çatışmanın bulunmasından dolayı tüm ekonomik, toplumsal, siyasal kurum ve süreçlerin kültürel, sanatsal ve bilimsel etkinlikler, o toplumda yaşayan sınıf ya da grupların karşılıklı anlaşma, uzlaşma veya yardımlaşmaları sonucu değil taraflar arasında değişik düzeylerde sürekli tekrarlanan çatışmalar sonucu oluşturulduğunu savunan kuramdır.”¹⁰³

Başka bir ifadeyle çatışma, iki ya da ikiden fazla kişi veya grubun bir diğerini ortadan kaldırma veya etkisiz hâle getirme niyetiyle giriştiği etkileşim formudur. Burada çatışma süreci rekabet ve karşıtlığın dışında gelişir ve çatışan kısımların tümüyle ortadan kalkmaması durumunda da çatışmanın ardından birtakım uyarlanma formları uygulamaya konur. Mesela modern yaşamdaki belli bir ödül için girişilen mücadele tipik bir çatışma örneğidir.¹⁰⁴

Bu tanımdan hareketle günümüzde sanayileşme, şehirleşme, akılcılaşma, bireyselleşme ve sekülerleşme süreçlerinin birbirlerini tetiklemesiyle; sosyal hayatın akışı, çatışmaların ürettiği parçalayıcı ve yalnızlaştırıcı tesirlerle zedelenmektedir diyebiliriz. Bu noktada ise toplumsal normlar bağlayıcılığını ve caydırıcılığını yitirdiği ölçüde toplumun iş ve görev olarak birbirini tamamlaması

¹⁰¹ Ülken, *Sosyoloji Sözlüğü*, 240.

¹⁰² Arslantürk- Amman, *Sosyoloji*, 343.

¹⁰³ Ömer Demir&Mustafa Acar, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*,(Ankara: Vadi Yayınları, 1997), 47.

¹⁰⁴ Fichter, *Sosyoloji Nedir?*, 104

da zorlaştığından değişim ve uyum sancılı hâle gelmektedir.¹⁰⁵ Burada içtimai ihtilaf da denilen kişi ya da toplumsal kümelerinin birbirlerinin amaçlarını engellemeye ve çıkarlarının gerçekleşmesini önlemeye çalışması¹⁰⁶ durumu söz konusudur. Toplumsal çatışma; rakiplik, çarpışma ve kavga gibi gittikçe şiddetlenen türlü şekillere bürünebilir. Eğer bu durum bir millet içinde cereyan ederse iç savaş denilen, şehir içi veya bölge içi savaş şeklini de alabilir. Genel olarak kültürel çatışma veya kültürlerin çatışması olarak ifade edilebilecek ırksal temelli çatışmalar için Hitler Almanyası'ndaki Yahudi düşmanlığı ve Amerika'daki zenci düşmanlığı bilindik örneklerdendir.¹⁰⁷

Özellikle toplum içinde ortaya çıkan yeni bir dinin görünür olması, mevcut inanç, din, yaşam biçimi ve toplum düzenine karşı muhalefetle çatışma çıkarması durumu dış göç olgusuyla misafir toplumların ev sahibi toplumlarla karşılaşma süreçlerinde tecrübe ettikleri bir konudur. Yukarıda Nazi Almanyası'nda Yahudilere yönelik çatışmacı yaklaşım bugün Avrupa'da Hristiyan mirasa sahip Avrupalı tarafından İslam ve Müslümanlara muhalefetle kendini göstermiş ve sosyal çatışma için güncel örnek olarak hafızalarımıza işlenmiştir.

Tabii ki “çatışma” için “din” tek başına bir sebep değildir. Özellikle göçle birlikte ev sahibi toplumun misafir toplumla gerek imkânlarını paylaşmak zorunda kalması gerek istihdamda yeni problemlerin ortaya çıkması, yine göçle birlikte inanç değer ve fikirlerin, kültürel kodların farklılık arz etmesi ve karşılıklı oluşturmaları, uyum problemleri, entegrasyon sorunları, kültürel karşılaşmalar, dışlanma, marjinalizasyon, ayrımcılık, ötekileştirme, yeni kimliklenme süreçleri gibi durumlar çatışmanın doğmasında etkili olur.¹⁰⁸

Buradan hareketle çatışmanın toplumlar için bir gerçeklik olduğu ve toplumun ilerleyişi için fikrî temelde çatışmaların faydalı neticeler ortaya çıkaracağı ve nihayet çatışmanın bazen toplumsal bütünleşme bazen toplumsal değişme şeklinde değişim ve dönüşüme sebebiyet verdiği tezi sosyologlar tarafından tartışılmıştır.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Aydınalp, *Birlikte Yaşama Hukuku*, 91

¹⁰⁶ Ozankaya, *Toplumbilim Terimleri Sözlüğü*, 107.

¹⁰⁷ Ülken, *Sosyoloji Sözlüğü*, 62-63.

¹⁰⁸ Okumuş, *Din ve Toplumsal Çatışma*, 25.

¹⁰⁹ Akdoğan, *Kur'an ve Sünnetten Örnekler*, 258.

İlk olarak çatışma teorisini ele alıp inceleyen sosyolog, İbn Haldun'dur (1332-1406). İbn Haldun bu teoriyi sosyal varlığın özü olan insan temelinde, değişim, din, asabiyet, devlet, iktidar, siyasal güç gibi kavramlar muvacehesinde ele alır. Fıtri ve doğal insan ihtiyaçları merkezinde insanın zorunlu olarak çatışmaya maruz kaldığını zira bu zorunluluğun yine insanın toplum meydana getirme ve birlikte yaşama ihtiyacı ve zorunluluğundan kaynaklandığını belirtir. Dolayısıyla birey toplumun parçası olarak nasıl ki yardımlaşma ve dayanışmaya muhtaçsa ve bu süreci antlaşma, barış, ünsiyet ve diyalogla geliştiriyorsa diğer boyutta da anlaşmazlıklar, kavgalar belki de savaşlar çatışma temelli olarak varlık gösterecektir.¹¹⁰

Çatışma kuramının teorisyenlerinden Karl Marx (1818-1883) çatışmayı; sınıf, sınıflar arası karşıtlık, sınıflar mücadelesi şeklinde ilkel komünizm çağından sonraki bütün çağlarda mevcut olagelmiş bir olgu olarak görür. Sanayi toplum çağında bu çatışmanın sınıflar arası mücadele şeklinde farklı temayüzlerinin olduğunu söyler. Marx'a göre sanayi çağında kapitalist toplum düzeni sınıflar arası karşıtlığı radikal bir şekilde basitleştirmiştir. O; toplumu gittikçe gelişen bir biçimde iki düşman cepheye, karşı karşıya dikilen iki büyük sınıfa yani brujuvazi ve proleterya sınıflarına ayırmıştır.¹¹¹ Marx, Komünist Bildirisi'nde *"Bu güne kadar olagelmiş bütün toplumların tarihi, sınıf çatışmaları tarihidir."* der. Bu ifadesiyle o sınıfların birbirlerine düşmanlığına ve aralarındaki çatışmaların da sonucu itibarıyla toplumun nasıl geliştiğini belirleyeceğine işaret etmiş olur. Böylece çatışma kuramı açısından belirtilenler ona göre yalnızca toplumsal yapı kuramı değil aynı zamanda toplum için değişim kuramıdır.¹¹²

Özetle belirtirsek Marx: "Bütün toplum tarihi farklı çıkarlara sahip sınıflararasındaki rekabet ve mücadelelerle geçer" diyerek toplumsal hayatın temelini sınıf çatışmalarına endeksler ve çatışma olmadan değişim ve dönüşümün olmayacağına işaret eder. Tarihsel maddecilik dediği diyalektik çatışma fikrinin

¹¹⁰ İbn Haldun, *Mukaddime*, (İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayınları, 2018),1/ 125

¹¹¹ Hans Freyer, *Sosyoloji Kuramları Tarihi*, Çev. Tahir Çağatay, (İstanbul: Doğu Batı Yayınları, 2015), 81-82

¹¹² Ruth A. Wallace & Alison Wolf, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, Çev. Leyla Elburuz, M.Rami Ayas, (Ankara: DoğuBatı yayınları, 2018):126.

öncelikle ekonomik alanda gerçekleşeceği savıyla değişimin temel belirleyicisi konumunda üretim ilişkilerinin başat rol oynadığı kanatindedir.¹¹³

Karl Marx'ın üzerinde yoğunlaştığı asıl husus daha ziyade ekonominin çatışmayı ve adaletsizliği nasıl ortaya çıkardığı olmuştur. O çatışmaların değişme üzerindeki etkisini inceler. Marx toplumsal değişmeyi toplumun kendi içinden, üretim biçimi ve üretim güçlerine bağlı meydana gelmiş bir çatışmaya bağlamıştır.¹¹⁴

Buna göre “çatışma teorisyenleri argümanlarını kurarken Max Weber'den ve daha çok ölçüde Karl Marx'tan faydalanmışlar, ancak ekonomik çatışma ile iktidar çatışmasına farklı derecede önem vermişlerdir. Çatışma kuramcılarının kendi vurguları ise, çıkarların normlar ve değerler karşısındaki önemine ve çıkar peşinde koşulmasının toplumsal yaşamın olağan yönleri olarak çeşitli tipte çatışmalar doğurduğuna yöneliktir.”¹¹⁵

Çatışma kuramlarının yapısalci-işlevselci kuramlara bir tepki olarak ortaya çıktığını belirtmek gerekir. İşlevselci ve yapısal işlevselci anlayış bütünleşmeye vurgu yaparak çatışmayı patolojik bir durum olarak gördüğünden çatışma kuramı tarafından eleştirilir. Özellikle Simmel, Lewis Coser, Ralf Dahrendorf, Pierre Bourdieu gibi kuramcılar Marx'ın çatışma kuramını öne çıkaran buna karşılık işlevselci anlayışa savaş açan eksende çalışmalar yapmışlardır.¹¹⁶ Bu anlayış sosyal değişmeyi bir uzlaşma arayışı olmaktan ziyade sınıflar, ırklar ya da diğer gruplar arasındaki üstünlük mücadeleleri olarak yorumlar. Bu yönüyle çatışma yaklaşımı toplumu birbirleriyle çatışan öğelerden meydana gelmiş bir bütün olarak ele alır. Başka bir deyişle toplum çatışmayı ve değişmeyi yaratan eşitsizliğin süregittiği bir alan olarak kabul edilir. Yani her toplum her an sosyal çatışmaya maruz kalabilir, zira sosyal çatışma her yerde vardır. Sosyal çatışma bu noktada sosyal değişimin sebebi olarak karşımızda durmaktadır. Bu kuram değişmeyi değil çatışmayı sürekli bir olgu kabul eder. Çatışma sebepse değişme

¹¹³ Ejder Okumuş, *Din ve Toplumsal Çatışma*, (İstanbul: İnsan Yayınları, 2017), 30.

¹¹⁴ Emre Kongar, *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2000), 129-131

¹¹⁵ Gordon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev. O. Akınhay, D.Kömürcü, (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999), 111.

¹¹⁶ Halil Aydınalp, “Sosyal Çatışma ve Din”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19/2, (2010): 190

sonuçtur. Bu anlayış özellikle işlevselci yaklaşımın çatışmayı ele alışındaki yetersizliğe yaptığı eleştirilerle bilinen Ralf Dahrendorf'un çalışmalarında geniş yer tutar. Ona göre sosyal değişimin temel dinamiği yönetici sınıf ile, yönetilen sınıf arasındaki çatışmadır.¹¹⁷

Parsons bir kültürel determinizm teorisi önererek Marx'ı bir motivasyon teorisi geliştiremediği için eleştirmiştir. Parsons denge modeli olarak takdim ettiği teorisinde çatışmayı bir değişim kaynağı olmaktan ziyade toplumsal denetimin çökmesinin bir göstergesi, gelir, statü ve güçteki eşitsizliklere aykırı bir karşılık olarak değerlendirir. Parsons'un denge modeli, gücün ve çatışmanın önemini en alt düzeye indirmiştir. Yoksa Parsons modern toplumda çatışmanın fiilî varlığını hiçbir zaman inkâr etmemiştir. Gerek Parsons gerekse diğer onun gibi işlevselciler çatışmanın bir toplumsal tabakalaşma sisteminde başat yapısal ögeyi oluşturmadağı düşüncesindedirler.¹¹⁸

Lewis Coser "Toplumsal Çatışmanın İşlevleri" başlıklı çalışmasında, toplumsal çatışmanın toplumsal yapı açısından olumlu bir işlev gördüğünü savunmuştur. Parsons'un statik denge modeline eleştirel bakışla "çatışmanın yıkıcı ve dağıtıcı olmaktan ziyade aslında denge sağlamanın, dolayısıyla bir toplumun varlığını sonsuza kadar sürdürebilmesinin bir aracı olabileceği" düşüncesini esas alır.¹¹⁹

Simmel, Alman meslektaşları Marx ve Weber'den farklı olarak çatışmanın genel olarak toplumsal bütünleşme açısından olumlu sonuçlar doğurduğu fikrindedir. Simmel düşük yoğunlukta olan ancak sıkça tekrarlanan çatışmaların bütünleşmedeki olumlu etkilerini önemser. Simmel'e göre çatışmada şiddet arttıkça bütünleştirici etki de artar. Toplumsal bütün açısından çatışmanın şiddeti çözülmeye etki etse de tarafların kendi içlerindeki bütünleşmeye olumlu etkisine Simmel tarafından işaret edilir.¹²⁰

Son olarak belirtmek gerekir ki çatışmanın uzun süre devam etmesi toplum hayatında çekişme ve çözümlere sebep olabilir. Toplumsal hayatta çatışmaların

¹¹⁷ Feridun Merter & Mustafa Talas, *Sosyoloji*, (İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2010), 239.

¹¹⁸ Alan Swingewood, *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*, Çev. Osman Akınhay, (İstanbul: Agora Yayınları, 2014), 265.

¹¹⁹ Swingewood, *Sosyolojik Düşünce*, 266.

¹²⁰ Jonathan H Turner, & Leonard Beeghley, & Powers, Charles H., *Sosyolojik Teorinin Oluşumu*, Çev: Ümit Tatlıcan, (İstanbul: Sentez yayınları, 2015), 325.

ortadan kaldırılması imkânsızdır. Öyle olunca yapılması gereken şey çatışmayı bastırmaya çalışmak yerine çatışan çıkarların kurumlaşma ile düzenlenmesi ve kontrol edilmesidir.¹²¹

1.4. TÜRKİYE'DEN AVRUPA'YA VE NORVEÇ'E İŞ GÜCÜ GÖÇÜ

1.4.1. Türkiye'den Avrupa'ya İş Gücü Göçü

İkinci Dünya Savaşı'nın ekonomik sonuçlarının yoğun olarak görüldüğü Batı Avrupa ülkelerinde 1950'li yıllarda yeniden atak hedefi ile sanayi, madencilik, yol ve metro yapımı gibi çeşitli alanlarda hızlı bir çalışma başlatılmıştır. Ancak bunun gerçekleştirilmesinde yeterli iş gücünün olmaması, bunun sonucunda da ortaya çıkan işçi açığının giderilmesi için gözler “Avrupa'nın güneyinde yer alan” ülkelere çevrilmiştir.¹²²

Türklerin iş konusunda seçici olmamaları ve ailelerini de yanlarında götürmek istememeleri ve Avrupa ülkelerinde kalıcı bir gelecek inşa etme hayali beslememeleri Avrupalı için çalıştırılmak üzere istek yapılacak cazip millet olarak görülmelerine sebep olmuştur.¹²³

Türkiye ise bu durumu, 1961'de yapılan yeni anayasadan sonra ilk beş yıllık kalkınma planı (1962-1967) üzerinden ve işçi dövizinin geri akışı ile işsizliğin azaltılması amacıyla kalkınma yönünden meseleye bakıp “iş gücü fazlasının ihracatı” şekliyle cazip bir durum olarak değerlendirmiştir. Sonuç olarak politikayı öne çıkarmak adına Türkiye, Almanya Federal Cumhuriyeti ile 1961'de karşılıklı işçi alımı anlaşması imzalamıştır. Akabinde hükûmetler arasında işe alımın genel kurallarını belirten, istihdam ve maaşlar hakkındaki benzer karşılıklı anlaşmalar Avusturya, Hollanda ve Belçika'yla 1964'te, Fransa'yla 1965'te ve İsveç'le 1967'de imzalanmıştır. Daha az kapsamlı anlaşmalar, Birleşik Krallık'la 1961'de, İsviçre'yle 1971'de ve Danimarka'yla 1973'te imzalanmıştır. Aksi hâlde Türkiye'den böylesine geniş çaplı bir göç, hükûmetler arası resmî anlaşmalarla sağlanan uzlaşma olmasaydı mümkün

¹²¹ Yaşar Kaya, “Değişen yapılarda İşbirliği ve Çatışma”, 165 <https://dergipark.org.tr/download/article-file/100925>

¹²² Birsen Şahin Kütük, “Türkiye'den Batı Avrupa'ya İşçi Göçünün Sosyolojik Çalışmalara Yansımaları”, *Sosyoloji Konferansları*, 52:2 (2015): 610

¹²³ Ahmet Y. Gökdere, *Yabancı Ülkelere İşgücü Akımı ve Türk Ekonomisi Üzerine Etkileri*, (Ankara: Türkiye İş Bankası, 1978), 46

olmazdı. Bu anlaşmalar, sadece Türkiye'den kitlesel göç hareketlerini mümkün kılmakla kalmamış; aynı zamanda çeşitli ülkelere göçün şekli etkilediğinden Türklerin göçünde dönüm noktası haline gelmiştir.¹²⁴

Türk işçilerin Batı Avrupa'ya göçü 1974 yılına kadar devam etmiştir. Bu tarihten itibaren iş gücü Kuzey Afrika, Orta Doğu ve Körfez ülkelerine, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından ise Rusya Federasyonu ve Orta Asya ülkelerine yönelmiştir.¹²⁵

1970'li yılların başından itibaren küresel düzeyde etkisini hissettiren petrol krizi meselesi başta Almanya olmak üzere diğer ülkelere göç alımının sekteye uğratılması neticesini ortaya çıkarmıştır. Bu tarihten sonra da göç devam etmiştir. Fakat bu göç, kitleler hâlindeki işçi göçü olarak değil de evlilik yoluyla ve aile birleşimi şeklinde, nispeten daha az sayıda varlığını sürdürmüştür. Zira petrol krizi ile göç alımının durdurulması özellikle Almanya'daki göçmenlerin endişelenmesine, kendilerini sağlama almak ve haklarını korumak amacıyla Türkiye'den ailelerini getirme yolunda adım atmalarına sebep olmuştur. Bu şekliyle 1980'li yıllara kadar Avrupa'ya göç daha önce giden kişilerin aile fertlerini ev sahibi ülkeye getirmeleri sonucunu doğurmuştur. Bu durgunluk 1980'ler sonrasında yerini eski hareketliliğine bırakmıştır.¹²⁶

Avrupa'ya göç eden Türklerin eğitim seviyesi o yıllarda Avrupa'ya göre çok düşüktür. Zaten Avrupa'ya işçi alımında temel kriter vasıfsız işçiliğe uygun olan ilkokul mezuniyeti şartıdır. Dolayısıyla hiç okula gitmemiş, okuma yazma bilmeyenlerin oranı %9.3 ve ilkokul terk durumunda olanların %8.1 iken ilkokul mezunlarının yüzdesi %63.7'dir.¹²⁷ 1960'lı yıllarda göçün başladığını düşünürsek bu kişilerin 1940'lı yıllarda ilkokuldan mezun olduğunu ve o yılların Türkiye'sinde ilkokul mezunu olmanın yüksek vasıf kabul edildiğini unutmamak gerekir.

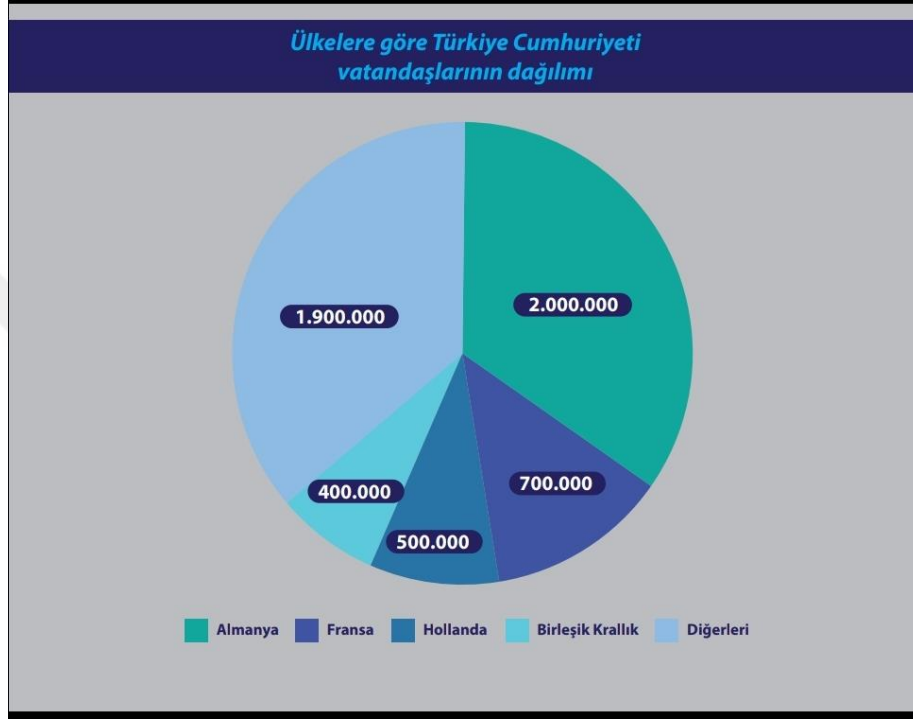
¹²⁴ Ahmet İçduygu & Orhan Tekelioğlu, "Turks in Nordic Countries: An Overview", *turcs d'europeet d'Ailleurs Les Annales de l'Autre Islam*, 3, (1995):206

¹²⁵ T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi: Erişim 13.01.2019 http://www.mfa.gov.tr/yurtdisinda-yasayan-turkler_.tr.mfa

¹²⁶ Yasemin Özbek, "Misafir İşçi'den Alman Türkler'e Almanya'ya Emek Göçünün Tarihi", *Almanyaya Emek Göçü*, Ed. Ülkü Sözbir Fındıkçıoğlu, E. Zeynep Güler, (İstanbul: Yazılama Yayınevi, 2012), 16.

¹²⁷ Ahmet Aker, *İşçi Göçü* (İstanbul: Sander Yayınları, 1972), 35

Bugün yurt dışında yaşayan 6 milyonu aşkın Türk bulunmaktadır. Bunun yaklaşık 5,5 milyonu Batı Avrupa ülkelerinde, geri kalanı ise Kuzey Amerika, Asya, Orta Doğu ve Avustralya’da yerleşiktir. Bu sayı Türkiye’ye kesin dönüş yapmış olan 3 milyon kişiyle birlikte düşünüldüğünde 9 milyonluk bir grubu ilgilendiren geniş kapsamlı bir göç olgusunun varlığı ortaya çıkmaktadır.¹²⁸

Şekil 3. Ülkelere Göre Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarının Dağılımı

Kaynak: 2018 Yılı T.C Dış İşleri Bakanlığı Verileri

Dolayısıyla 1960’lı yıllarda sadece çalışmak, belli miktar para kazanmak hem aile hem de ülke ekonomisine katkı sağlamak ve belli süre sonra dönmek niyetiyle başlayan dış göç serüveni bugün dönüş yapamayan milyonlarca insanın hayatını ilgilendiren, üzerinde tartışmalar, araştırmalar ve incelemeler yapılan, gelecekte de güncelliğini koruyacak bir olgu olarak varlığını sürdürecektir.

¹²⁸ T.C. Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi: http://www.mfa.gov.tr/yurtdisinda-yasayan-turkler_.tr.mfa Erişim tarihi 13.01.2019

1.4.2. Türkiye’den Norveç’e İş Gücü Göçü¹²⁹

Türkiye’den Norveç’e ilk iş gücü göçü -1960’larda başlayan kitlesel olmayanları hariç tutarsak- 1970’li yıllarda başlamıştır. Türkiye’den Norveç’e işçi göçü resmî olarak deklarasyonu 1981’de imzalanan anlaşma ile başlamıştır. Tabii ki Türk işçi göçü için verilen bu tarihsel başlangıç karşılıklı anlaşma ve resmiyet boyutuyla bir anlam ifade eder. Bireysel anlamda Norveç’e ilk gelen Türk olarak tarihsel bir başlangıç yapılacaksa bu kişinin ilk Türk göçmen olarak kayıtlarda yer alan Lütfi Güven¹³⁰ olduğunu ifade etmek gerekir. Bu anlamda Lütfi Güven 1958 yılı itibarıyla Norveç’e gelen ve yerleşen ilk Türk’tür. Sonrasında Lütfi Güven ve arkadaşları ilk çekirdek diaspora yapısını temsil etmişlerdir. Dolayısıyla Lütfi Güven ve çevresi eğitim düzeylerinin yüksek oluşu ile kitlesel iş gücü göçünde göçmenlere oryantasyon sağlamışlardır.

Buna göre Türk işçilerin Norveç’e ilk defa göçü Lütfi Güven’den önce olmuşsa da 1950’li yıllarda göçün amacı gemi işçiliği yapmak ve tekrar yurda dönmek olmuştur.

Türklerin 1950 ile 1960 yılları arasında Norveç’te iki elin parmağını geçmeyecek sayıda olması, daha özgür ve bireysel bir yaşamı tercih etmeleri Türkiye’deki ailelerinden bağımsız bir geleceği Norveç’te şekillendirmelerinde, daha eğitilmiş oldukları ve Norveç’in sosyal hayatına çabuk entegre oldukları için Türk diasporasının örgütlenmesinde, işçi derneklerinin Norveç’te kurulması, cami binası kiralanması ve satın alınması gibi hususlarda girişken ve başarılı bir rehberlik sunmalarında etkili olmuştur.

İsveç’le 1967’de ve Danimarka’yla 1973’te imzalanan göç anlaşmaları tarihsel olarak Norveç’le yapılan göç anlaşmasına göre daha eski olduğundan o yıllarda Norveç’e Türk göçü fazla değildi. Norveç’in 1970’li yıllara kadar ekonomik açıdan sıradan bir ülke olarak görülmesi göç için cezbedici değildi. Zira Norveç’te petrolün bulunmasına kadarki süreç Norveç’in ekonomik anlamda

¹²⁹ “Türkiye’den Norveç’e Göç süreci”ne dair bilgiler 2013-2019 yılları arasında Norveç’te Kamu görevlisi olarak çalışmam münasebetiyle öncelikle Norveç’e ilk göç eden Lütfi Güven başta olmak üzere, ilk kitlesel işçi göçünün birçok temsilcisi durumunda olan Türk vatandaşlarımızla yaptığım görüşmeler neticesinde edindiğim bilgileri oluşturmaktadır.

¹³⁰ Lütfi Güven 10 Ağustos 1959 tarihinde Norveç’e göç eden ilk resmi kayıtlı Türk insanıdır. Lütfi Güven 2014 yılında yaptığımız görüşmede Norveç’e göç ettiği yıllarda Norveç’te toplam 6 Türk insanının olduğunu ve onların vefat ettiğini söylemiştir. Lütfi Güven de 2017 yılında vefat etmiş ve Norveç’te toprağa verilmiştir.

sıradan ve iş sahasının olmadığı bir ülke olarak görülmesine sebep olmaktaydı. Dolayısıyla 1960'dan 1970'li yılların sonuna kadar gelen işçiler daha önce anlaşma imzalamış, yukarıda bahsettiğimiz ülkelere kabul edilmeyen ve mecburiyetten -bir anlamda istemeye istemeye- Norveç'e gelen Türk işçilerdi. Tabii bu durum petrolün Norveç'te bulunduğu yıllar olan 1970'li yıllar ve sonrasında değişmiştir ve Norveç -Türk işçilerinin ifadesiyle- ekonomik buhranın belli dönemlerde yaşandığı diğer Avrupa ülkelerine göre Türk işçiler için daha istikrarlı ve daha tercih edilir bir ülke konumuna gelmiştir.

Aşağıdaki grafikte tablo 2'de 1960 yılı itibariyle yıllık ülkeye giriş yapan Türklerin sayısını göstermekte. Norveç'e bu anlamda 1980 yıllarına kadar yıllık olarak iki elin parmağı sayısınca Türk vatandaşın giriş yaptığı görülmektedir.

Tablo 2. Kuzey Ülkelerine Giriş Yapan Türk Göçmenlerin Ortalama Yıllık Sayısı, 1960-1990

Yıl	Danimarka	Finlandiya	Norveç	İsveç	Toplam Kuzey
1960-1964	100	10	10	110	230
1965-1969	400	10	10	570	990
1970-1974	700	10	20	690	1420
1975-1979	300	10	30	1420	1760
1980-1984	700	20	80	1270	2070
1985-1989	1200	40	160	1240	2640
1990-1993	1070	30	280	1240	2620
1960-1993	630	20	80	930	420

Kaynak: İçduygu ve Tekelioğlu, 1995, s.206

Grafiğe göre en çarpıcı artış, Norveç'te 1981-1991 yılları arasında %96'yla yaşanmıştır. Kuzey ülkelerinde 1990'lardan sonra katı bir şekilde yürürlüğe konulan kısıtlayıcı politikalardan dolayı Türkiye'den göç 1990'lardan sonra neredeyse durmuştur. Bunun etkisiyle 1991-1993 yılları arasındaki göç durumunda sadece %0,03'lük bir artış olmuştur. 1990'lardan sonra kuzey ülkelerinde oturma izni alabilmenin tek yolu siyasi mülteci statüsüne sahip olmak hâline gelince ilticalarda artış olmuş ve 1990-1993 arasında Norveç'te aşağıda da görüleceği üzere göçmen sayısının yüksek olması durumu belirlemiştir.

Tablo 3. Norveç'teki Göçmenlerin Kategorileri, 1990-1993

	Toplam	Mülteciler	İşçi	Aile Birleşimi	Eğitim	Diğer	Bilinmeyen	Toplam (N)
Toplam Göç	100	53	9	27	8	1	2	53.330
Türk Göçmenler	100	50	2	39	2	1	5	1397

Kaynak: İçduygu ve Tekelioğlu, 1995 s.206

Tablo 3, göstermektedir ki 1990-1993 arasında Türkiye'den göç edenlerin gerçek yüzdesi, Norveç'teki toplam göçmen sayısı düşünüldüğünde oldukça önemsizdir (%0,026). Göç kategorileri açısından Türkiye'den göç edenlerin %50'sini oluşturan siyasi mültecilerin haricinde Norveç'teki göç kategorileri arasındaki temel formdaki göçün oranının, toplam göç edenlerin sayısında %27, Türklerde %39'la aile birleşmesi olduğuna işaret edilebilir. Ayrıca Tablo 3'e göre işçi (%2) veya eğitim (%2) kategorileri, Norveç'e göçte Türkler için önemli kategoriler arasında değildir.

Genel olarak Norveç'te diğer Avrupa ülkelerinde de olduğu gibi hemşehricilik bağları üzerinden göçmenler yakınlarını davet etmiş ve yeni gelenlerle birlikte aynı çevrede yaşam planlamışlardır. Norveç'teki Türkler daha çok Uşak, Konya, Nevşehir'den gelmiştir. Konyalılarla ilgili olarak da iki durum söz konusudur. Konya'dan ilk gelenler Konya'nın Beyşehir ilçesinin Göynem ve Derebucak nahiyesindendir. Konya'nın Cihanbeyli ilçesinden gelenler daha ziyade 1990'lı yıllarda aslen Kürt kökenli olup iltica yoluyla Cihanbeyli'den Norveç'e gelmiştir.

Tablo 4. Norveç'te Yaşayan Türk Göçmenlerin Belediyelere Göre Dağılımı, 1994

Tüm Ülke	Oslo	Drammen	Stavanger	Trondheim	Diğerleri
5422	2409	865	431	396	1321
%100	%44	%16	%8	%7	%24

Kaynak: İçduygu ve Tekelioğlu, 1995, 206

Gerek hemşehricilik gerekse akrabalık bağları ile aynı bölgelere yerleşim planlayan Türkler Oslo, Drammen, Stavanger, Trondheim bölgelerinde mukimdir. Oslo bölgesi Uşak, Konya illerinden, Stavanger Cihanbeyli'den, Trondheim ise

Cihanbeyli'nin Tavşançalı kasabasından gelenlerce tercih edilmiştir. Genel olarak ilk gidenler temizlik işlerinde ve demir çelik fabrikalarında çalışmak suretiyle hem Norveç hem de Türkiye ekonomisine katkı sağlamışlardır.

Norveç'teki göçmenlerin kısa vadeli hedefleri belli süre çalışıp belli miktarda para ile yurda dönmek ve ev sahibi ülkede gelecek planı yapmamak şeklindeydi. Fakat bu durum yıllar geçtikçe yeni hedefler ve yeni hayaller doğrultusunda Norveç'te yerleşme neticesini doğurmuştur. 1990'lı yıllara kadar havayollarının pahalı ve az sayıda hizmet üretmesi sebebiyle Türkler genellikle kara yolu ile, yılda asgari bir kez olmak üzere, genelde yazları Türkiye'ye yıllık izne gelmişlerdir. 2000'li yıllarda Türk Hava Yollarının sefer sayısının artması ve uçak biletinin ucuzlamasıyla Türk vatandaşlarının Türkiye'ye geliş sayısı artmış ve Türkiye ile bağları daha da güçlenmiştir.

Bu sürede Norveç'te yaşayan Türkler ev sahibi olmak, çocuklarını kendilerinden daha nitelikli işlerde çalıştırmaya teşvik etmek ve Norveç vatandaşı olmak için gayret göstermişlerdir. 2019 yılında -Norveç'e göçün 50. yılında- göçmenlerin artık Norveç vatandaşı olmuş çocukları ve onların çocukları geleceklerini Norveç'te şekillendirirken Türkiye'ye olan vatandaşlık duygularını ve bağlarını korumanın da gayretini göstermektedirler.

1.5. NORVEÇ'İN GÖÇ VE ENTEGRASYON POLİTKALARI

1.5.1. Norveç Toplumunun Sosyo-kültürel Profili

Norveç, tarih öncesi zamanlardan 1030'a kadar süren İskandinav mitolojisiyle bilinir. Bugün ise geçmişe dönük vahşi ve savaş seyahatleriyle ünlü Viking imajından nispeten uzakta bir ülke olarak Norveç, Norveç Kilisesi ve ülkenin bir takım küçük dini topluluklarını da kapsayan organizasyonlarına din özgürlüğü veren aile şirketi görünümlü butik bir ülke görünümü arz etmektedir.¹³¹

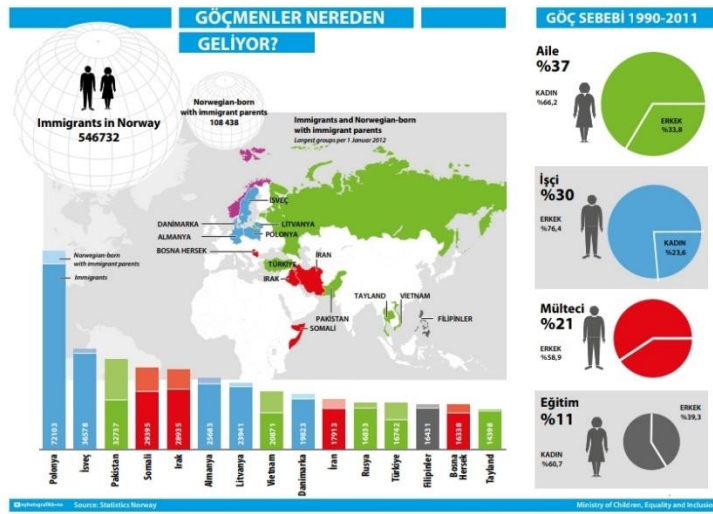
Norveç'in başlıca büyük şehirleri Oslo, Drammen, Bergen, Trondheim, Tromsø, Kristiansand'dır. Oslo 581.000 nüfusuyla başkenttir, sanayi ve üretim şehri olmasıyla da ülkenin en stratejik şehri kabul edilir. Norveç'in göçmen nüfusunun üçte biri Oslo'da yerleşiktir.

¹³¹ Norway: The Best of Norway, 6

Norveç, dünyada refah seviyesi en yüksek ülke olarak ilan edilmiştir. Mal ve hizmet satın alımında Avrupa'nın en pahalı ülkesidir. Buna göre Avrupa ülkelerindeki ortalama fiyat seviyesine kıyasla 2013 yılında Norveç'in fiyat seviyesi yüzde 55'ten daha yüksektir.¹³²

Avrupa Birliği bölgesindeki ortalama fiyat seviyesi, çok geniş coğrafi alanda metrekareye düşen insan sayısının azlığı ve eğitim seviyesinin yüksekliği ülkeyi yeryüzü kaynaklarının korunması konusunda avantajlı hale getirmiştir. Nüfusun azlığı, kaynakların doğru kullanımı kişi başına düşen millî geliri 81.807 dolar seviyesinde tutmuştur. Avrupa İstatistik bürosu 2016 yılı verilerine göre Norveç'te yaşayan insanların ortalama ömrü 82.51 yıldır.”¹³³

Norveç'in 4,8 milyon nüfusunun yüzde 17.7'si yabancı etnik kökene sahip olup Norveç'e yerleşen göçmenlerden ve onların sonraki kuşaklarından oluşmaktadır. Bu oran 944.402 kişiye tekabül etmektedir.¹³⁴

Şekil 4. Norveç'e Gelen Göçmenlerin Ülkelerinin İsimleri ve Norveçteki Nüfus Oranları

Kaynak: "A Comprehensive Integration Policy 2012-2013", s. 2

¹³² New İn Norway: Practical Information from Public Agencies, "Facts about Norway: Prices"(2015): 112

¹³³ Eurostat (Avrupa İstatistik Bürosu) Erişim 1. 12. 2019 https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-datasets/-/UNE_RT_M

¹³⁴ Statistik Norway, "Innvandrerne og norskfødte med innvandrereforeldre 2019, Erişim 1.12.2019 <https://www.ssb.no/innv/bef>

Norveç'te tam 200 farklı devletten gelen insanlar yaşamaktadır. En büyük yabancı nüfusu gayrimüslim ülke olarak Polonya, Müslüman ülke olarak ise sırasıyla Somali, Pakistan, Irak, İran ve Türkiye oluşturmaktadır.

Norveç etnik ve kültürel açıdan dil, din, tarih ve gelenek açısından Avrupa'nın en homojen ülkesidir. Çok sayıda milleti, dili, kültürü barındırmasına rağmen bu kabulün nedeni Norveç'in Viking mitolojisi ile 19. yüzyılların sonlarında ana akım Norveçli benlik anlayışını en önde gelen element haline getirmesi olmuştur. Zamanında romantizm hareketinden etkilenen Norveç milliyetçiliği etnisiteye dayanmış ve bu az nüfuslu homojenliği yüzünden Norveç toplumu göreceli olarak hep küçük kalmış; modern devletin kurumları, medyadan eğitim sistemi ve iş piyasasına kadar ulusun yeknesak imajını oluşturmasını sağlamıştır.¹³⁵

Bu sebeptir ki kültür muhafazasına önem vermesi ve hâkim kültürün korunması düşüncesi ve refleksi yukarıda bahsettiğimiz hususların izahını mantıklı kılar.

OECD ülkelerinin seçimlere katılımlarının araştırıldığı PEW raporunda 34 ülke içinde Norveç'te toplam on beş seçimde sağlanan sandığa katılım ortalamasının yüzde 80.4 olarak ifade edildiği, bu ortalamanın yüksek bir ortalama olduğu dikkati çekmektedir.¹³⁶

Almanya, Belçika, Fransa ve İtalya 1951'de, Danimarka 1973'te, İsveç ve Finlandiya 1995'te Avrupa Birliği'ne (AB) üye olmuşken Norveç AB'ye katılmayı düşünmemiştir. Ülke halkı ve politikacıları ülkenin kendisine yettiği düşüncesinde olup ulusal değerlerini korumak istemektedir. Bu durum Norveç ekonomisini güçlü tutmuş ve AB'de yaşanan ekonomik krizlerden etkilenmemesini temin etmiştir. Norveç özellikle 2008 ekonomik krizinden etkilenmedi. 2012 yılında Norveç işsizlik rakamları sadece yüzde 3¹³⁷ olarak yansımıştır. Norveç'in AB ile serbest dolaşım anlaşması mevcuttur.

Norveç'in göçe dair geçmişi çok yenidir. Norveç milliyetçiliği aslında Norveç, Danimarka ve İsveç kültürü, geleneği ve dili arasındaki azımsanmayacak

¹³⁵ Thomas Hylland Eriksen, "Immigration and National Identity in Norway", *Migration Policy Institute*, (March 2013): 3

¹³⁶ Pew Research (Pew Araştırma Şirketi) Erişim 01.12.2019 <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/11/27/immigrants-temporary-protected-status-in-us/#more-296598>

¹³⁷ Statistikk Norge, "Labour 2012", Erişim 1.12.2019 <http://www.ssb.no/en/arbeid-og-lonn>

farklılıkları meşrulaştırmak için köylerdeki gelenekler ve diyalektler üzerine kurulmuştur. Bu durum Norveç'i homojen bir ulus devleti olarak bir aile şirketi yapısına büründürmüştür. Dolayısıyla Norveç milliyetçiliği İsveç milliyetçiliğine karşı bir duruştur.¹³⁸

Bu anlayış, Norveç kültürünün homojen bir yapıda muhafaza edilmesi isteğini ortaya çıkarmıştır.

Bu tek tiplik ve homojenlikten kurtulma süreci ilk emekçi göçmen grupların 1960'ların sonuna doğru üçüncü dünya ülkelerinden Norveç'e gelmeleriyle başlamıştır. 1970'te ülke nüfusunun sadece 1/3'ü göçmen kökenliydi ve bunların büyük bir çoğunluğunu da İskandinav ülkeleri, Avrupa ve Kuzey Amerika'dan gelip Norveç'e yerleşmiş olanlar oluşturmaktaydı. 1980'lerden itibaren ülkeye İran, Irak ve Filistin'den de mülteciler kabul edilmiştir. Son yıllarda ise -Norveç'in düzensiz göçe sınırlama koyması ile büyük oranda göç kontrol altına alınmaya çalışılsa da- mülteci ya da aile birleşimi kapsamında dünyanın her tarafından insanlar Norveç'e gelmeye devam etmektedir.¹³⁹

Bu göç akışı yaşanırken Norveç kültürel açıdan homojenliğini korumaya eğilimli bir motivasyonu merkeze almışsa da, farklı toplumlardan insanların gelmesi ile etnik homojenliği korumak onlar açısından zorlaşmış ve göç akışı sayesinde paranın sermayenin kültürlerin sembollerin inançların da akışı bu yolla mümkün olmuştur. Nihayet Norveç için artık kültürel homojenlik yerini çok kültürlülüğe bırakmıştır. Bu değişim ve dönüşüm Norveçlilerin alışkanlıklarında da değişikliğe sebep olmuştur. Özellikle yemek ve mutfak başta olmak üzere günlük hayatta renkliliğin ve kültürel çeşitliliğin temsiline katkı sağlamıştır.

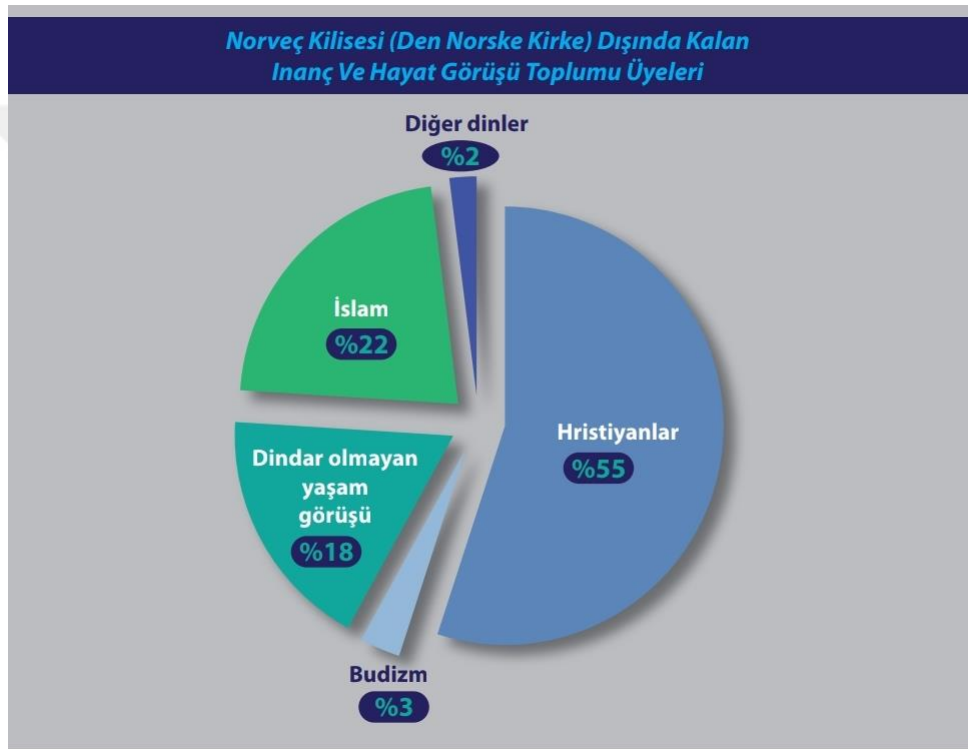
Göç sürecinde Norveç'te dinî açıdan da çeşitlenme söz konusu olmuştur. Buna göre ülkede din özgürlüğü kapsamında Protestan Hristiyanlar %80, diğer Hristiyanlık inancına sahip olanlar %5,5, İslam dinine mensubiyeti olanlar %2,2, diğer dinlere mensubiyeti olanlar %2, herhangi bir dine ve inanca mensubiyeti olmayanlar ise %10 olarak oranlanmıştır¹⁴⁰. Her ne kadar Hristiyanlık inancına

¹³⁸ Mariama Njai "Racism, A Norwegian Case Study", *CERS Working Paper*, (2014):1

¹³⁹ Statistic Norway, "Migration to/from Norway 1972-2012", Erişim 1.12.2019 <https://www.ssb.no/en/befolkning/statistikker/innvutv/aar/2013-05-02#content>

¹⁴⁰ Statistic Norway, "Den norske kirke 2019" and "Trus- og livssynssamfunn utanfor Den norske kyrkja" Erişim 01.12.2019 https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/statistikker/kirke_kostr/aar&https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/statistikker/trosamf/aar

mensup olanların sayısı çok yüksek gözükse de bu, insanların hayatında dinin çok önemli bir yer tuttuğu anlamına gelmez. Norveç Kilisesine bağlı Hristiyanlar¹⁴¹ üyelik sayısına ters orantılı olarak kiliseye ibadete gider. Bunlardan sadece %12'si ayda bir kereden fazla kiliseye gitmektedir. Halkın %37'si kiliseye hiç gitmediğini beyan etmektedir. Ancak kilise vaftiz töreni, ergenlikte dinin tasdik edilmesi töreni, düğünler, cenaze törenleri ve Noel törenlerinin yapıldığı bir yer olması yönüyle halk için önemlidir. Norveç Kilisesine üye olanların çoğunluğu için durum seküler bir mahiyet arz eder.¹⁴²

Şekil 5. Norveç Kilisesi Dışında Kalan İnanç ve Hayat Görüşü Toplumu Üyeleri

Kaynak: "Religioner og livssyn i Norge", Samfunnskunnskap.

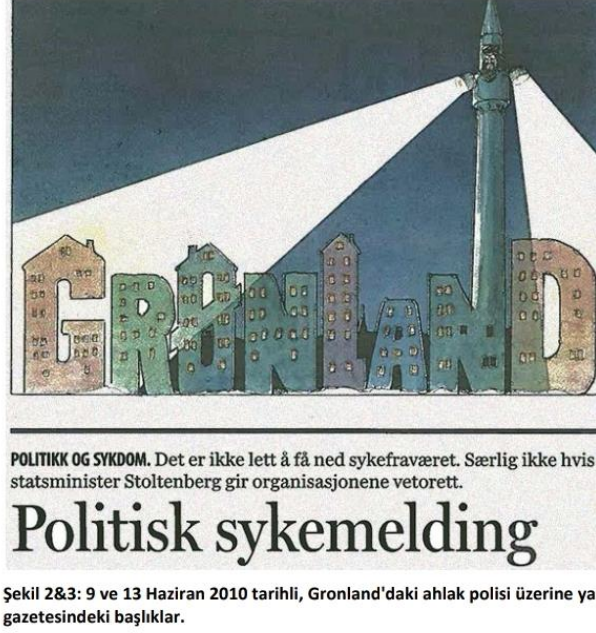
¹⁴¹ Norveç, yaklaşık 1000 yıl önce Hristiyanlaştırılmıştır. 1500'lü yıllardaki dini reform hareketinden sonra Norveç'te Lutherçilik benimsenerek, Protestanlık Norveç'te hâkim olan mezhep durumuna gelmiştir. Daha önce Norveçlilerin Devlet Kilisesinden çıkmaları yasaktı. Ancak aşağı yukarı yüz yıl önce Hristiyan olmayan inanç gruplarının Norveç'te organize olmalarına izin verildi. Norveç'te 21 Mayıs 2012 tarihinden itibaren her hangi bir devlet dini bulunmamaktadır. Günümüzde toplum giderek sekülerleşmektedir. Bu, dinin toplum içindeki öneminin hem özel kişiler için, hem de ülkenin yasaları oluşturulurken, giderek daha azaldığı anlamına gelir.

¹⁴² Samfunnskunnskap, "Religioner og Livssyn i Norge" Erişim 01.12.2019 http://samfunnskunnskap.no/?page_id=360&lang=no

Norveç'te çok sayıda büyük veya küçük inanç cemaatinin bulunduğu tahmin edilmektedir. Hristiyanlardan sonra Norveç'te en büyük dinî grubu Müslümanlar oluşturmaktadır. Norveç'te çok kültürlülük kapsamında devletin dinî derneklere kişi başına verdiği bir destek parası vardır. Kişi istediği inanç derneğine üye olmakla hem resmî kayıtlarda inancını zımni olarak bildirmekte hem de inandığı derneğin devletten maddi destek almasını sağlamaktadır. Bu durum, inanç derneklerine yapılan üyelik kayıtlarıyla hangi inancın kaç üyesinin olduğu bilgisine ulaşılmasına imkân vermektedir. Böylelikle Müslüman ülkelerden gelenler ve onların Norveç'te doğmuş kuşaklarının toplam sayısından Müslüman nüfus tahmin edilmektedir. Buna göre Müslümanların nüfusunun 16.6861 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Norveç'te Müslümanların yoğun olarak yaşadığı şehirler Oslo, Drammen, Stavanger ve Trondheim'dir.

Norveç'in güneyindeki Grönland ya da diğer adıyla “Doğu Oslo” Müslüman mahallesi olarak bilinmektedir. Norveç'e ilk gelen Müslümanların Pakistanlı olması ve Grönland mahallesine yerleşmeleri sebebiyle burası Norveçliler arasında “Küçük Pakistan” olarak adlandırılmıştır. Daha sonraki yıllarda da Türkiye'den ve Ortadoğu'nun İslam ülkelerinden gelen Müslümanlar da burada yaşamaya başladığı için caddeleri ,sokakları ve camileriyle Doğu Oslo Müslüman mahallesi olmuştur.

Müslümanların gettolaşma bölgesi olan Grönland'da yoğunlaşması, Norveçlilerin buradan çekilmesi Müslümanların sosyal ve kültürel yapıyı domine etmelerine ve dönüştürmelerine, Norveç toplumunun İslam'ın Norveç'te dominant ve homojenlik iddiasında bulunması tartışmalarına neden olmuş; bu durum medya aracılığıyla Grönland mahallesi üzerinden haber yapılmasına ve İslamlaşma vehimlerinin tahrik edilmesine yol açmıştır.

Şekil 6. ‘Grönland’ın Müslüman Mahallesi Olarak Medyada Tasviri

Kaynak: Aftenposten gazetesi, 13 Haziran 2010

Çok kültürlülüğün kabullenilememesi ve gizli İslamlaşma iddialarının paranoyası neticesinde Breivik, 22 Temmuz 2011 tarihinde anti İslamist bir terör eylemi gerçekleştirmiş ve 77 kişiyi katletmiştir. Böylelikle İslam, Müslüman ve çok kültürlülük karşıtlığının ne kadar tehlikeli olabildiği ve nelere yol açabileceği Norveç tarafından anlaşılmıştır.

1.5.2. Norveç Devletinin Resmi Entegrasyon Politikaları

İkinci Dünya Savaşı sonrası Batı ülkelerine, gelişen sanayi sahaları için ihtiyaç duyulan iş gücü alımı ile dünyanın muhtelif yerlerinden göç olmuştur. Ayrıca Berlin duvarının yıkılması ve AB’nin genişlemesiyle birlikte sınırların belirsiz hâle gelmesi devletleri göç akışına maruz bırakmıştır. Tüm bu gelişmeler sonucunda günümüzde küreselleşen dünya üzerinde yaklaşık 180 milyon göçmen yaşamaktadır. Göç olgusunun muhatabı olan ülkeler açısından bu durum; birçok yeni külfetin ortaya çıkmasına, yeni gelenlere yönelik düzenlemelerin ve politikaların oluşturulmasına sebep olmuştur. Göç alan devletler bu anlamda toplumun tüm kesimlerini eşit şekilde kucaklamak için hakemlik görevini yürütmek durumundadır. Göç alan devletlerin bu noktada geliştirdiği

politikalarla, göçmenlerin ne şartlarda ülkeye kabul edileceğinden sosyal güvenlik hizmetlerine ve ayrımcılığı önlemeye kadar geniş bir alanda çalışmaları olmaktadır. İşte bu politikalara entegrasyon veya çok kültürlülük politikaları denir.¹⁴³

Norveç'e göçün başladığı 1960'lı yıllarda tüm Avrupa'da olduğu gibi Norveç'te de göçmenlerin varlığı geçici olarak düşünülmüş ve göçmenlerin belli süre çalışıp ülkelerine dönecekleri zannıyla entegrasyonla ilgili politikalar belirlenmemiştir. Zaten Türk göçmen topluluğu da genel itibarıyla Norveç'te kalıcı bir gelecek planlamamıştır. Bu durumu teyit eden husus, ilk nesil işçilerin ailelerini çalıştıkları ülkelere götürmemeleridir. Bekâr düzeninde devam eden yaşam biçiminden yerleşik düzene geçiş 1980'li yıllar olmuştur. Yine o yıllarda, ev sahibi ülke açısından da geçicilikten kalıcılığa doğru evrilen işçilerin ülkede gelecek inşa etme planları üzerinde tartışmalar yaşanmış; onlara yönelik olarak belirlenecek devlet politikalarına dair görüşler ortaya atılmıştır.

Homojen bir toplum olan Norveç'in göçmenlerin ilk dalgasına karşı asimilasyon talepleri olmuştur. Bu anlamda 1970'li yıllara kadar yasa dışı bir güç stratejisi olarak asimilasyon, 1970'li yıllar sonrası ise göçmenlerin kültürel öz geçmişlerini bozmamayı amaç edinen "entegrasyon" kavramı ortaya çıkmıştır.¹⁴⁴ Zira Samiler Norveç'te hep o tarihlerde azınlık olarak görülmüş ve asimilasyona tabi tutulmuşlardır. Özellikle 1970'li yıllarda alevlenen Sami ihtilafı Samilerin ülkenin kuzeyine göçe mecbur bırakılmaları sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu anlamda 1970'li yıllar asimilasyon politikalarının en hızlı geliştiği yıllar olarak görülür.

Dolayısıyla asimilasyon isteklerinin yoğunluk kazandığı bu süreç genel olarak -eş güdümlü olarak Avrupa'da da- çok kültürlülük politikalarına geçişte gönülsüzlüğün yaşandığı ve asimilasyon taleplerinin ortaya çıktığı yıllardır. Bu da göçmenlerin 1980 sonrasında ihmal edilmiş sorunlarına devletlerin gönülsüz tarzda eğilmelerini beraberinde getirmiştir diyebiliriz.

¹⁴³ Nebile Özmen, *Çokkültürlü Toplumda Entegrasyon ve Din*, (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2012), 94

¹⁴⁴ Kristin Walseth, "Sport within Muslim organizations in Norway: ethnic segregated activities as arena for integration", *Leisure Studies*, 35/1, (2015):80

Nitekim Canatan genel olarak Avrupa'daki göçmen politikalarının ele alınışındaki gecikmeyi ve ilgisizliği kasıtlı bulur, bunun altındaki düşüncenin göçmenleri marjinal bırakmak, onları toplumun alt sınıfına mahkûm etmek, maaşı düşük işlerde çalıştırmak olduğunu ve dolayısıyla devletlerin göçmenlerin sorunlarıyla ilgilenmeyi bilerek geciktiklerini iddia eder.¹⁴⁵

Norveçli antropolog Eriksen de göçmen politikası konusundaki bu gecikmeyi zımnen teyit eder ve Norveç devletinin işçi veya muhafazakâr hükûmetlerinin diğer Avrupa ülkelerinden ne az ne de çok liberal davrandığını, bu şekliyle göçmen politikalarının ve süreçlerinin Avrupa ile aynı tonda ve ona paralel ilerlediğini ifade eder.¹⁴⁶

Sami ihtilafından sonraki süreçte 1970'lerin sonrasındaki tarihleri de kastederek J. Nederveen, Norveç azınlık politikasını “kararsız çok kültürlülük”¹⁴⁷ olarak tanımlar. Bu ifade; Norveç'te yaşayan Samilerle yaşanan ihtilaf sonrası asimilasyondan “çok kültürlülük” politikasına geçmek durumunda kalındığını ama zihinlerde hayali kurulan şeyin aslında homojen toplum ideali olarak kaldığını, bu sebeple Norveç'in entegrasyon modelinin de net olmadığını akıllara getirmektedir.

Buradaki kararsızlığı aslında Norveç'in göçle tanışıklığının yeni olması üzerinden anlayışla karşılamak gerekir. Homojenlikten heterojen nüfus yapısına geçişte ilk tecrübeyi ülkeye işçi olarak Pakistanlılar ve Türkler ile yaşamış olan Norveç, politika belirleme adımlarını 1980'li yıllarda ancak atabilmiştir. Bunun sebebi de ilk gelen neslin çocuklarının 1980'li yıllarda okullara başlaması, göç sorunlarının eğitim ve öğretimde kendini göstermesidir. Dolayısıyla Avrupa'da olduğu gibi Norveç de sorunlarla yüzleştikçe çözüm için adımlar atmış, projeler ortaya koymuştur. Bu yüzden çok ileri tarihlere projeksiyon tutma ve bu doğrultuda vizyon belirleme 1980'li yıllarda mümkün olmamıştır. Dolayısıyla okullarda etnik çeşitlilik arttıkça iki dilli öğrencilerin eğitimi, ana dil eğitimi, Müslüman ailelerin yapısı gibi sorunlarla ilgili olarak araştırmalara ve çalışmalara ağırlık verilmiştir. Bu araştırmalarla göçmenlerin sorunları devlet tarafından

¹⁴⁵ Canatan, *Avrupa'da Müslüman Azınlıklar*, 158.

¹⁴⁶ Eriksen, *Immigration*, 5

¹⁴⁷ J.Nederveen Pieterse, “The Case of Multiculturalism: Kaleidoscopic and Long-Term Views”, *Social Identities*, 7/3, (2001): 393

dikkate alınmaya başlamış ve politika geliştirme süreci bu yolla mümkün olmuştur

Zamanla Norveç hem eski hem yeni Norveçlileri içeren, kayda değer ve adaletli bir toplumu destekleme çabasına girmiş; eşitlik ve farklılık, birlik ve çeşitlilik arasında denge bulma yolunda çalışmalar başlatmıştır. Bu noktada Norveç'in savaş sonrasında ama özellikle işçi partisinin (2005-2012) liderliği altındaki süre boyunca göçmenleri sisteme dâhil etmesi ve onları eşitlikle ilişkilendirilmesi anlamındaki değerler en önemli değerler olarak ele alınmıştır.¹⁴⁸

Avrupa'nın işçilerin ülkelerine geldiği 1960'lı yıllardan günümüze kadar uyguladığı çeşitli entegrasyon politikaları olmuştur. Tüm Avrupa genelinde kültürel farklılığa dair modelleştirilen ve uygulanan yönetim modelleri üç çeşittir:

- 1) Ayrımcı model
- 2) Asimilasyonist model
- 3) Etnik azınlıkçı model

Burada Norveç'in entegrasyon politikası olarak takip ettiği modelin Hollanda ve Flaman bölgesinde uyguladığı etnik azınlıkçı modele benzediğini söyleyebiliriz. Bu modelde göç kalıcı görülür ama göçmenler etnik ve ulusal kökenlerine göre tanımlanır. Göçmenler yeni gruplar oluşturur ve çoğunluk toplumundan kültürel olarak farklıdırlar. Burada devletin en büyük sorunu bu grupların uyum içinde bir arada yaşamalarını sağlamaktır. Göçmenlerin talepleri grup hakları ilkesi çerçevesinde ele alınır.¹⁴⁹

Dolayısıyla Norveç, üçüncü tasnifteki etnik azınlıkçı çok kültürcü modele uygunluk göstermekte; farklılık içinde birlik anlayışını benimsemektedir. Bu model gereği Norveç, entegrasyon politikalarında grupları ve dernekleri muhatap kabul etmekte ve onlara sosyokültürel değerlerini yaşamaları anlamında özgürlük alanı açmaktadır.

Burada Stokke farklı bir değerlendirme yapmaktadır. Zira deklare edilenle uygulanan arasındaki farklılığı göz önünde bulundurmak gerekir. Stokke'ye göre Norveç'in çeşitliliğe yaklaşımı yukarıda belirtilen 3. tasnifteki etnik azınlıkçı modeli tam yansıtmamaktadır. Stokke hâlihazırda uygulanan modeli Norveç'in

¹⁴⁸ Eriksen, *Immigration*, 6

¹⁴⁹ Kaya, *İslam*, 38.

kendine özgü olarak Fransız “sivil ulus” modeli ile Alman “etnik ulus” modeli arasında bir noktada konumlandırıldığını iddia eder. Dolayısıyla burada her iki modelden de bir şeyler bulmak mümkündür. Bu model, vatandaşlık hukuku ve Norveç ulusal kimliğinin etnik kökene vurgu yapma eğilimi olması yönüyle “sivil toplum” modeline daha yakındır fakat aynı zamanda göçmenleri kendi dillerini ve kültürlerini korumaları yönünde teşvik etmesi bakımından da “etnik modele” yakındır.¹⁵⁰

Şekil 7. Norveç’in Entegrasyon Politikası Modeli

Kaynak: Bkz: İlham Skah, “Muslim Women at UIO” s. 13

Özellikle toplumsal entegrasyon politikalarında “çok kültürlülük” teriminin ayrılıkçılık ve yanlış yönlendirilmiş hoşgörü anlamlarını akla getirmesi durumundan kaçınılmaktadır. Bu anlamda kullanılan kavramların insanlarda oluşturduğu bazı hassasiyetler mevcuttur. Dolayısıyla siyasetçiler “çok kültürlülük” yerine “çeşitli” kelimesini çeşitliliğin eğitim sistemi ve iş piyasası gibi paylaşımlı kurumlarda eşit katılımı gerektirdiği şeklinde sıklıkla vurgulamaktadır. Ancak Müslümanlar için özel ve ayrımcı anlamda bir yaklaşıma sahip çok kültürlülük politikaları söz konusudur. Bu duruma sağlık servislerinde Müslüman kadınların sadece bayan doktorlar tarafından muayene edilmeyi seçebilmesi, hapishanelerde ve hastanelerde helal yemeğin bir seçenek olması ve

¹⁵⁰ Christian Stokke, “ A Multicultural Society in the Making: How Norwegian Muslims Challenge a White Nation”, *Thesis for the Degree of Philosophiae Doctor*, (Norwegian University of Science and Technology, 2012):8.

bazı okullarda kızların spor derslerinden sonra duş almaktan muaf tutulması örnek olarak gösterilebilir.¹⁵¹

Eriksen, kavramların yanlış anlaşılması durumuna atıfla çok kültürlülüğün bazen asimilasyon şeklinde anlaşıldığı durumlara işaret etmektedir. Bunun sebebi ise Norveç dilindeki “likhet” kavramına dair kayganlık. Zira bu kelime iki anlama gelmektedir. Bunlardan ilki “benzerlik”, diğeri ise “eşitlik”tir. Bu iki anlamla ilgili terminolojik izah yapılmadığı için bu kavram kimilerince entegrasyon, kimilerince de asimilasyon olarak algılanmaktadır. Eriksen burada eşitlik anlamının anlaşılmasının takdire şayan olacağını ifade eder.¹⁵²

Bu doğrultuda Entegrasyon ve Çeşitlilik Müdürlüğü (IMDi), Norveç Hükûmetinin entegrasyon politikasını uygulayan bir birimdir. Bu birim Eğitim ve Araştırma Bakanlığına bağlıdır.

IMDi'nin ana görevleri şunlardır:¹⁵³

- Göçmenlerin yerleşimi için Norveç dili eğitimi vermek, göçmenlerin Norveç’te temel nitelikleri kazanmalarına yardım etmek ve aile birleşimi konusunda belediyelerle iş birliği yapmak
- Vatandaşlığa giriş yasasını izlemek
- Entegrasyon ve çeşitlilik çalışmaları içinde önemli ekonomik araçları yönetmek
- Mültecilerin yerleşmeleri konusunda çalışmalar yürütmek
- Çalışma ve sosyal hayata katılmaları konusunda göçmenlere yardım sağlamak
- Olumsuz sosyal kontrol, zorla evlendirme ve cinsel amaçlı yapılan sünnetin önüne geçilmesi için çalışma yapmak
- Entegrasyon politikasının daha da geliştirilmesi için profesyonel girdi sağlamak ve koordinasyonu güçlendirmek
- Entegrasyon konusunda belediyelerin ve gönüllü kuruluşların yapacakları çalışmalara hibe programları düzenlemek
- Araştırma, istatistik ve uygulamalar üretmek ve yaymak

¹⁵¹ Eriksen, *Immigration*, 7

¹⁵² Eriksen, *Immigration*, 7

¹⁵³ Integrerings- og mangfoldsdirektoratet(IMDİ), Erişim 3.12.2019 <https://www.imdi.no/om-imdi/dette-gjor-imdi/>

- Profesyonel ve hizmet odaklı bir kamu sektörüne katkıda bulunmak
- Kamu sektöründe göçmenlere yönelik konularda tercümanlık yapmak için profesyonel bir otorite olmak

Norveç'te göçmen toplulukları politikalarının başlıca amacı toplumsal entegrasyondur. 2003'te kabul edilen yasa, Norveç'e gelen yeni göçmenlerin temel dil becerileri, Norveç toplumu hakkında bilgi ve istihdam planları içeren bir giriş programına katılmalarını zorunlu kılmaktadır. Göçmenler ücretsiz sağlık ve eğitim (üniversite düzeyinde eğitim de olmak üzere) hizmeti, 1 yıl ücretli annelik izni ve işsizlik için sosyal sigorta yardımı gibi sosyal devletin faydalarından diğer vatandaşlar gibi yararlanma hakkına sahiptirler.¹⁵⁴

Norveç'te entegrasyon konusunda belediyeler de kurdukları birimlerle çeşitli entegrasyon çalışmaları yürütmektedir. Özellikle göçmen nüfusun yoğun yaşadığı başkent Oslo'da Oslo Belediyesince kurulan EMI (Enhet For Mangfold Og Integrering) göçmenleri toplumun içine dâhil etmek ve ayrımcılıkla mücadeleyle yönelik çalışmalardan sorumludur. EMI, şehir sakinlerine nasıl eşit hizmet sağlayabilecekleri konusunda tavsiye, rehberlik ve kurs hizmetleri sunar. EMI belediyedeki iş istihdamında nüfus kompozisyonunun çeşitliliğini dikkate alarak bunun temsiliyete yansımaları sağlar. EMI ayrıca entegrasyona yönelik faaliyetlerde kültür derneklerine hibe ve destek programları da sunar. Dolayısıyla Norveç'te entegrasyon konusunda devletin ve belediyelerin sunduğu bu imkânları tanımak ve onlardan istifade etmek göçmenlere düşmektedir.¹⁵⁵

Burada Norveç'teki yerel yönetimlerin azınlıkların entegrasyonunda spor organizasyonlarını araç olarak gördüğünü ve faaliyetler organize ettiğini ifade etmek gerekir. Zira bu anlayış; spor vasıtasıyla azınlık gençleri ile Norveçli gençler arasında daha büyük sosyal ilişkiler kurulabileceği ve sosyal sermayenin gelişmesine katkı sağlanacağı yönündedir.¹⁵⁶

¹⁵⁴ Brit Oppedal& Espen Røysamb“Young Muslim Immigrants in Norway: An Epidemiological Study of Their Psychosocial Adaptation and Internalizing Problems”, *Applied Development Science*, 11/3, (2007): 113

¹⁵⁵ Enhet for mangfold og integrering(EMI), Erişim 3.12.2019. <https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/etater-foretak-og-ombud/velferdsetaten/enhet-for-mangfold-og-integrering/#gref>

¹⁵⁶ Kristin Walseth,” Sport within Muslim organizations in Norway: ethnic segregated activities as arena for integration”, *Leisure Studies*, 35/1, (2015):78

Norveç çok kültürlülüğü, sınırsız bir kültürel relativizm (her kültürün kendi inanç ve yasalarını temellendirmesi) hakkı vermez. Burada kastedilen çok kültürlülük sadece göçmenlerin çeşitliliğine, varlığına saygı duymak ve topluma katılımı eşit düzeyde sağlamak anlamında sınırlı bir çok kültürlülüktür.

Norveç, çok kültürlülük veya çeşitlilik politikaları çerçevesinde dinî derneklere üye başına devlet desteği sağlamaktadır. Bu durum dinî azınlıkların etnokültürel düzeyde, kendi kültürel ve dini anlayışları çerçevesinde örgütlenmelerine, kendi ibadethanelerini dernekleşme statüsü ile devam ettirmelerine imkân tanımaktadır.

Norveç'e göçün tarihsel seyri içinde entegrasyon politikalarının anlaşılması açısından göçmenlik durumuna münhasır oluşturulmuş, kamusal alanda kullanılan kavramları ve tanımları da tasnif ederek anlatmak faydalı olacaktır. Buna göre;

1) Norveçlileştirme (fornorskning) 1970'lerde, Ren geyiği çobanlarının oluşturduğu, göçmen bir grup olan Samilere yönelik resmî politikaydı. Alman işgali sırasında direniş yayılmış, Almanlar sınırlı meşruiyet elde etmişlerdi. Ancak direniş hareketi, büyük oranda milliyetçiydi ve Yahudilerle diğer azınlıklara karşı soykırım açısından görünürde pek ilişkili değildi. Diğer bir deyişle Almanya'dakinin aksine ama Avusturya'dakine benzer şekilde savaştan önce Norveç milliyetçiliğinin bir kısmını oluşturan etnik alt eğilimler, savaştan sonra eleştirel olarak değerlendirilmedi ve bunun gelişmesine izin verildi.¹⁵⁷

2) Misafir İşçi: Avrupalılar, 1970'lere, en geç 1980'lere kadar göçmenlerin vatanlarına geri döneceklerini düşünmüşlerdi. Bu süreçte onları tanımlamak için misafir işçi kavramını kullandılar.

3) Innvandrere (Göçmenler-Yabancılar): İngilizce konuşulan ülkelerin aksine rase (ırk) terimi resmî dilden kaldırılmış ve yasa dışı kabul edilmiştir. Buna sebep olarak raçe (ırk) kavramı geçmişe dönük olarak bazı kanunlardan ve anayasadan da kaldırılmıştır. Bu terimin yerine "cilt rengi" ve "etnisite" gibi terimler kullanılmıştır. Ancak bunun yerine yaygın terim olarak kullanılan innvandrere (göçmen) terimi "göçmenleri etiketlenmenin damgalı bir yolu" olarak

¹⁵⁷ Eriksen, *Immigration*, 4

görülmüş ve bu şekilde bu terimin ırk kavramına benzer şekilde işlerlik kazandığı kanaati sebebiyle bu terim eleştirilmiştir.¹⁵⁸

Göçmenler arasındaki en büyük ulusal grup İsveçliler ve Polonyalılar olmasına rağmen “göçmen” ve “yabancı” kavramı onları kapsamamaktadır. “Göçmen” ve “yabancı” kelimesi Norveç’te hem şahsi hem de kamusal söylemde Avrupa dışındaki ülkelerden göç etmiş olan Müslüman göçmen topluluğunu ifade etmek için kullanılmaktadır.¹⁵⁹

4) Birinci Kuşak Göçmenler: Norveç’e göç ederken misafir işçi olarak belli bir süreliğine çalışıp para kazanıp dönmek gayesiyle gelen, ev sahibi Norveç toplumu içinde geçici işçi olarak belli süre görülen fakat gelişen şartlar neticesinde Norveç’te kalıcı oldukları kabullenilen 1960-1980 kuşağı göçmenleri tanımlamak, Norveç dışında doğmuş ve Norveç’e yerleşmiş birinci kuşak göçmenleri, kendilerinden tevarüs etmiş ve Norveç’te doğmuş ikinci kuşak nesilden ayırmak maksadıyla kullanmıştır.

5) İkinci Kuşak Göçmenler: Anne ve babaları Norveç dışında doğmuş fakat kendileri Norveç’te dünyaya gelmiş göçmenleri tanımlamak için kullanmıştır. Fakat bu durum kategorik bir söylem olarak Norveçli olmayı ve entegrasyonu engelleyici bir durumdur. Zira göç eden anne ve babalarından farklı olarak bu kuşak büyük oranda vatandaşlık elde etmiştir.

6) Üçüncü Kuşak Göçmenler: İlk kuşak göç eden göçmenlerin torunları olan bu kuşak çok büyük oranda Norveç vatandaşıdır. Aynı kategorik söylem onları tanımlamak için de kullanılmaktadır. Her üç kuşak için de kullanılan bu tanımlamalar çoğunluktaki Norveçlilerin gerçek Norveçli olarak anlaşılmasına hizmet ederken Norveç’te doğan ve büyüyen etnik azınlıkların diğerin bir parçası olarak anlaşılmasına hizmet etmekte, böylece azınlıkların kendisini Norveçli olarak ifade etmesi hususunda gönülsüz davranmalarına sebep olmaktadır.

7) Mülteciler: Dünyanın muhtelif bölgelerinde meydana gelen insanlığı ilgilendiren felaketler ve kanlı savaşlar neticesinde özellikle İran, Irak,

¹⁵⁸ Njai, *Racism*, 2

¹⁵⁹ Eriksen, *Immigration*, 5

Somali ve eski Yugoslavya'dan çok sayıda savaş ve çatışma mağduru insan Norveç'e sığınmıştır. Bunlar mülteci olarak adlandırılır.

8) New We Norwegians : Bu kavram, Norveç Dışişleri Bakanı Jonas Gahr Store'nin 2008'de, Oslo'da bir camide yaptığı ve "Yeni ve Daha Geniş Biz" başlıklı konuşmasında¹⁶⁰ Norveçli olmanın ne anlama geldiğinin kavramsallaştırılmasının genişletilmesi ihtiyacını vurgulamasıyla popülerlik kazanmıştır.¹⁶¹

Özetle Norveç'te bugünün entegrasyon politikası, kültürel ya da dinî geçmişi önemsenmeksizin bireyler için eşit haklar ve görevler aracılığı ile hoşgörölü çok kültürlü bir toplumu teşvik etmektedir. Ancak göç ve entegrasyon politikaları diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi siyasi seçimlerde öncelikli ele alınan tartışmalı bir konu olmakta ve sağ kanat siyasi partilerin artan başarısı Norveç toplumu arasında resmi entegrasyon politikalarına yönelik itirazlar olduğunu göstermektedir.¹⁶²

İç siyasetin etkisi altında kaldığı konuların belirleyicisi medya, entegrasyon çalışmalarında başarısız olmuş ve gündemin göç, göçmenler, İslam ve Müslümanlar konularında çok fazlaca meşgul edilmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu durumda da göçmenlerin toplumda giderek istenmeyen kişiler olarak damgalanmış ve ayrımcılığa maruz kalmıştır. Bu konularda göçmen haklarının koruyucusu konumunda olan politikacılar da maalesef son zamanlarda göçmenlik ve Müslüman göçü hakkında olumsuz tutumlar takınmış ve bunun sonucunda da göçmen haklarını sınırlayan belli politikalar yürürlüğe girmiştir. Örneğin dışardan evlilikte evlenme yaşının 24'e çıkarılması göçmenler aleyhine bir gelişmedir ve temel insan haklarından biri olan en temel hususların birine sınırlama koymak göçmenleri rahatsız etmiştir.

Entegrasyon çalışmalarında devletin resmî söylemi ve olumlu çalışmaları yanında sorumlu tarafların sürece katkı sağlaması, marjinalleştirici söylem ve yaklaşımlardan uzak durması gerekir. Norveç'te yaşanan 22 Temmuz Breivik

¹⁶⁰ AftenPosten gazetesi, "Det nye norske vi" 29.April2007, <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/8Q9Bx/det-nye-norske-vi>

¹⁶¹ Eriksen, *Immigration*, 9

¹⁶² Walseth, *Sport within Muslim*, 80

terör saldırısı gösterilmesi gereken hassasiyetin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Göçmenler bu olaydan sonra özellikle göç ve göçmenlik karşıtı ırkçı grupların yakından takip edilmesini talep etmiştir. Özellikle yakın zamanda Oslo Baeurum’da Ağustos 2019 tarihinde Kurban Bayramı arifesinde bir camiye yapılan silahlı saldırı sonrası Müslüman göçmenler, devletten İslamofobiye karşı eylem planı hazırlamasını acilen istemiştir.

Bu noktada devletin gerekli hassasiyetle konuya yaklaşması ve göçmenlerin marjinalleştirilmemesi için çok etkin bir eylem planını yürürlüğe koyması gerekir.

Bundan sonraki bölümde devlet ve hükûmet eliyle gerçekleştirilen bu politikalara toplumun çeşitli kesimlerinden gelen eleştirileri aktarmaya çalışacağız.

1.5.3. Norveç’te Dinlerin Yasal Statüsü ve Dinî Hak ve Özgürlükler

Liberalizm siyasi, ekonomik ve kültürel bir öğreti olarak bireylerin çıkarları ve içgüdüleri ile ilgili konularda onların özgürlüklerini ve serbestliklerini ön plana çıkaran, buna dair hiçbir sınırlamayı kabullenmeden, hakların sonuna kadar genişletilmesini ve esnetilmesini talep eden, buna karşılık devletin ve toplumun tayin ettiği özgür birey aleyhine durum teşkil eden her türlü sınırın daraltılmasını temsil eden bir anlayıştır.¹⁶³

Norveç, tarih öncesi zamanlardan 1030’lu yıllara kadarki sürede İskandinav mitolojisini benimsemiştir. Kutsal Kral tarafından zorla Hıristiyanlığın ithal edildiği o zamanlardan modern zamana kadar Norveç’te hep Hıristiyanlık etkileri homojen Norveç milliyetçiliğinin ayrılmaz bileşeni olarak toplum benliğinde yer etmiştir. Norveç’te dinî hak ve özgürlükler bağlamında bugün resmî söylem ve halk söylemi ikilemi olarak görülebilecek duruma rağmen hâlihazırda Norveç Kilisesi ve ülkenin birtakım azınlık dinî toplulukları için din özgürlüğü vardır.

Norveç’te en yaygın din topluluğu Norveç Kilisesine bağlı Hıristiyanlardır. Nüfusun yüzde 80’i kilisenin üyesidir. Üye olanların sayısı çok

¹⁶³ Süleyman Hayri Bolay, *Felsefî Doktrinler ve Terimler Sözlüğü*, (Ankara: Akçağ Yayınları, 1996, 6. Baskı), 182

olsa da bu, insanların hayatında dinin çok önemli bir yer tuttuğu anlamına gelmez. İstatistikler Norveçlilerin sadece yüzde 12'sinin ayda bir kereden fazla kiliseye gittiğini göstermektedir. Halkın yüzde 37'si hiç kiliseye gitmediğini beyan etmektedir. Ancak kilise vaftiz töreni, ergenlikte dinin tasdik edilmesi töreni, düğünler, cenaze törenleri ve Noel törenlerinin yapıldığı bir yer olması açısından halk için önemlidir.¹⁶⁴

Az evvel ifade ettiğimiz ikilem olarak görülebilecek durumun esas unsuru Norveç Anayasası'dır. Zira bir yandan din özgürlüğü ve laiklik atıfları yapılırken diğer taraftan İskandinav ülkelerinde ve özellikle Norveç Anayasası'nda Hristiyanlığın önemli etkilerinin olduğu ve bunun yadırganmadığı görülmektedir. Bu konuda anayasada çok sayıda madde bulunmaktadır. Bunları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

Madde 2: Krallıkta yaşayan herkes dinini yaşamakta özgürdür.¹⁶⁵

Evangelik Lutheran dini, devletin resmî dini olarak kalacaktır. Bu dinin mensupları, çocuklarını aynı şekilde yetiştirmekle mükelleftir.

Madde 4: Kral, her zaman Evangelik Lutheran dinine mensup olacaktır ve bu dini koruyup yüceltecektir.

Madde 12: Kral, Norveç oy kullanma yeterliliğine sahip vatandaşları arasından bir konsey atar. Konsey, başbakan ve yedi üyeden oluşur. Devlet Konseyi üye sayısının yarısından fazlası resmî devlet dinine mensup olacaktır.

Madde 16: Kral, kamuya açık kilise hizmetlerinin, kamuya açık ibadetlerin ve tüm dinî toplantıların yapılmasını sağlar ve din öğretmenlerinin kendilerine çizilen çerçeve içinde eğitim vermelerini garanti altına alır.

Madde 27: ...Devlet dinine mensup olmayan bir Devlet Konseyi, devlet kilisesi ile ilgili toplantılara katılamaz.¹⁶⁶

¹⁶⁴Samfunnskunnskap, "Religioner og livssyn i Norge" Erişim 5.12.2019. http://samfunnskunnskap.no/?page_id=360&lang=no

¹⁶⁵ Bu madde ile verilen hak bir özgürlük hakkıdır. Nebile Özmen'in Danimarka için belirttiği gibi aynı durum Norveç için de geçerlidir. Yani Anayasa dini özgürlükleri garanti altına alır ama bu hak ülkede dini eşitlik olduğu anlamına gelmez. Dolayısıyla Hristiyanlık Devlet tarafından imtiyazla koruma altına alınmıştır.

¹⁶⁶ The Constitution of the Kingdom of Norway, "Form of Government and Religion" Erişim 5.12.2019. <http://www.constitution.org/cons/norway/dok-bn.html>

Bu maddeleri incelediğimizde devletin resmî söyleminin dinî bir çizgide olduğunu ama defakto olarak tabir edilecek bir durum olarak da din ve vicdan özgürlüğüne atıf yapıp bu hususun Norveç'in en özgür ülke olduğu yönünde söyleme dönüştüğünü söyleyebiliriz. Aslında burada reel uygulamalar önem arz etmektedir ve ülkenin kendine has şartlarının özgürlük söyleminde etkili olabildiğinin dikkate alınmalıdır. Zira Norveç devletinin Anayasa'da belirttiği bu Hristiyanlık vurgusu kültürelidir. Çünkü Norveç toplumu sekülerliğin en zirvesinde durmaktadır. Kiliseyle olan bağları tamamen kültürelidir. Norveçlilerin günlük hayatlarında kiliseden uzaklaşmış ve seküler akılcılık çerçevesinde pürten ahlak izleriyle harmonik dine alternatif bir etik değer manzumesi benimsedikleri görülür. Defakto olarak tanımladığımız durumu göz ardı edersek kolaylıkla Norveç'in dinî bir devlet olduğunu söyleyebiliriz. Zira Anayasa'da resmî din olarak Lutheranlık belirlenmiş, kral kilisenin başı ve hamisi olarak tayin edilmiş, Hristiyanlık dininin öğretimi garanti altına alınmıştır.

Sekülerizmin bir anlayış olarak İskandinav ülkelerinde, özellikle Norveç'te gözlemlenmesi Norveç için dinin anlamını salt sembolik alana indirgemez. Anayasa'da belirtilen bu hususlarda Lütheryan Hristiyanlık vurgusu Norveç milletinin oluşumunda kilisenin rolünü gösterir. Sekülerizm olgusuyla beraber Norveç, kültürel aidiyeti Lütheryan kiliseleri üzerinden tesis etmekte başarılı olmuş bir yapı arz eder. Zira Norveç'te kilise, devlet, ulus ve halk arasındaki yakın bağlar İkinci Dünya Savaşı esnasında güçlenmiştir. Savaş (işgal) sürecinde bir millî kimliğe ihtiyaç duyulmuş ve Alman işgaline karşı manevi bir güç olarak halk kiliselerinin bu ihtiyacı karşılayabileceği ve önemli roller oynayabileceği görülmüştür. Halk kiliseleri de dışardan bakıldığında anlamlandırılması zor olan güçlü millî kültürel kodları değer olarak bireylerine ve kurumlarına işleyebilmiştir. Dolayısıyla çelişki gibi duran halkın seküler oluşu ama aynı zamanda kiliseye derin bağlılığı Norveç milliyetçiliğinin en önemli temel dinamiği olarak görülmektedir. Bu yönüyle tarihsel planda birçok Avrupa ülkesinde eski devlet kiliseleri sistemi 1900'lü yıllarda veya Birinci Dünya Savaşı sonunda feshedilmişken İskandinav ülkelerinde ve özellikle Norveç'te böyle olmamıştır. Norveç bu yönüyle laiklik anlayışı ile örtüşmeyen bir yaklaşımla,

belki de kendine has biçimiyle diyebileceğimiz şekilde Lutheran kiliselerine sıkı sıkıya bağlı kalmıştır.¹⁶⁷

Öncelikle Norveç Anayasası'na göre kralın dini, hükûmetin çoğunluğunun dini olmalıdır. Hükûmet, bişopları ve pastörleri atar. Norveç Kilisesinin bütçesi millî bütçenin bir parçasıdır.¹⁶⁸

Norveç'te ataması yapılan papazlar; ikisi Oslo'da, biri Stavanger'de bulunan teoloji fakültelerinde yetişmektedir. Zira kanun gereği olarak papazların üniversite mezunu olması ve yüksek lisansını tamamlamış olması gerekmektedir. Teoloji fakültelerini bitirip yüksek lisansını tamamlayanlar büyük bir sınavdan sonra papaz olabilmekte, daha sonra da Büyük Norveç Kilisesinde göreve başlamaktadırlar.¹⁶⁹

1870'den beri Norveç Kilisesinin bir devlet kilisesi olarak himaye edilmesi ve imtiyazlı oluşu kilise içinde de olmak üzere çeşitli siyasi ve politik mahfillerde çok uzun uzadıya tartışılmış, kilisenin devletten bağımsız olması hatta devlet-kilise sisteminin tamamen ortadan kaldırılması gerektiği fikri olgunlaşarak neticeye ulaşılmıştır. Norveç'te Norveç Kilisesi (Den Norske Kirke) bir devlet kilisesiyken 21 Mayıs 2012 tarihinde devlet, bu tarihten itibaren ülkede her hangi bir devlet dini bulunmadığını duyurmuştur. Böylelikle Norveç'te en büyük inanç toplumunu temsil eden devlet kilisesi yine Lütheriyen-Protestan Hıristiyanlığı uygulayan bir halk kilisesine dönüşmüştür.¹⁷⁰ Bununla birlikte Lutheranlık hâlâ kralın dinidir ve Norveç Kilisesinin Norveçlilerin kilisesi olarak özel bir role sahiptir.¹⁷¹

2012'de bu konuda bir anayasa değişikliği gerçekleşmiştir. Şu an Norveç Kilisesi rahip ve bişopları atayabilmekte, daha demokratik iç kararlar alabilmektedir.¹⁷²

¹⁶⁷ Peter Lodberg, "Kilise ve Toplum", *İskandinav Halk Kiliseleri*, Çev. AdnanBülent Baloğlu, (İsveç Diyanet Vakfı Yayınları, 2011), 128.

¹⁶⁸ Z. Gelici, *Türkiye ve Norveç*,

¹⁶⁹ Z. Gelici, *Türkiye ve Norveç*

¹⁷⁰ Samfunnskunnskap, "Religioner og livssyn i Norge" Erişim 5.12.2019 http://samfunnskunnskap.no/?page_id=360&lang=no

¹⁷¹ Oddrun Marie Hovde Bråten& Geir Skeie, "Religious Education at Schools in Norway", Ed. Martin Rothgangel, Geir Skeie, Martin Jäggl, *Religious Education at Schools in Europe part:3 Northern Europe*, (209-236,) (Göttingen: Vienna University Press, 2014), 214.

¹⁷² Bråten& Skeie, *Religious Education*, 214.

Mevcut sistem tarihî köklere sahiptir. Devlet, yerleşime uzak yerlerde kilisenin sosyal yardımlarını güvence altına almak zorundadır. İskandinavya bağlamında Norveç, hâlâ din açısından geleneksel bir ülkedir. Genç nesil arasında da Hristiyan hayat tarzı geçerlidir.¹⁷³

Ancak kiliseye daha fazla bağımsızlık verilmesi için uzun bir süreç vardır. Devlet ile kilise arasındaki bağlar 2013 yılında sona ermiştir. Bu tarihten itibaren kral artık kilisenin en büyük hamisi değildir.¹⁷⁴

Bütün dinî cemaatlere de Norveç Kilisesinin kaynağına denk devlet ödeneği almaları için eşit hak verilir. Devlet, bütün din ve inançları eşit olarak destekler. Ancak bu desteğin miktarını onların üye sayısına göre hesaplamaktadır. Buna göre en çok devlet yardımını nüfusun %83'ünün üye olduğu Norveç Kilisesi almaktadır.¹⁷⁵

Yine Anayasa'nın ilk paragrafında yer alan devletin dininin "Lutheranlık" olduğu ifadesi, son değişikliklerle devletin Hristiyan ve hümanist mirasıyla ilgili bir ifadeyle değiştirilmiştir. Bunu insan haklarını, hukuk kurallarını, demokrasiyi güvence altına alma vaadi takip etmektedir. Bu düzenlemeler, kayıtlı dinlere ve inanç gruplarına -Norveç Kilisesi de dâhil- üye sayısına göre eşit bir şekilde ekonomik destek vermeyi garanti altına almaktadır.¹⁷⁶

Norveç, diğer ülkelerden sığınmacı kabul eden bir ülkedir. Bu konuda yapılan başvuruları Norveç evletinin resmî kuruluşu olan Devlet Yabancılar Genel Müdürlüğü (UDI) incelemektedir. UDI'nin resmî internet sitesindeki bilgilere göre sığınma başvurusu yapan kişi, anavatanına döndüğü takdirde hayatı tehlikeye girecekse, işkence veya benzeri saldırılara maruz kalma riski taşıyorsa tamamen insancıl nedenlerle korunma ya da diğer bir deyişle sığınma (iltica) hakkı elde edebilmektedir.¹⁷⁷

Bu sebeple de Norveç'te yaşamak için Avrupa dışından yapılan başvuruların hemen hemen hepsi dünyanın problemli yerlerinden yapılmaktadır.

¹⁷³ Heid Leganger-Krogstad & May Britt Esse Berge, "Norway: Common Compulsary Religious Education", Hans-Georg Ziebertz, Ulrich Riegel (ed.), *How Teachers in Europe Teach Religion*, (153-167), (Berlin: Lit Verlag, 2009), 154.

¹⁷⁴ Leganger-Krogstad, *The Religious Dimension*, 90.

¹⁷⁵ Krogstad & Berge, *Norway*, 154.

¹⁷⁶ Bråten & Skeie, *Religious Education*, 215.

¹⁷⁷ Norveç'te İkamet İzni, <http://introtyrkisk.cappelendamm.no/c186911/artikkel/vis.html?tid=187225>.

Bu durumun doğal bir sonucu olarak da ülkede farklı din ve ırklara mensup pek çok insan yaşamaktadır.

İstatistiklere göre 2004'te Norveç'te dinî ve felsefi topluluklara üye olanların oranı şöyledir:

- Devlet Kilisesi %85,7
- Diğer Hristiyan kiliseleri %4,5
- İslam dinine mensubiyet%1,8
- Diğer dinler %0,7
- Hümanistler %1,5
- Hiçbir topluluğa üye olmayanlar %5,8

Yine 2004 yılında yapılan araştırma sonuçlarından hareketle bu yüzdeleri şu şekilde ifade etmek mümkündür:

Müslümanlar: 80.000 (Bunun 60.000'i Oslo ve çevresinde yaşamaktadır.)

Hümanistler: 70.000

Pentakostallar: 50.000

Katolikler: 45.000

Yahova Şahitleri: 15.000

Metodist Baptist: 12.000

Budist:10.000

Hindu: 3.000

Sih: 3.000¹⁷⁸

Anayasa'ya 1964 yılında konan bir maddeye göre “Ülkenin bütün vatandaşları, dinlerini özgürce yaşama hakkına sahiptir.” Bu sebeple ülkede yaşayan azınlıklar, dinlerini özgürce yaşama noktasında herhangi bir sıkıntıyla karşılaşmamakta, aksine bu konuda devletten maddi destek almaktadır.

Norveç Kilisesi'ne üye olan kişilerin toplam sayısı 2017 yılında 3.758.070 olarak istatistiklere yansımıştır. Bu sayı insanların kendi tercihlerinden ziyade kişinin doğumu itibarıyla,yapılan otomatik kayıttır. Yani Norveç'te birisi doğduğunda veya Norveç'e yerleştiğinde Norveç devleti her bireyi Norveç Kilisesi üyesi olarak kayıt eder. Birey kendi isteğiyle ve başka bir dinî kuruluş aracılığı ile bu listeden kaydını sildirmek isteğini belirtmezse ölümüne kadar

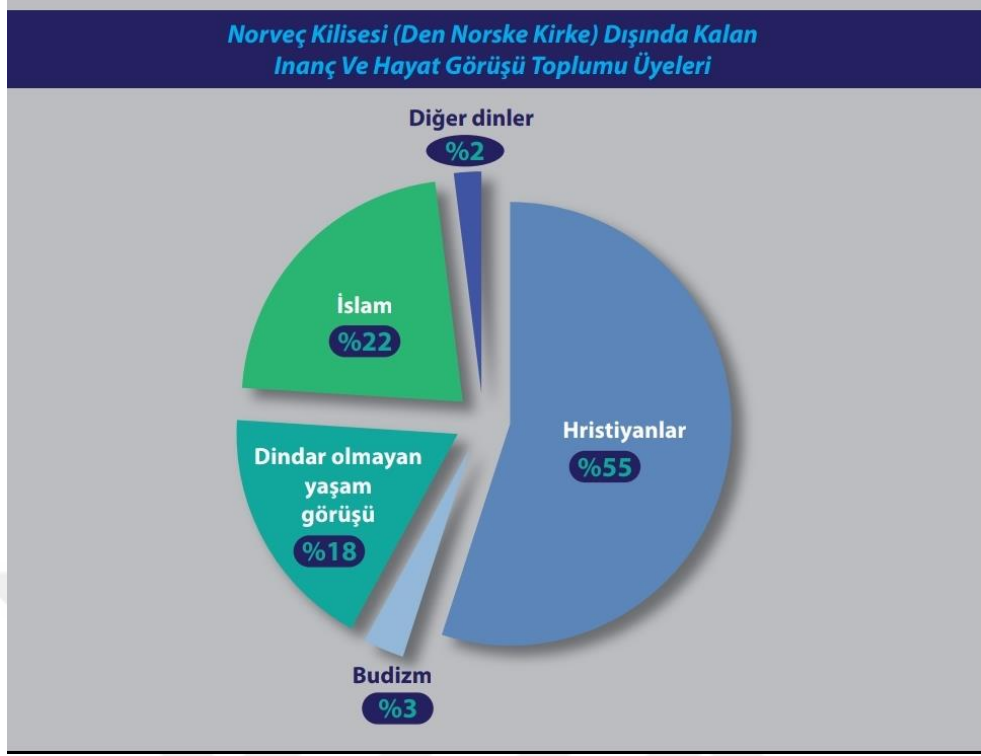
¹⁷⁸ Skeie, *Religion and Education*, 261.

Norveç Kilisesinin üyesi olarak kalır.¹⁷⁹ Son yıllarda Norveç'te yaşayan azınlıkların dinî dernek statüsünde kendilerine bağlı olan üyelerine yeni üye katmak için azınlıkları bu konuda bilgilendirmesi Norveç Kilisesinin devletten aldığı ödenek miktarında düşüşe sebep oldu. Bu konuda yapılan bir araştırmaya göre birçok azınlık ve inançsız sınıfında bulunan, “yaşam görüşü” kategorisinde kendini tanımlayan birey, içsel veya dışsal farkındalıkla Norveç Kilisesinin bir üyesi olmaktan vazgeçmiştir. Bu durum ateistler, Hümanistler, Katolikler ve Müslümanların üye olduğu din ve yaşam görüşü derneklerinin kasalarına nakit para transferi anlamına da gelmektedir. Araştırmada Müslüman cemaatlerinin kasalarına 2017 yılında 148 milyon Norveç kronu girdiği belirtilmekte, son yıllarda Norveç Kilisesinin giderek üye kaybetmesinden duyulan rahatsızlık dile getirilmektedir. Özellikle “yaşam ve hayat görüşü” başlığında zikredilen ama avami tabirle inançsız olarak ifadelendirilen gruptaki kişinin Norveçte sayısının 2016 ve 2017 yılında rekor seviyede artış gösterdiği ifade edilmekte. Yine burada rahatsızlık olarak da ifade edilebilecek durum Norveç Kilisesinin üye sayısının ciddi şekilde düşüşe geçmesinde Müslümanlardan ziyade “yaşam ve hayat görüşü” kategorisindeki tarikat topluluğuna üye kişilerin kayıtlarını Norveç Kilisesinden düşürmüş olmalarıdır. Buna göre 1 Aralık 2016 tarihi kayıtlarına göre 40.000 kişi, 2017 yılında ise 15.486 kişi Norveç Kilisesinden kaydını sildirmiştir. Norveç Kilisesinin 2017 yılı üye sayısı 3.76 milyondur.¹⁸⁰

¹⁷⁹ Samfunnskunnskap, “Religioner og livssyn i Norge”

Erişim 5.12.2019. http://samfunnskunnskap.no/?page_id=360&lang=no

¹⁸⁰ Den Norske Kirke, Erişim 6.12.2019 <https://kirken.no/>

Şekil 8. Norveç Kilisesi Dışında Kalan İnanç ve Hayat Görüşü Toplumu Üyeleri

Kaynak: “Religioner og livssyn i Norge”, Samfunnskunnskap.

Buna göre Norveç nüfusunun %85’i devlet kilisesine üyedir. Bu üyelerin %46’sının evlilik, %76’sının vaftiz, %66’sının konfirmasyon, %93’ünün defin ve cenaze hizmetlerinden yararlanıyor olması Norveç halkının gittikçe sekülerleştiğinin bir kanıtıdır. Norveç Kilisesi okul üzerindeki etkisini güçlendirmek için çalışmalar başlatmış fakat dinin zayıflamasını engelleyememiş ve toplumun dindarlık düzeyi azalmaya devam etmiştir.¹⁸¹

Bu konuda 1998’de yapılan bir araştırma Norveçlilerin dindarlıkları hakkında bize şu bilgileri sunmaktadır:

Tanrıya inanıyorum diyenler %50

Ateistler %12

Agnostikler %12

Reenkarnasyona inananlar %13

¹⁸¹ Z. Gelici, *Türkiye ve Norveç*

Haftada en az bir kere kiliseye giderim diyenler %9¹⁸²

Başka bir ankete göre ise kilise mensubu olduğu hâlde din dersindeki dinî aktivitelere katılmadığını söyleyen öğrencilerin oranı %5'tir. Dersin dinî aktivitelere katılmayan hümanistlerin oranı %7, diğer din mensuplarının oranı ise %20'dir.¹⁸³

Yine 2000 yılında Norveç Kilisesi üyelerine yaptığı ankette, ailelerin sadece üçte biri çocuklarına Hristiyanlık eğitimi verme noktasında kiliseden yardım istediklerini belirtmiştir. Bununla birlikte bireye büyük önem veren Norveçli aileler, Hristiyan çocuk ve gençlik çalışmalarına katılıp katılmayı çocuklarına bırakmayı daha çok tercih etmektedir. Buna karşılık Norveç'te din hâlâ çok önemlidir ve toplumu şekillendirmede belirleyici bir rol oynamaktadır.¹⁸⁴

Norveç'te dinin sadece toplumsal ve kültürel bir değer olarak görülmesine ve halk arasındaki sekülerleşmeye rağmen ülkenin bazı bölümlerinin daha dindar olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin güney bölgeleri böyledir. Öyle ki Norveç'in güneybatısı din sosyologları tarafından "İncil kuşağı" (Bible-belt) olarak adlandırılmaktadır. Buna karşılık ülkenin kuzey ve doğusundaki insanların dinî faaliyetlere daha az katıldığı görülmektedir.¹⁸⁵

"İncil kuşağı" bölgesi şeklinde adlandırılan ülkenin güney kısımları, güçlü tarihi ile Norveç'te misyoner faaliyetlere ya da Evangelizm ve canlanmaya dayalı diğer faaliyetlere bağlı kilise hareketlerini kurmuş bölgelerdir. Bu faaliyetler, yoğun olarak kiliselerde değil de ibadethanelerde (the prayer house) gerçekleştirilir.¹⁸⁶

¹⁸² Harald Hegstad, Religion in Norway, MF Norwegian School of Theology, Erişim 15.06.2013 http://www.uio.no/studier/emner/hf/iln/NORINT0500/v07/Hegstad_Religion_in_Norway_sept06.pdf

¹⁸³ G. Hagesather and S.Sandsmark, "Empirical Evaluation of RE in Norwegian Schools", *British Journal of Religious Education*, 28/3, (Eylül 2006), 279.

¹⁸⁴ Ida Marie Høeg, "Religious Education in the Nordic Public Sphere, Norway" Edited by Paul Götke and Johannes Nissen, "Religious Education Between Formation, Knowledge and Control", *Papper form the 11. Nordic Conference of Religious Education/NCRE*, (Aarhus University, 6-9 June 2011), 26.

¹⁸⁵ Geir Skeie & Marie von der Lippe, "Does Religion Matter to young People in Norwegian Schools" , Ed. Pille Walk, Gerdien Bertram-Troost, Markus Friederici, Céline Béraud, *Teenagers' Perspectives on the Role of Religion in Their Lives, Schools and Societies*, (Münster: WAXMANN, 2009) 269.

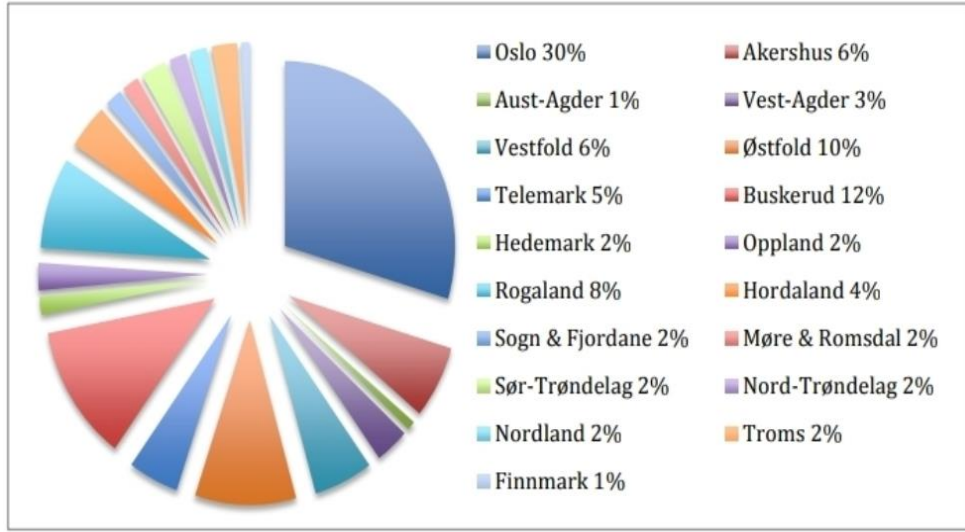
¹⁸⁶ Skeie, *Religion and Education*, 261.

Norveç'te kurumsal laikliğin en yüksek derecesi söz konusudur. Ülkede Hristiyanlık, daha çok ahlakçılığa inanmış azınlığa mahsus kültürel bir değer olarak görülmektedir.¹⁸⁷

Norveç'te faaliyet gösteren tüm dinî dernekler ibadethane, kültürel amaçlı gayrimenkul satın alabilir. Son yıllarda halkın kiliseden uzaklaşması ve sekülerlik anlayışının artması ile çok sayıda kilise gayrimenkul olarak satışa çıkarılmıştır. Satılan bazı kiliselerin Müslüman cemaatlerce satın alınıp camiye dönüştürülmesi ve Müslümanların ibadethane açmaları -gizli İslamlaşma iddialarının da etkisiyle- medya ve bazı siyasetçiler tarafından dillendirilmiş ve özellikle dinî derneklere kilise satışına yasaklama getirilmesi konusu gündeme getirilmiş ve Müslümanlara kilise satışı dolaylı olarak sınırlandırılmıştır. Müslümanlar cami yapmak konusunda belediyelerin iznine tabidir. Alınan gayrimenkulün alım ve kullanım amacı belirtilmek suretiyle ihaleye girilmektedir. Şayet komşuların bu konuda rızası yoksa satış esnasında bu konudaki sınırlama ihaleye katılanlara bildirilmekte ve gayrimenkulün ibadethane olarak kullanılıp kullanılamayacağı alıcılara belirtilmektedir.

Genel itibarıyla Norveç'te Müslüman derneklere ve özellikle Türklere ait camilerin ve cami müştemilatlarının dükkân şeklinde düz girişi olduğu, merkezî bölgelerde açıldığını görmekteyiz. Türkiye'de olduğu gibi bir cami mimarisiyle yapılmış cami sayısının çok az olduğunu ve bunlara dair mimari sınırlamaların belediyeler tarafından konulduğunu söyleyebiliriz. Norveç'te klasik cami mimarisine örnek olarak gösterilebilecek cami Ahmadiya cemaatine aittir. Bu cami Fruset bölgesinde olup otoban kenarında merkezî bir görünüme sahiptir. Bunun dışındaki camilerin cami mimarisine uygun yapıldığı söylenemez.

¹⁸⁷ Krogstad & Berge, *Norway*, 155.

Şekil 9. Norveç’te Bulunan Camilerin Şehirlere Göre Dağılımı (2009)

Kaynak: Tuva Julie Engebretsen Smith, “Islamic Radicalization in Norway: Preventative Actions”, (2015):84

Norveç’te nikâh kıyma yetkisi bazı imamlara verilmiştir. Norveç devletinin resmî nikâh kıyma yetkisinin bir parçası olarak nikâh kıymaya yetkili az sayıdaki imam Müslüman toplumunun nikâh işlemlerini İslam hukukuna göre değil medeni hukuka göre gerçekleştirmektedir.

Norveç’te yaşayan Müslümanlar Müslümanlara ait olmayan mezarlıklarda defne tabi tutulmaktadır. Farklı dine mensup insanların beraberce gömüldüğü mezarlıklarda Müslümanlara ait mezarların yoğunlukta olduğu alanda işlemler yapılmaktadır. Bu defin işlemi ise Müslüman imamlarca yıkanmış ve kefenlenmiş cenazenin tabut içine konup tabutla gömülmesi şeklinde gerçekleştirilmektedir. tabutun baş kısmı İslami usüllere göre kibleye doğru çevirilmektedir.

Norveç’te genel uygulama özellikle Türklerin cenazelerinin Norveçte İmamları tarafından yıkanması ve cenaze namazının üye oldukları camide kılınması sonrasında cenaze fonu üyelikleri kapsamında cenazelerinin memleketleri olan Türkiye’ye gönderilmek suretiyle defin işlemlerinin Türkiye’de yapılması durumu yaygındır. Fakat üçüncü nesilden itibaren Türklerin memleketle olan bağları zayıfladıkça ve aile bireyleri Norveç’te gelecek planlaması yaptıkça Norveç’te defnedilmenin tercih edilmesi durumu da artış gösterecektir.

Norveç’te Müslümanlar için bir diğer zorluk da kurban ibadetinin yerine getirilmesi sırasında ortaya çıkmaktadır. Norveç devleti kesimle alakalı

sınırlamalar getirmekte, sınırlı ve kontrollü bir kesime müsaade etmektedir. Şöyle ki devletin helal sertifika vermek suretiyle kesim yapmaya izin verdiği şirketlerin dışında bireysel kesim yapmak yasaktır. Kesimi sadece sertifikası olan çok az sayıda kişi yapmakta, helal et ve kurban kesimi de bu kişilere yaptırılmaktadır. Kesim aşamasında, ibadeti ifa eden kişinin hayvanını seçmesi ve kesime şahitlik etmesi mümkün değildir. Bu durum ibadetin vekâlet aracılığıyla Türkiye’de ve diğer İslam ülkelerinde yerine getirilmesine yol açmıştır. Böylelikle ruhen, manen ve kültürel olarak da ibadetin ifası ve dolayısıyla Kurban Bayramı’nın manevi feyzi eksilmektedir. Göçmen toplumu, sınırlandırılması sebebiyle bu ibadetin vekâleten Türkiye üzerinden yapılmasının bu ibadetin nesillere anlatımına ve aktarımına olumsuz etki ettiğinden ve Kurban Bayramlarının gerçek mana da yaşanmadığından şikâyet etmektedir.

Müslümanların helal sertifikalı et bulmaları mümkündür. Özellikle İngiltere, Danimarka gibi ülkelerden ithal edilen, dondurulmuş helal et ürünleri mevcuttur. Fakat diğer Avrupa ülkelerine kıyasla yerel helal et kesimi yaygın değildir.

Norveç’te Müslüman azınlıklara ait cami ve dernek bilgileri ilerleyen bölümlerde verileceğinden burada kısaca camilerde din görevlisi olarak çalışan imam hatiplerin durumundan bahsetmek isabetli olacaktır. Avrupa’da olduğu gibi Norveçte’de göçün başladığı ilk yıllarda cami ve cami derneklerinin ilk oluşumlarında Türkiye’den belli cemaat ve grupların öncülüğünde başlanmıştır. Özellikle Diyanet İşleri Başkanlığının o yıllarda yurt dışındaki derneklerin bünyesinde bulunan camilere din görevlisi gönderme imkânı ve prosedürü mevcut değildi. Dolayısıyla 1960’lı yıllardan 1980’li yıllara kadar Avrupa’da ve İskandinav ülkelerinde, az sayıda Müslüman cemaatiyle, tasavvufi tarikat ve cemaatlerle cami ve dernek faaliyetleri yürütülmüştür. İlk olarak 1980 ihtilali sonrası Kenan Evren’in cumhurbaşkanlığı döneminde Avrupa’ya imam gönderilmesi resmî olarak karara bağlanmış ve o yıllardan bugüne dek yurt dışında Diyanet İşleri Başkanlığı ile çalışan derneklerin sayısı giderek artmıştır.

Norveç devleti, cami merkezli dinî derneklerde görev yapacak imamların papazların atanması için istenen eğitim seviyesi ve şartlara sahip olması koşulunu getirmiştir. Zira ataması yapılan papazlar ikisi Oslo’da, biri Stavanger’de bulunan

teoloji fakültelerinde yetişmektedir. Kanun gereği papazların üniversite mezunu olup yüksek lisansını tamamlaması gerekmektedir. Teoloji fakültelerini bitirip yüksek lisansını tamamlayanlar büyük bir sınavdan sonra papaz olabilmekte, daha sonra da Büyük Norveç Kilisesinde göreve başlamaktadır. Dolayısıyla teoloji alanında aynı master seviyesinde mezuniyeti olan imamlar imamlığa kabul edilmektedir. Türkiye’den de Diyanet İşleri Başkanlığı vasıtasıyla görev yapacak imamlar bu şartları haiz kişilerden seçilip Norveç’e gönderilmektedir.

Özellikle çok kültürlülük söylemi eksenli din özgürlüğü ve Norveç devletinin üye başına Devlet desteği bağlamında etkili olduğunu düşündüğümüz etken Müslümanların etno kültürel düzeyde ayrıştıklarını ve her millet ve meşrebe ait camilerin oluşturulduğunu görmekteyiz. Türkiye’ de Müslüman kesim farklı meşrep ve cemaatlerden olsa dahi camilerini bölmemiş ve camiler her meşrep ve mezhepten insanın bulunduğu yerler olmuştur. Fakat Avrupa’da ve özellikle Norveç’te her düşünce ve frakansın cami açması ve camilere milliyet isminin başına eklenerek tanımlanması Avrupa’ya özgü konulardır. Bu durum Türk toplumunu ve daha üstten bakarsak Müslüman toplumunu etnokültürel ve dinî konularda ayırtmıştır.

Son yıllarda talep edilen hususlardan birisi Türkiyeden Norveç’e ve Avrupa’ya görev yapmak üzere giden imamların yerine yerel bazda bu ihtiyacı karşılayacak, Norveççe bilen kişilerin imamlık yapmadır. Aslında bu talep özellikle ilgili ülkelerce Euro İslam veya Avrupa İslamı tartışmaları üzerinden geliştirilmektedir. Bu -bir yönüyle haklı bir talep gibi gözükse bile- toplumun entegrasyon, belki uzun vadede asimilasyon süreçlerini çabuklaştırma adımı olarak da görülebilir. Zira Türkiye’den gelen imamlar konuştukları ana dil ile cami çevresinde eğittikleri çocuklara sadece din değil kültürel eğitim de vermektedirler. Dolayısıyla sadece imamların yabancı dil bilmemesi üzerinden değerlendirme yapmaya ve süreci etkilemeye götüren bu husus Türkçenin kimlik ve kültür aktarımı hususundaki önemini ıskalamamıza sebep olacaktır.

Norveç’te son yıllarda Avrupa’nın diğer ülkelerinde olduğu gibi Diyanet İşleri Başkanlığı koordinesinde yürütülen bu program, vatandaşlarımızın yaşadığı bölgelerde lise öğrenimini tamamlayan öğrencilerin Türkiye’deki ilahiyat fakültelerinde lisans düzeyinde dinî yükseköğrenim görmelerini amaçlamaktadır.

1.5.4. Farklı Kùltür ve Din Mensupları Arasında Diyalog¹⁸⁸

Norveç son elli yılda homojen ulus toplum yapısını İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan işçi göçü ile birlikte çok kültürlü bir Norveç söylemine adım atarak değiştirmiş ve bunu hem halk arasında hem politikada hem de devlet katmanlarında tartışmanın merkezine alan bir süreci yaşamıştır. Değişen ve dönüşen toplumsal yapısıyla giderek çok kültürlü, çok çeşitli dinî temayülü ve inancı daha önce yaşamadığı ölçüde merkezinde hissetmiştir. Dolayısıyla farklı kùltürlere, dinî ve felsefi anlayışa sahip insanların bir arada yaşama ideali çerçevesinde geliştirilen kùltür ve din mensupları arasındaki diyalog çalışmaları devletler açısından zaruri önem taşımaktadır. Zira bu çalışmalar sayesinde devlet otoritesi hem ilgili grup ve süreçleri yakından takip etme, hem de din ve vicdan özgürlüğüne hâlel getirecek durumlardan ve tartışmalardan veya onlara gelebilecek zararlardan dini organizasyonları koruma; temas kurma, inanç boyutunu anlama, fikir teatisinde bulunma vesilesiyle de toplumsal ahenk ve birliğe katkı imkanını elde etmektedir. Norveç'te hâlihazırda çok sayıda dinî grup, inanç ve hayat görüşü bulunsa da Hristiyanlık dininden sonra en fazla mensubu olan din “İslam”dır ve bu durum büyük önem arz etmektedir. Zira küreselleşen dünyada çeşitli vesilelerle artan hatta artırılan İslam karşıtlığı ve bunun paralelinde marjinalleştirilmeye çalışılan “İslam ve Müslümanlık”, bu tip diyalogların kùltürel bazda kurulması vesilesiyle Müslüman toplumun kendini ifade etmesi ve ev sahibi devlet otoritesi ile problemlerin çözülebilmesi için fırsatlar sunmaktadır.

Çünkü İslam dini müntesipleri giderek çoğalmakta, bu durum ev sahibi toplum tarafından endişeyle takip edilmekte ve tartışılmakta, böylece yapısal sorunların çözülmesi zaruret hâline gelmektedir. Zira yukarıda da değindiğimiz gibi 2018 yılı verilerine göre Norveç'teki Müslümanların sayısı sadece iki senede 168.800'e ulaşmıştır. Buna göre 32.700 nüfusla Pakistanlılar ülkedeki en büyük Müslüman gruptur. Somalililer 29.400, Iraklılar 28.900, İranlılar 17.900, Türkler 16.700, Kosovalı Arnavutlar 13.700, Bosnalılar 16.300 ve Afganlar ise 13.200 kişidir.

¹⁸⁸ Burada diyalog konusunda kastedilen “Müslümanlar ve Kùltürler arasındaki” bireylerin diyalogudur.

Diyalog konusuna dönecek olursak Norveç'te Müslüman varlığı nüfusça bu kadar artış göstermesine ve dinî cemaatlerin ibadethaneriyle iyi örgütlenmiş olmasına karşın ilk diyalog çalışmaları 1990'lar boyunca -farklı formlarıyla- sürecin başlangıcını oluşturmuştur.

1996 yılında “Norveç dinler arası, Dini ve Gündelik Hayat Tarzı Konseyi Toplulukları”¹⁸⁹ sivil toplum kuruluşu olarak kuruldu. Konsey, 1998 yılında dinî cemaat temsilcilerinin birbirleriyle ve uluslararası ortaklarla din özgürlüğü ve dinler arası iş birliği konularında etkileşime geçtiği “Oslo Din veya İnanç Özgürlüğü Koalisyonu”nu oluşturdu. Bununla birlikte 1993'ten beri, Norveç Kilisesi Birliği ve “Norveç İslam Konseyi İletişim Grubu” her iki taraf adına iletişimi kurmak adına kurumsallaştı.¹⁹⁰

İslami cemaatlerle iletişime geçilmesindeki gecikmenin sebebi 1990 yılı sonuna kadar hükûmet temsilcilerinin Müslümanlarla direkt diyaloga girme konusunda istekli olmayışlarıdır. Müslüman inanç gruplarının tanınmasına yönelik direkt politikalar, Hristiyan Demokratlar liderliğindeki hükûmet tarafından uygulamaya konulmuştur. Bu ilk adım 1999 yılının Ağustos ayında dönemin Norveç Başbakanı'nın ilk kez Müslümanlara ait bir camiye ziyaret etmesiyle atılmıştır.¹⁹¹

Diyalog çalışmalarında Norveç'teki Müslüman toplulukları temsil eden çatı kuruluş olan ve 1993 yılında kurulan “Islamic Council of Norway” (Islamske Råd Norge, IRN)¹⁹² oldukça köklüdür. Zira bu Konsey, çoğunluğu Sünni olan 25 Müslüman örgütü 2006 yılında kendi bünyesinde toplamıştır. 2007'den beri hükûmetten ödenek de alan bu kuruluş ile ülkedeki siyasi otoriteler arasında her

¹⁸⁹ Dinler arası Konseyin ilk başkanı Kutsal(pentecostal) Hristiyandı, ikincisi Norveç doğumlu Budist üçüncüsü ise bir Yahudi'ydi. İlk sekreter laik bir hümanistti. 1999'dan beri, dinler arası konseyin yan çalışmasının -Oslo Din ve İnanç Özgürlüğü Koalisyonu- koordinatörü, aynı zamanda 2000 yılının sonunda İslam Konseyi'nin başkanı seçilen Norveç asıllı, sonradan Müslüman olan bir kadındı.(Bkz Leirvik)

¹⁹⁰ Oddbjørn Leirvik, “Muslims in Norway”, *Tidsskrift for Islamforskning, The Nordic Welfare State*, 8/1, (2014), 140

¹⁹¹ Zehra Gelici, *Türkiye ve Norveç*

¹⁹² Islamsk Råd Norge (IRN),(İslam Konseyi Norveç) hakkında: Norveç'teki İslami inançlar ve kuruluşlar için bir şemsiye organizasyondur. IRN bugün ülke genelinde yayılmış 33 üye örgütü temsil ediyor ve bunlar yine üye olarak 65.000'e yakın Müslümana sahip. Konsey, iki yılda bir kurul seçen üye camilerden temsilcilerden oluşuyor. Kurul, başkan, başkan vekili, sekreter, finans yöneticisi ve komite liderlerinden oluşur. Ekolarak, IRN'nin bir çalışan sekreteri vardır. Erişim 8.12.2019 <https://www.irn.no/om-irn/>

geçen gün artan bir ilişki mevcuttur.¹⁹³ Bu kuruluşa Norveç'teki Türk gruplardan Süleyman Efendi cemaati ve Millî Görüş Teşkilatı üye iken T.C. Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı dernekler üye değildir.

Norveç İslam Konseyi diyalog faaliyetlerinde Norveçli Müslümanları temsil etme bağlamında çalışmalarını güçlendirme, ortak İslami bir tutum oluşturma ve daha fazla hak elde edebilme noktasında oldukça etkin olmuştur. Konseyin hem pratik hem de sembolik açıdan önemi 2000 yılında Oslo'da 12 büyük cami derneği tarafından imzalanan hicri takvim anlaşmasıyla ortaya çıkmıştır. Konsey helal et ve Müslümanların cenaze işleri konusunda çalışmalarına devam etmektedir. Konsey, Norveç'teki din adamları arası diyalog toplantılarında muhatap kabul edilmektedir. Bu Konseyin son zamanlarda İslam adına şiddet uygulayan kişi ve gruplar ile terörden kendini ayrı tutan pek çok beyanatı olmuştur. Yine sosyal problemler çerçevesinde kadın sünneti, zorla evlilik ve gençlere yönelik şiddet gibi konularda Müslümanlarda etki ve duyarlılık oluşturma yönünde Konsey, hükûmetle iş birliğini artırmıştır. Bazı camilerin kendilerine ait web sitelerinden Müslümanlar, ülkedeki cuma vaazlarına, namaz vakitlerine, diğer ülkelerdeki Müslümanlarla ilgili bilgilere ulaşabildikleri gibi dinî konulardaki sorularına da cevap almaktadırlar.¹⁹⁴

İslam Konseyi 2006 yılında Danimarka'da yaşanan karikatür krizi boyunca Müslüman cemaatler adına diyalog faaliyetlerini sosyal demokratların liderliğindeki hükûmetle sürdürmüştür. Ayrıca 2011 yılındaki terör saldırısı ve katliam sonrasında Norveç Başbakanı ve Dışişleri Bakanı tarafından camilerin resmî olarak ziyaret edilmesi sürecinde aktif rol oynamışlardır.

İslam konseyi Müslüman cemaatinin çoğunluğunu temsil eder ama Norveç'te bulunan İslami cemaat ve gruplar arasında homojen bir İslam anlayışının olmadığını da belirtmek gerekir. İtikat noktasında Sünni ve Şii olarak ifade edilebilecek farklılıkların yanında Kadıyanilik gibi Sünni İslam anlayışının dışında cemaatler de vardır. Norveç'te mevcut Müslüman nüfusun %20'sini Şiiler oluşturmaktadır (Irak, İran, Lübnan ve biraz da Pakistanlı Müslümanlar arasında Şiilik yaygındır). Müslümanlar, özellikle Oslo'nun batı kesimlerinde otuzu aşkın

¹⁹³ Leirvik, *Muslims in Norway*, 140.

¹⁹⁴ Gelici, *Türkiye ve Norveç*,

camii mevcuduyla homojen olarak varlıklarını sürdürseler de Norveç'in diğer şehir ve kasabasında da camileri ya da dernekleriyle faaldirler.¹⁹⁵ Bu camilerin çok büyük bir kısmı apartman, ofis ya da ülkemizdeki adıyla dükkân benzeri yerlerdir. Ülkede Norveçli Pakistanlı gruplar tarafından cami planıyla inşa edilmiş sadece dört cami vardır.¹⁹⁶

Yasal düzenlemeler açısından bakıldığında ülkedeki dinî grupları tanıma, 1978 yılında cinsiyet eşitliği yasasında yapılan bir madde değişikliği ile gerçekleşmiştir. Bu değişiklik esasında inanç cemiyetlerini iç işlerinde serbest bırakmak amacıyla yapılmıştır. Ama bu serbestlik İslam hukukunun uygulanması anlamında değildir. Zira Norveç evrensel insan hakları prensiplerine, insan hürriyetine, cinsiyet eşitliğine, kadın haklarına ve diğer Avrupa değeri olarak görülen hümanizm anlayışına aykırı bir duruşa müsaade etmez ve buna saygı duymaz. Dolayısıyla köklü Hristiyan ve Batı değerlerinin dominant olduğu bu diyalog faaliyetlerinde gerekse kamusal anlayışta İslami değerlere relativist bir serbestlik tanıma yoktur.

Dolayısıyla son yıllarda diyalog çalışmalarında din özgürlüğüne bu anlamda -cemaatler lehine- vurgu yapılırken ve çok kültürlü toplum resmî söylemi dillendirilirken bir yandan da özellikle İslami cemaat ve gruplardan Batılı değer anlayış kodlarına saygı duymaları ve uyum göstermeleri ultimatomu da verilmiş oldu. Bu ultimatoların özünde bazı evrensel endişeler yer almaktadır. Buna göre ifade özgürlüğü, dinler arası tolerans, kadın hakları ve çocuk hakları gibi alanlarda Leirvik'in ifadesiyle bir meydan okuma söz konusu oldu.¹⁹⁷ Buradaki beklenti evrensel ve ulusal kamu söylemine aykırı olacak ve insan haklarına aykırı kabul edilen öznel ve ideolojik yaklaşım gösterilmemesidir. Örneğin cinsiyet ayırımı Müslüman toplantılarında ve buluşmalarında anlayışla karşılanırken, büyük çapta halk buluşmalarında cinsiyet ayırımı uygulandığında resmi söylem buna toleranslı bakamayacağını ifade etmiş oluyor. Zira Selefî İslam söylemi noktasında halk ve kamu algısında cihat, uluslararası çatışmalar ve Suudi Arabistan ile ilişkilendirilen boyutlarıyla İSLAM-NET organizasyonunun halk

¹⁹⁵ Christine M Jacobsen, "Norway" ed. Göran Larsson, *Islam in the Nordic and Baltic Countries*, (Kanada and Newyork: Routledge, 2009), 20.

¹⁹⁶ Leirvik, *Muslims in Norway*, 140.

¹⁹⁷ Leirvik, *Muslims in Norway*, 140

buluşmalarında uyguladığı cinsiyet ayırımı yaklaşımı özgürlüğü kısıtlayıcı bir yaklaşım olarak Norveç devleti tarafından sermayeye ulaşım kanalları olan devlet desteğinin kesilmesi ve örgütsel aktivitelerinin kısıtlanması olarak sonuçlandırıldı.¹⁹⁸

Norveç İslam Konseyi, Ağustos 2019 yılında ırkçı ve İslam karşıtı, Breivik hayranı, Norveç asıllı bir teröristin Kurban Bayramı'nın arife gününde Oslo Baeurum'da bulunan Al-Noor Camisi'ne yaptığı silahlı saldırı sonrasında devlet yetkilileriyle süreci sağlıklı bir şekilde yürütmüştür. Bu süreçte toplum, saldırıyı nefretle kınamış ve cami çevresinde ele ele tutuşarak sembolik olarak bir koruma duvarı oluşturmuştur. Bu mesaj toplumun Müslümanlarla beraber olduğunu ve onlara yapılacak her türlü saldırıya karşı kenetlendiğini göstermesi bakımından çok önemlidir. Konsey bu olaydan sonra İslamofobi ile mücadele etmenin önemine vurgu yapmış, İslamofobi ile mücadele konusunda devletin İslamofobi eylem planını bir an önce yürürlüğe koyması gerektiğini ifade etmiştir.

Anayasa'nın 100. maddesi, uluslararası hukuk ve BM İnsan Hakları Bildirgesi'nde ifade özgürlüğü, temel bir insan hakkı olarak yer almasına rağmen tüm ifadelerin özgürlük kapsamında değerlendirilmediği de görülmektedir. Örneğin Norveç Ceza Yasası'na göre şiddet yönünde kışkırtmak yasa dışı bir durumdur. Ceza Yasası madde 135-A'ya göre şiddete kışkırtıcılık yapmanın ırkçılık maddesi olarak işlerliği vardır. Bu madde azınlıkları ayrımcılığa ve ırkçılığa karşı koruyan bir mahiyet arz ederken dine hakaret aynı kapsamda değerlendirilmemektedir. Dine hakaret olarak maddeleştirilen madde 142, 135-A maddesindeki ırkçılık maddesi gibi aktif değil pasif bir mahiyette olması¹⁹⁹ cihetiyle azınlık dinine mensup olanlarca caydırıcılığının zayıflığı yönüyle eleştirilmektedir.

Bu bakımdan İslam Konseyi özellikle saldırı sonrası Norveç Prensi'nin saldırı yapılan camiye ziyaretlerinde de konuyu gündeme getirmiş, İslamofobi ile ilgili endişeleri ile acil eylem planı taleplerini Norveç Prensi'ne iletmıştır.

¹⁹⁸ Ulrika Martensson, "Norwegian Haraki Salafism: "The Saved Sect" Hugs the Infidels", *Comparative Islamic Studies*, 8/1-2 (2012): 113.

¹⁹⁹ Elisabeth Eide & Maria Kjølstad & Anja Naper, "After the 22 July Terror in Norway: Media Debates on Freedom of Expression and Multiculturalism", *Nordic Journal of Migration Research*, 3/4, (2013): 187

Dinî cemaatler birbirleriyle diyalog ve iş birliği içindeyken popüler siyasi söylemler farklı bir yönde ilerlemektedir. Norveç toplumunu birleştiren Hristiyan kültür mirası olgusuna eğilim gittikçe artmakta ve kamu kurumlarında "Hristiyan ve hümanist değerler" baskın hâle gelmektedir. Bazı siyasetçilerin ve medyanın söylemlerinde de Norveç'in değerlerine sıklıkla atıf yapılmaktadır. Mesela son zamanların en popüler kavramı "Biz Norveçliler"dir. Bu kavram şunu ifade etmektedir: "Biz Norveçliler gerçek Norveçlileriz. Hristiyan ve hümanist değerlerin varisleri olarak bu değerlerle 'biziz'. Dolayısıyla bu noktada bize uymalısınız. Bizim değerlerimize uymalısınız." Bu söylemayırıştırıcı motto söylem -toplumun tamamında değilse de- Norveç'teki cami saldırısı sonrası cami ziyaretine taziye sunmak üzere giden Norveç Prensi'yle İslami hassasiyet dolayısıyla tokalaşmayan ve elini göğsüne götüren İslam Konseyi üyesi Norveçli Türk kızının yaklaşımı neticesinde Norveçliler tarafından geliştirilmiştir. Bu durumda azınlıklar, tasvip edilmeyen bu türlü olaylar neticesinde gerek medya eliyle gerekse siyasetçiler eliyle "biz" ve "siz" arasındaki ayrımı önemle vurgulayan söylemden endişelidir.

Şekil 10. Norveç Medyasının, Norveç Prensinin Cami Ziyaretine İlişkin Yayınladığı Haberinde Okuyucuya "Tokalaşma Krizi" Şeklinde Sunduğu Fotoğraf.

Kaynak: Aftenposten Gazetesi, 30 Ağustos 2019

Bu durumda diyalog çalışmalarının özünde bulunan yaklaşımın bir çeşit tanıma siyaseti olduğu anlaşılmış oluyor. Norveç Prensi'nin elini sıkıkmak istemeyen Konsey üyesinin yaklaşımı Norveçli değerler üzerinden kritize edilmiş, bu durum hoşgörüyü kabullenilememiştir. Bu durum toplumun tüm kesimleri için geçerli değildir.

Zira Hristiyanlık ve İslamiyet'le ilgili kültürel ve siyasi tartışmalarda kilise liderleri genellikle Müslüman azınlık haklarını savunmakta ve popülist suçlamalara karşı Müslüman bütünlüğünü korumaktadırlar. 1997 ve 2004 yıllarında değişik mezheplerden olan ve teolojik eğilimlere sahip Hristiyan liderleri, Müslüman toplumuyla el ele vermiş ve etkili sağ kanat/popülist partisi *Fremskrittspartietin* İslam'ı düşman olarak göstermesine karşı halkı uyarmıştır.²⁰⁰

Dolayısıyla Müslümanları temsil eden İslam Konseyinin fonksiyonu neyse aynı şekilde Norveç Kilisesi, diğer kiliseler, Budist Birliği, Yahudi topluluğu, Bahai inancı, Hindu topluluğu, Hümanist Federasyonu ve Alternatif Ağ olarak adlandırılan tüm cemaatlerin resmî temsilcileri Norveç'te sosyal hayata dair işlerini fikir birliği içinde yürütebilmek maksadıyla diyalog içindedir. Burada Dine dayalı olmayan Alternatif Ağ başlığı altında temsil edilen felsefi temelli inanç anlayışı da, Norveç'in çoklu inanç yönüne işaret eden diyalog konseyinin bir parçasıdır.²⁰¹

Netice itibarıyla diyebiliriz ki; Norveç devleti, Norveç Kilisesinin hamisi olduğundan çeşitliliğe saygıyla yaklaşan, Hristiyanlık dışındaki diğer gruplara eşit olmasa da adalet prensibiyle muamelede bulunan bir yapı arz eder. Ekonomik açıdan bakıldığında Norveç'te kilise sisteminin ayrıcalıklı olması ve devletin Norveç Lutheran Kilisesinin hemen hemen bütün ihtiyaçlarını finanse ediyor olması, zamanla diğer inanç gruplarının çıkarına bir husus hâline gelmiştir. 1969 yılında Norveç devleti tarafından belirlenen bu adaletli ödenek verme durumu kayıtlı üyesi bulunan her inanç cemiyetinin Norveç Kilisesinin aldığı gibi üye başına aynı miktarda devlet ve belediye desteği almasını sağlamıştır.²⁰²

²⁰⁰ Oddbjørn Leirvik, "Christianity and Islam in Norway: Politics of Religion and Interfaith Dialogue", *Canadian Diversity*, 4/3, (2005):7

²⁰¹ Leirvik, *Christianity*, 8

²⁰² Leirvik, *Muslim in Norway*, 142.

1.5.5. Entegrasyon Konusunda Norveç Toplumunda Yaşanan Tartışmalar

Norveç'te entegrasyon politikası olarak “çokkültürlülük” politikası esas alındığından Norveç'te tartışmalar bu politikayı destekleyenler ve bu politikaya karşı olanlar arasında gerçekleşmektedir.

Buradan hareketle bir tanım olarak çok kültürlülük veya “çok kültürlü toplum, kültürel çoğulculukla karakterize olan toplumlar için kullanılmaktadır. Özellikle ABD ve İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki Büyük Britanya toplumları bu terim için örnek olarak gösterilmektedir. Aslında bu terimin içerdiği anlam bir idealdir. Kültürel çeşitlilik -özellikle dilsel ve dinsel bakımdan övmesiyle- erken dönem ırk, etnisite ve göç araştırmalarının pek çoğunda varsayılan asimilasyoncu idealin karşıtı bir model olarak takdim edilmektedir.”²⁰³

Norveç'in tarihine bu tanım üzerinden baktığımızda Norveç homojen, tek tip ulus devletiyken 1960'lı yıllarda tanıştığı göçmenlerle, ilerleyen zamanda çok uluslu bir toplumu barındıran bir ülke hâline gelmiş, bunun neticesinde de çok kültürlülük politikalarıyla tanışmıştır. Sadece 1995 ve 2001 yılları arasında göçmenler ve onların çocuklarının sayısı neredeyse üçe katlanarak 5 milyonluk Norveç'te 600.000'leri bulmuştur. Ülkede etnik azınlık nüfusu çok hızlı artınca doğal olarak entegrasyon, göç politikası, çok kültürlülük ve ulusal kimlik konularında tartışmalar özellikle 2000'li yıllarda gündemi meşgul etmiştir.²⁰⁴

Özellikle 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika'da meydana gelen terör saldırısından sonra dünyada aşırı güvenlik politikaları devreye girmiş ve bunun etkileri sadece Avrupa'da değil Norveç'te de hissedilmiştir. Tüm dünya, Müslümanların konumu tartışmaya başlamıştır. Özellikle devletlerin ele aldıkları entegrasyon ve çok kültürlülük politikaları eleştirilmiştir. Norveç'te de medya eliyle göçmen Müslümanlar tartışmanın odağı hâline gelmiştir. Norveç'teki Müslümanlarla alakalı birçok haber yapılmış, Müslümanların sayıları abartılmak suretiyle hükûmetin çok kültürlülük ve entegrasyon politikaları acımasızca eleştirilmiştir. Gündemin en önemli konusu olan “çok kültürlülük” politikaları üzerinden Müslümanlara aşırı hümanist davranıldığı söylenerek eleştiriler yapılmıştır.

²⁰³ Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, 126

²⁰⁴ Eriksen, *Immigration*, 1

Bir tarafta göçmenlerin kültürel ve dinî özgürlük talepleri ve devletin bu istikamette taleplere cevap verme girişimi, özellikle sol görüşlü liberal hükûmetlerin çok kültürlülük politikası konusundaki özgürlükçü bakışları, diğer tarafta ise bu politikalara karşı kızgın ve öfkeli olan milliyetçi muhafazakâr bir kesim söz konusudur. İşte bu gerilim içinde özellikle 11 Eylül saldırıları, Danimarka karikatür krizi, Norveç karikatür krizi tartışmaları ile göç, göçmenlik, Müslüman göçmenler, gizli İslamlaşma başlıklarında yapılan derin tartışmalar Oslo katliamı olarak tarihe geçen terör saldırısına adeta davetiye çıkarmıştır. 22 Temmuz 2011 tarihindeki Bereivik katliamı çok kültürlülük karşıtı (İslam karşıtı) bir saldırı olarak tarihe geçmiştir. 2001 ve 2011 yılları arası Norveç açısından çok kültürlülük konusunun derinden tartışıldığı ama travmatik izleriyle bugün de konuşulan, aslında öznesi İslam ve Müslümanlar olan bir olgu hâlini aldı. Böylesine geniş sürece yayılmış, sebep-sonuç ilişkileriyle örülü, bir o kadar çok başlıkta sunulabilecek konuyu bir çırpıda vermek zor olacağından ilerleyen bölümlerde karikatür krizi, Breivik saldırısı ve aşırı sağcıların çokkültürlülük politika eleştirilerini ele alacağız. Bu bölümde sadece çok kültürlülük politikaları çerçevesindeki tartışmalar genel hatları ile verilmiştir.

Buradan hareketle genel olarak dünyada, özelde de Norveç'te tartışmanın iki kutuplu devam ettiğini belirtelim. Bir taraftan çok kültürcülük taraftarları kolektif kimliklerin korunmasına çağrı yapmakta ve diğer tarafı aydınlanmanın köktenciliğini temsil etmekle suçlamaktayken cumhuriyetçiler de azınlıkların laik, siyasal çerçevede topluma dâhil edilmesinde ısrar ederek muhaliflerini aydınlanmanın temel değerlerine çok kültürcü bir ihanetle suçlamaktadırlar. Ayrıca çok kültürcü politikalar; Avrupalı Müslümanları kendi paralel topluluklarını oluşturmaya itmekte olması sebebiyle, yine Avrupalı Müslümanların kendi özel alanlarında kendi sınırlarını açıkça oluşturmalarına, özel alanda birbirlerine tutunmalarına yol açtığı, göçmen ve azınlıkları etno-kültürel doğrultuda hareket etmeye zorladığı için eleştirilmektedir.²⁰⁵

Bu noktada göçmenler açısından “çok kültürlülük” kavramı çeşitli açılardan çatışma içermektedir. Şöyle ki azınlık Müslümanlar, bir yandan Norveç'te azınlık ve Müslüman olmanın, aynı zamanda kamusal alanda

²⁰⁵ Ayhan, *İslam*, 176- 255

Müslüman kimliğinin kültürel zıtlığını yaşarken diğer yandan da yeni kuşak Müslüman çocuklarının Norveç okul sisteminden kaynaklı edindikleri insan hakları, cinsiyet eşitliği, şahsi dindarlık değerlerine bağlılık biçimini içselleştirmeleri yüzünden inanç ve uygulamada etkili bir değişikliğe gitmelerinin farklılığını yaşamaktadırlar.²⁰⁶ Dolayısıyla çok kültürlülük söylemi, ilk kuşak Müslüman göçmenler arasında dinî ve kültürel değişiklik açısından bir bariyer görevi görmüş olması yönünden eleştirilmektedir.

Merkezî Norveç İstatistik Bürosunun araştırma neticesinde elde ettiği bulguya göre Norveç halkının %49'u "Göçmenler Norveçlilere mümkün olduğu kadar benzemeye çalışmalıdır." argümanını desteklemektedir. Bu ifade de Merkezi İstatistik bürosu Doğu Avrupa, Asya (Türkiye dâhil), Afrika ve güney ve Orta Amerika'dan gelen göçmenleri kastetmektedir.²⁰⁷

Göç, ulusal kimlik, çok kültürlülük konularında çok sayıda araştırma yapan Thomas Eriksen, çok kültürlülük politikaları için tavsiye olarak şunları söylemektedir.²⁰⁸

1) "Çok kültürlülük" teriminin kültüre olan pozitif ayrımcı vurgusundan dolayı çok kültürlülük kavramı yerine "çeşitlilik" kavramı entegrasyon politikasının belirleyici ismi olarak kullanılmalıdır. Zira çeşitlilik kavramı Norveç'i sadece etnik veya göçmen grupları arasındaki değil tüm bireyler arasındaki çeşitliliği kabul edici bir ülke olarak yeniden kavramsallaştırmayı mümkün kılar.

2) Azınlıkların aidiyet duygusunu güçlendirmek için özellikle birliği ve vatandaşlığı güçlendirmek önemlidir. Zira Norveç'teki çok kültürlülük politikalarının grup haklarını esas alan ve grup bazında birtakım kültürel hakları azınlıklar lehine önceleyen bir niteliği vardır. Bu konuda birey ve bireyin hakları öncelenerek bireyin özgürlüklerini güçlendirmek gerekir. Vatandaşlığı ve birliği güçlendirmek için vatandaşlık seremonileri şeklinde sembolik olaylarla aidiyet duygusunun perçinlenmesi, ayrıca çok kültürlülük politikasının sonucu olarak hâlihazırda kamusal alanda etnisite ve dinin öncelenmesinin kaldırılması

²⁰⁶ Anne Sofie Roald, "The Discourse of Multiculturalism: An Obstacle to Cultural Change?", *Tidsskrift for Islamforskning*, The Nordic Welfare State, 8/1, (2014): 268

²⁰⁷ Njai, *Racism*, 2

²⁰⁸ Eriksen, *Immigration*, 1

önemlidir. Bunun yerine azınlık bireyleri, birey bazında dine ve etnisiteye atıf yapılmaksızın eşit temsil edilmelidir. Bu durumda sistem “Azınlıklar entegre olmak istemiyorlar.” ithamından korunacaktır.

3) Norveç devletinin çok kültürlülük veya çeşitlilik politikaları çerçevesinde dinî derneklere üye başına devlet desteği sağlaması bir avantaj gibi gözükse de azınlıklara kendilerini dinî çizgiler boyunca tanımlamaya mecbur bırakması yönünden dezavantajdır.

Diğer yandan çok kültürlülük politikalarını eleştiren muhalif isim Bruce Bawer çok kültürlülüğün Norveç’in kültür elitlerine Müslüman kültürü ve inancının her alanına yönelik eleştirmeyen hatta yaltaklanan bir tavır takınmayı öğrettiği eleştirisini yaparak Müslümanlara sınırsız hoşgörü tanındığı kanaati ve eleştirisini dile getirmektedir.²⁰⁹

1.6. NORVEÇ’TE ENTEGRASYONU ETKİLEYEN FAKTÖRLER: HOMOJEN KÜLTÜR SÖYLEMİ, ZENEFOBİ VE İSLAMOFOBİ

Yukarıda Norveç’te entegrasyon tartışmalarına, çok kültürlülük politikalarına dönük olarak yapılan eleştiriler sonrası, durumun İslam karşıtlığına nasıl evrildiğini ve İslam karşıtlığı başlığı altındaki her bir unsurun çok kültürlülük politikalarına bir tepki olarak tanımlandığına değinmiştik.

Öncelikle belirtmek gerekir ki İslamofobi Müslümanlara yapılan sistematik, bilinçli, nefret dolu tutum ve davranışları ifade ederken, zenefobi, (ayrımcılık) kültürel anlamdaki ırkçılık ve ayrımcılığı ifade etmektedir. Fakat kültürel ırkçılık anlamında daha genel bir kavram olarak topyekün göçmenlik özelliği taşıyan tüm göçmenlere yapılan ayrımcılığı ifade etmekte kullanılan zenefobi kavramı, Avrupa’da ve aynı zamanda Norveç’te ayrımcılık denilince akıllara önce Müslümanlara yönelik yoğun ayrımcılığı getirdiğinden süreç içinde zenefobi kavramı ve İslamofobi kavramı mahiyet itibarıyla birbirleri ile kesişen ve birbirlerini kuşatan kavramlar hâline gelmiştir. Zira İslamofobik tutum ve davranışlar bir yönüyle zenefobi olarak da ifade edilebilmesi cihetiyle öte yandan da zenefobi olarak ifade edilen hususların yoğun olarak Müslümanların ayrımcılığı ve dışlanmışlığı biçiminde gerçekleşmesi münasebetiyle bu iki

²⁰⁹ Bruce Bawer, “Norway Embraces Islamist Tyranny”, 13, This article appeared on November 16 at <http://www.hudson-ny.org/>

kavramın sınırlarını belirlemekte ve örnek olayları tasniflemekte oluşturduğu zorluğu aşmak amacıyla bu bölümde her iki başlığı tek bölümde ifade etmeye çalışacağız. Dolayısıyla göçle olan karşılaşmanın Norveç açısından yeni bir durum oluşu yüzyıllar boyunca İskandinav ulusu olarak yaşamış bu milleti homojen bir kültürün en önemli parçası kılmıştır.

Bu sebeple Norveç'in göçle karşılaşması yeni olduğundan Norveç açısından İslamofobi tarihini çok eskilere götürmek zordur. Norveç'in kendi kendini anlayan yapısı açısından "Müslüman" ile ilgili endişeleri bu anlamda yenidir. Kıta Avrupası'nın aksine Norveç, Osmanlı İmparatorluğu ile doğrudan temas kurmamış ve birkaç yüzyıl önceki Haçlı Seferlerinde yer almamıştır. Özellikle miladi bir belirleme yapılacaksa 1988'de gerçekleşen Salman Rushdie olayından çok daha geriye uzanan Norveç'in İslam karşıtlığı düşüncesi için bir tarihçe oluşturmak çok zordur. Rushdie'nin 1989 yılı başında yazdığı romanı Şeytan Ayetleri (The Satanic Verses) üzerine çıkan çatışmalar ve ardından William Nygaard'a (Rushdie'nin Norveçli yayıncısı) suikast girişimi yüzünden İslam ve Müslümanlar toplumun bazı kesimleri tarafından birkaç yıl içinde giderek artan bir oranda 'Norveç değerlerine' karşı antipatik olarak algılanmıştır.

210

1980'ler sonundan itibaren ve özellikle 2001 yılında ABD'ye yapılan terör saldırısından sonra Müslüman karşıtı kesim Norveç'te belirgin bir şekilde görülmeye başlanmıştır. Anti Müslümanlara özel web siteleri ve İslam karşıtı STK'lar birer İnsan Hakları Örgütü taklidi olarak ortaya çıkmış, özellikle İlerleme Partisi -diğer parti siyasiler de dâhil- İslam'ın Avrupa için toplumsal bir sorun olduğunu belirtmiş, Müslümanların demokrasi için potansiyel bir tehdit olarak görülmesi gerektiği imajının yaratılmasına yol açmıştır.²¹¹ Dolayısıyla Norveç'te de 11 Eylül saldırıları ile Müslüman göçmenler, özellikle aşırı sağcıların göz hapsinde olmuşlar ve şüphecilik Müslümanlara kanalize edilmiştir. Zira Norveç Polis Güvenlik Servisi (PST) de hedefini, İslami terörizmle ilgili tehditlerle mücadele etmek olarak belirlemiş ve bu raporları Müslümanlara karşı Norveç'te

²¹⁰ Thomas Hylland Eriksen, "Commentary Xenophobic Exclusion and the New Right in Norway", *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 22, (2012):207

²¹¹ Eriksen, *Commentary Xenophobic*, 207

sağ kanat aşırıcılığın, tutulmayan ve azalan ve ya marjinal(küçük) bir olay olduğunu söylüyordu.²¹²

Fakat 22 Temmuz 2011 tarihinde ülkede gerçekleşen Müslüman ve çok kültürlülük karşıtı katliam Norveçli bir terörist tarafından işlendiğinden Müslümanlara yönelik zaten önceden varolan 11 Eylül kışkırtmaları ülkede çok çeşitli boyutlara evrilmiş ve bu durum Norveç Polis Teşkilatını, aşırı sağ anlayışın İslam ve Müslümanları düşman olarak nasıl gördüğünü anlamaya ve sorgulamaya itmiştir.

22 Temmuz Breivik katliamı Norveç için İslamofobi'nin artmasına kısa vadede doğrudan bir etkisi olmasa da uzun vadede Müslümanların sorun olarak konuşulduğu platforma dolaylı ve etkili bir malzeme olmuştur. Dolayısıyla Breivik hadisesi, neticede Breivik'in idealize ettiği Viking geçmişiyle örülü etnik Norveç'i kutsayan ve buna özlem duyan, kendini İskandinav olarak ama Avrupa kimliğinde bir medeniyet tasavvuru ile tanımlayan ve oryantalist bakış olarak Batı'nın Doğu'ya olan karşıtlığını "Avrupalılık" şeklinde bilinçaltından açığa çıkaran homojen bir Norveç hayalini Norveç toplumuna yeniden hatırlattı.

Aslında Batılılar için İslam'a olduğu kadar Müslümanlar içinde Batı'ya ilişkin olarak iflah olmaz ön yargılardan beslenen, suçlayıcı tanımlamalara her zaman rastlamak mümkündür. Bu tanımlamalar çoğunlukla değer yüklüdür ve sonuçta bütün bunlar ağır tarihsel miras ve zihinlere kazınmış kimi acı deneyimler üzerine inşa edilmiştir. Bu itibarla sorunlar çok yönlü ve çok katmanlıdır.²¹³

Burada dikkat çekici bir husus olması bakımından Njai, Norveç'in kendini çoğunlukla sömürgeleştirilmiş bir millet olarak insan hakları savunucusu, barış ödülleri dağıtan kuzeyde küçük bir ülke olarak tasvir ettiğini ama Anderson'un bu imaja katılmadığını, aksine Norveç'in geçmişte Atlantik köle ticaretine olan katkısı kanıtlanmasına rağmen bunun ifade edilmediğini, tarihe pasif ve masum bir milletin geçmişi olarak bakıldığını belirtmektedir.²¹⁴

²¹² Lidia Puka& Kacper Rękawek "Consequences of the Terrorist Attacks in Norway for Norwegian Internal Security and Immigration Policies", *Bulletin, PISM*, 81, (August 4, 2011):298

²¹³ Necdet Subaşı, "Entegrasyon Politikalarında Yeni Arayışlar: Avrupa İslamı" ,Ed. Kadir Canatan *Avrupa'da İslam*, (İstanbul: Beyan yayınları, 2005), 45

²¹⁴ Njai, *Racism*,1

Bruce Bawer ırkçılık anlamında Yahudi karşıtlığı bakımından Norveç'in uzun ve köklü bir tarihe sahip olduğundan bahseder. Norveç'in 19. yüzyıl Anayasası'nın dindar Lutheran çiftçilerince Yahudileri topraklarına girmekten yasakladığını ve Yahudilerin hafızalarına Norveç'in girişleri engellenmiş, uzak, kırsal, dağlı diyarı olarak yer ettiğini anlatır.²¹⁵ Dolayısıyla Norveç için homojen ulus yapısıyla örülü geçmişinin, zenofobik anlamda aktif olan toplumun belli bir kesimine bir yatkınlık ve hazır bulunuşluk kazandırdığını belirtmek gerekir.

Zenefobia açısından Eriksen, Norveç ekseninde “ırk” ya da “fenotip” ile ilgili halk tarafından yapılan tanımlamaların dönemsel olarak evrildiğini ifade etmektedir. Zira 1980'li yıllara kadar Norveç'te Avrupalı olmayan kimseleri tanımlamak için ‘utlending’ yani ‘yabancı’ kavramı kullanılmaktaydı. Fakat 1980'li yıllarla birlikte tanımlamalar yerini milliyeti ifade eden fenotip kavramlara bırakmıştır. Mesela Pakistan kökenli olan bir kimsenin “Pakistan kökenli” olarak tanımlanması gibi. Burada Eriksen'in asıl dikkat çektiği husus fenotip tanımlamaların Avrupalı olmayan bireyler için kullanılmasıdır. Zira Polonyalı bir kimseye ‘Polonya kökenli’ denilmez. Onlar ten rengi bakımından da Norveçliden ayırt edilemediği ve gerçekten Avrupalı oldukları için onlar hakkında fenotip bir tanımlama yapılmaz. Dolayısıyla Norveç'te hem dinî bakımdan farklı olmak yönüyle İslamofobi ekseninde, hem de ten rengi bakımından fenotip tanımlamaya uygun olmak yönüyle zenefobi ekseninde ayrımcılığa maruz kalan kesim Müslümanlardır. Mesela ECRI'nin raporuna göre Irak ve Somali'den göçenler ayrımcılıkla en çok karşılaşanlardır. Bu oran bu iki kesim için %75'tir. Bunu sırasıyla Pakistan, Srilanka ve Polonya'dan gelen göçmenler %60 ile takip etmektedir. Burada ilgi çekici olan husus İsveç ve Danimarka'dan gelen göçmenler ile Bosnalı göçmenlerin ayrımcılığa en az uğrayan kesim olmasıdır.²¹⁶ Burada Bosnalıların bir Müslüman olarak ayrımcılığa en az uğrayanlar grubunda yer alması ten renklerinin Avrupalı ten rengi ile uyumlu olması ile ilgilidir.

²¹⁵ Bawer, *Norway Embraces Islamist Tyranny*, 13

²¹⁶ ECRI Annual report: Growing anti-immigrant sentiment and Islamophobia were among key trends in 2015, <https://www.coe.int/en/web/portal/-/ecri-annual-report-growing-anti-immigrant-sentiment-and-islamophobia-were-among-key-trends-in-2015>, Erişim tarihi:27.06.2020

Fenotip ile ilgili birden fazla yaklaşım var. Eriksen, spor alanında başarılı olmuş siyahi göçmenlerin hemen Norveçliler arasında adeta “şerefli beyazlar” hâline geldiğini iddia etmektedir.²¹⁷

Norveç’te yıllar içinde artan İslam eleştirisi, birçok Norveçlinin Müslüman varlığına karşı endişe duymasına neden oldu. Bazen bu endişeler - Müslümanlara Norveç kültürünün belirli standartlarına göre yaşamadıkları için çıkışma gibi- etnik milliyetçilik açısından dillendiriliyor. Bazen de bu endişeler, Müslümanların dini hoşgörü, cinsiyet eşitliği ve demokrasi gibi liberal değerleri kabul etmedeki isteksizliğini veya becerisini suçlayarak evrensel ya da çok kültürlülük açısından ifade ediliyor. Bu eleştiriler farklı şekilde temellendirilmesine rağmen Norveçliler ve genel olarak İskandinavlılar, dindar Müslümanların toplumun çoğunluğu tarafından kabul edilen görgü kurallarının dışında kalmaya devam ettiğinde hemfikirler ve bu yüzden bu tarz iddialar, İskandinavlı çoğunluk toplumları arasındaki ittifakı güçlendiriyor.²¹⁸

Son yıllarda İslamofobi, zenofobi veya homojen kültür söylemi etrafında şekillenen fikirlerin işaret ettiği en önemli konu “kültürel ırkçılığın” bir dünya görüşü olarak genişlemesi, oluşturulması ve yayılmasının öteki olana atfedilen üzerinden şiddetli bir toplumsal ayrımı belirgin hâle getirmesidir. Maalesef ki bu kurgu mantık ve ideoloji, liberal demokrasinin alt yapısı içinde kabul edilmektedir. Norveç’te son zamanlarda ortaya çıkan radikal kültürel ırkçı gruplar “Biz göçmen karşıtı değil göçe karşı eleştireliz.” veya “Müslümanlara karşı değiliz. Sadece çok kültürcü ideolojiye karşıyız.” şeklindeki söylemlerle ırkçı bir dünya görüşünü legal bir yöntemle tanımlamakta, liberal demokrasinin argümanlarıyla söylem ve eylemlerini genişletmektedirler.

Norveç’te ırkçılığa büyük cezaların verilmesi, toplumda şiddete dayalı İslamofobik ya da zenofobik saldırıların olmasını frenleyen bir unsur. Fakat belki de bu husus -Norveç’te yasak olanın yapılamayışı- toplumu kültürel ırkçılık konusunda yeni söylem ve yöntemleri bulmaya -yukarıda da ifade ettiğimiz gibi- itmiş olabilir.

²¹⁷ Eriksen, Commentary Xenophobic, 206

²¹⁸ Heiko Henkel, “The Political Anthropology of Scandinavia after July 22, 2011”, *American Anthropologist*, 114/2,(2012): 353

Yani bu yapı bir yandan kendisini şiddet kullanmaktan uzakta tutarken diğer taraftan sosyal demokratları, solcuları, feministleri, çok kültürlülerin göçle ilgili kucaklayıcı politikalarını desteklemek suretiyle çok kültürlü toplumsal vizyonu savunarak güçlendirdikleri “Müslüman tehdidine” vurgu yapıyorlar. Dolayısıyla bu kısılcın içinde Müslüman gruplar hem yabancı işçi hem de Müslüman işçi olmak yönünden mağdur edilenlerdir. İslamofobi sorunu olmasa da göçmen işçi sınıfı, faydalı işçi olarak tanımlandığında da onu faydalı işçi olarak gören elit kesimin sömürücü ırkçılığına maruz kalmış olmaktadır. Çeşitliliğin artması ve göçmen nüfusun çoğalmasıyla, ötekiliğin Müslüman olana atfedilmesiyle yine Müslümanlar kültürel ırkçı partilerin ve seçmenlerinin dışlayan ırkçılığı ile karşı karşıya kaldılar. Modern kültürel ırkçılığın bu "uygar" versiyonunda tehdit, göçü durdurarak ve iadeyi hızlandırarak, şiddetten uzak durarak siyaset arenasında ve kamuoyunda yapılı vaziyettir.²¹⁹

Dolayısıyla yüzyıllar boyunca homojen kalmış bir milletin yoğun göçle karşılaşmasıyla -kriz sürecine girme belirtisi vermesi ile- her toplumun kriz anlarında bir öteki inşa etme becerisini (Norveç açısından da) hemen açığa itibarsızlaştırmak ve bir öteki ortaya koymak şeklinde açığa²²⁰ çıkarması beklenen bir şeydir. Bu, öteki olmaya aday grubun seçilmesi kültürel ırkçılığın ideolojik kaynak ve kavramsal altyapı noktasında sıkıntı çekmemesine vesile olmuştur. Zira yeni süreçte din eğitiminde çeşitlilik kurgulansa da çok öteden beri okullardaki Hristiyan ahlakı ve Batı hümanizmi vurgusu ve bu kodlara uygun bir yaklaşım toplumda kendi homojen topluluğunu ve ulusunu ayrıcalıklı görme anlayışında kayda değer bir etki oluşturmuştur diyebiliriz. Bu durum genel itibarıyla Norveç’te öteki olarak kurgulanan göçmenlerin ve Müslüman göçmenlerin kamuoyunda ve medyada göçmenlerle ilgili varsayımlar üzerinden etnik ayrımcılığa maruz kalmasına, göçün arkasında ideolojik gizli İslamlaşma niyetlerinin aranmasına ve sorgulanmasına neden olmuştur. Müslümanların farklı olduğuna, Norveç kültür ve değerlerine uyum sağlayamadığına atıf yapılmak suretiyle Müslüman göçmenler uyuma yönelik çağrılara muhatap kılınmışlardır.

²¹⁹Diana Mulinari & Anders Neergaard, “Violence, Racism, and the Political Arena: A Scandinavian Dilemma”, *Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, (20-1, March 2012):13

²²⁰ Garfinkel Harold, “Başarılı Bir İtibarsızlaştırma Töreninin Koşulları”, Der. Levent Ünsaldı, *Yabancı: Bir İlişki Biçimi Olarak Ötekilik*, (Ankara: Heretik Yayınları, 2016), 113

Müslüman karşıtlığı denince akla ilk gelen taraf, aşırı sağ siyasetçi ve politikacılarıdır. Onların toplumda kamuoyu oluşturma becerileri sayesinde iddiaları toplum tarafından benimsenmektedir. Bu yönüyle aşırı sağ siyasetin söylemlerine ve etki alanına da değinmek gerekir.

Son zamanlarda Norveç'te dinî gruplara yönelik güçlü stereotiplerin yaygın olduğu ve ırkçılığın büyüyen bir sorun olduğu ifade edilmektedir. Holokost ve Vizyon Azınlıkları Araştırma Merkezinin hazırladığı “Norveç'te Yahudi ve Müslümanlara Karşı Tutumlar 2017” adlı son rapora ²²¹ göre Norveçlilerin neredeyse yarısı Müslümanların "Müslümanlığı Norveç'te artırdıkları için çok fazla suçlu olduğuna" inanmaktadır. Aynı zamanda rapora göre her on kişiden dördü "Müslümanların Norveç kültürü için tehdit oluşturduğu" iddiasına olumlu yanıt verirken her on kişiden üçü "Müslümanların Avrupa'yı ele geçirmek istediği"ni ifade etmektedir. En çarpıcı husus ise ankete katılanların %10'u Müslümanlara yönelik taciz ve şiddetin haklı olabileceğine inandığını özellikle belirtmiştir.²²²

1.6.1. Norveç'te İslamofobik ve Zenefobik Eylem ve Olaylar

1.6.1.1. 2006 Karikatür Krizi

2005 yılının Eylül ayında Hz. Peygamber'in kötü bir şekilde resmedilmesi ve bunun yayımlanması neticesinde Danimarka'da fitili ateşlenen, Norveç'e, Avrupa'ya ve dünyaya olumsuz şekilde yansıyan bir karikatür krizi hadisesi yaşanmıştır. 2005 yılı yaz ayında Danimarka'nın en çok üyeli gazetesi Jyllands-Posten'ta kültürel editör Flemming Rose, Danimarkalı bir yazar olan Kare Bluitgen'in Hz. Muhammed hakkında bir kitap yazdığını ancak ona görsel çizmek isteyecek bir artist bulamadığından yakınmıştır. Bu olaydan hareketle Rose aklına gelen bir fikri harekete geçirmeyi düşünmüş ve ifade özgürlüğünün Danimarka'da uzlaşmaya açık olmadığını, bunun tartışmasız kesin bir durum olduğunu

²²¹Hl-Senteret report: Holdninger Til Joder og Muslimer I Norge 2017(Norveç'te Yahudi ve Müslümanlara Karşı Tutumlar 2017) Erişim 17.12.2019 https://www.hlsenteret.no/aktuelt/nyheter/2017/hl-rapport_29mai-web-%282%29.pdf

²²²Dagbladet, “Fire av ti nordmenn mener muslimer utgjør en trussel mot norsk kultur (On Norveç'ten dördü Müslümanların Norveç kültürü için tehdit oluşturduğuna inanıyor)” Erişim 17.12.2019 <https://www.dagbladet.no/nyheter/fire-av-ti-nordmenn-mener-muslimer-utgjor-en-trussel-mot-norsk-kultur/68968548>

göstermek veya kendi deyimiyle "gönüllü sansürün nerelere kadar gidebileceğini bulmak için" bir sosyal deney yapmak istemiştir. Danimarka, Hollandalı film yapımcısı Theo van Gogh'un bir yıl önce Amsterdam'da öldürülmesiyle sarsılmışken ve Hz. Muhammed'i resmetmenin sünni İslam'da yasak olduğu bilinmesine rağmen Rose ülkedeki gazete karikatüristlerine Peygamber'i tasvir etmek için karikatürler yapmaya davet etmiş, kırk karikatüristten on ikisi buna olumlu yanıt vermiştir. Sonuç olarak on iki karikatür Jyllands-Posten'ın 30 Eylül 2005 tarihli hafta sonu sayısında yayımlanmıştır.

9 Ekim 2005 tarihinde Danimarka Müslüman Derneği gazetesinin özür dilemesi ve karikatürleri web sitesinden kaldırmasını talep etmiş ancak bu talep yerine getirilmemiştir. Aslında gazetede yayımlanan karikatürlere hemen tepki verilmemiştir. İnfiale zamanla dönüşecek süreç diğer gazete muhabirlerinin Danimarka'da belli imamlarla röportaj yapmasıyla başlamıştır. İmamlar karikatürlerin dünyadaki tüm Müslümanları aşağıladığını söylemiştir. Özellikle Danimarkalı imam Ahmed Abu Laban'ın ekim ayında Kopenhag'ın merkezinde bir gösteri düzenlemesi ile olay derinlik kazanmıştır. Bu gösteri de sadece karikatürler hakkında değil Danimarka toplumunda algılanan ve gittikçe artan İslamofobi'ye yönelik düzenlenmiştir.

Danimarka'daki diğer Müslüman liderlerle birlikte Abu Laban gösteriden kısa süre sonra -Kasım 2005'te- Danimarka'yı protesto etmek ve buna destek sağlamak amacıyla bazı Müslüman ülkelere seyahat etmiştir. Bunu haber alan Danimarka sağ kanat popülist lideri Pia Kjaersgaard'ın Danimarka Halk Partisi, bu Müslümanların hain olduğunu iddia ederek mevcut hükûmeti desteklemiştir.

Bununla birlikte Müslüman ülkelere yapılan seyahatin en görünür sonucu, on bir Müslüman hükûmet tarafından Danimarka Başbakanı Mr. Anders Fogh Rasmussen'e gönderilen, durumu açıklamak için elçilerin buluşmasını talep eden protesto mektubudur. Rasmussen ise basınla çatışmanın devletin işi olmadığını belirtmiş ve buluşmayı reddetmiştir.

19 Aralık 2005 tarihinde emekli yirmi iki Danimarkalı diplomat, Rasmussen Hükûmetinin elçilerle görüşmeyi reddetmesini eleştirmiş ve aynı gün içinde Avrupa Konseyi tarafından Danimarka Hükûmeti bu tavrından ötürü sert bir şekilde eleştirilmiştir.

25 Aralık 2005 tarihinde Arap ligi, Danimarka Hükümetini eleştirmiş, 7 Ocak 2006 tarihinden itibaren de İsveç Norveç ve Belçika gazetelerinde bu karikatürler yayımlanmıştır. 24 Ocak'ta Suudi Arabistan, Danimarka mallarına boykot çağrısı yapmış ve bunun uygulamasını başlatmıştır. 28 Ocak'ta İslam Konferansı Örgütü Danimarka Hükümetini karikatür yayınına kınamaya davet etmiştir. 29 Ocak'ta Libya, Danimarka'daki elçiliğini kapatmıştır.

30 Eylül 2006 tarihinde Jyllands Posten gazetesi karikatürleri yayımladığı için değil Müslümanları rencide ettiği için özür mesajı yayımlamıştır. Aynı gün Başbakan Rasmussen kişisel olarak karikatürden rahatsız olduğunu ama basının Danimarka'da özgür olduğunu ve kısıtlanamayacağını ifade etmiştir.

1.6.1.2. 2006 Norveç (Magazinet Dergisi) Karikatür Krizi

2006 Ocak ayının ikinci haftası itibarıyla bir hafta boyunca karikatür krizinin ikinci dalgası İskandinavya ülkelerinden İsveç, Norveç'te yaşanmıştır. Danimarka'da karikatürleri basan gazete çok tirajlı ve bilinen bir gazeteyken Norveç'te basımı gerçekleştiren gazete Magazinet düşük tirajlı bir gazetedir fakat karikatürleri yayımladıktan sonra gazetenin şöhreti artmıştır. Eriksen'e göre bu derginin satışı çok azdı ve aşırı Hristiyan bir grup tarafından çıkarılıyordu. Daha önce de bahsettiğimiz gibi Norveç'te bile bu dergisinin ismi çok az biliniyordu.

Her ne kadar tirajı düşük de olsa ismi çoğu kimse tarafından bilinmeyen bir bu yayın organında karikatürlerin yayımlanmasıyla Norveç, İslam'a yönelik komploda Danimarka'yla suç ortağı olarak görüldü. Şubat ayının başında birçok ülkede protestolar şiddetlendi. Şam ve Beyrut'ta elçiliklere saldırıldı. Libya Kopenhag'daki elçiliğini kapattı, silahlı kişilerce Gazze'deki AB ofisleri kuşatıldı ve önemli oranda Müslüman nüfusa sahip birçok ülkede öfkenin hâkim olduğu gösteriler yapıldı. Şubat ayının başındaki gösterilerde başta Gazze, Libya, Pakistan olmak üzere pek çok ülkede insanlar öldü, sadece Nijerya'da karikatür karıştı gösterilerde otuz sekiz kişi hayatını kaybetti. Eriksen, olayın başladığı yerde insan ölmezken İslam ülkelerinde çok sayıda göstericinin ölmesi ve yaralanmasını çok ironik bulmaktadır.

İslam dünyasını çok kızdıran ve özür dilemek yerine şiddeti körükleyen tavırlar sergilenmesi çok ilgi çekicidir. Karikatürler, diğer ülkelerdeki yayıncı

güçlerle dayanışma hareketinin bir göstergesi olarak bazı medya organlarınca yeniden yayımlanmıştır. Die Zeit, The Times of India, France-Soir, La Stampa, El Oeriodico ve El Mundo gibi BBC de karikatürleri televizyonda göstermiştir.

Aslında Magazinet dergisi 2006 yılının Ocak ayında karikatürleri yayımladığında gazetenin Oslo ve İsveç'teki karizmatik (neo-Pentekostal) “Living Word” hareketinin sahibi Ulf Ekman, hemen kendisini editörün yaptığı eylemden ayırdı. Bu karikatürleri Vebjorn Selbekk'in kendi inisiyatifi ile yayımladığını anlatmaya çalıştı.²²³

Norveç yetkilileri karikatürlerin yayımlanmasıyla kendilerini çok huzursuz hissettiler. Norveç Dışişleri Bakanı Jonas Gahr Store, ocak ayındaki Filistin gezisinde Müslümanlardan özür diledi ve Norveç toplumunda ifade özgürlüğünün önemli bir değer olarak görüldüğünü ama bunun diğerlerini aşağılamayı haklı çıkardığı anlamına gelmediğini söyledi. Norveç özür dilemede daha açtı ve işler çığrından çıkmadan süreci iyi yönetti fakat Danimarka'da böyle olmadı. Bu süreçte Danimarka açısından işler çığrından çıktığından Jyllands-Posten gazetesi "Müslümanları aşağıladığı için" özür diledi. Norveç muhafazakâr dergiyi düzenleyen muhafazakar Protestan yayın editörü, Norveç İslam Konseyi liderleriyle uzlaşma toplantısı gerçekleştirdi.

Eriksen kriz sürecinde tarafların birbirini doğru anlayamadığına işaret eder. Ona göre Müslüman ülkelerdeki göstericilerin çoğu Kuzey Avrupa'daki gelişmeleri yakından takip etmemiş ve büyük ihtimalle karikatürlerin hiçbirini görmemiştir.²²⁴ Fakat karikatürler Müslümanlar tarafından görülme bile belli bir süreden sonra kriz olgular üzerinden değil algısal durum üzerinden İslam ve Batı değerlerinin zıtlaşması veya İslam'ın Batı tarafından aşağılanması olarak değerlendirilen bir konu haline gelmiştir. Tarafları sakinleştirmek uzun bir zaman almıştır.

1.6.1.3. 2006 Karikatür Krizinin Norveç'teki Tartışma Evreni

Maalesef 2006 yılında Danimarka'da başlayan ve Norveç'e sıçrayan kriz, İslam'dan nefret eden birtakım editörlerin sorumsuzca gündem oluşturma

²²³ Oddbjørn Leirvik, “The Cartoon Controversy in Norway: The New Christian Right and Liberal Fundamentalism confronting Islam?”, *Fundamentalism in the Modern World*, 2, (Culture, Media and the Public Sphere. London: I.B. Tauris 2011): 5

²²⁴ Eriksen, *Immigration*, 9

hevesleriyle hareket etmelerinin nelere mal olduğunu kamuoyuna göstermiş oldu. Zira birkaç ay boyunca siyasi kesim ve sivil toplum örgütleri gündemi oluşturmada ne kadar yetenekli olduklarını kanıtlamış oldular. Böylelikle Müslümanlar ve diğerleri arasındaki kutuplaşmaya açıkça katkıda bulundular.

Karikatür krizi boyunca Norveç genel olarak ifade özgürlüğü ve dine saygının nasıl dengeleneceği konusunu tartışmıştır. Bazı kesimler Norveç medyasının İslam ve Müslümanları eleştirmeyi reddettiğini iddia etmiş ve bunların kendini sansürleyen, solcu çok kültürlülük yanlılarından oluştuğunu ifade etmişlerdir. Bu argümanlar kültürel çeşitlilikte ve özellikle Müslümanlar hakkındaki konularda derin uçurumların olduğu fikrini oluşturmuştur.²²⁵

Burada dikkatten kaçırılmaması gereken, krize sebebiyet veren hususların iki taraf açısından da gerçek olmayışıdır. Zira Danimarka açısından bu krizin çıkışı ve devam edişi göçmenlere karşı ön yargıların oluşturduğu kızgınlığın, özellikle Danimarka'da medyanın sorumsuz yaklaşımının sonucu olarak görülebilir. Danimarka'daki aşırı sağ eğilimlerin göçmenlere yönelik olarak yakın zamanda olumsuz tavır ve politikaların dozunu artırmış olmalarına karşılık göçmenlerin ve özellikle Müslümanların bu politikalardan duydukları rahatsızlıklara karikatür olayı üzerinden tepki göstermeleri şeklinde olayları değerlendirmek gerekir.

Dolayısıyla Eriksen'in de ifade ettiği gibi Abu Laban liderliğindeki Müslüman Danimarkalıların karikatürlere yönelik tepkileri, Danimarka toplumunda tecrübe ettikleri diğer problemleri işaret etmede bahane olarak görülmelidir.²²⁶ Norveç açısından Danimarka ile kıyaslanamayacak farkların olduğunu belirtmek gerekir. Fakat Norveç'te karikatür tartışması çok kültürlülük politikalarının karşıtlığı üzerinden ifade edilmiş ve konuşulmuştur. Daha ziyade ifade özgürlüğü, ifade özgürlüğünün sınırları, Müslümanların ifade özgürlüğünün neresinde durduğu, çeşitlilik ve çok kültürlü toplum söylemlerinde İslam'a ve Müslümanlara dair eleştirel bakışların ve yaklaşımların yapıp yapılamayacağı gibi konular gündemde yer almıştır.

²²⁵ Eriksen, *Immigration*, 9

²²⁶ Eriksen, *Immigration*, 9

Medyada işlenen konulardan en önemli olanları İslam'ın radikal unsurlarının ve şariat yasalarının ifade özgürlüğüne karşı kılıcını bilemediği ve ideolojik İslam'ın insanların hür düşüncelerine gem vurmaya çalıştığı fikriydi. Özellikle Danimarka'da radikal imam olarak tanımlanan Abu Laban'ın ve grubunun bu olaylarla büyütüldüğüne dikkat çekilmiş ve karikatür krizi üzerinden Norveç toplumuna İslam karşıtlığı veya İslamofobi tohumları ekilmiştir.

Ev sahibi toplum ve göçmen toplum arasında "biz" ve "onlar" şeklindeki ayrıştırma bu süreçte daha da belirgin hâle gelmiştir. Yani Batı'nın evrensel değer dediği ifade özgürlüğünü kendi anladığı üzerinden tabulaştırması ve bunun üzerinden her şeyi istisna tanımaksızın eleştirilebilir ve alay edilebilir görmesi durumu ile Müslümanların "alay edilemez ve rencide edilemez" gördükleri tabu değerlerine saygı beklentisi aşılmaz körfezin varlığını kanıtlamış oldu.

Norveç'te bu şekilde iki cephede devam eden tartışmalarda hem aşırı sağ ilerlemeci parti hem de Kürt dinî lider Molla Krekar ipleri çok gerdi.

Ocak ayının sonlarında Norveç Kalkınma Partisi, Norveç İslam Konseyinin karikatürlerin basılmasına karşı çıkması sebebiyle devletin Norveç İslam Konseyini tanımaktan vazgeçmesini istedi.

Diğer taraftan 2 Şubat'ta, tartışmalı Kürt dinî lider Mullah Krekar bir gazeteye verdiği röportajda karikatürlerin yayımlanmasının "İslam'a savaş ilan etmek" ile eş değer olduğunu söyledi.

Tüm bu tartışmalar Norveç'te ve Avrupa'da Avrupalı değer olarak ifade edilebilecek şeffaflık, çok ileri düzeyde ifade özgürlüğü ve açık görüşlü toplum anlayışının katı ve sert eleştirel anlayışa mutlak saygıyı gerektirdiği ve hiçbir şekilde bu konularda uzlaşmaya varmayacakları düşüncesine işaret etmiştir. Eriksen bu durum için kendi peygamberleriyle ve kutsallarıyla alay edebilme özgürlüğünün sınırlarının geniş olduğunu ki bu anlayışın Meryem ve kutsal ruh arasındaki ilişkiyi tasvir eden resim ve karikatürlerin çizilebilmesine bile imkân verebildiğini ifade eder.

İşte meselenin düğümlendiği yer de tam burasıdır. Zira Norveç'te veya Danimarka'daki bu değer anlayışı; Müslümanların da bu değeri içselleştirmesi, kutsalları ve peygamberleri ile alay edilebilmesine gülüp geçecek bir kozmopolit uzlaşmacı anlayışı içselleştirmelerini onlardan istemektedir.

Eriksen enteresan bir şekilde Danimarka Hükûmetinin bir noktada Arap hükûmetlerinden Danimarka bayrağını yaktıkları için özür dilemesini istemesini içselleştirdiğine ve savundukları değerler ile bunun çelişkisine de dikkatleri çekmektedir.

Tüm bu süreçte Danimarka'daki ve Norveç'teki tartışmaların medeniyetler çatışmasından bahseden, serbest konuşma özgürlüğünü sınırsız kabul eden, bunu alay etmek şeklinde gören, zıtlaşan liberalizm olarak da tanımlanan bir durumu açığa çıkardığını, karikatür krizinin bir anlamda diyalogsal bir zeminde ilerleyerek de çözülebildiğini göstermiştir. Bu duruma diyalogsal liberalizm de denebilir. Norveç devleti burada serbest konuşma denilen anlayışın kısıtlamalara tabi bir durum olduğu şeklinde tavır takınmış yani iftira, dine küfretme ve ırkçılık ifade eden durumların düşünce özgürlüğü kapsamında ele alınamayacağını düşünen anlayışı temsil etmiştir.²²⁷

Norveç'in bu sorunu diğer ülkelere göre daha hafif ve uzlaşma temelinde çözebilmesinin en önemli etkenlerinden birisi de çok uzun zamandır devlet eliyle gerçekleştirilen ve devam eden diyalog ve kültürler arası iletişimdir. Hükûmetin Müslüman ve Hristiyan liderler arasında sürekli diyalog ve iletişim kurarak karikatür krizini ele almasının çok büyük faydaları olmuştur.²²⁸ Fakat bu krizin kısa vadede etkileri Norveç için önlenmiş olsa da uzun vadede çok kültürlülük karşıtlığının İslam karşıtlığı olarak ele alındığı mahfillerce çokça atıf yapılan bir konu olarak ifade özgürlüğü ve İslam'ın uyuşmazlığı meselesi üzerinden Müslümanlara yönelik stratejik ve soğuk bir taarruzun olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Uzun vadede karikatür krizi, Breivik katliamına kadar ve sonrasına uzanan süreçte toplumsal hafızada İslam ve Müslümanların tartışıldığı her konuda temel teşkil etmiştir.

1.6.1.4. 2011 Anders Breivik Terör Katliamı

Dünyada Müslümanlar aleyhine son yirmi yıl içinde meydana gelen ve çok büyük kırılmalara sebep olan hadiselerden biri 11 Eylül 2001 terör saldırısıdır. İkincisi ise Müslümanlar aleyhine sonuçlar doğuracak olması yönüyle, aynı

²²⁷ Walseth, *Sport within Muslim Organizations in Norway*, 80

²²⁸ Ada I. Engebretsen, "Good Governance? The Prophet Muhammad Controversy and the Norwegian Response", *Ethnicity Studies*, 1/2,(2010): 80

zamanda ırkçılık ve aşırı sağ denilen korku bulutunun Müslümanlar üzerine çökmesi sonucunun ortaya çıkmasının sebebi olarak anılacak 22 Temmuz Breivik katliamıdır. Olayın gelişimi şöyledir:

22 Temmuz 2011 günü saat 15.25'te Oslo Hükûmet Binası'nda bir bomba patladı ve bu patlama sonucunda binalar hasar görürken sekiz kişi de hayatını yitirdi. Aynı gün saat 17.22'de Oslo'nun 40 km kuzeyinde, İşçi Partisinin (AUF) Gençlik Örgütünün yıllık siyasi yaz kampını düzenlediği Utoya Adası'nda saatler süren kurşun yağmurunun ilk atışı başladı. Utoya'daki bu toplu katliamda Norveç'in çeşitli bölgelerinden gelen, farklı kökenlerde, çoğu genç olan altmış dokuz kişi öldü. Birçok kişi de yaralandı ya da hayatta kalma mücadelesi verdi.²²⁹

Olayın duyulmasının ardından Norveç'te ve dünyada büyük bir şok yaşandı. Zira Norveç kişi başına düşen millî gelirin en yüksek olduğu, refah abidesi bir ülke olarak tanımlanıyordu. Dolayısıyla böylesine mutlu insanların yaşadığı ideal ülkede böylesi bir terör olayının olmasını insanların kabul etmesi zaman aldı. İlk tepkiler böylesi bir olayın terör eylemi olarak takdim edilmesinde, zihinlerde medya eliyle daha evvelce oluşturulan “Suç ve terör eşittir İslam ve Müslümanlar” izdüşümünü harekete geçirdi ve bilinçaltının bu biçimde devreye girmesi ile çok normal olarak suçlunun Müslüman bir göçmen olabileceği önkabulü kesin bir bilgi gibi medyada dolaşmaya başladı. Norveç'te olayın duyulmasının ardından birçok Müslüman otobüslerde ve çarşıda nefret dolu bakışların hedefi oldu.

Çok geçmeden Norveçliler ve dünya ikinci bir şoku yaşadı. Zira teröristin Müslüman değil beyaz, zengin, kentsoylu kökenli, Hristiyan, milliyetçi bir Norveçli olduğu ortaya çıktı. Bu ikinci şoku atlatmak daha zordu. Bu dakikadan itibaren daha temkinli bir dil kullanılarak teröristin Norveçli ve beyaz olması düşünülemeyeceği ön kabulü ile saldırının “akıl hastası birisi tarafından yapıldığı” ifade edilmeye başlandı. Fakat Breivik, eylem öncesi çok sistemli bir şekilde saldırıya hazırlandığını ve bu eylemi bilinçli bir şekilde adım adım gerçekleştirdiğini mahkemede itiraf etti. Breivik Norveç'i İslam'ın ölümcül tehlikesine ve Avrupa'nın İslami olarak kolonize edilmesine karşı uyandırmak

²²⁹ Sindre Bangstad, “Terror in Norway”, *American Anthropologist*, 114/ 2,(2012): 351

için insanları kurban ettiğini açıkladı.²³⁰ Bu itiraf Breivik'in toplumun kendisini deli olarak tanımlamasını istemediğinin de bir ifadesidir. Zira deli olduğu iddiaları onun neden bu eylemi gerçekleştirdiğinin toplum ve devlet tarafından anlaşılmasına engel olacağından -eylemi psikoz hâlinde işlemediğini ispatlamak için- mahkemede deli rolü yapmamıştır.²³¹ Breivik, eylemini kahramanca bir eylem olarak görmektedir. Ona göre Norveç ulusu İslam tehlikesine karşı uyumaktadır. Uykudan uyandırmak için gerçekleştirilmiş bu eylem millete karşı bir terör değil ulusu kurtarmak için gerçekleştirilmiş bir terördür.²³²

Kurbanlarını öldürürken soğukkanlı olduğu, sevinç çılgınlıkları attığı ve bundan zevk aldığı, “Bugün öleceksiniz Marksistler!” diye bağırarak eylemi gerçekleştirdiği yaralılar ve görgü tanıklarınca ifade edildi.²³³

Zira Breivik, ideolojisini anlatmak için bu eylem biçimini özellikle seçmişti ve ciddi bir hazırlık yapmıştı. Breivik'in ideolojisi internetteki çeşitli gönderi formundaki kalıntılardan ve 1.518 sayfalık, kopyala-yapıştır şeklinde yazdığı “2083: Avrupa Bağımsızlık Bildirgesi” adlı broşürden anlaşılmaktaydı ve bu bildirisini eylemden saatler önce yüzlerce kişiye eposta yoluyla göndermişti. Ayrıca saldırıdan beş gün önce mikroblog siteleri, Facebook ve Twitter'da hesaplar açmış, kendini dünyaya farmasonluk ve vücut geliştiriciliğiyle ilgilenen, muhafazakâr Hristiyan olarak tanıtmıştı. Bu bilgileri, Farmason sembolleri, biyolojik tehlikeye dayanıklı koruyucu kıyafet ve dalış kıyafeti -son fotoğrafta ürkütücü bir şekilde Utoya saldırısı sırasındaki giyimini önceden canlandırıyor-giydiği bir dizi fotoğrafla da desteklemişti. Hazırlık safhasını tamam olduktan sonra Batılı kanal olarak algıladığı "kültürel Marksizm'e karşı olan "devrimci ulusal muhafazakar" katliamını başlattı.²³⁴

Breivik'in üzerinde temelde takıntılı biçimde durduğu konu “kitlesel göçün ardından İskandinav kültürünün dağılma noktasına gelmesi” ve bunu durdurmak için de Norveç devlet politikaları ve gelecek nesil parti liderlerine yön

²³⁰ Henkel, *The Political Anthropology*, 353

²³¹ James Kirchick, “Mocking Justice in Norway. The Breivik Trial Targets Contrarian Intellectuals”, *World Affairs*, (September/October 2012): 77

²³² Mulinari, & Neergaard, *Violence, Racism*, 13

²³³ Moustafa Bayoumi, “Breivik’s Monstrous Dream”, *The Nation*, 5/21, (2012): 18

²³⁴ Emily-Graham Turner, “Breivik is my Hero”: the Dystopian World of Extreme Right Youth on the Internet”, *Australian Journal of Politics and History*, 60/ 3, (2014): 417

verecek, soğuk duş etkisiyle herşeyi ters düz edecek olan İslam'ın Avrupa'da yayılmasını durduracak bir devrimi tetiklemektir.²³⁵

Mahkemedeki ifadesinde açıkça yeraltı ve gizli bir örgüt olan “Christi Templique Solomonici” olarak adlandırdığı “Uluslararası Hristiyan Askeri Yönetimi”nin bir üyesi olduğunu iddia etmiştir. James Kirchick bu örgütün tapınak şövalyeleri olarak bilinen bir örgüt olduğunu fakat 14. Yüzyılda işlevine son vermiş olduğunu dolayısıyla Breivik'in bu üyeliğinin sadece onun kafasında hayali oluşturduğu bir üyelik olduğuna işaret eder.²³⁶

Emaile manifestosunu eylem öncesi gönderdiğinde şu notla muhataplarını bilgilendirdi:

“Çok açık sebeplerden ötürü bunu daha fazla ileriye götüremeyeceğimden şimdi sorumluluk size düşüyor. Gerekli beceriye sahip tüm bireyler, bu külliyyatın ikinci cildine, onu iyileştirerek ve nereye kadar gerekiyorsa geliştirerek katkıda bulunmaya teşvik ediliyor.”²³⁷

Breivik'in bildirisinde 2083 tarihini vermesi çok ilginç. 2083 tarihi Avrupa Bağımsızlık Bildirgesi'nde Avrupa'nın iç savaşının nihayet sona erdiği, Müslümanların ülkeden gönderildiği ve kültürel Marksistlerle çok kültürlülük yanlılarının infaz edildiği yıl olarak düşünülmüştür. Genel olarak bildiri birçok ırkçı yazardan kes kopyala yapıştır şeklinde alınmış özgünlüğü Breivik'e ait olmayan biçimdedir. Ona ait olan kısımları tapınak şövalyelerinin üniformalarının olduğu bölüm, onun hayali olarak kurduğu direniş ordusu sembollerinden, v.s oluşuyor.²³⁸

Ayrıca Breivik yazdığı bu bildirisinde Müslüman nüfusuyla mücadele için geçmişte Çekoslovak yasaları olarak bilinen Almanların zorla gönderilmesini Benes hükümetlerine şart koşan bir modele atıfta bulunuyor. Ayrıca Breivik bu manifesto bildirisinde “Unabomber Manifest” dan bütün sayfaları kendine yapıştırmak suretiyle, Bağımsızlık Bildirgesi dediği bölümün ilk bölümünü aşırı

²³⁵ Osler Audrey & Lena Lybaek, “Educating ‘the New Norwegian We’: An Examination of National and Cosmopolitan Education Policy Discourses in the Context of Extremism and Islamophobia”, *Oxford Review of Education*, 40/5, (2014): 544.

²³⁶ Kirchick, *Mocking Justice in Norway*, 75

²³⁷ Bayoumi, *Breivik's Monstrous Dream*, 20

²³⁸ Bayoumi, *Breivik's Monstrous Dream*, 18

sağ Amerikalı Özgür Kongre Vakfı'nın 2004 yılı Correctness: A Short History of an Ideology projesinden kopyala yapıştır yaparak almış.²³⁹

Bu manifesto dört farklı etkileşimi açığa çıkartmakta. Birincisi günümüzün İslamofobik ideolojileri, İkincisi; kültürel muhafazakar gelenekleri; Üçüncüsü; Beyaz gücünün düşünsel elementlerini; Dördüncüsü ise; Feminizm karşıtı düşünceyi.²⁴⁰

Breivik'in bildirisini yazarken İslamofobik literatürün popüler yazarlarından, örneğin Ba ye'(Gis'ele Littman), Robert Spencer, Bruce Bawer, ve Norveçli blogger Fjordman (Peder Are Nøstvold Jensen) gibi, yazarlardan etkilendiğini anlıyoruz. Genel olarak bildiri "Eurabia" literatürü olarak ifade edilen ve açıkça, Avrupa'ya olan Müslüman göçünün, Avrupa'yı şeriat ile yönetilen Müslüman çoğunluğun olduğu bir "Eurabia"ya dönüştürüleceğine dair bir komplo planı olduğunu iddia etmektedir. Aynı zamanda, çok kültürlülüğe olan desteklerinden dolayı, Norveçli sosyal demokratları hedef almada, Norveçli katil, Müslümanları Norveç ve Avrupa'dan 2083'e kadar-Osmanlıların Viyana Kapılarındaki yenilgisinin 400. yılı- temizlemek için tüm kıta boyunca bir savaşı teşvik ediyor.²⁴¹

Breivik'in eyleminde hedef kitlesi Ütoyo adasında kamp yapan çok sayıda kişiydi. Katliamda en kan dondurucu tabloda orada meydana geldi. Burada İşçi Partisinin gençlik örgütlenmesinin hedef seçilmesi asla tesadüf değildir. Breivik Sol partiyi ve gençlik örgütlerini çokkültürlülük politikalarının mucidi olarak görmekteydi. Norveçte çokkültürlülük politikalarının yapıcısı olarak; İslam ve Müslüman göçmenlerce Norveç'in istila edilmesinin ana sorumlusunun ve aynı zamanda ırkçılık karşıtı politikaların uygulayıcısının İşçi Parti olması bakımından Müslümanlardan çok İşçi partisni Norveç Ulusu için öncelikli tehdit olarak görmekteydi.²⁴² Eğer bu saldırıyı Müslümanlara yönlendirmiş olsaydı Müslümanlar mağdur pozisyonunda görülecek ve daha da sempatik hale getirileceklerdi. O yüzden ki Breivik çok zekice hazırlıkla bu eyleme girişmiştir.

²³⁹ Kirchick, *Mocking Justice in Norway*, 75

²⁴⁰ Turner, *Breivik is my Hero*, 417

²⁴¹ Bangstad, *Terror in Norway*, 351

²⁴² Mulinari & Neergaard, *Violence, Racism*, 15

Eriksen’de Breivik’in Genç İşçi Partisi’ni (AUF) hedeflemesinin çok özel sebebi olduğunu teyit etmiştir. Zira Breivik ülkenin gelecek elitleri olan ve İşçi Partisi politikalarının mirasçıları olarak düşündüğü bu genç siyasetçi adaylarına ölümcül bir darbe indirmeyi amaçlamıştır, çünkü işçi partisi 1970 yılından bu yana göçmenleri ve mültecileri ülkeye kabul etmeye vesile olan parti olarak görülmekteydi. Breivik gibilerin görüşüne göre, Avrupa ülkeleri (Norveç dahil) meşruluğunu kaybetmiş vatan haini hükümetler tarafından yönetilmektedir. Ayrıca bu nedenle, vatanseverlerle hainler arasında çıkacak olan bir iç savaş kaçınılmaz olacağı görüşünde olmuşlardır. Eriksen Breivik’in dünyasının manişelistliğe dayandığını ifade eder ki bu durumda “yabancılar” ” içeridekilerden” basitçe ayrılmış değildir ve önemli olan şey de mutlak iyinin mutlak kötüyü yüzleşmesidir. Dolayısıyla Breivik bu söylem evreni içinde eylemlerini meşrulaştırmak istemektedir. İlginçtir ki Breivik, Kasım 2011’de düzenlenen bir duruşmada, Norveç halkının kendisine minnettar olması gerektiğini söylemiş ve defalarca gerçek Norveçlilerin sonunun böyle olacağını üstü kapalı bir şekilde sinsice ima etmiştir.²⁴³

Mahkeme safhasının başlamasıyla birlikte Breivik’in eylemlerini ideolojik olarak besleyen entelektüel ve yazarlar ciddi eleştirilere tutulmuştur. Özellikle aşırı sağ parti olarak faaliyet gösteren kalkınma partisi Breivik’in partinin eski bir üyesi olması yönüyle medyada eleştirilmiştir. Kalkınma partisi suçlamaları kabul etmemiş ve Breivik’in partilerinden kendilerini liberal bulduğu için yıllar önce ayrıldığını ve organik bir bağlarının olmadığını ifade etmişlerdir. Breivik’in düşünce evrenine katkıda bulunmakla suçlanan yazarlardan birisi de Bruce Bawer’dır. Bawer 1999’da Oslo’ya taşınmış ve Müslüman göçmenler hakkında iki kitap yazmıştır. Bunlardan bir tanesi *While Europe Slept: How radical Islam Is Destroying the West from within*; diğeri de *Surrender: Appeasing Islam, Sacrificing Freedom*. Bu kitapların ikisi de klasik liberal perspektiften İslami göç konusu hakkında yazılmıştır. Bawer anahatları ile Avrupa toplumlarının İslam’ın kuşatması altında olduğunu, sinsice İslam’ın köhne değerleriyle çağdaş toplumun

²⁴³ Eriksen, *Commentary Xenophobic*, 207

içine derinden nüfuz ederek batılı değerleri erittiğini, Avrupa'nın ise derin bir uykuda olduğunu haykırmaktadır.²⁴⁴

Norveçli teröristin korkunç eylemi, cihad karşıtı yalnız kurt Anders Breivik'in idolleştirilmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır. Emily Turner'e göre teröristin bu eylemleri ve eylemlerin arkasındaki ideolojisi İnternet yoluyla destek buldu ve bir dizi mikrobloğu aktif hale getirdi. Bu aslında alternatif medya yaratmada aşırı sağın ikna edici gücünü açığa çıkarmış oldu. Breivik yanlısı cihad karşıtı bu sitelerin yaratıcıları sıklıkla çok-yüzlü yeni medya uzmanı genç insanlardan oluşmakta ve bu şekilde kendi cesur yeni dünyaları için çarpıcı bir görüntü yaratmaktalar. Bu gençler genellikle bağımsız çalışmakta, inzivadan ve ev bilgisayarlarının göreceli anonimliğinden sanal bir dünya görüşü oluşturmakta . Bu gençler İslam karşıtı, aşırı sağcı ve ırkçı fikirlerini anlam arayışlarının onaylanması için sanal yerlerde varlık gösteriyorlar. Bunu yaparak, yeni bir radikal ses yetiştiriliyor ve var olan aşırı sağ söylemine yeni radikal sesler ekleniyor.²⁴⁵

Emily Turner; Breivik'in terör katliamının aşırı sağ ve ırkçı fikirlere sahip insanlarca nasıl meşrulaştırıldığının ve kabul gördüğünün dolayısıyla aslında Breivik'in maksadına ulaştığının ifadesi olarak mikroblog sitelerde onu idolleştirici yazılara rastlanabileceğini işaret ediyor. İnternette bir kişi şöyle yazıyor: "ABB çok zeki, azimli ve cesur bir insan. Onu kişisel olarak tanımıyorum, bu yüzden sanırım daha fazlasını söyleyemeyeceğim. Utoya'daki bu insanlar çok da masum değillerdi. Onlar haindiler, kendi ülkelerine ihanet ettiler. Müslümanları öldürmek etkili olmaz. Sonuçlardan kurtulmak yerine, onların olmasını sağlayan şeylerden kurtulmak daha iyi. ABB aslında kimseyi öldürmek istemedi sadece başka seçeneği yoktu. Göçmenlerden onları öldürerek kurtulamazsın. Bu sadece durumu daha da kötü yapar[...] Göçü sınırlandırmak daha iyi, siz de öyle düşünmüyor musunuz? Ve tekrardan: bu sadece bir yaz kampı değildi."²⁴⁶

Breivik'in 1518 sayfalık manifestosu incelendiğinde onun koyu bir Hristiyan olduğu ve Hristiyan değerleri cinsiyetçilik üzerinden yücelten bir

²⁴⁴ Kirchick, *Mocking Justice in Norway*, 78

²⁴⁵ Turner, *Breivik is my Hero*, 416

²⁴⁶ Turner, *Breivik is my Hero*, 423

dünyasının olduğu görülür. Göçle birlikte Norveç'in homojen yapısının özellikle Hristiyan değerlerin göçmenler aracılığıyla aşındırıldığı ve liberalizm politikalarının sadece göçmenlere değil dolaylı olarak Norveç'in köklü Hristiyan muhafazakar değerlerindeki aşındırıldığından bahseder. Aşağıdaki bölüm Breivik'in manifestosundan bir bölüm: "Avrupalıların çoğu 1950leri iyi zamanlar olarak görüyor[...] Erkeklerin çoğu kadınlara hanımefendiler gibi davranıyor ve kadınların çoğu zamanlarını ve çabalarını evlerini güzelleştirmek ve çocuklarını iyi büyütürken topluma işçi kazandırma yoluyla katkı sağlamak için harcıyor. Çocuklar ebeveynlerinin ikisinin de olduğu evlerde büyüyor, ve anneleri çocuklar okuldan geldiği zaman onları karşılamak için evde oluyor. 1950lerdeki bir adam birden 2000lerin Batı Avrupa'sına gelseydi, aynı ülkede olduğuna inanamazdı. Soyulma, araba hırsızlığı ya da daha kötü durumların tehlikesi altında olurdu, çünkü sürekli korku altında yaşamayı öğrenmemiş olurdu. Şehrin bazı bölümlerine gitmemesi gerektiğini bilmezdi, arabasının sadece kilitlenmesinin değil ona alarm takılmasının da gerektiğini, pencereleri kilitlemeden ve kapıları sürgülemeden-elektronik güvenlik sistemini kurmada- yatmaması gerektiğini bilemezdi. Eğer ailesi de yanında gelmiş olsaydı, o ve karısı çocuklarını muhtemelen en yakındaki okula gönderirdi. Çocuklar eve geldiklerinde, ebeveynlerine okulda binaya girmek için nasıl metal detektörden geçtiklerini, başka çocuklar tarafından kendilerine eğlenceli beyaz bir toz verildiğini ve homoseksüelliğin normal ve iyi bir şey olduğunu anlattıklarında, ebeveynleri hiç bir şey anlamamış olurdu. İşyerinde, adam sigarasını yakabilir, küçük hanımı kastederek işyerinin renkli insanları işe almasından ve bu insanları önemli pozisyonlarda görmekten nasıl mutlu olduğunu söyleyebilirdi. Bu eylemlerin hepsi kınanabilirdi ve onu işten atabilirdi. Eşi çarşıya gittiğinde güzel bir elbise, şapka ve muhtemelen eldiven takardı. İnsanların ona neden baktığını ve neden onunla dalga geçtiğini anlamazdı. Ve tüm aile yemekten sonra televizyonun karşısına geçtiğinde, bu pornografik "Sadece Yetişkinler" kioskunun önlerine nasıl geldiğini anlamazlardı. 1950lerden gelen bu aile, yapabilsediler anlatacakları korkunç bir hikayeyle 1950'ye olanca hızıyla geri dönerlerdi. Hikayeleri, fantastik bir şekilde bozulmuş ve dejenere olmuş, yarım yüzyıldan kısa bir sürede dünyanın en iyi ülkelerinden Üçüncü Dünya ülkelerine dönen,

suç,gürültü, uyuşturucu ve pisliğin yayıldığı bir milletin hikayesi olurdu. Kıyaslama için Roma'nın düşüşü yerinde bir örnek olur.²⁴⁷

Görüldüğü üzere Breivik'in muhafazakar, tutucu bir dünya olarak öykündüğü fantastik dünya göçmenler tarafından tahrip edilmiştir. Bununda tek suçlusu göçmenler değil onlara bu fırsatı veren liberallerdir.

Breivik'e mahkeme Norveç'te en ağır ceza olarak 22 yılı uygun görmüştür. Bu ceza her ceza bitim süresinde tekrar ele alınacak ve uzatılacaktır.²⁴⁸

22 Temmuz 2011 tarihinde Norveç'te yaşanan katliam, Batılı ülkelerde yaşanan ırkçı saldırılardaki sayıca artış ve daha pek çok olumsuz gelişme Batılı iktidarların ve siyasal çevrelerin ettikleri nefret tohumlarının ve korku politikalarının ürünlerini biçmeye başladıklarına işaret etmektedir. Diğer bir deyişle, 1974 yılından bu yana giderek katmerlenen yoksulluk, dışlanmışlık, eşitsizlik ve işsizlik gibi yapısal sorunları çözemeyen Batılı neo-liberal iktidarlar, adeta İslamofobyayı siyasal bir ideoloji olarak kullanmak suretiyle ne pahasına olursa olsun sadece yurttaşlarının oylarının peşinden koşmuşlar ve İslamofobyanın olası olumsuz toplumsal ve siyasi sonuçlarını hiç hesaba katmamışlardır.²⁴⁹

Breivik hadisesi aslında “geliyorum demiş” ayak sesleri duyulmak istenmemiştir. Ne yazık ki 11 Eylül 2001 tarihli ikiz kulelerin vurulması olayı gibi aslında eylemin sonrasındaki süreçte etkileri derin, uzun süreli ve başkaca boyutlara evrilen; mahiyetiyle Müslüman göçmenleri tüm dünyada etkileyici boyutta olmuştur. Bugün dünyada göçmenlik, İslam, Müslümanlar, Gizli İslamlaşma, Irkçılık, Nefret suçları vs. başlıklarda aşırı hassasiyet oluşmuşsa bunda Breivik hadisesi en etkili amacına ulaşmış hadiselerden biridir diyebiliriz.

Maalesef Breivik'in saldırısının etkileri halka doğrudan yansımıştır. Dehşet verici bir darbeyle, bu ölümler İskandinavya'da "Müslüman sorunu" hakkında süregelen toplumsal tartışmaların yönünü değiştirmiştir. Önceden çoğu İskandinavyalı için sorun Norveç'in veya daha genel olarak İskandinavya'nın Müslüman göçmenlere karşı fazla hoşgörülü olup olmadığı ve hoşgörüsünün

²⁴⁷ Breivik, “Manifesto Details Chilling Attack Preparation” Erişim 26.12.2019 <https://www.bbc.com/news/world-europe-14267007>

²⁴⁸ Kirchick, *Mocking Justice in Norway*, 77

²⁴⁹ Kaya, *İslam, Göç*, 329.

sınırlarının nerde çizilmesi gerektiği idi. Breivik'in katliamı, "biz"i "onlar"dan ayıran içgüdüsel çizgileri büyük oranda bozmakla birlikte, Norveç'in çoğunluk toplumundaki çözülmemiş gerilimlerine açıkça kapı araladı.²⁵⁰

Ayrıca bu olay bir şeyi daha gösterdi ki Diana Mulinera'nın da ifade ettiği biçimiyle; eğer saldırgan Norveç kökenliyse yani onların ifadesiyle “bizden” biriye o zaman o saldırgan çılgın ya da delidir. Ama saldırgan Norveçli değilse teröristtir anlayışı hakimdir. Mulinera bunu kadınlara şiddet konusunda gösterilen ikircikli tavır'a atfen de da destekliyor. Zira İsveç ya da Norveçli erkeklerin kadınlara uyguladığı şiddet bireysel patoloji ile ele alınıp aile krizleri, işsizlik, ruh sağlığı problemleri veya uyuşturucu bağlamında değerlendirilirken, “göçmen” erkeklerin kadınlara saldırması onların kültürleriyle²⁵¹ ve dinleriyle açıklanıyor.

1.6.2. Sanal Evrende Breivik'in İdolleştirilmesinin Tezahürleri

Son yıllarda giderek artış gösteren Avrupa Aşırı Sağ siyaset anlayışı, göç akışıyla giderek kozmopolitan bir yapıya bürünen ve giderek Avrupa tasavvurunun değer anlayışının içinin boşaltılması ve yerine yeni değer ve anlayışların ikame edilmesine karşı, çokkültürlü toplum anlayışını ve çeşitliliği destekleyen çokkültürlülük politikalarını çok sert söylem ve eylemlerle hedef almaktalar. Özellikle içi boşaltılan Avrupa tasavvurunun yerine İslam ve Müslüman kültür ve ideolojisinin bu zeminde 'Eurabia' şeklinde tanımlanan melez ama İslam'ın dominant olduğu bir proje ile kuşatılmasına göz yumulduğu tezi oldukça ciddiye alınmış durumda. Bu söylem ve anlayışı Norveç'te 22 Temmuz 2011 Tarihinde Breivik'in fazla ciddiye alması ve kanlı bir eyleme dönüştürmesi İslam tarafından kuşatılma anlayışını Breivik'in de ifadesiyle Batının İslamla olan son maçı şeklinde tanımlanmasına sebep olmuştur. Breivik katliamdaki yöntemini özellikle hedef gördüğü Müslümanlar üzerinde değil İslam ve Müslümanların ülkeye girmesine sebep olan ve çokkültürlülük politikalarının sorumlusu olan kişilere ve politikacı adaylarına yöneltmişti. Bu tercih ettiği strateji gerçekten de Breivik açısından sadece Norveçlileri değil tüm kıta Avrupasını hatta tüm dünyayı uyudukları uykudan uyandırmaya yetecek derecede güçlü bir şok içeriyordu. Zira Breivik bu katliamı yaptığında uzun süre boyunca

²⁵⁰ Heiko, *The Political Anthropology*, 353

²⁵¹ Mulinari & Neergaard, *Violence, Racism*, 13

medyada ve kamusal alanda Breivik'in bu eylemi neden yaptığı sorgulandı. Konuşuldu, tartışıldı. Derin mülakatlar ve çalışmalar yapıldı. Breivik'i bu çılgınca eylemi yaptıran sebepler olarak Çokkültürlülük politikalarının, göç, göçmenlik, İslam ve Müslümanlar başlıklarındaki konularının genel konsept olarak ele alınışı aslında subliminal, açıktan, bilerek, bilmeyerek, kasıtlı ya da kasıtsız olarak Breivik'in bazı çevrelerce saldırıdaki amacının (çok ideal ve kutlu bir anlayış olduğu) idolleştirilmesine ve bir kahraman olarak tanımlanmasına sebep olmuştur. Belki Breivik'in beklemediği düzeyde bir ilgiydi bu ve internetin hızının Breivik'in şöhretinin hızına paralel ilerlediği bu süreçte Yeni Zelanda'da ırkçı Brenton Tarrant isimli saldırgan ve Norveç'te 2019 yılında Al-Noor camisine silahlı saldırı düzenleyen kişi Breivik'in idolleştirildiği aynı havzadan beslenmişlerdi.

Breivik'i idolleştiren, ve alternatif medya yaratmada aşırı sağın ikna edici gücünü açığa çıkaran bu anlayış, bu son olaylar(Yeni Zelanda ve Norveç Cami Saldırıları 2019) olmazdan evvel Emil Turner'in dikkat çektiği bir husustu. Maalesef Yeni Zelanda ve Norveç cami saldırıları Turner'ın cihad karşıtı, yalnız kurt dediği Anders Breivik'in eylemlerinin ve eylemlerinin arkasındaki ideolojinin İnternet yoluyla desteklenmesinin bir dizi mikroblog sitelerinde provakatif kısa cümleler, tekli resimler ve ya video linkleri eşliğinde son teknoloji kullanılarak yeni Breivikler olmaya aday web kişilikleri kışkırttığı ve açığa çıkardığı iddiasını kanıtladı.

Breivik yanlısı cihad karşıtı sitelerin yaratıcıları sıklıkla çok-yüzlü yeni medya uzmanı genç insanlar ve bu şekilde kendi cesur yeni dünyaları için çarpıcı bir görüntü yaratıyorlar. Bu gençler genellikle bağımsız çalışan, inzivadan ve ev bilgisayarlarının göreceli anonimliğinden sanal bir dünya görüşü oluşturmayı yeğleyen kişiler. Bu gençler toplanma, topluluk ve hassas gençlerin kimlik,amaç ve anlam arayışının onaylanması için sanal yerler yaratıyorlar. Bunu yaparak, yeni bir radikal sesler dizi yetiştiriliyor ve var olan aşırı sağ söylemine ekleniyor.

Örnek olarak Turner'in bir İsveç'li Milliyetçi sosyalist mikrobiyolog siteden alıntıyla dikkat çektiği şu ifade Breivik'in sınırları aşan idollüğünü gözler önüne seriyor.

“Breivik benim kahramanım[...] Beyaz olan ve çok kültürlü olmayan bir millet için savaşıyorum. Beyazım ve gururluyum!”(İsveç’li Milliyetçi Sosyalist bloğu)

Özellikle alternatif bir medya olarak ifade edilebilecek bu yeni durum ırkçılığın yasak olması ve cezalarının Norveç gibi ülkelerde ağır olması sebebiyle bir kaçış alanı olarak anonim bir biçimde iz bırakmadan sanallaştırılıyor. Dolayısıyla alternatif bir medya olarak da görebileceğimiz bu platformlarda "tek kültürlülük, kültürel muhafazakarlık, entelektüel karşıtlığı ve feminizm karşıtlığı" üzerinden ana akım siyasete doğru yaklaşarak ve siyasete anti-Semitizm ve İslam karşıtlığını yerleştirerek popüler halk duygularını yakalıyor ve odaklanıyorlar.

Şekil 11. Sanaldan Gerçek Dünyaya Taşınan Beyaz Aşırı İrkçılığın Online Dünyası

Kaynak: White Supremacy Extremism, 2019, 16

Aynı şekilde, İnternet oldukça radikal olan içeriklerin kolayca yayılmasına izin veriyor. İnternette mevcut olan, saldırgan aşırı sağ içerikleri, tarihsel olarak yansıtılan görüşleri, öğeleriyle bağdaştırma kapasitesi olmadığı halde bir çok ergene başkaldırının bazı çeşitlerini cazip kılıyor ve gençler bunu "anarşik mizah" olarak görebiliyorlar. Bu sanal ortamların en büyük riski "gerçek zaman" da oluşturulması mümkün olmayan daha radikal aşırı şiddet içeren Breivik modeli pozisyonların oluşturulmasının bu yolla mümkün oluyor olması. Nitekim

internette sanal ortam kullanıcılarının bu platformun dışında da ırkçı görüşlerini eyleme dönüştürmeleri onların örgütlendiği havzanın radikal bir mutanta dönüştürme aygıtı ve aracı olarak işlev gördüğü kanaatini güçlendirmektedir.

1.6.2.1. Yeni Zelanda Cami Saldırısı

Az evvel ifade ettiğimiz gibi “İnternette çevrimiçi örgütlenen Breivik hayranları” ile ilgili endişelerin gerçekleşmesinin ilk adımını Brenson Tarrant isimli Yeni Zelandalı saldırgan kanlı eylemiyle sergilemiştir. Aşırı Breivik hayranı olan Tarrant 15 Mart 2019 tarihinde Yeni Zelanda Christchurch kentinde iki camiye (Al-Nur ve Linwood camileri) Breivik yöntemiyle silahlı saldırı yaparak ve bunları soğukkanlı bir hazırlık ve eylem biçiminde katliamın her anını Go-Pro kamerası ile çekerek sosyal medyada canlı olarak vermiştir. 50 kişinin hayatını kaybettiği ve onlarca insanın yaralandığı bu eylemde Tarrant Breivik’ten tek farklı yöntem olarak katliamda Müslümanları hedef seçerek ayrılmıştır. Brenton Tarrant tarafından ağır makineli silahlarla yapılan terör saldırısının birçok dijital oyunla benzerlik göstermesi, bu oyunlar aracılığıyla Müslümanlara duyulan ayrımcılık, kin, nefret ve düşmanlığın yaygınlaştırılmaya çalışıldığı ve sanaldan gerçek hayata taşınan bu imgelerin Tarrant’ın da beslendiği ırkçı, Breivik hayranı mikrobiyolog siterlerden mülhem olduğu aşikar bir durumdur.

Ali Murat Kırık bu oyunlardan en dikkat çekeninin Muslim Massacre (Müslüman Katliamı) isimli 2008 yılında Eric Vaughn tarafından geliştirilen bir oyun olduğunu ve bu oyunda çarşafli kadınların ve sakallı adamların öldürülmesinin istendiğini ifade ediyor. Oyun sonunda ise Hz. Muhammed’in öldürülmesi amaçlanıyor. Yine Kırık’a göre 28 yaşındaki Brenton Tarrant’ın oyunun sunulduğu dönemde 17 yaşında olduğu düşünülürse bu tarz oyunların etkisinde kaldığını söylemek çok yanlış olmayacak. Zira oyunla yaptığı katliam arasında benzerlikler görülüyor.²⁵² Breivik’in de tutkulu bir şekilde bu tarz şiddet içerikli oyunları çevrimiçi oynadığı çeşitli çalışmalarda ifade edilmişti.

²⁵² Ali Murat Kırık, “Şiddet içerikli oyunlar İslamofobiyi tetikleyebiliyor”, Yeni Asya Gazetesi Röportajı, (19 Mart 2019), Erişim 18.12.2019 https://www.yeniasya.com.tr/egitim/siddet-icerikli-oyunlar-islamofobiyi-tetikleyebiliyor_488853

Türk düşmanı olduğu sosyal medya hesaplarından yaptığı paylaşımlarla ortaya çıkan vahşi saldırgan, camiye saldırmadan önce 74 sayfalık manifesto yayınladı. Katliamcı, manifestosunda Türklerle ilgili bir bölüm de yer alıyor.²⁵³

"Türklere" başlığının yer aldığı bölümde şu ifadeler yer verilmiş:

"Topraklarınızda huzur içinde yaşayabilirsiniz, size zarar gelmeyecek. Boğaz'ın Doğu yakasında."

Ama Boğaz'ın Batı yakasında bir yerde yaşamayı denerseniz, Avrupa'ya gelerseniz sizi öldüreceğiz. Konstantinopolis'e gelir, tüm cami ve minareleri yıkarız. Ayasofya minarelerden kurtulacak ve Konstantinapol hak edildiği gibi tekrar Hristiyan şehri olacak".Tarrant manifestosunda açıkça 2011 yılında Norveç'te 77 kişiyi öldüren Anders Behring Breivik'ten ilham aldığını yazdı.²⁵⁴ Tarrant'ın manifesto yazması da ilham aldığı Breivik'in başlattığı bir gelenek. Anders Behring Breivik kendi manifestosuna "Andrew Berwick, Adaletsever Şövalyelerin Komutanı" olarak imza atmış ve kendini bir komutan olarak takdim etmişti.²⁵⁵

1.6.2.2. Norveç Baerum Al-Noor Camisi Saldırısı

Norveçli Philip Manshaus, Breivik'i idolleştiren aşırı sağcı bir teröristtir. Norveç'in başkenti Oslo yakınlarındaki Baerum kentinde Al-Noor isimli bir camiye 10 Ağustos 2019 günü Kurban Bayramı arefesinde silahlı saldırı düzenledi. Saldırıya uğrayan bir kişi yaralandı. 22 yaşındaki Manshaus, camiye girdiğinde cami cemaati namazdan yeni çıkmıştı ve camide 2-3 kişi vardı. Elinde silahıyla ateş eden ve yaralayan Manshaus Yeni Zelandadaki katil kadar başarılı değildi. Cami cemaatinden bir kişi Manshaus'a müdahale etti ve katliam yapmasına fırsat vermeden Manshaus'u darp ettiler. Saldırıdan hemen önce çevrimiçi mesaj panosu EndChan'da nefret dolu mesajlar yayınladı ve Mart ayında

²⁵³ The Great Replacement Manifesto by Brenton Tarrant, Erişim 18.12.2019 <https://www.coursehero.com/file/40551107/The-Great-Replacement-Manifesto-by-Brenton-Tarrantpdf/>

²⁵⁴ The Great Replacement Manifesto by Brenton Tarrant, Erişim 18.12.2019 <https://www.coursehero.com/file/40551107/The-Great-Replacement-Manifesto-by-Brenton-Tarrantpdf/>

²⁵⁵ Anders Behring Breivik's Complete Manifesto, "2083 – A European Declaration of Independence" Erişim 18.12.2019 <https://publicintelligence.net/anders-behring-breiviks-complete-manifesto-2083-a-european-declaration-of-independence/>

Yeni Zelanda Christchurch'teki olayların faili katil teröriste camide 50 kişiyi öldürdüğü için övgüde bulundu. Saldırgan, Müslümanlar için nefretini, Norveçli terörist Anders Breivik'ten ilham alan ve ABD Başkanı Donald Trump'tan “beyaz kimliğin yenilenmiş sembolü” olarak nitelendiren çevrimiçi bir manifestoda ayrıntılandırdı. Çin'den evlatlık alınan 17 yaşındaki üvey kız kardeşini Baerum'daki evinde öldürmekle suçlanan Manshaus, 12 Ağustos'tan beri gözaltında tutuluyor. Cami saldırısından sonra mahkemede elde edilen ifadelere göre Manshaus'un Çin'den 2 yaşında evlatlık alınan 17 yaşındaki üvey kızkardeşini cami saldırısından hemen önce Baerumdaki evlerinde öldürdüğünü ve sonrasında camiye saldırı için gittiğini belirtiyor. Burada iki farklı iddia konuşulmakta. Manshaus'un kızkardeşine ırkçı sebeplerle kinlenmesi sebebiyle öldürmesi ya da ikinci iddia Manshaus'un kızkardeşini, kendisini cami saldırısından vazgeçirmek istemesi sebebiyle öldürmesi. Polis konuyu sorgulama esnasında aydınlatmış olmasına rağmen kamuoyu için bu husus meçhul gözüküyor. Manshaus da aynı Breivik gibi Oslo Bölge Mahkemesine girerken Nazi selamı verdi. Norveç medyasındaki haberlere göre, terör eylemi gerçekleştirmek ve üvey kız kardeşini öldürmekten suçlanan Philip Manshaus, üvey kız kardeşi Johanne Zhangjia Ihle-Hansen (Ceza Kanunu 275) cinayetiyle ve Bærum'daki El-Noor İslam Merkezine terör saldırısı (Ceza Kanunu 131) ile suçlanıyor. Azami alacağı cezanın 21 yıl hapis cezası olduğu belirtiliyor.²⁵⁶

Aftenposten gazetesinde belirtildiğine göre cami saldırganı terörist Philip Manshaus'un 2018 tarihinde Norveç Polis Teşkilatı tarafından sosyal medyada aşırı ırkçı görüşlerini paylaşması sebebiyle kayıtlara geçmiş olduğu ifade ediliyor. Norveç Oslo ve Yeni Zelanda Christchurch'teki camilere yapılan saldırılar, medyada ve sosyal platformlarda giderek normalize olan Müslüman karşıtı duyguların yetkililer tarafından ciddiye alınmasını gerektiriyor. Her iki saldırıda da benzer olan şeyler saldırıda seçilen cami isimlerinin “Al-Noor” camisi olması. Bu bir tesadüf müdür bilinmez ama bilinen şu ki aşırı ırkçı ve Müslüman düşmanı

²⁵⁶ AftenPosten 19. aug. 2019,”Politiet til Aftenposten: - Philip Manshaus ønsket å skremme muslimer i Norge”, Erişim 18.12.2019 <https://www.aftenposten.no/norge/i/kJy0o9/politiet-til-aftenposten-philip-manshaus-oensket-aa-skremme-muslimer-i-norge>,

grupların çevrimiçi ağlarının kıtaları aştığı ve ortak söylemlerinde eyleme ithafen idol olarak Breivik'i zikretmelerinin rastgele bir husus olmadığı.

1.6.3. Norveç'te Aşırı Sağ Söylemin ve Gizli İslamlaşma İddialarının Örgütlenmesi

Danimarka, Finlandiya, Norveç ve İsveç'in hepsi kültürel olarak homojen toplum vurgusu yapan ırkçı parti temsilcisine sahip. Bu partiler aktif olarak kendilerini şiddet kullanmaktan uzak tutarken sistematik olarak güçlü bir şekilde, Sosyal Demokratlar, solcular, feministler, çok kültürlülerin(bu partilere göre)göçle ilgili kucaklayıcı politikaları destekleyerek ve çok kültürlü toplumsal vizyonu savunarak güçlendirdiği Müslüman tehdidini vurguluyorlar. Aşırı sağ kanat partiler, hatta Kuzey ülkelerindeki partiler bile, belirli düşmanların (Müslümanlar), belli hainlerin(onları destekleyenler) olduğu ve ulusal kültürün ve gerçek insanların tükenmesi tehlikesinin olduğu bir dil kullanıyorlar. Diğer bir deyişle, bu partiler şiddetin uygulanabilir bir çözüm olduğu bir dünya görüşünü destekliyor ve temsil ediyorlar.²⁵⁷

Aşırı sağ genel olarak Norveç'in Müslüman göçmen kitle ile karşılaşması sonucu homojen kimliğini kaybetmesi tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu ve bu konuda acilen önlem alınması gerektiği görüşünü politikalarının merkezine oturtur.

Bu anlamda Norveç'te aşırı sağ'ın en köklü partisi Fremskrittpartiet (Kalkınma Partisi ve ya PP)dir. Parti kendini eski tarz Nazizm'den ve klasik ırk ideolojilerinden uzaklaştırdı ve bunun yerine, milli kimlik ve kültürü savunmayı meşrulaştırmakla birlikte toplumda hak eden(değerli) ve hak etmeyen(değersiz) kavramlarını ikame etti. Parti konuşmacılarının temel konuları milli gurur ve kimliğin kaybı ve göç(özellikle dünyadaki Müslüman ve batılı olmayan bölgelerden), yüksek vergiler ve artan suç oranları sorunları üzerinde geçiyor.²⁵⁸ Bu yönüyle FrP; ırkçı ideolojiden popülist sağ siyaset ideolojine evrilmiştir.

Şöyle ki: Parti 1975'te ilk önceleri liberteryen, düzen karşıtı bir ses olarak kuruldu; yukarıda ifade edilen göç ve Müslüman karşıtı düşüncelerin temellenmesi 1980lerin başında göç ve göçmenlerin sorun olarak algılanmasıyla

²⁵⁷ Mulinari, & Neergaard, *Violence, Racism*, 15

²⁵⁸ Njai, *Racism*, 4

parti kimliğini, göç karşıtı bir eksene oturtmuştur. Bu doğrultuda Partinin liderleri, açıkça "Disneyland'dan gelen rüya"(çok kültürlülük rüyası)'ya karşı olduğunu dile getirdi. Özellikle partinin efsanevi lideri Carl I. Hagen, 2007'de "tüm Müslümanlar terörist değil ama tüm teröristler Müslüman" ifadesinde bulunarak partinin benimsediği ilkeleri ve politika tonunu açığa çıkarmış oldu. 2009 yılında bu parti, parlamento seçimlerinde oyların %22.9'unu kazandı. 2011'de yerel seçimlerdeki performansı daha zayıftı²⁵⁹, ülke boyunca ortalaması %11.4'tü.²⁶⁰

Fakat iki yıl sonrasında genel seçimler yapıldı. Norveç'te 2013 yılından beri devlet liberal muhafazakar parti olan(CP) ve popülist sağ kanat kalkınma partisi(PP)'nin koalisyon hükümetiyle yönetiliyor. Bu durum Fremskrittpartiet'i Norveç tarihinin en sağ hükümeti olarak tarihe geçirmiştir. Fremskrittpartiet (Kalkınma Partisi ve ya PP)nin seçmen kitlesi genelde işsiz ve gelir seviyesi düşük erkek seçmenlerden oluşuyor.

Saldırgan Anders Behring Breivik aynı zamanda FpU(Kalkınma Partisi Gençlik Örgütü)'nun eski üyesi ve lideriydi. Trajik terör olayından sonra, Kalkınma Partisi, Breivik'in eylemlerinden kendini hızla uzaklaştırdı ve bu olayın, -partilerinin eski bir üyesi olduğu halde- bir adamın eylemi olduğunu, ve bu adamın eylemlerinin partiyle ve ya parti politikasıyla ilişkilendirilemeyeceğini çünkü bu adamın partiden parti siyasetinin çok liberal olduğundan dolayı ayrıldığını savundu. Bununla birlikte, bazı kuramcılar ve eleştirmenler Kalkınma Partisi'nin söyleminin Norveç'te yabancı düşmanlığı ve ırkçılık ortamı yaratmada etkili olduğu ve görüşlerinin çoğunda Breivik'in görüşleriyle ortaklıklar olduğunu savundu.²⁶¹ Dolayısıyla Breivik ister resmi olarak bir illiyetle bu partiye bağlı olsun veya olmasın, ya da Fremskrittpartiet (PP) Kalkınma partisi bereivik'in fikirlerini tasvip ettiğini deklare etsin ya da etmesin farketmez. Neticide aynı paralelde ve aynı tonda düşünce hem bereivik hem de aşırı sağ partide mevcuttur. Tek fark Breivik çokkültürlülük karşıtı pozisyonunu şiddetle beslemeyi tercih etmiştir.

²⁵⁹ Oylardaki geçici olabilecek olan düşüş, Temmuz 2011 terörist saldırılarının faili, A.B. Breivik'in 10 yıl boyunca partinin üyesi olmuş olduğu gerçeğiyle ilişkili olarak medyada 22 temmuz Breivik katliamı sonrası aşırı sağ'ın sert bir dille eleştirilmesi olabilir. Zira 2013 yılında oylarındaki artış onları koalisyan ortağı yapmıştır.

²⁶⁰ Eriksen, *Immigration*, 10-11

²⁶¹ Njai, *Racism*, 3

Aşırı sağ ve Breivik'in kesişen düşünce evreni aslında bize Aşırı sağ'ın ideolojik dünyasını Breivik üzerinden tanımamıza da yardımcı olmuştur. Bu aslında aşırı sağ söylemin kontrolden çıkarak aşırılık ve şiddete yönelmeye meyilli kimseler üzerinde ne kadar olumsuz etkilerinin olabileceğini de göstermesi bakımından dikkat çekici.

Zira Breivik katliamında Breivik manifestosu üzerinden dört farklı etkileşimin açığa çıktığı söylenebilir. Birincisi günümüzün İslamofobik ideolojileri, İkincisi; kültürel muhafazakar gelenekleri; Üçüncüsü; Beyaz gücünün düşünsel elementlerini; Dördüncüsü ise; Feminizm karşıtı düşünceyi.²⁶² Bu dört elementle de Aşırı sağ'ın dünyası örtüşmektedir.

Bu anlamda özellikle aşırı sağ parti kalkınma partisinin ve taraftarlarının “Eurabia” olarak kullanılan Avrupanın ve Norveç'in İslamlaşması kavramını; “Norveçlilerin saf ve kolay aldatılabilir kimseler olduğu”nu, “Müslümanların ise her zaman ortaçağdan kalma, vahşi ve haksızlık etmeye meyilli kimseler olduklarını” ifade etmek için sıkça kullanmaktadırlar. Eurabia ve gizli İslamlaşma onlara göre en büyük tehlikedir. Dolayısıyla Aşırı sağ politikacılar ve bu görüşü paylaşan aşırı milliyetçi yazarlar çokkültürlülük politikalarını Müslüman göçmenler lehine icat eden ve özgürlükleri Müslümanlar lehine genişleten solcu liberal politikacıları sert ve acımasız şekilde eleştirmektedirler. Onlara göre liberal solcu çokkültürlük yanlısı politikacılar ve entelektüel aydınlar birer vatan haini işbirlikçidirler.²⁶³

Gizli İslamlaşma ve Eurabia fikrine 2014'teki Kalkınma Partisi'nin en çok öne çıkan üyesi Christian Tybring Gjedde şu sözleriyle işaret etmiştir. "Norveç 20-30 yıl içinde nerede olacak? Bunun hakkında düşünen var mı? Birçoğumuz 20-30 yıl içinde yaşıyor olacağız. Norveç o zaman nasıl görünecek? Ülkemize girdiğini gördüğümüz şeye karşı herhangi bir savunmamız var mı? Hayır. Yok"²⁶⁴

Bu sözler aslında açıkça İslam ve Müslümanların Norveç için Norveç'in homojen yapısını bozucu unsur olarak önemli bir tehlike olduğunu ortaya koymaktadır.

²⁶² Turner, *Breivik is my Hero*, 417

²⁶³ Eriksen, *Immigration*, 11

²⁶⁴ Njai, *Racism*, 4

Njia'ın iddia ettiğine göre ulusal kanalda aşırı sağ bir politikacı “ eğer uyum içinde bir toplum istiyorsak, farklı ırklar, dinler ve kültürler karıştırılmamalıdır” demiştir.²⁶⁵

Eriksen'e göre Norveç'in İslam'ı eleştiren bu kesimlerinde eleştiriler reformcu bakış'a sahip olanlardan manişist düşünce biçimine sahip olanlarına kadar değişik formlarda biçimleniyor. Reformcular İslam'ı modern hayatla uyumlu hale getirin söylemini kullanırken, manişist düşünce biçimindekiler de İslam saf kötülüktür ve neye mal olursa olsun onunla savaşılmalıdır argümanına sahiptir.²⁶⁶

Aşırı sağ parti olan kalkınma partisi 2000'li yıllara kadar çokkültürlülük karşıtı fikirlerinin kültürel elitler tarafından bastırıldığını ve rahatça kendilerini ifade etme imkanı bulamadıklarını ama özellikle 2000'lerle birlikte aşırı sağ'ın gelişmesi ve fikirlerini halka anlatması bakımından önemli gelişmeler olduğunu ve bu durumun kültürel elitlere bir darbe olduğunu Bruce bawer ifade etmiştir. ²⁶⁷

Norveç devleti özellikle Breivik terör saldırısı sonrası aşırı sağ ideolojinin güvenlik tehdidi olabileceğini farkettiler²⁶⁸, Zira aşırı sağ'ın neo nazi tarzı söylemi Müslümanları kötülüğün kökeni olarak kavramsallaştırma yönünde istikamet çiziyor ve bu da Müslüman toplumun cami ve kültürel mekanlarını hedef haline getiriyor. Burada ikinci hedef grup olarak tehlike altında görülen ikinci kesim aşırı sağ'ın aktivitelerine açıkça karşı çıkan, eleştiren ve meydan okuyan gazeteci,kültürel çalışma yapan entellektüel ve akademisyenler, sol kanat aktivistler, politikacılar, feministler, ve ırkçılık karşıtları kesim yer alıyor.²⁶⁹

25 eylül 2015 tarihli Norveç'in 21. Ve 22. Dönem gözlem raporunda CERD komitesi medyada ve diğer resmi platformlarda siyasetçilerin nefret ve yabancı düşmanlığı barındıran sözlerinden duydukları endişeleri dile getirmiş ve siyasetçilerin nefret söylemine karşı koruma ve önleme konusunda etkili

²⁶⁵ Njai, *Racism*, 4

²⁶⁶ Eriksen, *Immigration*, 10

²⁶⁷ Bawer, *Norway Embraces Islamist Tyranny*, 15,

²⁶⁸ Eriksen, *Immigration*, 11

²⁶⁹ Mulinari &Neergaard, *Violence, Racism*, 14

önlemlerin yokluğuna ICERD sözleşmesinin 2.,4,5 ve 6. Maddelerine atıfta bulunarak dikkatleri çekmiş ve uyarılarda bulunmuştur.²⁷⁰

1.6.3.1. Pegida ve Sian

Norveç'te aşırı sağcı ve ırkçı hareket olan SIAN ve PEGIDA özellikle 2015 yılı itibariyle Norveç'te organize ettikleri ırkçı yürüyüşleri ile dünya basınında ses getirmişlerdir. Bu bölüme başlarken öncelikle iki hareketin resmi internet sitelerinde kuruluşları, hedefleri ve kendilerini nasıl tanımladıkları hakkında bilgi aktaracağız.

Pegida, internet sitesinde kendisini İslam karşıtı popülist siyasi bir hareket olarak tanımlıyor. Pegida kendisini Müslüman göçüne ve İslam'dan etkilenmeye karşı hümanist bir protesto hareketi olarak görüyor ve birçok Avrupa ülkesinde göç politikasını sert bir şekilde eleştiriyor. Çeşitli eylemler ve yürüyüşler düzenliyor. Diğer adıyla İslamisierung des Abendlandes yani "Batı'nın İslamlaşmasına Karşı Yurtsever Avrupalılar" denilmektedir.²⁷¹

Pegida'nın çevrimiçi faaliyet gösterdiği ve çok büyük kitlelere sosyal medya üzerinden mesajlarını paylaştığı resmi facebook sayfasında "Avrupa'da Şeriata ve İslamlaştırmaya yer yoktur" ve "Avrupa'ya kitle göçünü durdurun" mesajları temel slogan olarak belirlemektedir. Yine bu sayfada özellikle kendileri ile ilgili olarak "İrkçi olmadıklarını, şiddet taraftarı olmadıklarını sadece sessiz kalmayacaklarını" deklare etmektedirler.²⁷²

PEGIDA aktivistleri, kendilerini ırkçılıktan resmen uzak tutmak ve belli bir dereceye kadar göç olgusunu kabul etmek suretiyle daha az radikal görünmeye çalışmaktadırlar. Öte yandan, kendilerini bu şekilde temsil etmeyi tutarlı bir şekilde sürdürememişlerdir. Dile getirdikleri şikayetler; iç düşmanları elit kesim yani; siyasetçiler, basın, akademik çevre ve insan hakları savunucuları iken, dış düşmanları İslam ve Müslümanlar olan güncel anti-İslamik radikal sağ hareketinin şikayetleri ile bire bir aynı idi. Yine de, doğrudan demokrasi çağrısı ve ana akım

²⁷⁰ Bangstad, *Islamophobia in Norway*, 417

²⁷¹ Erişim 02.03.2019 <https://snl.no/Pegida>

²⁷² Erişim 04.03.2019 https://www.facebook.com/pg/OfficialNorway/about/?ref=page_internal

medyaya yönelik sert eleştiriler, diğer radikal sağcılar gibi PEGIDA'nın da tek bir meseleye odaklanmadığını göstermektedir.²⁷³

Facebook sayfasını çok etkili kullanan “Norveç PEGIDA”nın 2015 yılının 1 Haziran 30 Eylül tarihleri arasındaki Facebook paylaşımlarını tahlil eden Kristoffer ve André'ye göre mülteci krizinin çok yoğun yaşandığı bu tarihlerdeki temaları derinlemesine araştırmışlardır. Buna göre 5143 beğenili facebook PEGIDA NORWAY sayfasında, gönderiyi yayınlayan kişinin yorumlarıyla birlikte bir çok atıf yer almakta olduğu görülmektedir. Örneğin, 18 Haziran'da yayınlanan gönderide, ekonomi gazetesi olan Finansavisen'de yayınlanan bir makaleye ve Norveç'e Suriye'den mülteci kabul etmenin maliyeti ile bölgeye yardım gönderme maliyetinin karşılaştırıldığı bir makaleye yapılan atıflar yer almaktadır. PEGIDA Norveç sayfasında, "Bir Suriyeli mültecinin maliyeti 7 milyon kron!" şeklinde yorumda bulunulmuştur.

Ana akım medyaya yönelik bu doğrultudaki diğer link gönderiler temel olarak, İslam ülkelerinde Hristiyanlar'a yapılan zulümlerle veya göçün Norveçliler için olumsuz etkileri (örneğin; mültecileri barındırmak için yaşlıların bakımında yapılan harcamalar gibi) ile ilgili raporlar gibi İslam'a karşı sergilenen kritik bir duruşa destek olarak sunulan haberleri konu almaktadır.²⁷⁴

Diğer radikal grup olan SIAN, açılımı “STOPP ISLAMISERINGEN AV NORGE” yani “NORVEÇ’İN İSLAMLAŞMASINA HAYIR” adıyla faaliyet gösteren tüzüğünde “demokratik ve hümanist ideallere aykırı olan ırkçılığı ve diğer tüm siyasi düşünceleri reddettiğini” deklare eden yapılanmadır. SIAN, Müslüman birey olarak insanın kendisine değil, dini-politik ideoloji olarak İslam'a karşı çıktıklarını deklare etmektedir. Ayrıca Müslümanların da İslam’ın ilk kurbanları olduklarını düşünmektedirler. Ayrıca İslam, barış ve özgürlüğümüz için bir tehdittir demektedirler. 11 Eylül 2001'den bu yana,” Müslüman teröristler’in” dünya çapında 20.000'den fazla ölümcül saldırı düzenlediğini iddia etmekle, İslam dininin kılık değiştirmiş siyasi bir ideoloji olduğu iddiasındadırlar. SIAN hiçbir siyasi partiye bağlı olmadıklarını ve üyelerinin SV'den FRP'ye kadar

²⁷³ Lars Erik Berntzen & Manes Weisskircher, Anti-Islamic Pegida beyond Germany: Explaining differences in Mobilisation”, *Journal of Intercultural Studies*, 37/6, (2016): 559

²⁷⁴ Kristoffer Holt & André Haller, “What Does ‘Lügenpresse’ Mean? Expressions of Media Distrust on PEGIDA’s Facebook Pages”, *Politik*, 4/20, (2017): 50

olan tüm parti yelpazesinden kişiler olabildiğini, üyelik aidatları ve özel kişilerden gelen bağışlarla tamamen finanse edilmekte olduklarını ifade ederler.²⁷⁵

Burada gerçektende SIAN'ın deklare ettiği gibi “ İslam ve göç karşıtı” fikir ve oluşumları sadece aşırı sağ siyasi düşünce ve partilerle ilişkilendirerek toptancı bir genelleme yapmak hatalı olabilir. Bu konuda Antropolojist Eriksen Norveç'te Müslüman varlığına şüpheyle yaklaşan herkesin radikal sağ başlığı altına sokulamayacağını ifade etmektedir. Her ne kadar genel çoğunluk Kalkınma partisi ile kendini özdeşleştirse de bu örgütlerin bazı sempatizanları da hayal kırıklığına uğramış sosyal demokrat, feminist veya siyasi merkezclerden oluşabilmektedir. Dolayısıyla SIAN gibi İslam ve göç karşıtı aşırı bir grubun üyesi aynı zamanda liberal fikirleri savunan Sosyal Demokrat parti ile de ilişkili olabilmektedir.²⁷⁶

Pegida dört ülke olarak Almanya, Avusturya, İsveç ve Norveç'te sokak eylemlerini harekete geçirmeye çalışmıştır. Özellikle Almanya'nın kalesi olan Dresden'de Aralık 2014 ve Ocak 2015 tarihlerinde PEGIDA 20.000 kişilik kitle ile büyük yürüyüşler gerçekleştirmiştir. Fakat PEGIDA kitlesel bir hareket haline gelebilmeyi sadece Avusturya ve Norveç'te başarabilmiştir.²⁷⁷

2015 yılı, Ocak ayının başında Oslo'da, Norveç Savunma Derneği, Norveç'in İslamlaşmasını Durdurma(SIAN) ve Oslo'da lise öğretmeni olan Max Hermansen ile ilişkili olan Norveçli aşırı sağ aktivistler tarafından organize edilen Alman Müslüman karşıtı ve göç karşıtı PEGIDA hareketine destek için yapılan yürüyüşlerle başladı. Oslo'da başlayan 13 Ocak'taki ilk PEGIDA yanlısı gösteriye Norveç bayrakları taşıyan tahminen 190 kişinin katıldığı düşünülüyor. Norveç'te aşırı sağın sokak gösterilerinde genelde 30 ila 50 den fazla gösterici toplayamadığı düşünüldüğünde bu oldukça yüksek bir rakam ve gösteri ulusal ve uluslararası haber medyasından da oldukça ilgi topladı.²⁷⁸

²⁷⁵ Erişim 02.03.2019 <http://sian.no/om-sian>

²⁷⁶ Eriksen, *Immigration*,12

²⁷⁷ Berntzen & Weisskircher, *Anti-Islamic Pegida*, 559

²⁷⁸ Bangstad, *Islamophobia in Norway*, 405

ÜLKE	TARİH	ŞEHİR	KATILIMCI
AVUSTURYA	2 Şubat 2015	Vienna	350
	8 Şubat 2015	Linz	150
	21 Şubat 2015	Linz	100
	22 Mart 2015	Bregenz	100
	29 Mart 2015	Graz	150
NORVEÇ	19 Nisan 2015	Vienna	150
	12 Ocak 2015	Oslo	200
	19 Ocak 2015	Oslo	70
	26 Ocak 2015	Kristiansand	30
	26 Ocak 2015	Oslo	47
	26 Ocak 2015	Tønsberg	15
	2 Şubat 2015	Kristiansand	20
	2 Şubat 2015	Oslo	40
	9 Şubat 2015	Oslo	28
	16 Şubat 2015	Kristiansand	30
	16 Şubat 2015	Stavanger	15
	25 Şubat 2015	Fredrikstad	2
	2 Mart 2015	Kristiansand	40
	9 Mart 2015	Kristiansand	30
	9 Mart 2015	Oslo	18
	16 Mart 2015	Kristiansand	30
	23 Mart 2015	Stjørdal	8
	13 Nisan 2015	Oslo	12
	27 Nisan 2015	Ålesund	3
	4 Mayıs 2015	Hamar	15
	11 Mayıs 2015	Oslo	10
	23 Mayıs 2015	Skien	N/A
	29 Ağustos 2015	Oslo	N/A ^a
İSVEÇ	9 Şubat 2015	Malmo	8
	2 Mart 2015	Linköping	10
	18 Nisan 2015	Gothenburg	20
	16 Mayıs 2015	Uppsala	10
	27 Haziran 2015	Malmo	6

Şekil 12. Pegida ve Sian Gruplarının Norveç'te 2015 Yılı Ocak ve Ağustos Ayları Arasında Yapmış Oldukları Eylemlerin Yerleri ve Katılımcı Sayıları

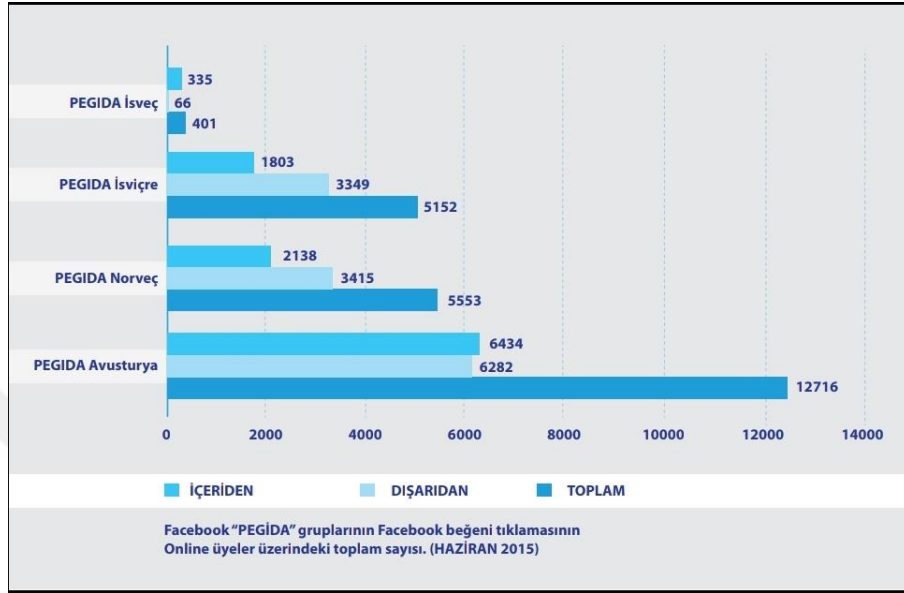
Kaynak: Berntzen ve Weisskircher, 2016, s.573

Norveç'te, PEGIDA yerel makamların da etkisi altında kalmıştır. Uygulanan yasaklar, şehirler ya da zamana göre değişmekteydi, ancak PEGIDA'nın eylemlerini bir şekilde sınırlamaktaydı. Bu durum içerisinde Norveç'te PEGIDA'nın yaptığı kitlesel eylem ve yürüyüşün sayısı yirminin üzerindedir. Katılımcı sayısı ise 200 den 3'e kadar değişkenlik göstermiştir. Bu yasaklar uygulanmamış olsaydı, PEGIDA'nın küçük ölçekli eylemleri, hem Norveç'te hem de Avusturya'da daha uzun süreli olabilirdi.²⁷⁹

Sokaklarda gerçekleşebilecek kitlesel yürüyüş ve protestoların polis güçleri tarafından sınırlandırılması ve bazen yasaklanması internet aktivizmini

²⁷⁹ Berntzen & Weisskircher, *Anti-İslamic Pegida*, 569

daha etkili kullanmaları için motive etmiştir. Bu yüzden daha çok facebook gibi sosyal medya fenomeni sayfalarda göç ve İslam karşıtı düşüncelerini ortaya koymakta daha aktif hale gelmektedirler.

Şekil 13. Pegida Grubu Üyelerinin Facebook Beğeni Tıklaması Toplam Sayısı (Haziran 2015)

Kaynak: Berntzen ve Weisskircher, 2016, s.573

Eylemlerin ilk önce Norveç'teki küçük şehirlerde (Ålesund, Stjørdal, Sarpsborg, Tønsberg) yayılan trend gösterirken, sonraları şehirlerde ve sokaklarda azalması ve zamanla yokolmasında öncelikle NDL'den Ronny Alte ve eski SIAN aktivisti Arnt Ove Kvile 'ın liderlik anlaşmazlığına düşmesinin ve bu sebeple aynı isim altında ayrılıkçı grup oluşturmasının yarattığı gerilimin aşırı sağ aktivistler arasında kopmalar oluşturduğu dile getirilmiştir.²⁸⁰

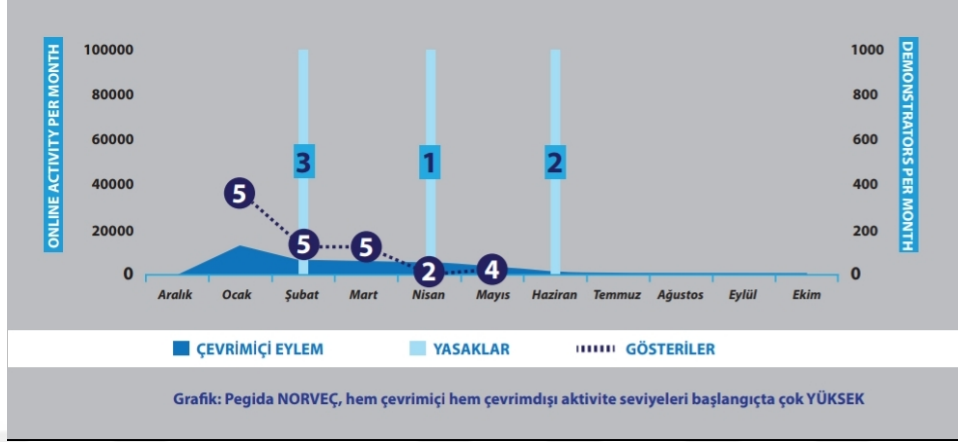
Oslo'da zaman içerisinde polis tarafından yasaklanan eylemlerini radikal sağın kalesi olan Kristiansand şehrine kaydıran PEGIDA zamanla küçük ölçekli eylemlerinin ardından yeniden canlanmayı sağlayamamıştır.²⁸¹

Burada eylemlerin yasaklanmasıyla eylemlerdeki düşüşü tek başına belirleyici etken olarak görmek hatalı olabilir. Zira hükümette toplumun göç karşıtı ve İslam karşıtı fikirlerini temsil eden Frk Kalkınma Partisi, Aşırı sağ

²⁸⁰ Bangstad, *Islamophobia in Norway*, 405

²⁸¹ Berntzen & Weisskircher, *Anti-Islamic Pegida*, 569

radikal bir parti olarak koalisyonu temsil ettiğinden, medyada ve parlamentoda bu fikirlerin temsili ile yürüyüşler azalmış ta olabilir.

Şekil 14. Pegida Norveç, Çevrimiçi ve Çevrimdışı Aktivite Seviyeleri (2015)

Kaynak: Berntzen ve Weisskircher, 2016, s.573

Pegida eylemlerinde Norveç'te, öğretmen Max Hermansen'in PEGIDA'nın yerini pekiştirmek için sarfettiği çabalarına ilaveten, Kalkınma Partisi'nin daha önceki uzun süreli lideri Carl I. Hagen'in yanı sıra önemli bir parlamenter ve Oslo Kalkınma Partisi'nin lideri olan Christian Tybring-Gjedde tarafından sözlü destekler verilmiştir. Bu siyasetçilerin her ikisi de ateşli anti-islamık sözleriyle tanınmaktadır. Carl I. Hagen, Müslümanların Norveç'i ele geçirerek bayraklarındaki haç işaretinin yerine yıldız ve hilal koyacağını söyleyen 'Muhammed'den gelen sözde mektup ile 1987 seçimleri sırasında ülkeyi dolaşırken bu konuyu gündeme getiren ilk politikacılardan biridir. Mevcut FrP liderliği tarafından herhangi bir destek verilmemesine rağmen, partinin ikinci sırada yer alan yetkilileri PEGIDA tarafından düzenlenen protestoları memnuniyetle karşılamışlardır.²⁸²

PEGIDA eylemlerini Norveç'te organize eden isim olan Max Hermansen ortaokul öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Fakat Max Hermansen(54), 2014 sonbaharından beri verdiği sosyal bilimler dersinde, İslam karşıtı fikirlerini yansıttığı için Müslüman öğrencilerden gelen şikayetler üzerine sağlık iznine ayrılmış ve ilerleyen süreçte Hermansen'e önceden öğretmenlik yaptığı okullardan

²⁸² Berntzen & Weisskircher, *Anti-Islamic Pegida*, 569

birinde, ders verme içermeyen masa başı görevi verilmesiyle Ocak 2016'da konu kapanmış oldu.²⁸³

Pegida, 2014 yılında Almanya'nın Dresden şehrinde kuruldu, ancak o zamandan beri birkaç Alman şehrinde ve diğer Avrupa ülkelerinde dağıtıldı. 12 Ocak 2015, Oslo'daki ilk Pegida gösterisi düzenlendi.

SIAN isimli örgütün son iki veya üç yılda üç katı büyüdüğü ve Norveç'te yaşayan Müslümanlara karşı toplumu mobilize etme gücünün hafife alınmaması gerektiği²⁸⁴ çeşitli araştırmalarda dile getirilmiştir.

1.6.4. Norveç'te Ayrımcılık

1.6.4.1. Eğitim Alanında Ayrımcılık

Norveçliler artan göçmen nüfusundan rahatsızlıklarını dile getiriyorlar ve artan suç artışını Müslüman göçmenlerle ve İslamla ilişkilendiriyorlar. Zira Norveç'te bazı bölgelerde Avrupalı olmayan göçmenlerin çocuklarının oranının yüzde 60'tan %90 lar düzeyine kadar çıktığı okulların mevcut olduğu belirtiliyor. Şehrin tamamında ise 2000 ile 2010 yılları arasında Avrupalı olmayan göçmen çocuklarının sayısının %31'den %40 a kadar yükseldiğini ve 125 ilkokul ve Ortaokul'un 51'inde azınlıkların çocuklarının çoğunlukta olduğu belirtiliyor. Dolayısıyla Bu çocukların oldukça az entegre oldukları ve yaşadıkları topluluklarda suçun ve dini radikalizmin kaynağı haline geldikleri sıklıkla iddia edilmektedir.²⁸⁵

Çok sayıda Norveçlinin, Müslüman göçmen çocukları suçla ilişkili görmesi, Müslüman göçmen çocuklarda ayrımcılık hissiyatını oluşturmakta ve bir takım olumsuzluklara kapı aralamaktadır. Norveç'te lise ve Ortaokul düzeyinde eğitim gören göçmen çocuklar üzerinde yapılan bir araştırma'da gençlerin bu manada yaşadıkları problemlerin onların psikiyatrik problemlere dönük etkileri üzerinde deneysel araştırma yapılmış ve neticede kimlik krizi yaşadıkları anlaşılmıştır. Dolayısıyla bu araştırma Müslüman göçmenlere yönelik olumsuz

²⁸³ Bangstad, *Islamophobia in Norway*, 405

²⁸⁴ Stine Johansen Utler, "Anders Behring Breiviks Meningsfeller: En innholdsanalyse av Stopp Islamiseringen av Norge(SIAN)", *Masteroppgave i Statsvitenskap*, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet Institutt for sosiologi og statsvitenskap, 2014:3

²⁸⁵ Eriksen, *Immigration*, 8

tutumların gençlerin yüksek oranda etnik kimlik krizini perçinlemesine ve etnik kimliğe daha fazla sarılarak norveç'e olan entegrasyonlarına olumsuz etki ettiğini bize ifade ediyor.²⁸⁶

Devletin bizzat devlet eliyle gerçekleştirdiği “Devlet destekli, Hristiyan cemaatçilik” anlayışı eğitimde ve anayasal statüde tartışmalara sebep olmaktadır. Anayasada “devletin dini Lüteryan Hristiyanlıktır.” İbaresini pozitif anlamda Hristiyanlık lehine bir ayrımcılığı işaret etmektedir. Ve bu durum Eğitimde hissedilir şekilde Din Eğitimi müfredatında belirleyici etkiye sahiptir. Okullarda Din Eğitimi dersi; Müstakil Hristiyanlık eğitiminden tedrici olarak 1997’de zorunlu din eğitimi modeline geçilmiştir. En son ise 2002 yılında Din dersinin ismi “Hristiyanlık, Dinler ve Hayat tarzları Bilgisi” olarak son halini almıştır. Dolayısıyla mevcut Eğitim kanununda “ ilköğretim; öğrencilere Hristiyan ve etik terbiyesinin verilmesine yardımcı olmalıdır” diyerek eğitime Hristiyan-cemaatçi damgasını vurmaktadır.²⁸⁷

Bu hususa itiraz olarak İslam konseyi ve Hümanist Federasyonu devleti din dersinden muaf olma hakkını ortadan kaldırdığı ve Hristiyan din eğitimin merkeze alınması bakımından dava etmiştir. 2004 yılında da Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu Norveç hükümetini Hristiyan geleneğine imtiyaz tanıdığı ve bu durumda bu derse genel muafiyet hakkı tanınmadığı yönüyle eleştirmiştir.²⁸⁸

Yine eğitim alanında bir eleştiri olarak 140 farklı ulustan insana eğitim veren okul öncesi eğitim okulları olan “Barnahage”lerin öğretmenlerine eğitim veren formasyon müfredatlarına yöneliktir. Burada eleştiri devletin çokkültürlü bir eğitim için öğretmenlere yönelik belli ilkeler hazırlarken çokkültürlülük tanımını belirsiz bırakması ve sadece çokkültürlülüğü somut bilgi ve öğrencilerin uzmanlaşmak zorunda bırakıldığı becerilerle ilişkilendirilmesi. Burada çokkültürlülük kavramı muğlak bırakılmakla eleştiriliyor. Ayrıca İslam Norveç’te

²⁸⁶ Oppedal & Røysamb, *Young Muslim Immigrant*, 120

²⁸⁷ Leirvik, *Christianity and Islam*, 3

²⁸⁸ Leirvik, *Christianity*, 4

ikinci büyük azınlık dini olmasına rağmen hem ulusal ilkelere hemde eğitim altyapısında bahsedilmemesi cihetiyle de eleştiriliyor.²⁸⁹

Okullardaki dil politikasının istikrarsız olduğundan bu durum özellikle ilkokulun ilk yıllarında azınlık dillerini Norveç diline karşı tanıtan ulusal bir politikanın olmaması ve kararların yerel düzeyde alınması cihetiyle eleştiriliyor.²⁹⁰

Diğer bir bu alanda yapılmış ayrımcılık ise Norveç'in kurtuluş günü olan 17 Mayıs milli kutlamaları ile ilgilidir. Uzun yıllardır bu milli günde Oslo Kraliyet sarayı önünde toplanan halk Kral ve ailesini selamlar. Norveç Oslo'da eğitim Öğretim gören öğrenciler okul flamaları ile, Norveç bayrakları ve kendi ebeveynlerinin ülkelerinin bayrakları ile resmi geçit yaparlar ve kralı selamlarlardı. Fakat Norveç'te 2013 yılında Norveç'e ait bayrakların dışında yabancı bayrakların kullanılması yasaklanmıştır. Burada temel iddia kutlama gününün diğer ulusların veya milliyetlerin değil sadece Norveç'in ve Norveçlilerin kutlama günü olduğu şeklindeydi.²⁹¹ Bu durum 17 Mayıs kutlamalarının çok kültürlü toplumu kucaklayıcı misyonuna zarar vermiştir.

1.6.4.2. Kadınlara Yönelik Ayrımcılık

Norveç'te İslam kelimesi cinsiyetçi baskı için adeta bir deyim gibi kullanılmaktadır. Genel olarak Norveç'te aşırı sağ siyaset kadın ve eşcinsel hakları konusundaki tartışmaları sürekli İslam üzerinden tartışmak eğilimindedir. Onlara göre İslam kadın ve eşcinsel hakları açısından tehdittir. Bu konuda özellikle medya'da Ahlak polisi tartışmaları çok uzun süre gündemde kalmıştır. Bu habere göre Müslümanların yoğun yaşadığı bölge olan Grönland mevkiinde eşcinsellere sözlü sataşmaların olduğu ifade edilmiş ve bütün Norveç bu konuyu İslamın cinsiyetçiliği ve hoşgörüsüzlüğü temelinde ele alınmış ve İslam karşıtlığı tohumları ekilmiştir.²⁹²

Yine Norveç'te cinsiyet eşitliği üzerine yapılan tartışmalarda “Müslüman kadın ve başörtüsü” odak noktasını oluşturur. Başörtüsü her ne kadar Fransa ve

²⁸⁹ Kari Krostad, “The multicultural and multi-religious Norwegian kindergarten”, Springer j. relig. educ. 64 (2016):11

²⁹⁰ Eriksen, *Immigration*, 7

²⁹¹ Njai, *Racism*, 3

²⁹² Bangstad, *The Morality*, 4

Hollanda'daki gibi laik değerlere tehdit olarak ifadelendirilen biçimiyle ele alınmasa da kadın hakları perspektifinden, feminist söylemle şekillenmiş bir biçimde “mutlaka başörtüsü takan kadınların kocaları, kardeşleri veya babaları tarafından baskıya uğradıkları” önkabülü ile ele alınıyor.²⁹³

Mesela başörtüsü konusunda aynı tartışmalar benzer uygulamaya sahip tamiller veya Hindular için yapılmamaktadır. Zira Hinduların taktığı siyah türbanı tehdit olarak algılanmamakta²⁹⁴ belki kültürel bir renklilik olarak kabul görmektedir.

Norveç'te Müslüman kadınların, göçmen nüfusunun özellikle hassas bir grubu olduğuna inanmak için yeterli sebepler mevcut. Öncelikle, medyada ve halk tartışmalarında Müslümanlara yönelik olumsuz bir düşünce var. Bu farkedilir bir durum. İkinci olarak, bazı Müslüman ülkelerinden gelen göçmen kadınlar, özellikle iş gücüne katılım ve ya eğitim düzeyi gibi bir takım refah göstergelerinde kötü bir skora sahip olmaya eğilimlidir. Üçüncü olarak, Müslüman göçmenlerle ilgili tartışmaların bazıları, doğrudan, zorlanmış evlilik, okullarda Müslüman başörtüsü(hijab) takmak gibi kadınları ilgilendiren konulara odaklanıyor.²⁹⁵

Müslüman kadınlara yönelik olumsuz tutumlar analiz edildiğinde, problem olarak, bu tutumların birtakım farklı sebeplerinin olduğu ifade edilebilir. Müslüman kadınlar, göçmen oldukları için, onları yerel halktan ayıran fiziksel görünüşleri için('ırksal farklılıklar'), kadın oldukları için, Müslüman oldukları için ve son olarak, geleneksel olarak giyinirlerse, giyinme tarzlarının sembolik olarak temsil ettiklerinden dolayı olumsuz olarak değerlendirilebilecekleri ifade edilebilir.²⁹⁶

Bu bağlamda Müslüman ailelerde kadınların durumu, ayarlanmış evlilikler ve çocuklar üzerindeki aile kontrolü konuları, Norveç'te tartışılan en yaygın temalardan. Bu yüzden, ülkedeki Müslüman kadınlar, özellikle çok zorlu bir pozisyonda görülüyorlar. Zira Kadınlar, sıklıkla kadınların işgücüne katılımı ve

²⁹³ Eriksen, *Immigration*, 9

²⁹⁴ Eriksen, *Immigration*, 10

²⁹⁵ Zan Strabac vd “Wearing the veil: Hijab, Islam and Job Qualifications as Determinants of Social Attitudes Towards Immigrant Women in Norway”, *Ethnic and Racial Studies*, 39/15, (2016) :2666

²⁹⁶ Strabac vd. *Wearing the Veil*, 2666

cinsiyet eşitliği normlarına dayanan kapsamlı toplumsal beklentilerle, ve bu beklentilerle çatışan, kadının rolünün daha ataerkil görüşlerden etkilendiği kendi ailelerinin beklentileri arasında denge kurmak zorunda kalıyorlar. Buna ek olarak, ülkedeki Müslüman kadınların konumuyla ilgili tartışmalar üzerine olan yoğun ilgi, bu kadınların yerel halk tarafından önyargı ve ayrımcılığa maruz kalma ihtimalini arttırıyor. Bu durum ise Müslüman kadınların topluma entegre olma ihtimalini ve büyük oranda eşitlik kazanma ve yüksek düzeyde işgücüne katılım sağlamayı başarma ihtimallerini düşürüyor.²⁹⁷

Üstüne üstlük başörtüsü kendi içinde etkili bir sembol statüsü kazandığından dolayı, başörtülü Müslüman kadınların "Batılı" kıyafetler giyen Müslüman kadınlardan daha olumsuz değerlendirilmesinin Norveç toplumundaki durumunun tespiti de önem arz ediyor.²⁹⁸ Bu konuyla ilgili Zan Strabac ve arkadaşları akademik bir alan araştırması yaparak kadınların durumuna dikkatleri çekmişlerdir.

Özellikle resmiyete hukuki olarak intikal etmiş başörtüsü konusundaki ayrımcılıklar gündemde olan konulardandır. Özellikle kamusal alanda başörtüsü kullanmanın yasal sınırlamalara tabi tutulması Norveç'te yoğun biçimde tartışılmaktadır. 2017 yılında Avrupa Yüksek Mahkemesi işyeri sahiplerine çalışanların belirgin şekilde dini sembolize eden kıyafetler giymesi halinde işçiyi işten çıkarma ve geri çevirme hakkını verdi.²⁹⁹ Hemen ardından Belçikalı bir bayan başörtüsü kullandığı için işinden atıldı. Norveç'te aşırı sağ grubun efsanevi lideri ve Oslo Belediyesi Encümen asil üyesi Carl I. Hagen kamusal alan olarak Oslo Belediyesi bünyesinde çalışan kişilerde hertürlü politik, felsefi ya da dini temsil eden hertürlü sembollerin kullanılması yasağının getirilmesi için harekete geçmiştir.³⁰⁰ Fakat başörtüsü yasağı ile ilgili Norveç Eşitlik ve Ayrımcılık ombudsmanı başörtüsü yasağına geçit vermemiştir. Eşitlik ve Ayrımcılık Ombudsmanı İşyerinde kadınların hicap yada diğer ifadeyle başörtüsü takmasını

²⁹⁷ Strabac vd. *Wearing the Veil*, 2667

²⁹⁸ Strabac vd., *Wearing the Veil*, 2667

²⁹⁹ EU-domstolen lar arbeidsgivere forby hijab, Erişim 20. 10. 2019

<https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/3az7A/eu-domstolen-lar-arbeidsgivere-forby-hijab>

³⁰⁰ Eirik Tufteland Kroken, "Carl I. Hagen vil forby hijab for ansatte i Oslo kommune" Erişim 20.09.2019 <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/XmnnE/carl-i-hagen-vil-forby-hijab-for-ansatte-i-oslo-kommune>

serbest bırakmıştır. Burada işçinin görevini yapmasının engellenemeyeceği, sadece başörtüsünün üniforma ile uyumlu hale getirilmesinin beklenebileceği belirtilmiştir. Ombudsmanlık hac, hilal, Yahudi sembolü v.s gibi şeylerin takılmasının engellenemeyeceğini, gümrük müdürlüğü ve askeriyede de bu sembollerin takılabileceğini ifade etmiştir.³⁰¹

Eşitlik ve Ayrımcılık Karsiti Mahkemesi Stavanger'deki Blidensol yaşlılar bakım evinde görev yapanların başörtüsü kullanmasına izin vermeyen işverenin Kanunu aykırı davrandığını onayladı. Buna göre İşyeri çalışanlarından başörtüsü kullanan bir bayan Eşitlik ve Ayrımcılık Karsiti Ombudsman'a şikayette bulundu. Eşitlik ve Ayrımcılık Karsiti Ombudsman başörtülü bayanın arkasında durunca bakım evi Yönetim Kurulu'nda itirazını Eşitlik ve Ayrımcılık Karsiti Mahkemesi'ne taşıdı. Bakım evi Başkan Yardımcısı Kirsten Smedvig, Mart Ay'ı başında Mahkeme'de yapılan bir toplantıda; çalışanlar için tarafsız bir üniforma istediği hakkında beyanda bulunmuştu. Mahkeme ombudsmanlık Kararını onayladı ve yaşlılar bakım evi çalışanlarının başörtüsü kullanma yasağı, dininden dolayı yapılmış bir ayrımcılıktır ve de Kanun'un ihlalidir, denildi. Bu haberi Stavanger Aftenblad gazetesi yayınladı. Smedvig bu toplantıda; başörtüsü kullanımı hakkında, şikayet eden bayandan ve diğer işçilerden tepkiler aldığını da işaret etti. Dava hakkında Mahkeme'nin aldığı karar ile Eşitlik ve Ayrımcılık Karsiti Ombudsman'ın aldığı karar aynı. Karar aşamasında 5 kişiden 4'ü evet (ayrımcılık yapılmıştır) oyu kullandı.³⁰²

Norveç'te İslam kültürünün kadına şiddet konusunda sabıkalı olduğu anlayışı tartışılan konulardandır. Bu doğrultuda 1995-1996 yıllarında kadına karşı şiddete, zorlama evliliklere ve kadın sünnetini yasaklamak maksadıyla yasa çıkarılmıştır. Azınlık dininin hiçbir topluluğu bu yasağa karşı çıkmamıştır. Ayrıca birçok İslam örgütü bu doğrultuda otoritelerle işbirliği yapmaya hazır olduklarını beyan etmişlerdir.³⁰³ Halbuki Müslüman kadının sünneti konusunu

³⁰¹ Norveç Eşitlik ve Ayrımcılık Ombudsmanlığı resmi İnternet sitesi Erişim 15.07.2019 <http://www.ldo.no/en/forebygg/i-arbeidslivet/Religion-pa-jobb/>

³⁰² EU-domstolen lar arbeidsgivere forby hijab, Erişim 20. 10. 2019 <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/3az7A/eu-domstolen-lar-arbeidsgivere-forby-hijab>

³⁰³ Leirvik, *Christianity*, 5

Müslümanların adeti olarak tanımlamak yanlıştır. Azınlık bir grubun kültürel uygulaması olarak meseleye bakmak gerekir.

Avrupa da olduğu gibi Norveç'te de göçmenlerin özellikle Müslüman göçmenlerin kadınlara şiddet eğilimli oldukları hususu çok sık gündeme gelir. Mulinera diğer konularda olduğu gibi kadınlara şiddet konusunda da Norveçli ve İsveçlilerin gösterdiği ikircikli tavır'a atıf yapar. Zira İsveç ya da Norveçli erkeklerin kadınlara uyguladığı şiddet bireysel patoloji ile ele alınıp aile krizleri, işsizlik, ruh sağlığı problemleri veya uyuşturucu bağlamında değerlendirilme eğilimindeyken, "göçmen" erkeklerin kadınlara saldırması onların kültürleriyle ve dinleriyle açıklanıyor.³⁰⁴

1.6.4.3. İşgücünde Ayrımcılık

Norveç Sosyal Araştırma Enstitüsü tarafından da onaylanan rapor Batılı olmayan bir isimle iş arayan göçmen kökenli kimselerin mülakat için çağırılma oranının %25 azaldığını gösteriyor.

Azınlık kökenine sahip bireylerden biri olan Nafissa Osman'ın ismini "Nina-Simone" olarak değiştirmeden önce ev keşiflerine çağırılmadığı iddiasına yer verilmiş. Davet edildiği keşiflerde bulunduktan sonra ise, kendisine asla konaklama teklif edilmemiş. Osman iş sektöründe de aynı reddedilmeleri yaşamış. Kendi adıyla, farklı işlere 25 başvuru gönderdikten sonra sadece üçünden yanıt almış. İsmi "Nina-Simone" olarak değiştirdikten sonra, 9 iş başvurusunun yedisinden cevap almış.³⁰⁵

Göçmen kökenli insanlar, haber sunucusu, kaynak ve röportaj yapılan kişi gibi pozisyonlarda, Norveç medyasında yetersiz bir şekilde temsil ediliyorlar. Ancak bu insanlar özellikle göçmenlerle ilgili hikayelerde oldukça görünürler.³⁰⁶

1.6.4.4. Norveç Medyasında Ayrımcılık

İslamofobi'yi besleyen hatta üreten bir araç olarak medya, özellikle 11 Eylül 2001 tarihinden itibaren eleştirilmektedir. Bunun sebebi olarak ise medyanın haberleri yapış, sunuş ve yorumlama biçiminde Müslümanları hedef

³⁰⁴ Mulinari, & Neergaard, *Violence, Racism*, 13

³⁰⁵ Njai, *Racism*, 7

³⁰⁶ IMDi, "Immigrants in the Norwegian media", www.imdi.no/aarsrapport2009, (2009):7

alan, yargısız infaz eden, manüpile edici ve doğrudan kitleleri yanıltmaya dönük bir artniyetinin gözleniyor olması yatmaktadır.

ABD’den başlayarak özellikle 11 Eylül 2001 tarihi ile birlikte medya’da Müslümanları merkez konu olarak seçme ve olumsuz tarzda haberlerle hedef haline getirme alışkanlığı tüm dünyada hız kazanmışken Norveç’te de bu alışkanlığa Norveç medyasının adaptasyonu uzun zaman almamıştır. 11 Eylül 2001’den başlamak üzere, Danimarka’da patlak veren ve özellikle karikatürlerin Norveç gazetesinde de yayınlanmasıyla Norveç’e sıçrayan Karikatür Krizi, ardından 22 Temmuz 2011’de Norveç’li terörist Anders Breivik tarafından işlenen katliam ve sonrasındaki süreçte, Norveç medyasında mütemadiyen Müslümanlar aleyhine haksız ve objektiflikten uzak haberler yapılmış ve toplum Müslümanlara karşı kışkırtılmıştır.

Özellikle karikatür olaylarında medya, Danimarka’da yayınlanan Hz. Muhammed karikatürleri sonrası gelişen protestolar ve olaylarla tartışmayı genel olarak İslam ve Müslümanların fikir özgürlüğüne tahammülsüz ve saygısız olması önyargısıyla işlemiş, Norveç’te de küçük tirajlı bir gazetenin Danimarka’daki karikatürleri Norveç’te yayınlamasının ardından “İslam ve düşünce özgürlüğü” başlığı altında birçok olumsuz haber yapılmış ve bu haberlerle Müslümanların varlığı medya aracılığıyla sorgulanmaya başlanmıştır.

Bu noktada özellikle 2006 yılı ve hemen sonrası dönemde devam eden karikatür krizi üzerinden alevlenen toplumsal tartışmalardan hareketle Norveç Göç ve Entegrasyon Bakanlığı olarak bir rapor hazırlanmış ve göç ve göçmenlik üzerine yapılan tartışmaların Müslüman toplumu hedef almasının entegrasyona yönelik olumsuz sonuçlar doğurduğuna işaret edilmiştir. Bu konuda medyanın seçtiği konularda İslam ve Müslüman toplumu tartışma konusu yapmasının ve haber yapış biçimlerinin etkilerine işaret edilmiştir.

Bu rapora göre Göç ve uyum başlıklarında yapılan haberlerin içerik analizi ve yapılış sıklıkları incelenmiş, siyasi gündemde yüksek öneme sahip olan ve medyanın büyük oranda ilgisini çeken konular olarak bu aşırı yoğunlaşmanın Norveçlileri de endişelendirdiği ifade edilmiştir. Problemin kaynağı olarak medyanın sürekli Müslüman toplumu işaret etmesi alışkanlığı iddiası, Aftenposten gazetesinin tartışma köşesinde yayınladığı bir araştırma verisi ile

desteklenmiştir. Buna göre göç ve uyum konularının tam 324,319 makalenin konusu yapıldığı ifade edilmiştir. Bu konudaki vahim durumu anlaşılır kılmak için bir karşılaştırma yapılacak olursa, okul ve eğitim hakkında 19,049, çevre hakkında ise sadece 62,209 makalenin mevcudiyetine dikkat çekilmiştir.³⁰⁷

Norveç'te özellikle karikatür krizi veya toplumda infial uyandıracak başkaca köklü olayların hemen sonrasında ülkedeki çokkültürlük politikaları, dolayısıyla göç ve uyum başlıklı haberlerde artış gözlemlenmektedir. Bunu doğal gören Norveç'li toplumun belli kesiminin genel eleştirisi; Müslümanların ve İslam'ın medya'da eleştirilmesine Müslümanların tahammül gösterememesidir. Özellikle çokkültürlülük politikalarının göçmenlere sağladığı pozitif haklara yönelik eleştiri yapılmasına ve Müslüman göçmen toplumun zikredilmesine Müslüman kamuoyu tarafından, eleştirilmeyi tabu görerek ani refleksle karşı çıkılması eleştiri konusudur. Bu anlamda Norveç'li belli bir kesimin eleştirisi, Müslümanlara yönelik haberlere Müslümanlarca sansür uygulanması taleplerinin, Norveç'in demokratik ve açık toplum anlayışıyla bağdaşmayacağı şeklinde olmaktadır.

Dolayısıyla konu az evvel ifade ettiğimiz kontekste, konuşma özgürlüğü talepleri üzerinden Norveç'lilerin bu sınırsız özgürlüğe doğuştan bağlı oldukları önkabulü ile en uç ve en aykırı olan, hatta yasadışı kabul edilen, dine ve ırka hakaret gibi şeylerin bile toplum tarafından konuşulabileceği ve tartışılmasının özgür toplum için gerekli olduğu iddiası ile dile getirilmektedir. Bunun aksinin ise basınçlı tencere benzetmesi üzerinden, özgürce ifade edilemeyen ve bastırılan düşüncelerin zamanla şiddete dönüşme tehlikesi arzedeabileceği durumuna işaret edilmektedir.³⁰⁸ Dolayısıyla bu anlayış Norveç'li değerler manzumesinin ilk ve önemli esası olarak her türlü hakaret ve aşağılamayı düşünce özgürlüğü kapsamında görmektedir.

Norveç medyası Göç ve Entegrasyon Bakanlığı raporunda, göçmenleri ve özellikle Müslümanları genelleyerek ve basmakalıp bir şekilde yansıtmakla eleştiriliyor. Göçmenler ve özellikle Müslümanlar, bu basmakalıp haberleştirme

³⁰⁷ IMDi, "Immigrants in the Norwegian media", www.imdi.no/aarsrapport2009, (2009):2

³⁰⁸ Eide& Kjølstad & Naper, *After the 22 July Terror in Norway*, 190

neticesinde Norveç toplumunda farklı alanlarda ayrımcılığa uğruyor denilmektedir.

Norveç Göç ve Entegrasyon Bakanlığı'na bağlı bir birim olarak çalışan IMDi, Retriever tarafından gerçekleştirilen 2009'daki bir analiz çalışmasını açıkladı. Buna göre Retriever, gazeteler, online gazeteler, tv ve radyo istasyonları gibi yüzlerce Norveç basın kuruluşunu araştırdı. Bununla birlikte, 2 Norveç basılı gazetesinin 10 baskısının içerik analizini gerçekleştirdi. İMDİ, medya ve entegrasyon konulu hazırladığı araştırma da 2009 yılında, göç kelimesinin neredeyse iki katı oranında İslam/Müslümanlar kelimelerinin haberleştirildiği ve araştırıldığını tespit etmiştir. Buna göre medyanın 2009'daki en favori haberi olarak 77,000 hit ile, dönemin Başbakan'ı Jens Stoltenberg ve domuz gribi konularına eşdeğer oranda, İslam/Müslümanlar konusunun haberleştirildiği ve ilgi gördüğü tespit edilmiştir.³⁰⁹

Yine analizde göçmenlere Norveç dilini öğretmek için ayrılan eğitim parasının konusu 2,225 hit alırken, Norveçli gazete okuyucuları, radyo dinleyicileri ve tv izleyicilerine, İslam'la ilgili konular, göçmenlere Norveç dili öğretmek için gereken para konusundan, 35 kez daha fazla sunulduğu tespit edilmiştir denilmiştir.³¹⁰

İMDİ, araştırmasında Göç ve uyum ile ilgili yazıların medya'da kaynaktan çok probleme odaklandığını gösteriyor. Retriever'in 8 Norveç gazetesinde yaptığı içerik analizindeki bulgulardan biri de bu. Temel konusu göç ve uyum olan medya haberlerinin tümünde %71'i problem odaklı ve %18'i kaynak odaklı iken %11'i tarafsız özellik taşımakta.³¹¹

Özellikle raporun yayınlanmasının ileriki yıllarında gerçekleşen Norveç terör saldırılarının sıcaklığında ilk haber başlıklarında, Norveç medyası tarafından saldırılardan sanki Müslümanlar sorumluymuşlar gibi ele alması Norveç medyasının tutumunu değiştirmedigini göstermiştir.

Haberlerde suçlamanın tonu, birbirinden oldukça farklılaşmakta, saf şüpheden açıkça suçlamaya varacak şekilde okuyanların seçilmiş olaylar ve konular üzerine olan algılarına büyük oranda etkiye sahiptir. Genel perspektif

³⁰⁹ IMDi, *Immigrants*, 2

³¹⁰ IMDi, *Immigrants*, 2

³¹¹ IMDi, *Immigrants*, 3

İslam'ın, terörizmi, şiddeti ve küresel tehdidi besleyen bir din olduğu ön kabulüne dayanmaktadır.

Medya'da özellikle göçmenlik terimi Müslümanlara özel olarak kullanılmaktadır. Zira Norveç'te yaşayan Polonyalı göçmenler, Norveçli göçmenlerden sayıca iki kat daha fazla olmalarına rağmen, Somalili göçmenler, Polonyalı göçmenlerden üç kat daha fazla haber oluyor.³¹² Göçmenlerin yani Müslüman toplumun suçla ilişkilendirilmeleri yaygın bir alışkanlık olarak karşımızda durmakta. Zira göçmenler ve mültecilerle ilgili 1976'dan 2002'ye kadar olan tüm gazete yazılarında en çok işlenen konu suç üzerine yoğunlaşıyor. Burada temel endişe göç ve entegrasyon ile ilgili tüm hikayelerin birikiminin iyi olaylar haberleştirilmeksizin suç üzerine yoğunlaştırılmasıyla Norveç'li üzerinde önyargı yüklemesi yapacağı ve bu durumun göçmenlerin entegrasyonuna yönelik olumsuz tabloyu Norveç'li yetkililerin karşısına bir gerçek resim olarak kısa zamanda çıkaracağıdır.³¹³

Üzerinde herhangi bir bilimsel çalışma yapılmamasına rağmen doğal gözlem ve Norveç'li Türk toplumu üyelerinin anlattıkları üzerinden ifade edecek olursak Norveç'te Türk toplumu doğrudan suç ve problemin kaynağı olarak ele alınmıyor. Özellikle Türklerin haberleştirilmeleri siyasi düzlemde Türkiye siyasetine, Türk siyasi lider ve figürü üzerinden, çoğunlukla Müslümanların ve Türklerin demokrasi yoksunu, özgürlük karşıtı, eleştirilere tahammülsüz mobran kimseler oldukları kabulü ile gerçekleşiyor. Genellikle bu haberlerde Osmanlılık, diktatörlük ve otoriterlik vurgusu temelli metaforlar yer turmakta ve zaman zaman İslam ve demokratik değerlerin zıtlığı ve uzlaşam(a)zlığı üzerine okuyucuya mesaj niyeti gözlemlenmektedir. Norveç'te bulunan Müslüman toplum içinde İslam vurgusu üzerinden Türklere yönelik haberler doğrudan, hususi bir yer işgal etmemektedir. Norveç'te yaşayan Müslüman topluluklar içerisinde haberlerin merkezinde özellikle Somalililer hedef kitle seçilmektedir. Buradaki kanaatimiz fenotip ile ilgili olarak ayrımcılık konusunda Somamlilerin cilt renklerinin dikkat çekici ve kullanışlı bulunmasından olabilir.

³¹² IMDi, *Immigrants*, 4

³¹³ IMDi, *Immigrants*, 4

Somalililer hakkındaki 1999-2008 arası medya haberlerindeki sistematik değerlendirmeler, özellikle Somalililer hakkındaki hikayelerle ilişkilendirilen üç konuya işaret ediyor: suç, kültürel uygulamalar, ve entegrasyon eksikliği.³¹⁴

Genel olarak medya İslam'ı bir din olarak değil de siyasal boyutu üzerinden değerlendirip haberleştirmektedir. Bunun sebebi ise siyasal İslam ile köktendincilik arasında bağ kurulmasında siyasal islam perspektifli haberleştirmelerin kullanışlı olmasındandır. Bu noktada İslam ile köktendincilik arasında bilinçli olarak oluşturulan bu bağ sayesinde izleyici ya da okuyucu da İslam ile köktendinciliğin aynı şey olduğu algısı netlik kazanır. Bu ileri bir süreç taşınarak en nihayetinde medya eliyle okuyucu ya da izleyicide İslam ve terörizmin aynı şey olduğu inancı oluşturulabilmektedir.³¹⁵

"Retriever'in içerik analizi Norveç medyasında bu doğrultuda haberlerin "gizli(sinsi) İslamlaşma", "aşırı İslamcılık" başlıklarında 2009 yılı medyasında çokça ele alındığını³¹⁶ göstermektedir. Özellikle Norveç'te de radikal İslam başlıklarında ve İslami terörizm başlıklarında yapılan haberleştirmeler Norveç toplumunun İslam ve Müslümanlara karşı nefret duygularını harekete geçirmiştir. Özellikle gizli İslamlaşma haberleri aşırı sağcı ve ırkçı grupları Müslümanlar karşısında harekete ve eylemlere kalkışmasının zeminini hazırlamıştır.

Bunun en bariz örneği Oslo'da 2011 yılı 22 Temmuz tarihinde Breivik tarafından aşırı ve gizli İslamlaşma karşıtı eylem olarak gerçekleştirilmesiyle medyanın ne kadar vahim sonuçlara sebebiyet verecek pozisyonda olduğunu bizlere göstermiştir. Burada medya bu süreçte hem olayın gerçekleşmesinin doğrudan olmasa da dolaylı müsebbibidir. Hem de olay gerçekleşir gerçekleşmez bu eylemin Müslüman bir terörist tarafından işlenmiş olduğu önkabulü ile yaptığı haberlerle toplumu manüple etme ve haksız yere Müslüman toplumu hedef göstermiş olmakla inandırıcılığını kaybetmiştir.

Zira Emaad Alghamdi Breivik katliamı olur olmaz katil teröristin kim olduğu bilinmezden evvel dünya medyasında ve Norveç medyasında saldırılarla ilgili yapılan haberleri dilsel olarak analiz etmiş ve bu haberlerde medyanın Müslümanları sorumlu tutmak için kelime seçimleri, saklı imalar ve mesajları,

³¹⁴ IMDi, *Immigrants*, 4

³¹⁵ Orhan Gülise Gökçe, 74

³¹⁶ IMDi, "Immigrants in the Norwegian media" www.imdi.no/aarsrapport2009, (2009):5

sezdire ve özel kip ifadelerini nasıl kullandıklarını, neticede saf şüpheden aşırı suçlamaya kadar terörist eylemlerden Müslümanların sorumlu olduğu algısının yerleştirildiğini tespit etmiştir.

Örneğin Norveç terör katliamı olduğunda eylem henüz kim tarafından yapıldığı bilinmezden evvel bir haber programcısı şöyle bir sunum yapmıştır. “Bu akşam 'Kitabın Arkası' bölümünde, bir kez daha, yine işe yarıyor gözükken, radikal Müslümanların, Norveç'teki iki ölümcül terör saldırısı var.”

Alghamdi haberi dilsel analiz ediyor ve şöyle değerlendiriyor.” Cümlenin ana fiili(gözükmek) kuşku ve şüphe ifade ediyor ama yine de korkunç olay (ölümcül terör saldırısı) açıkça radikal Müslümanlara atfediliyor. Radikal Müslümanların(cümlenin öznesi), iki ölümcül terör saldırısı (sonuç) ibaresi boyunca sözü uzatan uzun bir cümlenin aksine tek kısa bir cümlede dahil edilmesi, olaydaki radikal Müslümanların sözde bu olaya dahil olduğunu güçlendiriyor. Dahası, "bir kez daha" ibaresinin kullanılması, terör saldırısı yapmanın özel olarak İslami şiddet davranışymış gibi anlam çıkartarak, varsayımın olasılığını arttırmayı amaçlıyor. Bu yüzden, Norveç saldırıları, dünyada Müslüman teröristler tarafından gerçekleştirilen bir çok saldırıdan sadece biri denilmek isteniyor.”³¹⁷

Avrupa Konseyi'nin bu perspektifte yapılan haberlerle ilgili endişeleri dile getiren Irkçılık ve tolerans karşıtı komisyonu ECRI 2008 yılı raporunda, halk tartışmalarında gittikçe artan bir trend olduğunun altı çizmiştir. Rapor, aynı zamanda, göçmenlerin sıklıkla, medyada, Müslümanlara karşı klişelere ve genellemelere karşı olmada hiç bir katkı sağlamadıkları şeklinde yansıtıldığına işaret etmiştir.³¹⁸

1.6.4.5. Müslümanlara Yönelik Nefret Suçları

Halktan nefret dolu söylemlere karşı dikkatli olmaları konusunda uyarı geldi. Özellikle İktidarda bulunan siyasi figürler için, araştırmacı ve entellüktel kesimi oluşturan kilit fikir yapıcılar için, müslüman grupların demokrasiye katılma motivasyonlarını düşürecek ve yaşam fırsatlarını onlar adına olumsuz

³¹⁷ Emad A Alghamdi, “The Representation of Islam in Western Media: The Coverage of Norway Terrorist Attacks”, *International Journal of Applied Linguistics & English Literature*, 4/3,(May 2015):203

³¹⁸ IMDi, *Immigrants*, 12

yönde etkileyecek ve bu sebeple onların Norveç toplumuna ait olma duygularını zayıflatacak ve onları radikalleşmeye itecek söz ve yaklaşımlardan özellikle uzak durmaları istenildi.³¹⁹

Tablo 5. 2010-2013 Yılları Arasında Türlerine Göre Bildirilmiş ve Rapora Alınmış Nefret Suçları Sayısı Tablosu

Number of reported cases on the basis of type of hate motive, 2010-2013				
	2010	2011	2012	2013
Race / ethnicity	235	183	162	141
Religion Religion	44	35	39	41

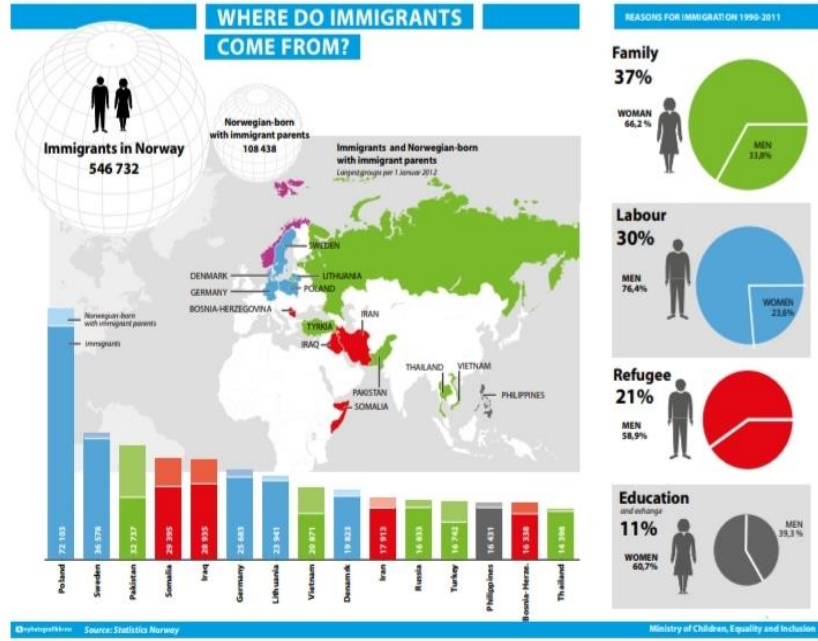
Kaynak: The Equality and Anti-Discrimination Ombud's Report 2015, 35

1.7. NORVEÇ TÜRK TOPLUMUNUN SOSYO-KÜLTÜREL PROFİLİ

1.7.1. Türklerin Nüfusu

Norveçli Türkler, istatistiksel anlamda, Norveç'te yaşayan ve ya Türkiye doğumlu ya da Türkiye'de doğmuş iki ebeveynin çocuklarıdır. 1 Ocak 2012'den itibaren, 16. 742 Norveçli Türk, Norveç'te kalıcı olarak yaşıyordu. Bunların 10. 696'sı birinci nesil ve 6. 046'sı ise Norveç doğumlu olanlardır. Bu rakam Türkiye'den gelen Kürtleri de içermektedir.

³¹⁹ The Equality and Anti-Discrimination Ombud's Report 2015: Hate Speech and Hate Crime, 17, Erişim 17.12.2019, https://ldo.no/globalassets/_ldo_2019/03_ombudet-og-samfunnet/rapporter/hatefulle-ytringer/hate-speech-and-hate-crime.pdf

Şekil 15. Norveçte Yaşayan Türklerin 2012-2013 Yılı İçerisindeki Sayısı

Kaynak: Norwegian Ministry of Children (El Kitabı), 2012-2013, 2

Dini derneklere kayıtlı olan kişilerin sayısı üzerinden bakıldığında 148.000 Müslümanın Norveç'te olduğu anlaşılır. Bu yöntem sadece Müslümanların Norveç'teki tam sayısını bilmek bize sayıya dair bir ipucu veriyor, ancak Norveç'te birinin Müslüman olmak için dini bir topluluğa üye olması gerekmeyeceği gibi tersinden düşünülürse, bir dini cemaatin üyesi olmak için birisinin gerçekte Müslüman olması da gerekmez.

Dolayısıyla net rakamı tespit için başka bir yolla sağlama yaparak sağlıklı bir neticeye ulaşılabilir. Bu da ilk aşamada Müslüman ülkelerden ve onların Norveç doğumlu çocuklarından gelen göçmen sayısını saymakla olabilir. Bugün Norveç'te Müslüman ülkelerden 175.000 göçmen var ve onların da 75.000 Norveç doğumlu çocuğu var. Evlatları olan bu kişiler tabii ki ebeveynleri gibi Müslüman olmak zorunda değildir ve belki de Müslüman ülkeden gelenler Müslüman bir ülkeden gelse bile Müslüman olmayabilirler. Ayrıca, tüm Norveç doğumlu Müslüman ülkelerden gelen ebeveynlerin kendilerini Müslüman olarak kabul ettiklerini varsaymak da katı bir yaklaşım olacaktır. Tüm bu yöntemlerin dezavantajlı neticelerini öngörerek Norveç İstatistik Kurumu bir çalışma geliştirmiştir.

Norveç İstatistik Kurumu buna göre bir anket yapmış ve göçmenler üzerinde inanca göre yüzdelik sapmayı belirleyip genel hesap üzerinden sapma oranını düşerek sağlıklı bir tespit yapma yoluna gitmiştir. Buna göre 2016 yılının başında kabul ettiğimiz Müslüman sayısı, her iki duruma göre nüfusun yüzde 2,8 ila 4,8'i arasında, yani 148,000 ile 250,000 arasında bir aralıkta durum arzetymekte. En iyi ihtimalle ama görece belirsiz bir tahmin olarak da 200.000'in üzerinde bir Müslümanın nüfusun yüzde 4'üne yakın bir oranda temsil ediliyor olması genel yaklaşım olarak kabul görmektedir.³²⁰

Bugün itibariyle Norveç'te sayıları 16.000'i bulan bir Türk nüfusu vardır. İşçi olarak ilk defa Norveç'e gelen Türkler, Drammen'deki kâğıt fabrikası'nda işe başladıkları için bu nüfusun büyük bir kısmı Drammen, Oslo ve çevresinde meskûndur.

Tablo 6. Kuzey Ülkelerine Giriş Yapan Türk Göçmenlerin Ortalama Yıllık Sayısı, 1960-1990

Yıl	Danimarka	Finlandiya	Norveç	İsveç	ToplamKuzey ölkeleri
1960-1964	100	10	10	110	230
1965-1969	400	10	10	570	990
1970-1974	700	10	20	690	1420
1975-1979	300	10	30	1420	1760
1980-1984	700	20	80	1270	2070
1985-1989	1200	40	160	1240	2640
1990-1993	1070	30	280	1240	2620
1960-1993	630	20	80	930	420

Kaynak: İçduygu ve Tekelioğlu, 1995, 205-214

³²⁰ Statistik Norway, (Lars Østby & Anne Berit Dalgard), 22 Kasım 2017" 4 prosent muslimer i Norge? (Norveçteki Müslümanlar Nüfusun yüzde 4'ü mü?) Erişim 9.12.2019 <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/4-prosent-muslimer-i-norge--329115>

Tablo 7. Kuzey Ülkelerinde Yaşayan Türk Göçmenlerin Sayısı, 1981-1993

Ülke	1981	1986	1991	1993
Danimarka	16.9	22.3	32.0	33.7
Finlandiya	0.2	0.5	0.7	0.8
Norveç	2.8	3.7	5.5	5.6
İsveç	19.5	21.9	26.4	26.5
TOPLAM	39.4	48.4	64.6	66.6

Kaynak: İçduygu ve Tekelioğlu, 1995, 205-214

Tablo 8. Norveç'teki Göçmenlerin Kategorileri, 1990-1993

	Toplam	Mülteciler	İşçi	Aile Birleşimi	Eğitim	Diğer	Bilinmeyen	Toplam
Toplam Göç	100	53	9	27	8	1	2	53.330
Türk Göçmenler	100	50	2	39	2	1	5	1397

Kaynak: İçduygu ve Tekelioğlu, 1995, 205-214

1.7.2. Türklerin Ekonomik Profili

Göçmenlerin eğitimi ve yeterliliği, işgücü piyasasında hangi koşullar altında olduklarını ve ücret seviyelerindeki durum hakkında bilgi vermesi bakımından önemli bir veri. Dolayısıyla Norveç'e ilk gelen Türk göçmen nesil Avrupa'daki genel işçi göçü istatistiklerindeki yoğun oranda en alt düzeyde ilkokul mezuniyeti veya ilkokul terk şeklindeki eğitim düzeyini yansıttığından dolayı doğal olarak bu durum onların Norveç'te düşük ücretli hizmet sektöründe çalışmalarına ancak imkan vermiştir.

Yine ilk gelen nesil açısından ağır demir çelik sanayi, gemi sektörü, temizlik işleri gibi alanlarda çalışmak ekonomik açıdan Norveç'in refah düzeyi olarak yükselişte olmadığı yıllara tekabül ettiğinden ve yine 1970'li yıllar şartlarında görece diğer Avrupa ülkelerindeki Alman Mark'ının yıldızının parlak olduğu günlere kıyasla Norveç Kronunun dezavantajlı olmasından dolayı büyük oranda ekonomik seviye kaydedemediklerini belirtmişlerdir.

Ekonomik olarak kalkınma 1970'li yılların sonlarında bulunan petrolle hızlandığından ve 1980'li yıllarda Norveç'te iş sektöründeki gelişmeler yeni alternatifler oluşturmuş ve birden fazla işte mesai yaparak ekonomik olarak

durumları giderek iyi seviyelere gelmiştir. Özellikle temizlik sektöründeki işlerde Türkiye’de götürü usulü diye tabir edilen sisteme yakın bir anlayışla ve yapılan işin çalışma saati olarak işveren tarafından kayıtlanmaması durumu çalışkan ve pratik biçimde temizlik işlerinin Türkler tarafından yapıp başka bir işe gidebilme fırsatını sunmuştur. Zira vergi sisteminin o yıllar koşulunda ikinci ve üçüncü mesaiden vergi almaması, ilk gelen neslin günde bazen 2 bazen 3 farklı işyerinde mesai yapmasına olanak vermiştir.

Günümüzde kişi başı milli geliri 82.711 \$ (2018, IMF tahmini), enflasyon Oranı % 1,9 seviyelerinde olan Norveç refah sisteminin son yıllarda giderek artışa geçmesi ve ülkede işsizlik oranlarının çok düşük seviyede seyretmesi ülkeye Avrupa ülkelerinden daha iyi seviyede bir pozisyon kazandırmıştır. Her ne kadar 2016 yılında Norveç’te petrol üretimi, maliyetlerin artması gerekçe gösterilerek kapatılsa da petrolün ilk bulunduğu yıllardan günümüze kadar Norveç Devletinin petrolden ve diğer kalemlerden elde ettiği para fonlarda tutulmakta ve çok uzun yıllar hiçbirşey üretilmese bile fonların ülkeye yüzlerce yıl yetecek bir durum arzettiği ifade edilmektedir.

Norveç diğer Avrupa ülkeleri gibi refah sisteminin temeline vergi sistemindeki titizliği ve adaleti merkeze alır. Bu itibarla Norveç vatandaşları sağlık ve eğitim hizmetlerinden ücretsiz yararlanır. Ülkede yüksek refah seviyesinin olması ülkede aynı şekilde vergi kalemlerinin de çeşitlilik arzemesi ve vergilerin yüksek miktarlarda olması neticesini doğurur. Özellikle petrolden sonra en önemli üretim ve ihracat kalemi balıkçılıktır.

Norveçteki çalışma saatleri haftalık 37 olup yıllık izin beş haftadır. Norveçte NAV isimli kurum işsiz kalanların eğitimi ve istihdamına yönelik hizmet sunmaktadır.

Norveç’te ilk neslin çalışma şartları ve gelirlerine göre sonraki nesillerde genel olarak artış sözkonusudur. Maaş seviyesi Norveç’te ortalama aylık maaş ile ölçülür. Genel olarak, göçmenler Eylül 2016 itibariyle nüfusun geri kalanının yüzde 85’ine karşılık gelen bir maaş seviyesine sahipti. Göçmenler için ortalama ücret 38.000 Nok iken, nüfusun geri kalanının ortalama maaşı 44.500 Nok

idi. Türkiye’li vatandaşlarımızın da içinde bulunduğu grup Asya ülkelerin gelir ortalaması istatistiklerde 36.200 Nok olarak belirtilmiştir ³²¹

Norveçte diplomatik olarak T.C. Oslo Büyükelçiliği bünyesinde Çalışma ve Ticaret Bakanlığını temsilen çalışma yapan Türk Ticaret ateşeliği Norveç ekonomisine ve dolaylı olarak Türk ekonomisine katkı sağlayan girişimcilerle koordinasyon halinde bulunmaktadır.

Norveç’te kayıtlara göre Türklere ait 800’ü aşkın firma bulunmaktadır. Bu firmaların iş sahasına bakıldığında Türkler genellikle, pizza, lokanta, restoran, fırın, manav, market gibi gıda sektöründe faaliyet gösterdiği görülmektedir. Bunların yanında Norveçli Türkler, mobilya, elektrik ve su tesisatı, endüstriyel mutfak malzemeleri, temizlik, transport ve taksi, çiçekçilik, araba tamiri gibi alanlarda da iştigal etmektedirler. Yine Norveç’te Türkler’e ait iki de otel bulunmaktadır.³²² Son yıllarda üçüncü neslin daha ziyade teknik bilgiler gerektiren meslek alanlarına yönlendikleri görülmektedir. Norveç’te özellikle el emeğinin ve ustalığının, ekonomik değeri yüksek iş alanlarından olması, Norveç’te Türklerin işçigöçünün ilk temsilcisi olan Türklerin çocuklarının ve torunlarının ekonomik özgürlüğe hızlıca geçiş yapmak niyetiyle üniversite eğitimini sektöre uğrattıkları veya tevessül etmedikleri görülmektedir. Bu durum maalesef eğitimin teşvik edildiği ve desteklendiği bir ülkede, Türk vatandaşlarımızın ileri eğitim seviyesi hedefinde oldukça geride kalması neticesini ortaya koymuştur.

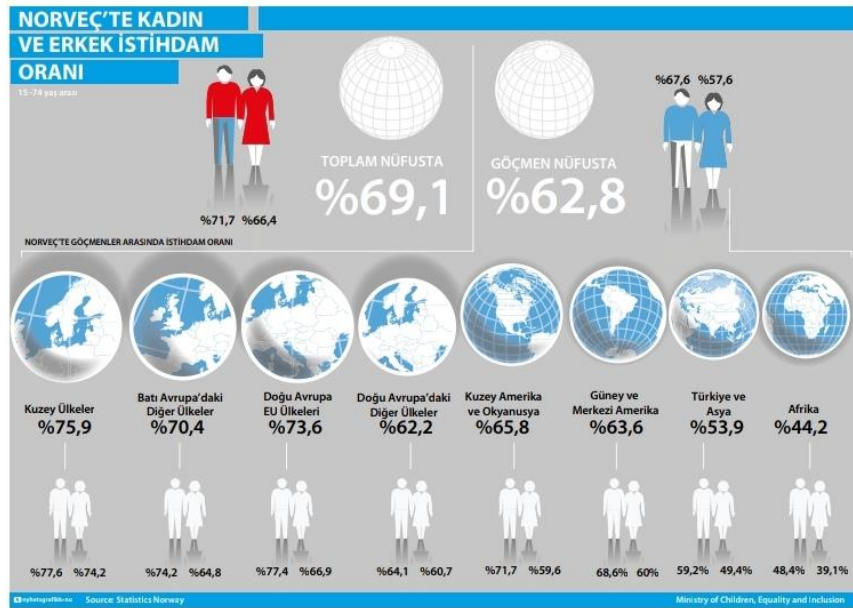
Norveç’te yaşayan göçmenler de dahil olmak üzere genel nüfusun 2017 işsizlik oranı yüzde 4 seviyesinde açıklanmıştır. Norveç’te yaşayan Türklerin işsizlik oranları genel Norveç işsizlik ortalamasının ve Norveç’te yaşayan göçmen nüfusun işsizlik oranlarının biraz üstünde seyretmektedir. 2017 yılında yayınlanan istatistik rakamlarına göre Norveçte yaşayan göçmen kökenlilerin genelinin ortalama işsizlik oranı yüzde 6.4 olarak belirtilmişken Türkiye’nin de dahil olduğu Asya ülkelerinden gelen göçmen kökenli kişilerin ortalaması genel ortalamanın üzerinde bir rakamla yüzde 7.3 olarak belirtilmiştir. Bu rakam Afrikadan

³²¹Lars Østby & Anne Berit Dalgard Statistik Norway, Erişim 10.12.2019, <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/norskfodte-med-innvandrerforeldre-har-hoyere-inntekter-enn-sine-foreldre>

³²² <http://www.notid.org/HaberAyrinti.aspx?ID=56>

Norveç'e gelen göçmenlerin işsizlik oranı olan yüzde 11'in altındadır fakat Avrupa ülkelerinden gelen göçmenlere kıyasla oldukça fazla bir seviyededir.³²³ Norveç'te yaşayan Türkler diğer Avrupa ülkelerine, özellikle Danimarka ve İsveç'te yaşayan Türklere kıyasla işsizlik seviyesi çok düşüktür. Danimarka'daki Türklerin işsizlik seviyesi yüzde yirmilerde seyrederken Norveç'te yaşayan Türklerin iş hayatına katılımının yüksek olması Danimarkaya kıyasla Norveç Türklerinin daha bilinçli ve sorumlu hareket ettiklerini göstermektedir.³²⁴

Diğer bir husus çalışma hayatına aktif katılımı alakalıdır. Bu amaçla Norveç İstatistik Kurumunun yaptığı çalışmada ortaya çıkan sonuç Norveç genelinde göçmen kökenlilerin yüzde 60.2'si çalışma hayatında aktifken, Türkiye'nin de dahil edildiği Asya grubu ülkelere gelenler arasında bu durum yüzde 51.9 olarak belirtilmiştir.³²⁵

Şekil 16. 2012 Yılı Göçmen Kadın ve Erkeklerin Geldikleri Ülkelere Göre İşgücüne Katılım Oranları. (Türkiye Asya ülkesi ile bir kategoride zikredilmiştir.)

Kaynak: Norwegian Ministry of Children (El Kitabı), 2012-2013, 13

³²³ Statistikk Norge, Registrerte arbeidsledige blant innvandrere, Erişim 10.12.2019 <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/statistikker/innvarbl/kvartal>

³²⁴ Danimarka'da yaşayan Türklerin işsizlik oranları için bakınız Nebile Özmen, (2012):130

³²⁵ Statistikk Norge, Arbeidskraftunder sokinga sesongjusterte tal, Erişim 10.12.2019 <https://www.ssb.no/navn>

Diğer bir husus diğer Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında Norveç'te yaşayan Türk kadınlarının aktif çalışma hayatına katılımlarının olumlu seviyelerde oluşudur. Bunun bir sebebi de Norveç'te Sosyal Güvenlik Hizmetlerinin çok üst seviyede imkanlar sunuyor olması durumudur. Gerek doğum izni, doğum ücreti, gerekse çocuk bakım ücretlerinin devletçe karşılanması kadınların çalışma hayatında aktif olmalarını sağlamıştır. Her ne kadar genel itibarla çalışma hayatının büyük bölümü hizmet sektörlerinde düşük profilli işlerde çalışmak olarak görülse de bu durum hem aile hem de milli ekonomiye katkı sağlayan ve entegrasyonu hızlandıran hususlardan olması yönüyle önemlidir.

1.7.3. Türklerin Konutları ve Yerleşim Bölgeleri

Norveç göç ile tanıştığı 1960'lı yıllardan itibaren homojen ulus yapısından kültürde, sosyal yapıda, kamusal alanda ve ikamet yerlerinde çeşitliliği yaşadı. Özellikle 2005'li yıllarda göçün Norveç'te çok hızlı şekilde artması Devleti göçün getirdiği yapısal konulara eğilmek durumunda bıraktı.

Son yıllarda çeşitliliğin giderek arttığı bir bölge olarak Grönland bölgesi bir mevki olarak Oslo'nun merkezinin doğusunda yer almaktadır. Tarihsel olarak baktığımızda 17. Yüzyıldan beri şehrin en yoksul yerlerinden biri olarak yoksul kimselerin yerleşim yeri olarak tercih ettiği Grönland bölgesi bugün de böyle kalmaya devam etmektedir. Grönland, tarihte Akerselva nehrinin yakınlarında sıralı birçok fabrikaya olan yakınlığı nedeniyle şehrin endüstri işçilerinin eski evi olarak meskün yeri olmuştur. 1960'lı yıllarda ilk göçmen grubu olan Pakistanlı, sonrasında Türk ve Fas'lı işçiler tarafından uygun fiyata ev bulabilecekleri için tercih edilmiş ve zamanla batılı olmayan göçmenlerin yoğunlaştığı semt haline gelmiştir.³²⁶

Dolayısıyla Grönland bir getto olarak ifade edilebilecek bir yerleşim yeridir. Oslo'nun en merkezi yerindedir. Bu durum Grönland'a aynı zamanda merkezi bir lokasyon olması sebebiyle stratejik bir önem katar. Zira şehrin bütün yakalarına ve ulusal ve uluslararası kara, hava ve deniz yollarının ağlarına yakınlığı durumu ayrıcalıklıdır. Diğer Avrupa şehirlerinde bu kadar merkezi

³²⁶ Bangstad, *The Morality Police*, 4

konumda yerlerin değil de daha kenar bölgelerin göçmenler tarafından gettolaştırıldığı düşünülürse Norveç'in bu merkezi önemdeki gettolaşma lokasyonu tarihsel işçi ve elit meknsal ayırımından kaynaklansa gerektir. Zira göçmenler Grönland bölgesine Devlet tarafından yerleştirilmemişler sosyo ekonomik ve Norveç'in tarihsel yerleşim alışkanlıkları buna etki etmiştir.

Grönland bugün hemen hemen tüm Müslüman grupların, Asya, Afrika, Doğu Avrupa gibi etnik unsurların yerleşim yeridir. Türkler ikinci göçmen grubu olarak Norveç'e geldiklerinden, Grönland'ı kendilerinden evvel Norveç'e gelmiş olan Pakistanlıların hazır bir muhiti olarak Müslüman dayanışması açısından ve cami açılması için ideal merkezi bir yer olması dolayısıyla tercih etmişlerdir. Zira Türklerden evvel buraya gelen Pakistanlılar zaten Grönland'da ilk Müslüman topluluğun cemaatleşmesi sürecini başlattığından bu homojenliği korumaktaydılar ve buradaki sosyal dokudaki kültürel homojenliğe dayanarak Norveçliler bu bölgeyi Küçük Pakistan olarak nitelendirirlerdi.

Türklerin getto olarak ifade edilen bu bölgede yerleşim kurmaları ilk geldikleri yıllarda bu muhitte cami açılmasıyla beraber yoğunlaşmış fakat 2000li yıllardan sonra çok farklı etnik kökenli göçmenlerce daha çeşitli ama inanç olarak homojen bir bölge haline gelmesiyle bu bölgeden şehrin çeperlerindeki müstakil tipli evlere geçişi gerçekleştirmişlerdir. Zira ilk gelen neslin ve aile fertlerinin ekonomik durumunun giderek 2000'li yıllardan itibaren artış göstermesi yeni bölgelerde refah talebi arzusunu ortaya çıkarmıştır. Bu bölgeden ayrılma sebepleri arasında çocuklarının, göçmen topluluğunun homojen bulunduğu bu mevkilerde okula gitmelerinin düşük sosyo ekonomik yaşamı kabullenmek anlamına geleceği endişesi ve kaygısı, ayrıca bu bölgenin kriminalleşmenin giderek merkezi haline geliyor olması algısı, Türkleri bu bölgeden, çocuklarını daha güvenli ve Norveç'lilerle daha içiçe yaşayabilecekleri bölgelere transfer ettirmiştir.

Dolayısıyla Norveç'te yaşayan Türkler genel olarak apartman ve müstakil diye ifade edebileceğimiz daha konforlu ev ve lokasyonlarda yaşamaktadırlar. Oslo bölgesinde Türkler en fazla Fruset, Holmia, Mortensrud, Lorenskog bölgelerinde mukimdirler. Buraları da getto olarak tanımlamak haksızlık olacaktır. Fakat giderek bu bölgelerden de Norveçlilerin artan göçmen çeşitliliği sebebiyle uzaklaştıkları ifade edilmektedir.

Özellikle Belediyelerin sosyal entegrasyon konusunda yerleşim bölgelerinin çeşitlendirilmesi ve göçmenlerin yaşadıkları yerlerin düşük sosyo ekonomik yerler olduğu izleniminin yok edilmesi çalışmaları vardır. Bunlardan bir tanesi Lorenskog bölgesinde çok büyük bir bütçeyle olimpik kapalı kayak merkezi inşaatı devam etmektedir. Devlet çok büyük bütçe ayırarak Lorenskog bölgesindeki sosyal aktivite mekânını göçmenlerin ve yerli halkın hizmetine sunacaktır.

Dolayısıyla Norveç'in refah seviyesinin ve ekonomik göstergelerinin çok yüksek olması klasik anlamdaki gettolaşma gibi bir yapısal olumsuzluğu Norveç'te karşımıza çıkarmamaktadır.

1.7.4. Türklerin Eğitim Durumu

Norveç'te yaşayan Türklerin genel olarak eğitim seviyesi diğer Avrupa ülkeleri ile benzer durumlar arzedebilir. Zira ilk işçi göçü esnasında gerek Almanya ve gerekse Avrupa'nın tamamına yakınına gidiş için işçi alımı temel kriteri ilkokul mezuniyeti idi. Tüm Türkiye'de o yıllarda İlkokulu bitirmiş öğrenci sayısı bu talebi karşılamayınca ilkokul terk durumunda olan veya hiç okula gitmemiş olanlardan da alımlar yapıldı. Dolayısıyla işçi göçündeki genel kitlenin yapısı az eğitilmiş ya da hiç eğitimsiz olarak tanımlanıyordu.

Hal böyle olunca Norveç'e gelenler de aynı şekilde köy ve kırsal bölgelerden gelen gariban ve düşük derecede eğitilmiş Türk insanını ifade ediyordu. Dolayısıyla bir tespit olarak anlaşılabilecek bu durumun Norveç'e ilk göç sürecinde Türklerin Norveç toplumuna entegrasyonunda sosyo ekonomik ve kültürel bağlamda olumsuz etkileri olmuştur. Zaten sürekli bir geleceği ev sahibi ülkede tasarlamadıkları için dil öğrenimi ve eğitim konusuna bütçe ve vakit ayırmamışlardır.

Bu süreç kalıcılığa doğru evrildiğinde ve ailelerini de ev sahibi ülkeye kalıcı bir planla getirdiklerinde ekonomik kaygılarla ve bilinçsizlikle çocuklarının geleceğine yönelik eğitim hususunda planlamayı sağlıklı yapamadıklarını ve bir an önce çocuklarında kısa şekilde para kazanmaya başlayabilecekleri hizmet sektöründe iş bulma yoluna gittiklerini söyleyebiliriz. Dolayısıyla İşçi göçünün başlangıcını temsil eden birinci ve ikinci neslin nitelikli bir eğitim hedefinin

olmadığını, olmuşsa da meslek liselerinden öteye bu durumun geçemediğini belirtmek gerekir.

Bu durum Norveç'te doğan üçüncü neslin anne, baba veya dedelerinin yapmış oldukları bu noktadaki hataları farketmeleri neticesinde belli oranda değişmiş olsa da Norveç'te yaşayan Türklerin çok nitelikli bir eğitim ve öğretim profili çizemediklerini görüyoruz.

1.7.5. Türklerin Kurdukları Sivil Toplum Örgütleri

Norveç'te Türkler'in kurduğu sivil toplum örgütlerinin başında Norveç Türk Dernekleri Federasyonu bulunmaktadır. Bu örgüt, Norveç'te yaşayan Türkler'in mahalli, milli, dini, sosyal ve mesleki haklarını korumak, devamlılığını sağlamak amacıyla faaliyet gösteren Oslo Türk İşçileri Derneği, Moss Türk İşçileri Dayanışma Derneği ve Türkiye Şamlar Köyü, Drammen ve Oslo Çevresi Aile Birliği Derneği tarafından 20 Nisan 1991'de Oslo'da "Tyrkiske Foreningers Hoved Organisasjon" adıyla kurulmuştur.³²⁷

Federasyona, Oslo Türk İslam Birliği, Drammen ve Çevresi Türk İnanç Cemiyeti, Moss Türk İşçiler Birliği, Oslo Türk Şamlar Aile Derneği, Drammen Türk Şamlar Kültür Derneği, Drammen Türk Kültür Ocakları, Lørenskog Kadınlar Derneği, Lørenskog Türk Kültür Derneği, Oslo Milli görüş Teşkilatı, Bærum Türk Aile Birliği Derneği gibi kurumlar üyedir.

Norveç'te Türklerin kurduğu bir diğer sivil toplum kuruluşu Norveç Türk İşadamları Derneğidir. Bu dernek, Norveç'te faaliyet gösteren Türk firmalarının sahibi işadamlarını tek bir çatı altında toplayan Norveç Türk İşadamları Derneği Tyrkisk Arbeidsgivernes Forening (NOTAF) ismiyle 15 Ağustos 2004'te Oslo'da kurulmuştur.

1.7.6. Türklerin Kurdukları Cami ve Dernekler

Camiler hem dini hem de sosyal alanlardır. Camiler özellikle Cuma namazı ve çocuklar için Kur'an Kursu olarak dini hizmet vermeye odaklanırken, aynı zamanda yüksek oranda aktiviteye sahip alanlar olarak çocuklar, gençler ve yetişkinler için sosyal aktivite alanları sunmaktadır. Bu aktiviteler, gençler için tatil kampları, futbol takımları, masa tenisi turnuvaları ve kadınlar için yüzme

³²⁷ http://tfhn.no/onewebmedia/ntdf_tuzuk_26-02-11_degisiklik_teklifi.pdf.

gruplarından, kültürler arası diyalog grupları ve akademik çevreden ve ya dışarıdan gelen yüksek profilli misafir konuşmacılarla verilen dini seminerlere kadar çeşitlilik gösteriyor.³²⁸

1974’lerde organize olmaya başlayan Türkler, ilk olarak Oslo merkezinde bazı işyerlerinin boş odalarını kullanmak suretiyle dinî ibadet ve faaliyetlere başlamışlardır.³²⁹

Norveç’teki ilk Türk kuruluşu “Oslo ve Çevresi Dinî İnançlara Sahip Çıkma Derneği” adı altında 1978’de kurulmuştur. Hali hâzırda Diyanet İşleri Başkanlığı ile işbirliği halinde olan bu derneğin amacı, kurucuların ifadesine göre; Norveç’te bulunan Sünnî Türk Müslümanları bir araya getirmektir. 1981’de ise çok uzun olan bu ismi “Oslo Türk İslâm Birliği - Oslo Tyrkisk Islamske Union” olarak değiştirmişlerdir. Bir şahıs üzerine olduğu için 1982’ye kadar Norveç Devleti’nden yardım alamayan kuruluş, 1982’den itibaren Devletten yardım almaya başlamıştır. 1980 yılının ortalarına gelindiğinde ise bu çatı altındaki Türkler, Dernek içindeki farklı görüşler nedeniyle üç gruba ayrılmıştır. 1990 itibariyle ise Norveç’teki Türkler, Diyanet, Süleyman H. Tunahan ve Millî Görüş olmak üzere üç grup halinde faaliyet göstermektedirler. Oslo yakınlarındaki Drammen Türkleri ise ilk olarak “Türk İşçileri Derneği” çatısı altında toplanmışlardır. 1979’lu yıllarda bu dernek Drammen’deki Türkleri Ramazan aylarında lokaller kiralayarak iftar ve teravih namazları için bir araya getirme faaliyetlerinde bulunmuştur. Daha sonraları ise bu kuruluştaki gruplaşmalar meydana gelmiş ve ilk olarak Süleyman Efendi Grubu burada 1987 yılında bir cami açmış, akabinde 1989 yılında da Diyanet İşleri Başkanlığına yakın duranlar kendi camilerini açmışlardır. Millî Görüş ise Drammen’de cami açacak sayıda olmadıkları için böyle bir girişimde bulunmamıştır.³³⁰

Norveç’te Diyanet’ten sonra ikinci büyük grup olan Süleyman Efendi Grubu’nun Drammen, Mjøndallen, Oslo ve Stavanger’deki camilerde yaklaşık 2500 üyesi bulunmaktadır.

³²⁸ Walseth, *Sport within Muslim Organizations*, 82

³²⁹ Kari Vogt, *Islam på Norsk Moskeer og Islamske Organisasjoner i Norge*, (Oslo: Cappelen Damm, 2008), 59.

³³⁰ Vogt, *Islam på Norsk*, 61.

İlk olarak 1973'te "Avrupa İslam Kültür Merkezleri Birliği" adı altında Köln'de bir kuruluş meydana getiren Süleyman Efendi Grubu' için burası ana merkezdir. Norveç'teki Süleyman Efendi Grubu temel olarak gerekli talimatları buradan alırlar. Bu kuruluşun Norveç'teki şubesi ise "İslam Kültür Merkezi-Islamsk Kultursenterunion" dur. Genel merkezleri Köln'de bulunan Süleyman Efendi Grubu'nun Norveç'teki camileri ise Stockholm'den idare edilmektedir.

   nc  grup olan Millî Görüş hareketinin en büyük camisi, AMGT Mevl n  Cami adıyla Stavanger'de bulunmaktadır. Aynı isimde bir cami de Oslo'da mevcuttur. Diğer Türk gruplara göre uluslararası faaliyetleri bulunan bu cemiyet, Norveçli akademisyenlere göre son zamanlarda Türkiye'deki siyasi gelişmelere paralel olarak Diyanet İşleri Başkanlığı ile bir yakınlaşma içindedir.³³¹

TC Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı cami ve derneklerinde ise hem dinî hem de kültürel faaliyetler yürütülmektedir. Millî bayramlar ve Çanakkale Zaferi gibi ülkemiz adına önemli olan günlerde bu dernekler, ciddi maliyetler gerektiren programlar düzenlemekte ve Türkiye ile bu günler eş zamanlı olarak kutlanmaktadır. Yine bu camilerde, im met hizmetinin yanı sıra hac ve umre hizmetleri de verilmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı, Suudi yetkililer tarafından muhatap kabul edilmekte ve başvuruları aracısız kabul etmektedir. Haftanın altı günü hem yetişkinlere hem de  ocuk ve gençlere yönelik eğitim  ğretim programları mevcuttur. Türklere ait diğer camilerde eğitim  ğretim hizmetleri belli bir ücrete tabi iken, D B camileri verilen hizmet ve materyaller karşılığında herhangi bir ücret almamaktadır. Norveç'te en fazla üyeye ve güvene sahip D B camilerinin bir diğer önemli hizmeti de yıkama ve defin gibi cenaze hizmetidir. Üyelere ait cenazeler, talep edilmesi halinde THY ile işbirliği yapılmak suretiyle Türkiye'ye getirilip burada da defnedilebilmektedir. Bu durumda cenaze ve cenazenin bir yakını ücretsiz olarak Türkiye'ye getirilmektedir. Ancak bunun için üyelerin yıllık 120 kron (75 TL) olan cenaze aidatını ödemesi gerekmektedir.

Norveç'teki bütün bu Türk dernekleri, kültürel faaliyetlerde birbirleriyle ilişki içinde olup birlikte hareket etmektedir. Yine  lkedeki Müslüman Türkler 'in çok büyük bir kısmı Sünnî'dir. 400 kadar sayılarıyla azınlıkta bulunan Alev  düşünceyi benimseyen Müslümanlar ise ilk derneklerini 1985'te Drammen'de

³³¹ Vogt, *Islam p  Norsk*, 62.

kurmuşlardır. Kendilerini “Bektaşî” olarak tanımlayan grubun da en büyüğü Drammen’de olmak üzere Oslo ve Asker’de “Şamlar Derneği” adıyla dernekleri bulunmaktadır.³³²

³³² Vogt, *Islam på Norsk*, 64.

İKİNCİ BÖLÜM

UYGULAMALI ARAŞTIRMA BULGULAR VE YORUMLAR

Sosyal hayata dair yapılmış inceleme ve araştırmalar sosyoloji bilimi alanına girmektedir. Sosyoloji biliminin alt dalı olan din sosyoloisi ise din- toplum ilişkileri bağlamında yapılan araştırma ve çalışmalarla ilgilendiğinden bu alana dair sosyal bilim, kavram ve olguları sadece tespitle yetinmek meseleyi eksik bırakmak anlamına geleceğinden bu kavram ve olguların bilimsel metodlarla anlaşılıp yorumlanması da gerekir. Zira sosyal hayata dair olgu ve olayların bir sebebi olabileceği gibi birden çok sebebi de olabilir. Dolayısıyla araştırma esnasında tüm bu çoklu sebep sonuç ilişkiler ağını etraflıca anlamak iyi bir metodoloji ekseninde yorumlamaya bağlıdır. Başka bir kişinin yaşamış tecrübesinde karşılaştığı dünyayı, yeniden tecrübe etmek anlamına da gelen bu süreç Weber'in sosyoloji tanımında ifade ettiği “sosyal davranışı yorumlayarak anlamaya ve nedensel olarak onun yön ve etkilerini açıklamaya çalışmak”³³³ bir bilim olarak sosyolojinin “yorum” ile daha derinlerde yatan anlam ve nedenler dünyasını keşfetmek gayretini taşır. Bu da sosyal hayatın çok yönlü ve karmaşık ilişkiler ağına uzanmanın ve o anlam dünyasını çözümlemenin bir çabası olarak görülmelidir.

Biz de teorik bölümde açıkladığımız kavram ve olguları din sosyolojisi anlama ve yorumlama metodolojisi içerisinde anlamaya ve yorumlamaya çalışacağız. Teorik çerçevede ele alınan konuların bir alan araştırması ile nitel araştırma yöntemi muvacehesinde test edilmesi süreciyle elde edilen bulguları bu bölümde feneomenolojik desen ile yorumlamaya çalışacağız. İsim olarak “fenomenolojik desen” batı dünyasında yaygın kullanılan bir nitel araştırma desendir. Türkçe’de kullanılışı “olgu bilim deseni” olarak belirlenmiştir. Her ne kadar Türkçe’ye uyarlanmış biçimi olan “olgu bilimi” ifadesi sanki bu desenin olgulara yönelik bir desenmiş gibi algılanmasına sebep olsa da bu çalışma desenin

³³³ Ali Akdoğan, *Dini Hayatı Anlama ve Yorumlama*, (İstanbul: Dem Yayınları, 2008):9-34

merkezinde olan hususun orijinal isminde taşıdığı anlamda da görülecek olan fenomenolojiyi yani öznel yaşantıyı öncelediği bilinmelidir. Zira her araştırma da hedef, olgular olduğuna göre burada kastedilen araştırmanın odak noktası olan bireyin öznel ve kendine özgü olan sübjektif tecrübeleridir. Bu çalışma deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olguların öznel tecrübelerinin anlaşılmasına odaklanmaktadır.

Dolayısıyla bulgular ve yorumlar başlığı altında elde edilen İslamofobi-entegrasyon ilişkisi eksenindeki bulguları “kendisini ve dış dünyayı kendisine özgü bir şekilde algılayan örneklem grubumuz bireylerinin öznel yaşantısı olarak derinlemesine anlamaya çalışacağız.”³³⁴ Burada odaklanacağımız şey olgular değil öznel yaşantı olacaktır. Burada katılımcıların bakış açısından öznel ve özneler arası dünyanın nasıl oluşturulduğunun anlamını betimlemeye çalışacağız.

2.1. İSLAMOFOBİ

2.1.1. İslamofobi’nin Mahiyeti, Etki ve Algı Alanı

İslamofobi’nin mahiyeti, etki ve algı alanı şeklinde temalandırdığımız bu başlık katılımcıların “Siz İslamofobi hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplardan oluşturulmuştur. Tablo 9’da verilen bu tema ve alt temalarda İslamofobi kavramına ait mahiyet, etki ve algı alanına dair kodların dökümü verilmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular aşağıdadır.

Tablo 9. Soru 1 Temalar (İslamofobi’nin mahiyeti, Etki ve Algı Alanı)

Tema	Kod	Frekans
İslamofobinin Mahiyeti	Korku	51
	İslama karşıt olma	10
	Müslümanlara karşı olmama	2
	İrkçılık	2
	Endişe	2
	Hakaret	2
	Kin	2
	Olumsuz tutum	2
	Öcü gibi gösterme	2
	Ön yargı	2
	Müslümanların aşırıya giden insanlar oldukları düşüncesi	1
	İdeoloji olarak İslam	1
	Mücadele etmenin zor olması	1
	İslamı yanlış tanıma	1

³³⁴ İlhan Günbayı, “Nitel Araştırma Deseni: Fenomenoloji mi? Olgubilim mi?” Bilimsel Makaleleri, 24 Mayıs 2019, <http://www.nirvanasosyal.com/h-61-profdrilhan-gunbayi-nitel-arastirma-deseni-fenomenoloji-oznel-yasanti.html> Erişim Tarihi: 6.1.2019

Tablo 9 (Devam). Soru 1 Temalar (İslamofobi'nin mahiyeti, Etki ve Algı Alanı)

	Bir düşünce	1
	Ürperti	1
	Proje	1
	Zamanla çürüyecek bir tez	1
	Dinsel değil siyasi perspektif	1
	Müslüman karşıtlığı	1
	Avrupa topluluğunda yayılmış bir fitne	1
	Alt Toplum arayışı	1
	İslam karşıtlığı ve islamofobi farklı şeyler	1
	Bilgi Eksikliği	1
	Daha önceki zamanlarda komünizm korkusu	1
	Sonradan Üretilmiş Bir Konu	1
	Batının muhafazakarlaşması	1
	Batının Dinden Uzaklaşması	1
	Müslüman nüfusun artmasıyla artış gösterme	1
	Müslümanlarla iletişimi olmayanlarda yüksek	1
	Reaksiyon	1
Müslümanlara etkisi		19
	Toplumdan dışlanma	1
	Müslümanların ayrımcılığa uğrama durumu	1
	İş hayatına atılmada zorluklar	1
	Sosyal çevrede etkiye maruz kalma	1
	Haksızlık	1
	Medyanın etkisi	1
	Negatif olaylara maruz kalma	1
	Algının ikili ilişkileri etkilemesi	1
	Breivik katliamı	1
	Müslümanlardan şüphelenme	1
	Müslümanlardan uzaklaşma	1
	Başörtülü bayanlardan hoşlanmama	1
	Düşmanlık	1
	Olumsuz Tavır	1
	Saldırı	1
	Aşağılama	1
	Ayrımcılık Yapma	1
	Müslümanları İtham etme	1
	Müslümanların Mahalli Kıyafetleri	1
Olumsuz Müslüman Algısı		16
	11 Eylül saldırısı	3
	Katı	1
	Barbar	1
	Hak Tanımaz	1
	Dünya üzerindeki huzursuzluğun sebebi	1
	Kendinden olmayanı yaşatmama	1
	Olumsuz yargılar	1
	Diğer Dinlere Özgürlük	1
	Breivikten sonra islam korkusunun açığa çıkması	1
	Marjinal Müslümanlar	1
	İslamla ilgili endişeler	1
	İtici Bulma	1
	İrrite Olma	1
	Koyun sürüsü psikolojisi	1
	Diğer dinlere özgürlük	1
Toplam		86

Tablo 9 incelendiğinde katılımcı görüşlerine dayalı olarak “İslamofobinin Mahiyeti” (f = 51), “Müslümanlara Etkisi” (f = 19) ve “Olumsuz Müslüman

Algısı” (f = 16) olmak üzere toplam üç tema ve bu temalara ilişkin 86 görüş bildirildiği görülmektedir.

İslamofobinin mahiyeti teması ile ilgili katılımcılar en çok (f = 10) “Korku” alt temasına vurgu yapmıştır. Sırasıyla üç kategoride vereceğimiz örnek görüşler şu şekildedir:

“İslamofobi biliyorsunuz İslam, Müslümanlık ve Müslümanlık fikrinden; tam tercümesiyle “korkmak” aslında. Ama fobi biliyorsunuz irrasyonel bir korkudur. Dolayısıyla kolay kolay yenilmez. Bu yüzden İslamofobi için pek rasyonel olmayan bir İslam endişesinden bahsetmek mümkün. Rasyonel olmayan şeylerde de biliyorsunuz mücadele etmek çok zordur. Rasyonel bir şey olsa onun nedenlerini araştırırsanız hani cevap vermeye çalışırsınız korkulara ama böyle bir korkuyla mücadele etmek zor. İslamofobiye şeye benzetiyorum tabii birçok kişi gibi. Yahudilere vaktiyle hissedilen aynı duygular gibi. Şu an sanki bunun paraleline (bu durumu) Müslümanlar yaşıyor gibi.” (K02)

Görüldüğü üzere K02 kodlu katılımcı İslamofobiye korku alt teması ile izahat getirmiş ve bu kavramın irrasyonel bir durum arzettiğinden bahisle onunla mücadele edilmesinin zorluğuna işaret etmiştir.

Katılımcılardan K05 ise İslamofobiye insanların Müslümanlara karşı bir ürperti ve korku duyması olarak ifade etmiştir.

“İslamofobi denilince aklıma böyle bir ürperti geliyor. İnsanlarda oluşan bir korku. Nasıl ki insanda bir örümcek fobisi vardır ve örümceği görünce veya ismi duyulduğu zaman öyle tüyleri diken diken olur ya. İşte öbür taraftan İslamofobi denilince de aklıma o geliyor, yani “İslam” ismini duyunca insanların ürpermesi, itici bulması, irrite olması diye tabir edebiliriz diye düşünüyorum. Bu sadece fiziksel bir durum değil, İslam ismi geçtiğinde ve dini sembollerin görüldüğü her yerde bu tepkilerin oluşması islamofobi demek oluyor birilerinin düşünce tarzına göre.” (K05)

İslamofobinin mahiyeti ile ilgili olarak K01 tarafından “İslama karşıt olma ve Müslümanlara karşı olmama” şeklinde ikişer görüş belirtilmiştir. Örnek görüş aşağıda verilmiştir:

“İslamofobi: “İslam'a karşı bir fobi” demek yani İslam karşıtı olmak ve İslam'a karşı önyargı ya da İslam'a karşı düşmanlık da diyebiliriz. Ama bu

karşıtlık Müslümanlara değil bence veya Müslümanlara karşı kısmen bir karşıt olma durumu. Çünkü islamofobi barındıran tutum ve davranışları gösteren tüm kişiler Müslüman düşmanı değil bence, yani birçoğunda daha çok din takıntısı var, İslam dinine takıntıları var ve birçoğu zaten şu argümanı kullanıyor: “Biz Müslümanlara karşı değiliz biz bu ideolojiyle mücadele ediyoruz”. Dolayısıyla İslam’ı bir ideoloji olarak görüyorlar bir din olarak değil. Tabi bu konuda daha uç noktalara gidenler de var ve İslam’ı totaliter bir ideoloji olarak Nazizm ve Faşizm ile beraber eşdeğer görenler ve onu uç noktada bir ideoloji olarak tanımlama eğilimi gösterenler var. Dolayısıyla Müslümanlara değil de ideolojik anlamda İslam'a karşı olduklarını ifade eden bir anlayış bence.” (K01)

İslamofobiyi ırkçılık olarak değerlendiren iki görüş bulunmaktadır. K09 bu yöndeki görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“İslamofobi milletlerin arasına dini olarak ırkçılık yapmak suretiyle sokulan yeni bir ırkçılık modeli. Irkçılık Avrupa'da çok yaygın ama burada dini olarak İslam dinine müntesip olanlara uygulanan bir ırkçılık şekli.” (K09)

İslamofobinin tanımında endişeye vurgu yapan iki görüş bulunmaktadır. Örnek görüş aşağıda verilmiştir:

“İslamofobi özellikle biliyorsunuz Amerika'da en son bir terör saldırısı oldu 11 Eylül tarihinde ve o tarihten sonra daha belirgin hale gelmiş, daha netleşmiş, İslam'ın veya İslam'la ilgili endişelerin ortaya çıktığı, özellikle siyasi anlamda kullanıma girdiği ve bununla ilgili bir korkunun ve endişenin batı ülkelerinde ortaya çıktığı durumlardan bir tanesidir.” (K07)

K10'un hakaret ve kin ile ilgili temalara örnek görüşü aşağıda verilmiştir:

“Müslümanların acımasızca ayrımcılığa uğrama durumu ve bu durumda toplumda ayrımcılık oluşuyor ve bu da kötü bir duruma yol açıyor. Böylece haksızlıklar, hakaretler, kin ve düşmanlık ortaya çıkıyor ve buradaki Müslümanların yaşam tarzını çok etkiliyor. Mesela Norveç gibi bir ülkede din özgürlüğünün Müslümanlara geldiğinde kısıtlandığını görüyoruz. Ama diğer dinlere karşı aşırı özgürlük tanındığını görüyoruz. Bu da İslamofobinin yan etkilerinden biridir diye düşünüyorum.” (K10)

Olumsuz tutum ifade eden iki görüş verilmiştir. Örnek görüş aşağıda verilmiştir:

“Müslüman olmayan toplumların İslam ve ve Müslümanlara korkuyla bakması, onların yanlış bilgilendirilmesi sonucu Müslümanlara olumsuz tavır ve tutum takınılması olarak algılıyorum. Bazen bu eylem ve harekete de dönüşüyor tabii ki. Bu olumsuz tavrını her zaman insanlar içerilerinde tutmuyor, bazen dışarı çıkarıp bu içindekini bakış, davranış ve saldırıya da dönüştürüyorlar.” (K11)

Öcü gibi gösterme ile ilgili iki görüş ifade edilmiştir. Örnek görüş şu şekildedir:

“İnsanların İslam’a karşı korku duymasını anlıyorum. 11 Eylül 2001’de kuleler vurulduktan sonra insanlar Müslümanlara karşı korku salmaya başladı. ABD sürekli Müslümanlar hakkında “Müslümanlar (ikiz kuleleri vurdu), Müslümanlar öcü” diyerek Müslümanlar hakkında (itham edici) kötü şeyler konuşuldu. Bence bunların hepsi Müslümanlar aleyhinde negatif etki taşıyan şeyler olmaya başladı.” (K15)

Ön yargı olduğunu ifade eden iki görüş belirtilmiştir. K19’un bu yöndeki görüşü aşağıda verilmiştir:

“Son yıllarda duymaya başladığım bir şey var. “Biz Müslümanlara karşı değiliz, ama İslam’ı çok barbar ve kötü bir ideoloji olarak görüyoruz” deniliyor. O lpyüzden dinimiz İslam’a karşı içine dinimizden olmayan bazı şeyleri de ekleyerek bir görüş oluşturan bir grup olduğunu ve onların marjinal görüşlerinin var olduğuna da inanıyorum. Ama bu anlayış nasıl var oluyor, kimler tarafından yapılıyor dersiniz bilmiyorum. Kısaca İslamofobi’yi dine insanların kötü bir önyargı ile yaklaşması olarak algılıyorum.” (K19)

Yukarıda belirtilen görüşler dışında sadece bir görüşün ifade edildiği görüşler de belirtilmiştir. Örnek görüşler aşağıda verilmiştir:

“İslamofobinin bir proje olduğunu düşünüyorum. Bunun da bazı çevreler ki; özellikle batı dünyası tarafından kışkırtılıp, esasında çok bilgili ve kültürlü olarak görünen Avrupa topluluğunda yayılmış bir fitne olarak görüyorum ben İslamofobiyi.” (K06)

“İslamdan korkmayı ben bilgi eksikliğinden kaynaklanan bir şey olarak görüyorum. Ama İslam karşıtlığı geçmeyecek bir şey gibi geliyor bana. Çünkü

daha bilinçli yapılan bir şey karşıtlık. Ama İslamofobi bir şekilde düzeltilebilir.”
(K12)

2.1.2. Tema Değerlendirmesi

Katılımcıların İslamofobi'nin mahiyet, etki ve algı alanına dair bakışlarını sırasıyla değerlendirecek olursak teorik çerçevede İslamofobi kavramına dair ifade ettiğimiz genel yaklaşımların katılımcıların değerlendirmeleriyle örtüştüğünü görmekteyiz.

Zira İslamofobinin mahiyeti başlığında katılımcılardan bu kavrama dair düşünceleri istenildiğinde teorik çerçevede islamofobinin korku yönünü açığa çıkaran şu tanımlama ile paralellik arzettiği görülmektedir. Teorik çerçevedeki tanımlamada İslamofobi “herhangi bir gerçekliğe dayanmadığı hâlde İslam’dan ve Müslümanlardan çekinme, korkma ve kaçma içgüdü” olarak belirtilmektedir.³³⁵

Katılımcılar tarafından İslamofobi kavramının mahiyetine dair en çok ifade ettikleri yönleri; Batılıların İslama karşıt olup Müslümanlara karşı olmama durumları, ırkçılık, endişe, hakaret, kin, olumsuz tutum, İslamı öcü gibi gösterme ve önyargı şeklindeki tezahürleri ile tanımlamalarıdır. Daha sonra ise İslamofobinin mahiyeti katılımcılar tarafından daha az miktarda olmak üzere, Müslümanların aşırıya giden insanlar oldukları düşüncesi, İslam’ın bir ideoloji olarak görülmesi, mücadele etmenin zor olması, İslamı yanlış tanımanın bir adı, ürperti duyma, proje olarak tasarlanmış ve zamanla çürüyecek bir tez olması, dinsel değil siyasi perspektif olması, Müslüman karşıtlığının adı olması, Avrupa topluluğunda yayılmış bir fitne olması, alt toplum arayışının bir neticesi olması, İslam karşıtlığı ve İslamofobinin farklı şeyler olması, bilgi eksikliğinin bir neticesi olması, Komünizm korkusunun yerine ikame edilmiş, sonradan üretilmiş bir konu olması, Batının muhafazakârlaşması ve Batının dinden uzaklaşmasının neticesi olması, Müslüman nüfusun artmasıyla artış göstermiş olması, Müslümanlarla iletişimi olmayanlarda yüksek olması şeklinde ifade edilmiştir.

Katılımcılar tarafından İslamofobinin mahiyetine dair bu ifadeleri, Runneymede’nin İslamofobi tanımında maddeleştirdiği sekiz özellikle paralellik

³³⁵Özcan Hıdır, “Anti-Semitizm ve Anti İslamizm: Benzerlikler ve Farklılıklar”, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm içinde*, ed. Kadir Canatan, Özcan Hıdır, (İstanbul: EskiYeni Yayınları, 2000), 82.

arzettmektedir. Şöyle ki; bu sekiz özellikle İslamofobi şu şekilde sıralanmaktadır: İslamofoblar İslamı tek bir blok olarak görmekte; İslam'ın değişime ve dönüşüme kapalı bir din olduğunu, bu yönüyle dirençli bir özellik taşıdığını, İslam dininin farklı ve öteki olduğunu, başka kültürlerle ortak bir yönünün olmadığını, böylelikle de etkileşime girmeyi reddettiğini, İslam dininin Batı medeniyetine kıyasla geri kalmış, barbar, irrasyonel, gelişmemiş ve seksist olduğunu, İslam'ın doğası itibarıyla şiddet taraftarı, baskıcı, tehditkâr, terörü destekleyen ve medeniyetler çatışmasına girişmiş olduğunu kabul etmektedirler. Ayrıca İslam'ın siyasal bir ideoloji olduğunu ve bu bakımdan İslami rejim ve partiler tarafından siyasi ve askerî kazanımlar için kullanıldığını düşünmektedirler denilmektedir.³³⁶

İslamofobinin etki alanına dair katılımcılar tarafından ifade edilen görüşler ise, toplumdaki dışlanma, Müslümanların ayrımcılığa uğrama durumu, iş hayatına atılmada zorluklar, sosyal çevrede etkiye maruz kalma, haksızlık, medyanın etkisi, negatif olaylara maruz kalma, algının ikili ilişkileri etkilemesi, Breivik katliamı sonrası Müslümanlardan şüphelenme, Müslümanlardan uzaklaşma, başörtülü bayanlardan hoşlanmama, düşmanlık, olumsuz tavır, saldırı, aşağılama, ayrımcılık yapma, Müslümanları itham etme, Müslümanların mahalli kıyafetleri ile dolaşmasının (tepkisel) artışı gibi hususlardır. Katılımcılar tarafından dile getirilen bu hususlar da Runnymede Trust isimli kuruluşun islamofobi raporunda Müslümanlara yönelik düşmanlığın ve ön yargının etkilediği alanları gösterdiği grafik ile paralellik arzettmektedir. Dolayısıyla Runnymede raporunda da İslamofobinin etki alanını; Müslümanlara yönelik ayrımcılık ve toplumsal dışlanma şeklinde ifade ederek; on bölümde farklı başlıklarla İslamofobi'nin başgösterdiği ve toplumu etkilediği alanları genişleterek anlatmıştır. Raporda özellikle, Runnymede ön yargının iş sahasında, medya haberlerinde ve günlük konuşmalarda görüldüğünü ve şiddet içeren hususlarda ise fiziksel saldırılar, malların kundaklanması ve sözlü tacizler şeklinde nitelik arz ettiğini, dışlamanın ise iş dünyasında, politika dâhil olmak üzere yönetim ve sorumluluk alanlarında Müslümanların anti semitizme benzer bir durum içinde ayrımcılığa ve nefrete maruz kalmak suretiyle yapıldığını, bu hususta daha çok Ortadoğulu, Arap ve

³³⁶ Report of the Runnymede Trust Commission on British Muslims and Islamophobia, "Islamophobia a Challenge for Us All" The Runnymede Trust (1997):1, Erişim 20.11.2019 <https://www.runnymedetrust.org/companies/17/74/Islamophobia-A-Challenge-for-Us-All.html>

Güney Asyalı Müslümanların mağduriyet yaşadığını belirtmiştir. Yine Runnymede’ye göre İslamofobi’yle ilgili medyadaki ve günlük konuşmalardaki ön yargılı ifadeler soyut şeyler olmayıp ayrımcılık ve dışlanma şeklinde, gözle görünür olgular olarak karşımıza çıkmakta; ayrımcılık hususları daha çok iş sahasında, eğitim ve sağlık sektörlerinde görülmektedir.³³⁷

Katılımcıların İslamofobinin algı durumuna dair ifade ettikleri görüşler içerisinde en çok ifade edilen husus “11 Eylül 2001 saldırısı”dır. Dolayısıyla bu tarihin İslamofobi kavramının Batılılar tarafından algılanması ve tanınması için önemli bir dönüm noktası olduğu katılımcılar tarafından ifade edilmektedir. Dolayısıyla bu tarihle birlikte Batılılar ve Norveçli halk İslamofobi kavramını Müslümanların katı insanlar olması, barbar, hak tanımaz insanlar olması yönüyle, dünya üzerindeki huzursuzluğun sebebi olmaları yönüyle, kendinden olmayanı yaşatmamaları yönüyle, olumsuz yargıların hedefi olarak, diğer dinlere özgürlük tanımaz insanlar olarak, Müslümanların marjinal kimseler olduklarını düşünerek, İslamla ilgili endişeleri daha da açığa çıkararak, onları itici bulma, onlardan irrite olma şeklinde algıladıklarını ifade etmişlerdir.

2.1.2. İslamofobi’nin Tecrübe Boyutunun İfadesi

2.1.2.1. İslamofobi’yi Kendi Tecrübesi Üzerinden Örnekleyenler

Katılımcılara “Norveç’te İslamofobi’ye maruz kaldığınızı düşünüyor musunuz?” sorusu sorulduğunda “Olgusal durumu kendi tecrübesi üzerinden örnekleyenler”, “Olgusal durumu kendisi tecrübe etmeyen ama başkasının tecrübesi üzerinden örnekleyenler” ve “Olguyu reddetmeyen ama fenomenolojik bakışla eleştirel bakanlar” olmak üzere üç başlık altında cevaplar verilmiştir. Olgusal durumu kendi tecrübesi üzerinden örnekleyenler Tablo 10’da verilmiştir.

³³⁷Report of the Runnymede: 61.

Tablo 10. Soru 2 Temalar (Olgusal Durumu Kendi Tecrübesi Üzerinden Örnekleyenler)

Tema	Kod	Frekans
Radikal Örnekler	El sıkışmama yüzünden sorun yaşama	11
	İrkçiliğe maruz kalma	2
	Akademisyen tarafından derste dalga geçilmesi	2
	Akademisyenin evrim teorisi anlatırken gözlerine bakması	1
	Avrupa Güvenlik Konseyinde düşmanca yaklaşımlar	1
	Ayrımcılık öncelikle dinle ilgili	1
	Başörtülü olunca daha fazla maruz kalma	1
	Bitirme projesinde sorun yaşama	1
	Üstünü çıkarmadığı için dersten kovulma	1
		8
Hafif Örnekler	Ayrımcılıktan daha hafif olaylar	1
	Derslere daha fazla çalışmak zorunda olma	1
	Erken yaşta başörtüsü kullanmanın zorluğu	1
	Gençlik yıllarında daha fazla maruz kalma	1
	Görüntüden dolayı ikinci plana itilme	1
	Hristiyanlığa geçin iması	1
	Kapalı foto paylaşınca yadırganma	1
	Senin Müslüman olduğuna inanamıyorum ifadeleri	1
Toplam		19

Tablo 10 incelendiğinde olgusal durumu tecrübe edenlerin görüşlerinin “Radikal örnekler” ve “Hafif örnekler” olmak üzere iki tema ve toplam 19 görüşte toplandığı görülmektedir. Radikal örneklerle ilgili örnek görüşler aşağıda verilmiştir:

a) Radikal Örnekler

“Burada Baeurum’da bulunan bir camiye terör saldırısı oldu. 2019 Kurban Bayramı arefe günüydü bu olay. Olay sonrası burada bulunan Veliaht Prens biz Müslümanlarla duygularını paylaşıp, bizlere desteğini sunmak için saldırının yapıldığı Baeurum Al-Noor Camisine misafirliğe geldi. Ben de İslam Konseyi üyesi olarak orada temsilci olarak bulundum. Norveç’in Müslümanları temsil eden çatı kuruluşu İslamske Rod Norge (Norveç İslam Konseyi) üyesiyim. Benim orada görevim Gençlik Başkanlığı. Cami yönetimi ve İslam Konseyi birlikte ev sahipliği yaptık. Tabi biz sıralama olarak selamlaşacağımızda Veliaht Prens tokalaşmak üzere elini uzattı. Ben de tokalaşmadığım için elimi göğsüme götürdüm ve o şekilde selamlama yaptım. Bu aslında Veliaht Prens için hiçbir sorun olmadı. Hatta hemen ardından mesaj çekerek benim için umarım kızcağızın başını bu olay sebebiyle ağrıtmazlar filan diye mesaj göndermişti. Tokalaşma

esnasında camide Norveç ana medyası da vardı. Veliaht Prensle tokalaşmama fotoğrafı(Prensini elini uzatması ama benim elimi göğsüme götürme anına ait fotoğraf) ertesi gün ana sayfalarda yayınlanmaya başladı. Şöyle bir durum oldu benim ismim masa kartlarına yanlış yazıldığı için üç gün boyunca kimse bana ulaşamadı. Ama Pazar günü bir video atıldı Facebookta. Benim ismimi ve ne görevle geldiğimi yazarak afişe ettiler. Pazartesi gününden itibaren de telefonlarım hiç susmadı, medya v.s hep aradı. “Neden iki isimle ortaya konulduğumu” merak ediyorlar. Arka planda olan yanlışlıkları kimse bilmiyor. Yani şöyle bir durum oldu. İnsanlar buradaki Din özgürlüğünü Müslümanlar olunca hemen kısıtlamaya başladı. Burada gayri Müslimlerden ziyade Müslümanlardan da bana tepkiler geldi. Şunu diyenler oldu: “Böyle bir ülkede yaşayıp da erkeklerle tokalaşmayacaksan evde oturmalı ve evinden çıkmamalısn” . Bunu gerek Türklerden, gerekse Pakistanlılardan işittim. Yapmaya cesareti olmayanlar bana karşı hep bir tavır aldı. “Zaten başımız yeterince dertte, İslam’ı sen kötü gösteriyorsun” dediler. Ama ben şunu düşünüyorum. Eğer biz bu devletin çocuklarıysak ki; ben Norveç doğumluyum. O zaman benim bu din ve konuşma özgürlüğüm neden kısıtlansın. Ben ve Norveçlinin bir farkı yok, olmamalı, ama ben Müslüman olduğum için bir fark oluyor. Beni burada asıl üzen Medyanın yaptıklarından ziyade kendi dinimdeki insanlardan gördüğüm yaklaşım. Bu beni daha çok yıprattı. Aslında biz bu toplumda ne yapsak hiçbir şekilde yaranamayız. Şöyle bir durum da oldu. Benim burada bir pasaportum vardı. Yenilemem gerekti ve yeni pasaport için kulakları açık foto çektirmem istendi.(Yeni kısıtlama olarak pasaport fotosunun güvenlik amaçlı kulakların açıkta bırakılarak çektilmesi durumu)Ben mesela bunu protesto eden bir kampanya başlatmıştım. Bununla ilgili de buradaki NRK kanalına bir röportaj vermiştim. Tabi ismim bu veliaht Prens olayıyla gündeme gelince herkes bu röportajı da didiklediler. Hatta dün Türkiye’de Cumhuriyet gazetesi bunu haber yaptı. Türkiyeden de bu sefer bu konuda tepki almaya başladım. Yani madem oradasın dediler...Ki başta kimse benim Türk birisi olduğumu bilmiyordu. (Cami Pakistanlılara ait diye medyada geçince benim Türk olduğumu tahmin edemediler ilk başta) Hatta bazıları Suriyeli zannetti beni ve “madem savaştan kaçtın, kaçtığın ülkenin kurallarına uymalısn.” (K10)

“Mesela ben Tıp Fakültesi okudum ve Tıp Fakültesi okuduğum için bazı dersler görüyorduk. Mesela Stereteskop kullanma konusunda bir ders alıyorduk. Profesör tarafından kaldırıldım. Alay konusu edildim. Başörtülü kızların bu aleti başörtüsü üzerinden kulaklarına götürerek kullandıklarını ve bunu bir türlü anlamadıklarını, sınıfta dersin ilk haftasında sınıf ortasında kaldırıp rencide etti mesela. Herkesin önünde bana başörtülü birisi olarak bunu yapıp yapamayacağımı sordu mesela. Sen de bu şekilde takacak mısın yoksa kulaklarını açacak mısın filan dedi ve gülüştüler. Çok açık şekilde Müslüman olduğum için bu harekete maruz kaldığımı düşünüyorum. Buna benzer çok şeye maruz kaldım. Genellikle mesela ileriki yıllardaki derslerde pratik yapılan derslerde birbirimizi muayene ederdik. Erkeklerle karışık ortamlarda üst çıkarmak gerekiyordu. Tabi bunu yapmam mümkün olmadığı için dersten bir defasında kovuldum. Dedi ki Profesör “ya bunu yapacaksın burada ya da defol” dedi. Halbuki ben diğer odada arkadaşımınla bunu yapmak istemiştim ama o bana bu imkanı vermeyi reddetti. Aslında bu şeyler de üstümüzde kıyafet olduğu halde yapabileceğimiz şeylerdi.” (K12)

Hafif örneklerle ilgili örnek görüşler aşağıda verilmiştir:

a) Hafif Örnekler

“Hayır, ondan daha hafif. Mesela bir yerde kimse size saati sormuyor veya otobüste en son sizin yanınıza oturuluyor veya herhangi sosyal bir ortamda en az sizinle konuşuluyor gibi... ben mesela uzun yıllardır oradayım. 35 yılımı orada geçirdim. O yıllardan beri biriken şeyler biraz bana fazla geldi o yüzden kendi memleketime bir özlem hissettim. Ama onun dışında büyük bir şeyle karşılaşmadım.” (K19)

“Fakat bu fiziki şiddet veya saldırı değildi. Medya da İslam ve Müslümanlar hakkındaki tartışmaları ve medyadaki olumsuz haberlerin üzerinden bunun hesabını bana sormaya çalıştıklarını söyleyebilirim. Daha ziyade şöyle diyorlar olumsuz bir olay olduğunda ve bu haber medya da tartışıldığında: “İnanamıyorum senin Müslüman olduğuna”! şok oldum. Ama sen öyle değilsin. Veya “nasıl oluyor da senin gibi bir insan Müslüman oluyor anlayamıyoruz” diyorlar. Burada mesela Üniversitede ateizmin şiddetli ve yüksek olduğu bölümlerde profesörler diyordu ki:” sen doğa kanunlarını bilen birisisin? Nasıl

Müslüman olursun?” Daha seküler baktıkları için bu şekilde konuşuyorlar.”
(K13)

2.1.2.2. İslamofobiyi Kendisi Tecrübe Etmeyip Başkasının Tecrübesi Üzerinden Örnekleyenler

Olgusal durumu kendi tecrübe etmeyen ama başkasının tecrübesi üzerinden örnekleyenler Tablo 11’da verilmiştir.

Tablo 11. Soru 2 Temalar (Olgusal Durumu Kendisi Tecrübe Etmeyen Ama Başkasının Tecrübesi Üzerinden Örnekleyenler)

Tema	Kod	Frekans
Radikal Örnekler	İş başvurusu	3
	Al noon camisine saldırı	1
	Cuma günleri polislerin çaktırmadan tedbir alması	1
	Drammen Kuranı Kerimin yakılması	1
	Medyada müslümanlara yönelik olumsuz algı	1
	Terör saldırılarını İslama mal etme	1
	Okulda terör örgütlerini öven kağıt	1
	Zor iş bulma	1
	Camilere saldırı	1
	Drammen’de Kuranı Kerimin yerlere atılması	1
	İslam karşıtı mektup	1
Hafif Örnekler		17
	Somalililer	4
	Müslüman olan batılilar	2
	Devlet dairelerinde işlerin zorlaştırılması	1
	Breivik olayı	1
	Dış görünüşe göre sistemli bir yaklaşım	1
	İsimlere bakılarak işe almama	1
	Müslüman olduğunu bilmeyenlerin yanında Somalilileri	1
	eleştirmeleri	
	Oruç tutunca	1
	Somalili kadınlardan daha iyi	1
	Norveçlilerin aslında İslama yakın olması	1
	Son yıllarda daha açık gösterme	1
	Kılık kıyafetten dolayı ön yargı	1
	Müslümanların işe çağırılmadığını gösteren sosyal deney	1
Toplam		30

Tablo 11 incelendiğinde olgusal durumu kendisi tecrübe etmeyip başkasının tecrübeleri üzerinden örnekleyenlerin görüşlerinin “Radikal örnekler” ve “Hafif örnekler” olmak üzere iki tema ve toplam 30 görüşte toplandığı görülmektedir. Radikal örneklerle ilgili örnek görüşler aşağıda verilmiştir:

a) Radikal Örnekler

“Ama bu (İslamofobiye maruz kalmadığımı ifade etsem de) belki bizim bilinçaltımızda vardır(belki kalmışızdır), oluşmuştur ve bu da bizim (İslamofobiye) maruz kalmadığımız anlamına gelmez. Çünkü şu anda yeni lisansımı bitirdim ve iş müracaatlarında bulundum çok yere işe iş müracaatında bulundum fakat hiçbirinden henüz olumlu cevap alamadım. Bunun sebebi Müslüman ismim ve türk kökenimden kaynaklanan bir şey mi bilemiyorum. Belki notlarımdan da kaynaklanan bir şey de olabilir. Veyahut da elde ettiğim beceriden de kaynaklanabilir. Ama bunun arkasında bilemediğimiz sebeplerde yatabilir. Yani işe giremememin sebebi islamofobi kaynaklı diye bir şey var mıdır, ben bunu net bir şekilde söyleyemiyorum. Ayrıca kendimi İslamofobi sebebiyle çevre dışı bırakılmış olarak da görmedim. Bunu yaşamadım bunu söyleyemem ve elimde somut hiçbir şey yok. Gerçekten yok.” (K03)

“İslamofobik yansıması bana dönük şöyle oldu. Diyelim ki medya da bir haber oluyor. İşyerinde mola esnasında arkadaşlarla yemek yerken hemen konuyu açıp diyorlar ki: “bak gördün mü biz Müslümanlara kucak açıyoruz onlar bize ne yapıyor! Onlara iş veriyoruz, dil öğretiyoruz onlar da bize ne yapıyorlar.” Aslında empati kurunca onları çok iyi anlıyorum. Terör saldırıları ile ilgili haberler için ama, “bu İslam değil.” Diyorum, “bu tamamen başka bir şey.” Silah sektörü büyük paralar karşılıyor. Aynı firma hem tıbbi cihaz hem de silah üretiyor. Burada büyük oyuna dikkat çekmek üzere anlatıyorum. “Halkı ve toplumu birbirine düşman eden bir oyun bu” diyorum. Savaş öncesi insanları hazır bulunuş durumuna getirme eylemleri bu aslında. Savaşı meşrulaştırmak için hazırlık. Mesela Graham Fuller kitabında Müslümanlar için onlar hedef seçildiğinden ve düşmanlaştırılacağından bahseder. Onlar hedef seçilmiş bir kere. Onlar Müslüman değil Hristiyan da olsalar değişen bir şey olmayacak. Düşmanlaştırma da hedef noktası olarak değişiklik olmayacaktı diyor.” (K13)

Hafif örneklerle ilgili örnek görüşler aşağıda verilmiştir:

b) Hafif Örnekler

“İslamofobinin de tamamen aslında azaldığını gördüm kendimle alakalı, belki biraz da çözdüğümü düşünüyorum islamofobi sorununu. Tabii bu herkes için geçerli mesela medyada Somalili çok hakikaten toplum içerisinde olmaya

çalışıp gazetecilik veya köşe yazarlığı yapan kişilerin çok maruz kaldığını da biliyorum.” (K05)

“Ben hatırlıyorum Mesela bir kadınla ilgili bir görüşme yapmıştık bir zaman içerisinde. Norveçli ve daha sonradan Müslüman olmuş bu kadıncağz şey demişti, yani açıklamalarında, ben de maruz kalıyordum demişti. Ben de çok enteresan bulmuştum. Mesela dedi ki: “ben örtünmeyi kendi tercihim olarak tercih ettim”. Bu kadın Norveçli bir kadın ve Müslüman olmuş ve örtünmek istiyor, başını örtüyor, sonra da bundan “bir süre sonra vazgeçtim” diyor. Neden denildi. Mesela örtündüğüm zaman sürekli maruz kalıyorum İslamofobiye ve sürekli kendimi anlatmak durumunda kalıyordum. Sürekli olarak trafikte, sokakta, insanlarla beraberken, “sen Norveçlisin ama neden örtünüyorsun” dediklerinde ben sürekli bunu savunmak durumunda kalıyorum. Ben diyordum ki “benim böyle bir hayatım var ve böyle bir tercihte bulundum, özgür olmam ve bununla alakalı saygı duyulmasını beklemem gerekirken sürekli kendini ifade etmek ve anlatmak durumunda kalıyordum” diyor. O yüzden başımı açmayı tercih ettim tekraren diyor kadın. O anlattığı çok enteresan gelmişti bana mesela ve artık dedi ki başımı açınca artık kimse bana kişisel inancım ile ilgili ne beni yargılıyor ne de bana sorular soruyor ne de ben de sürekli savunma halinde sürekli kendimi anlatmak zorunda kalıyorum. İşte şey yani bu anlayış meselesi, umarım dünya bir gün öyle hale gelir ki herkes istediği gibi, istediği türde yaşayabilmeli, isteği inançla yaşayabilmeli veya istediği inançsızlıkla yaşayabilmeli. Yani bu konuda özgür olmalı, insanlar için kişi kendi içinde yaşama da bunu toplumsal bir baskının; yani tersi de bu işin yanlış, tersi de; İslamofobinin dışında mahalle baskısı denilen, Müslümanların çok olduğu bölgelerde belli tabuların öne sürüldüğü ve bunu din adı altında insanlara empoze eden şunu de ya bunu yapmaları gerektiği baskısı ki bu da aynı şekilde aynı yanlışın başka bir tarafı açıkçası. Yani bunlardan ne kadar aranırsa toplum ve İnsanlar, kendi özgür iradesiyle toplumda tek başına çok daha rahat yaşayabilirler.” (K07)

2.1.2.3. Olgu Yu Reddetmeyen Fakat Olgu Ya Fenomonolojik Yaklaşım la ve Eleştirel ve Çok Yönlü Bakanlar

Olgu Yu reddetmeyen ancak fenomenolojik olarak eleştirel bakanların görüşleri Tablo 12’da verilmiştir.

Tablo 12. Soru 2 Temalar (Olguyu Reddetmeyen Ancak Fenomenolojik Yaklaşımla Eleştirel ve Çok Yönlü Bakanlar)

Tema	Frekans
Ailesi seküler olan gençlerin müslümanlık adına aşırılığa kaymaları	1
Aşırı dini tutumda olanlar	1
Belki de farkında olmadan kalmışımıdır	1
Benim karşılaşmamam olmadığını göstermiyor	1
Bu davranışların insandan insana değişmesi	1
Dikkatli davranma	1
Dini ön plana çıkarmama	1
Dinin sembolik ve görüntüsel elemanlarını taşımama	1
Eskiden Yahudilerin dini kimliklerini gizlemesi	1
İrkçılıkla suçlanmamak için dolaylı yoldan sorma	1
İkinci neslin daha seküler yaşaması	1
İslami kimliğini açıkça ifade edenler	1
İslamofibiye devlet kurumlarında pek rastlanmaması	1
İslamofobi yapanların açık ve net bir şekilde gösterememesi	1
İslamofobinin Türkler üzerinden yürütmemesi	1
Kendimi savunabilirim	1
Kılık kıyafetten dolayı olabilir	2
Küresel bir problem	1
Müslümanların geneli	2
Müslümanların islamı doğru temsil etmemesi	1
Müslümanların islamı iyi tanıtamamaları	1
Müslümanların yaklaşımından dolayı zarar görme	1
Normalleşme müslümanların elinde	1
Norveçin diğer ülkelere göre iyi durumda olması	1
Norveçliler nezaketli	1
Norveçlilerin hassasiyetlerini dikkate alarak tedbirli davranma	1
Norveçte müslümanlarla daha geç karşılaşması	1
Sadece işle ilgilendiğim için olabilir	1
Sonradan gelen müslümanların entegre olmamaları	1
Topluma kendini kapatma	1
Türkiye’de de var	1
Türkler	2
Veliaht prensin olgun yaklaşımı	1
Yabancılarla karşı tutum değişikliği	1
Toplam	38

Tablo 12 incelendiğinde olguyu reddetmeyen ancak fenomenolojik bakışla eleştirel bakanların toplam 38 görüş ifade ettikleri görülmektedir. Bu başlık altında yer alan örnek görüşler aşağıda verilmiştir:

“Ben İslamofobiye maruz kaldığımı düşünmüyorum. Ben 20 yaşından beri Norveçteyim. Dış görünüş olarak bir bayan olarak onlara daha yakıным. Norveçliler bizi biraz açık görünce(yani tesettürlü olmadığımız için) bizi kendilerinden görüyorlar ve o şekilde davranıyorlar. Kapalı yani tesettürlü olursan daha farklı davranıyorlar. Mesela ben Sosyal Sigortalar Kurumunda çalışıyorum. Burada işyerimde bana ilk geldiğim günden beri takım giydiğim için sen bizim gibi giyiniyorsun sen bizdensin diyorlardı. Dolayısıyla açık bir bayan olarak İslamofobi yaşamadım. Ama kapalı biri olsaydım maruz kalacağımın yüzde yüz eminim.” (K04)

“Tabii ki Müslümanlara karşı ama genelde yabancılara karşı da bir tutum değişikliği var. Bunu nereden anlıyoruz dersiniz ırkçı ve aşırı sağ partilerin iktidarda koalisyon olmasından anlıyoruz. Bilhassa 22 Temmuz 2011 yılında Breivik katliamı ve olay sonrası Breivik’in kendisinin hazırladığı o manifestonun yayınlanması sonrası birtakım gençleri kendine çekmeyi başardı Norveç’te. Katilin kendisi Norveç’li, öldürdükleri de Norveç vatandaşı, ama birçok genci kendi fikirleri etrafında İslam ve Müslüman karşıtlığı noktasında toplamayı başardı. Bu olgu da gitgide büyüyor. Özellikle belirtiyim ki Breivik’in manifestosunun birçok yerinde Türklere atıf var ve Türklerin adı çok geçiyor. Mesela, Türkler’in (İslam’ın)Avrupa’nın yani İstanbul’un diğer ötesine geçmesi konusu. Siz Asya’da kalacaksınız ve Avrupa yakasına geçmeyeceksiniz diyorlar. Burada sadece Müslümanlar değil özellikle de Türkler’e karşı negatif tutum söz konusu. Tabi bu yaklaşımları Haçlı savaşlarından kalma bir durum aynı zamanda. İntikam peşindeler ve İstanbul’un geri alınması fikri var. Bu düşünceleri atamamışlar üzerlerinden. Biliyorsunuz Yeni Zelanda’da bir cami katliamı işlendi. Bu silahlı kişi mesela Breivik’i idolleştirmiş durumda. Türkler ve Müslümanlara benzer nefreti o da duyuyor. En son mesela 2019 yılında 17 Haziran’da Drammen’de Müslümanlara karşı olan nefreti ifade eden Aşırı Sağ grubun yapmış olduğu bir miting ’de SİAN yani “Norveç’in İslamlaşmasını durdurun! “isimli örgüt lideri Anna Brathan Kuran-ı Kerim’i yerlere fırlatarak

hakaretler etti ve Polisler de ondan sonra müdahale etti. Bu tip şeyler açık açık Norveç meydanlarında, Danimarka'da gösteri şeklinde yapılıyor. En son yapılan Drammen'deki hadise Müslümanların yoğun olduğu bir bölgede Müslümanlara yönelik İslamofobik rahatsızlıkların boyutlarının nereye vardığını gösteriyor. Biz şu anda İskandinav ülkelerinde İslamofobi'yi bu boyutta görebiliyorsak diğer Avrupa ülkelerini siz düşünün. Yani özellikle Norveç mesela çok sakin bir ülke. Siz düşünün!” (K11)

“İslamofobiye Müslümanların genelinin maruz kaldığını söyleyebilirim ama şahıstan şahsa olaydan olaya fark gösterir nitelikte. Günlük yaşamda bunu hissetmek mümkün ama yüksek derecede değil. Örnek verecek olursak majoritede dediğimiz genel toplumdan bir uzaklaşma bir dışlama durumunu görüyoruz. Onlarla günlük hayatta karşılaşabiliriz, günlük işimiz de olabilir veya sokakta görmüş olduğunuz tavırlarla da örneklendirilebilir. Aslında örnek vereyim Müslüman olupta Müslümanlığını yaşamayan veya müslümanlığını gizlemeye çalışan insanlar veya Müslümanlara reaksiyon gösterebilecek türden hareketlerde bulunan insanlar var. Bunu aslında biraz da zamanında Yahudilerin de aynı süreçten geçtiğini söylemeliyiz. Yapılan araştırmalara göre Yahudilerin birçoğu kendi dinini veyahut dindar olduklarını gizliyorlar. Son dakikaya kadar gizliyorlar ve bu bizde de şu süreçte var. Bu durum özellikle ikinci jenerasyonda var. Bu durum yani dini görünürlük ilk jenerasyonda var. Yine bahsettiğimiz diğer durum (dini kimliğini gizleme) ikinci jenerasyonun hayatında biraz daha Seküler, biraz daha avrupayı görünmeye çalışma şeklinde var. Her ne kadar bunun altyapısı farklı olsa da anne baba farklı düşünce de olsa da genç kendini topluma kazandırabilmek için topluma kabul ettirebilmek için bazı yönlerini gizlemek zorunda kalıyor.”(K08)

“Sebebi belki benden kaynaklanıyor olabilir. Cunku kisiler veya kurumlar ile olan iliskilerimde ve davranislarimda cok dikkatli oldugumu dusunuyorum.”(K16)

“Şahsi adıma cevabım hayır. Ancak bunun değişik sebepleri var. Ancak bunun değişik sebepleri var. Birincisi; İslamofobi Norveç'te Türkler üzerinden yürümüyor. Türkler önceden gelme olduğu için diğer yabancılarla kıyaslandığında eğitim seviyeleri biraz daha yüksek ve topluma daha iyi entegre

olmuş durumdalar. Dolayısıyla uzun yıllar Norveç'te kalmış Türkler topluma entegre olduklarından dolayı biliniyorlar ve islamofobi olayıyla kişisel olarak karşılaşmıyorlar. Ancak Müslümanları da ikiye ayırma lazım. Norveç'teki Müslümanlar değişik gruplardan; önceden gelmiş olup entegre olanlar var ve sonradan gelip entegre olamayanlar da var. Sonradan gelenler dünyanın değişik bölgelerinden geldiklerinden dolayı değişik kültürleri de beraberinde getiriyorlar. Bu kültürler daha önce Norveç'te görülmemiş yeni bir şey olduğu için daha ziyade bu kültürler üzerine eleştiriler yapılıyor: "Müslümanlar böyle böyle" diye ve burada İslami değerler bilgilerden ziyade bir takım kültürel adet ve gelenekleri İslam'ın bir parçasıymış gibi algılayarak bir takım tavırlar sergiliyorlar." (K14)

2.1.2.4. Tema Değerlendirmesi

Bu bölümde İslamofobinin tecrübe boyutunun katılımcılar tarafından "Olgusal durumu kendi tecrübesi üzerinden örnekleyenler", "Olgusal durumu kendisi tecrübe etmeyen ama başkasının tecrübesi üzerinden örnekleyenler" ve "Olguyu reddetmeyen ama fenomenolojik bakışla eleştirel bakanlar" şeklindeki üçlü tasnifte dikkat çeken en önemli husus İslamofobinin olgusal gerçekliğinin tüm katılımcılar tarafından kabul edilmesidir. Sadece burada temel ayrıntı tüm katılımcıların İslamofobiye dair kendi öznel tecrübelerinin olmayışıdır. Bazıları bu olguyu travmatik tecrübe etmiştir, bazıları ise hafif sayılabilecek dozda tecrübe etmiştir. Kimisi ailesi ve yakın çevresindeki kişilerin travmatik tecrübelerini aktarmıştır, kimileri ise ailesi ve yakın çevresindeki kişilerin hafif dozda yaşadığı tecrübeleri aktarmıştır. "Olguyu reddetmeyen ama fenomenolojik bakışla eleştirel bakanlar" kısmında olanlar ise İslamofobik maruziyetin hedefinde kendileri olmamasına karşın bu maruziyete hedef olmaya sebep olan hususları eleştirel gözle değerlendirmektedirler.

Dolayısıyla katılımcılar tarafından ifade edilen tüm bu örnek olaylar İslamofobi'nin Norveç'te hissedilen ve yaşanan bir olgu olduğunu tartışmasız önümüze koymaktadır. Burada en dikkat çeken husus İslamofobi'nin dini simge ve kıyafetleri üzerinde taşıyan kişileri yoğun şekilde maruziyete uğratmasıdır. Dolayısıyla İslamofobik tutum ve davranışlara maruziyette en önemli kesimi başörtülü kadınlar oluşturmaktadır. Zira katılımcıların belirttiği el sıkışmama

yüzünden sorun yaşama,ırkçılığa maruz kalma, akademisyenler tarafından dalga geçilme gibi örnekler kadın katılımcılar tarafından aktarılmıştır. Bu noktada yerel nüfus, başörtüsü kullanan Müslüman kadınlara yönelik sıklıkla daha fazla olumsuz görüşe sahip görünüyor ve başörtüsü taşımanın olumsuz etkileri, kadın yüksek öğrenime sahip olsa da devam ediyor diyebiliriz.

Ayrıca, medyada ve halk tartışmalarında Müslümanlara yönelik olumsuz bir düşünce bulunmakta. K10 tarafından aktarılan örnek olayda görüldüğü üzere Müslüman ülkelerinden gelen göçmen kadınların, medyada İslami kökenlerine vurgu yapılarak ve batılı değerlerle zıt bir yaklaşım sergilemeleri! sansasyonel düzeyde ele alınarak, kadınların haklarını savunamayan, iş gücüne katılım veya eğitim düzeyi gibi bir takım refah göstergelerinde kötü bir skora sahip olmaya eğilimli oldukları tezleri güçlendiriliyor. İslami değerleri göz önünde bulundurarak başörtülü dindar kadınların erkeklerle tokalaşmadan ellerini göğüslerine götürerek selamlaşmaları batılı değer ve kültüre bir hakaret olarak değerlendirilmekte.

Diğer bir husus ise K12 tarafından da dile getirildiği gibi üst düzey üniversite eğitimi alsa bile bir başörtülü kadının üniversitede başörtüsü taktığı için öğretim görevlisi tarafından dersten kovulması şeklinde de tezahür edebilmekte. Tüm bu örnek anlatımlardan hareketle Müslüman kadınların başörtüsü taşıyan kesimi dinin simgesini taşımaları yönüyle toplumun en hassas kesimini oluşturmakta. K07 ve diğerlerinin de belirttiği gibi Müslüman göçmenlerle ilgili tartışmaların bazıları, doğrudan, zorlanmış evlilik, okullarda Müslüman başörtüsü(hijab) takmak gibi kadınları ilgilendiren konulara odaklanıyor.

Dolayısıyla Müslüman kadınlar, göçmen oldukları için, onları yerel halktan ayıran fiziksel görünümleri için(ırksal farklılıklar), kadın oldukları için, Müslüman oldukları için ve son olarak, geleneksel olarak giyinirlerse, giyinme tarzlarıyla sembolik olarak İslamı temsil ettiklerinden dolayı olumsuz olarak değerlendirilmektedirler.

K10' numaralı katılımcının bir kadın olarak Noveç Başbakanı ile dini inanç ve anlayışı dolayısıyla tokalaşmaması ve bu durumun Norveç medyası tarafından İslam ve Müslümanlık aleyhine bir yaklaşımla ele alınması durumu ve genel olarak bu haberlerin içeriğinde cinsiyet eşitliği normlarına dair Müslüman

kadınlardan beklenti oluşturmaya matuf yoğun mesajlar, diğer taraftan kamuoyunun kapsamlı toplumsal beklentileri kadınların omuzlarına bir yük olarak binmektedir. Bu noktada Müslüman kadınların konumuyla ilgili tartışmalar üzerinden oluşan yoğun ilgi, kadınların Norveç toplumuna entegre olma ihtimallerini düşürücü etki edecek ve belki de onların yüksek düzeyde işgücüne katılım sağlamayı başarma ihtimallerini düşürecektir.

Özellikle İslamofobiye kendi tecrübesi üzerinden örnekleyenler kısmındaki katılımcıların ifade ettiği anlatılar “başörtüsünün kendi içinde etkili bir sembol statüsü kazandığını” bize göstermekte. Öte yandan İslamofobi olgusunu başkası üzerinden örnekleyen katılımcılardan "Batılı kıyafetler giyen Müslüman kadınlar" İslamofobi olgusunu kendileri bireysel olarak tecrübe etmediklerini ifade etmekte. Burada Batılı kıyafetler giyen Müslüman Türk kadınlar üzerlerinde İslami sembol olarak düşünülen başörtüsünü takmadıkları ve Norveçli kadınların giyim tarzına daha yakın kıyafetler giydiklerinden ötürü İslamofobik yaklaşımları öznel olarak tecrübe etmediklerini ifade etmekte.

Dolayısıyla Norveçli yerli halkın önyargılı tepkilerini tetikleyebilecek etkili bir sembol olarak İslami simge ve kıyafetlerin toplumda “Müslüman karşıtı” olma durumunu açığa çıkartacak etkiye sahip olduğunu başörtüsü kullanan ve başörtüsü kullanmayan katılımcıların aktardıkları üzerinden dolaylı olarak çıkarsamak mümkün olmuştur.

Son olarak “Olguyu reddetmeyen ama fenomenolojik bakışla eleştirel bakanlar” bölümünde katılımcılar İslamofobinin olgusal bir gerçeklik olmakla beraber bu olgunun Norveçte yaşayan Müslüman toplumun her kesimini eşit şekilde etkilemediğini ve İslamofobi tartışmalarının Norveç’te Türkler üzerinden yürümediğini belirttiklerini görmekteyiz. Genel olarak iş bulmada ve nitelikli işlere alımda göçmenlerin sorun yaşadığını bir problem olarak katılımcıların aktardıklarından anlamaktayız.

2.1.3. Müslümanlar’a Yönelik Tutum ve Davranışların Farklılaşması

“Norveç’te yaşadığınız süre içerisinde Norveçlilerin Müslümanlara karşı eski tutum ve davranışları ile yeni tutum ve davranışları arasında fark görüyor musunuz?” sorusu sorulduğunda ortaya çıkan temalar ve alt temalar “Farklılaşmanın Farkedilmesi”, “Farklılaşmanın İstikameti”, “Farklılaşma

Durumunu Tarihle Belirginleştirme ve Dönemleştirme” ve “Aşırı Sağ Siyaset ve Farklılaşma Korelasyonu Üzerine Yaklaşımlar” olmak üzere dört başlık altında incelenmiş ve aşağıda sırasıyla açıklanmıştır.

2.1.3.1. Farklılaşmanın Farkedilmesi

Tablo 13. Soru 3 Temalar (Farklılaşmanın Farkedilmesi)

Tema	Kod	Frekans
Farklı anlamlandıranlar		31
	Medyanın etkisi	5
	Sian	2
	Aşırı uç görüşler	1
	Başörtüsüne yaklaşım	1
	Camilerde ezan sesinin yasaklanması	1
	Diğer dinlere özgürlük	1
	Diğer grupların sonradan gelmesi	1
	Dünyadaki genel artış	1
	Göçmen sayısının artması	1
	HRS	1
	İlk gelenlerin davulla karşılanması	1
	İlkokul çocuklarının başlarının örtülmesi	1
	İslama değil müslümanlara yanlış bakış açısı	1
	İslamla ilgili sorularda artış	1
	Müslüman bazı kişilerin yanlışları	1
	Müslüman olduğunu söylemeye korkma	1
	Müslümanlara kiliselerin satılmaması	1
	Müslümanların aşırı gruplara yönelmeleri	1
	Norveçte aşırı uçlar daha az	1
	Oruçla ilgili sorular	1
	PEGIDA	1
	Siyasetçiler	1
	Sosyal medyanın etkisi	1
	Tokalaşmanın sorun olması	1
	Türklere yönelik pozitif algı	1
	Yabancıların sayısının artması	1

Tablo 13 incelendiğinde katılımcıların “Farklı Anlamlandırmalar” temasına girebilecek 31 görüş ifade ettikleri görülmektedir. Katılımcılar en çok (f = 5) ‘medyanın etkisi’ne vurgu yapmışlardır. Örnek görüş şu şekildedir:

“Aslında bu tür konuşmalar veya yorumlar hem medyada hemde toplum içinde yapılabiliyor. Doğal olarak medya bu konuda daha etkili. Anında daha fazla insana, hatta bütün Norveç’e istediği her türlü bilgiyi ve yorumu iletebiliyor.”(K16)

Sian ve PEGIDA ile ilgili örnek görüş şu şekildedir:

“Bunun yanında bazı ırkçı dernekler var. PEGIDA ve SIAN gibi. Onların da ırkçı tutumlarını dile getirdikleri platformlar var. İstedikleri zaman

konuşabiliyor ve İslam karşıtı miting yapabiliyorlar. Katılım her ne kadar az olsa da aktifler. Çok aşırı oldukları zaman destek ve katılım düşüyor mitinglerde. Buradan şunu anlayabiliriz. Meydanda desteklemez insanlar ama fikren onlarla aynı düşünceyi çok sayıda kişi benimseyebilir de. Tutum ve davranış değişikliğinin hissedildiği bir diğer yer okullar. Okullarda bir ara ilkokula giden çocukların başlarının örtülmemesi ile ilgili konu gündemdeydi. Biz Türkler buna maruz kalmadık çünkü Türkler ilkokulda çocuklarının başlarını örtmüyor. Ama Somalililer alıştırma maksatlı küçükten itibaren kızlarının başını örtüyor ve bu durum Norveçlilerin dikkatlerini çekiyor. Bir yasak gelmedi ama Meclis'te ve medya da tartışıldı.” (K11)

K14 diğer grupların sonradan gelmesi ile ilgili görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“Evet görüyorum. Özellikle Türkler 1970’lerden beri Norveç’te uzun yıllar bulunduğu için kendisini topluma tanıtmış durumda. Diğer etnik gruptan göçmenler ise 80’li ve 90’lı yılların ortasından itibaren gelmeye başladılar. Dolayısıyla diğerlerinin Norveç’e geliş yılları İslamofobi’nin dünyada konuşulmaya başladığı yıllara tekabül ediyor.” (K14)

Dünyadaki genel artışa vurgu yapan görüş aşağıda verilmiştir:

“Evet görüyorum. Özellikle son birkaç yıl içerisinde tutum ve davranışlarda özellikle artış olduğunu görüyorum. Ama bu sadece Norveç’te artan bir durum değil dünyada da bir artış olduğunu ve buna bağlı olarak Norveç’te de artış olduğunu görüyorum.” (K03)

İslamla ilgili sorularda artış ve oruçla ilgili sorularla ilgili K04’ün görüşü şu şekildedir:

“Başta söylediğim gibi ben bu tutum ve davranış değişikliğini 22 Temmuz 2011 tarihinde hissettim. Onun öncesinde bunu hissetmezdim. Breivik olayıyla birlikte bende de Norveçlilere karşı çekingen bir tutum oluştu, onlardada bize karşı tutum ve davranış değişikliği oluştu. Bu farklılık aslında dil olarak değil de davranış olarak yansıdı. Belki biz daha alingan olmuş da olabiliriz. Belki daha hassas hale gelmiş de olabiliriz. Ama çok fazla İslam hakkında soru sormaya başladılar. Ama bu durum benim için iyi çünkü soru sorarlarsa ben bunu izah edebilirim. Mesela en çok Ramazan ayında sorularla karşılaşıyorum. 30 yıldır

aynı kişiye aynı soruya mukabil aynı cevabı verdiğimi biliyorum. Niye bu kadar aç kalıyorsun diyorlar. Özellikle mesela oruçken su içiyormusun veya neden su içmek yasak gibi sorular soruyorlar. Ben de diyorum ben bu zamana kadar oruç tuttuğum için ölmedim ve bundan sonra da ölmem herhalde diyorum. Konuşunca birbirimizi anlıyoruz. Ama beyinlerinde İslam'a karşı yine de bir tıkanıklık var.”
(K04)

Müslümanların aşırı gruplara yönelmesi ile ilgili görüş aşağıda verilmiştir:

“2001 yılında meydana gelen İkiz Kuleleri'n vurulması hadisesinden sonra Norveç'te o kadar çok dini cemaatler türedi ki bence ilk akla gelen değişiklik bu yönde oldu. Ben bunun altında farklı şeyler arıyorum. O bölgeyi de çok iyi bilirim. Ben küçükken çok bisiklet sürdüğüm için arkadaşlarım da vardı “Oslo S”(Grönland) bölgesinde. Çok iyi bilirim patır patır birdenbire dini derneklerin cemaatlerin camilerin sayısında artış meydana geldi. Birdenbire küçük küçük 50 tane cami açıldı. Norveç'te birden aşırı gençler türedi. Özellikle Afganistan'ın işgalinden sonra aşırı gençler Norveç'te türedi. 2000 yılından önce ben bir tane bile entarili, geleneksel kıyafetli insan hatırlamıyorum Fruset bölgesinde dolaşan. Mesela Pakistanlılar, onlar şu an en yoğun geleneksel elbiseleri giyenler içerisinde. Eskiden giymezlerdi hatta erkekler batılı kıyafetler giyerlerdi. Birden ne olduysa o tarihten sonra insanlar, Afganistanlılar, Pakistanlılar ve diğer milletler birdenbire geleneksel kıyafetleri giymeye başladılar. Pakistanlılar kravat takarlardı gömlek giyerlerdi. Galiba 2001 yılında meydana gelen bu Amerika'daki saldırıdan sonra Avrupa'da özellikle Norveç için söylüyorum Norveç'te yaşayan Müslümanlar farklı farklı etnik gruptan Müslümanlar birden dini ve kültürel kimliklerine aşırı derecede sarıldılar. Bir reaksiyon oldu sanki bu durumda ama bu bence aşırıya gitti. Norveçlilerin genel korkusu hayat sistemlerinin değişmesi korkusudur. Mesela; “ben böyle olmak istemiyorum” diyor “bir gün Müslümanlar böyle çoğalırsa ben de bunlar gibi olmak zorunda bırakılırım, alkolümü alamam, kadınlarla beraber olamam, istediğim şeyleri yapamam.” Adam bundan korkuyor. Norveçliler bu olayların arka planını bilmiyorlar. Arka planda büyük firmalar savaş istiyor ki pazarda para kazanabilsinler.” (K13)

2.1.3.2. Farklılaşmanın İstikameti

Tablo 14. Soru 3 Temalar (Farklılaşmanın İstikameti)

Tema	Kod	Frekans
		11
	Bana yönelik davranışlarda değişiklik yok	1
	Bilinçli planlı reaksiyonlar gösterme	1
	Bizzat bana yönelik değil	1
	Daha net hissetme	1
	Daha net konuşma	1
	Diğer Avrupa ülkelerinden daha iyi	1
	Göçmen dalgası	1
	İslamofobiden sonra müslümanlardan korkma	1
	Medyanın yönlendirmesi	1
	Yabancıların sayısının artması	1
	Yabancılarla daha soğuk bakma	1

Tablo 14 incelendiğinde katılımcıların “Farklılaşmanın İstikameti” temasına girebilecek 11 görüş ifade ettikleri görülmektedir. Bilinçli planlı reaksiyon göstermeye vurgu yapan K 18’in görüşü aşağıda verilmiştir:

“Dünyadaki diğer devletlerle beraber zaman zaman değişebiliyor ancak tarih itibarıyla siviller tarafından da resmi makamlar tarafından da İslamofobinin eskiye nazaran arttığı ve bilinçli ve daha planlı reaksiyonlar gösterildiğini söylemek yanlış olmaz.” (K18)

Daha net hissetme ve konuşma ile ilgili görüş şu şekildedir:

“Bu etki tabii olumsuz bir etki. Eskiden çok az hissedilebilen İslamofobi günümüzde daha net bir şekilde hissediliyor ve insanlar daha net konuşmaya başladılar. Norveçlileri kastediyorum veya kendini Norveçli zanneden diğer Avrupa ülkelerinden gelen insanları kastediyorum.” (K08)

K15’in islamofobiden sonra Müslümanlardan korkma ile ilgili görüşü aşağıda verilmiştir:

“Eskiden daha, daha çok iyiydi. Müslüman Hristiyan ayırımı yoktu. Kapalı(Tesettürlü) de olsan açık da olsan problem yoktu. Ne zaman ki İslamofobi çıktı ve Müslümanlardan korkmaya başladı bu zaman da bunlar terörist mi diye endişelendiler. Herkes Müslümanlardan korkmaya başladı. Hâlbuki İslam’ın güzel bir din olduğunu... Öğretemiyoruz yani. Yani tam anlatamıyoruz.” (K15)

2.1.3.3. Farklılaşan Tutum ve Davranışların Tarihle Dönemleştirilmesi

Tablo 15. Soru 3 Temalar (Farklılaşma Durumunu Tarihle Belirginleştirme ve Dönemleştirme)

Tema	Frekans
11 Eylül	18
Breivik katliamı	11
İŞİD	7
Cami saldırısı	5
Göç	5
Şeytan ayetleri	3
El Kaide	3
Çocuğa devlet tarafından el konulması	2
Son yıllar	2
1. Körfez Harekatı	1
1994 yılında suikast girişimi	1
22 temmuz saldırısı	1
Afganistanın işgali	1
Aylan bebek	1
Breivik katliamının etkisi yok	1
Charlie Hebdo	1
Ekonomik sebepler	1
Karikatür krizi	1
Ortadoğuda olan olayların devam etmesi	1
PKK	1
Sağcıların iktidara gelmesi	1
Savaşlar	1
Taliban	1
Türkiyenin diğer İslam ülkeleri ile ilişkileri	1
Toplam	71

Tablo 15 incelendiğinde farklılaşma durumu için önemli tarihlerle ilgili toplam 71 görüş ifade edildiği görülmektedir. Katılımcılar en çok (f = 18) 11 Eylül'e vurgu yapmışlardır. Örnek görüş şu şekildedir:

“Biraz önce söyledik 11 Eylül 2001 tarihi bütün taşları yerinden oynattı. Yani büyük bir fitneydi bu. Biz de bilemedik mesela, önce uçak çarptığında. Evet benim yaşımın yettiği kadarıyla gözlemleyebildiğimiz kadarıyla en büyük gelişme 11 Eylül tarihidir ve bunun İslam'a mal edilmesi, bunu sanki bizim inancımızın bir neticesiymiş gibi sunulması, yani dediğim gibi bu bir projeydi ve bu planlanmış, Müslümanlara atılmış bir iftiraydı. Ardından bu olaydan sonra da hala etkilerini yaşıyoruz Norveç'te. Tabii ki bunun Mesela bir daha 20-30 sene daha Müslümanlar üzerindeki bu etkisinin 20-30 yıl daha devam edeceğini düşünüyorum ki müslümanlar kendisi bu iftiradan kurtulmak için bir şey yapana kadar devam edecektir diye düşünüyorum. Tabii başarılı bir şekilde nasıl olduysa

İslamla özdeşleşti ve Avrupa kültüründe öyle bakıyorlar yani senaryo oyun öyle bir güzel oynandı ki işi bu noktaya getirdiler de inandırdılar insanları.” (K06)

Breivik katliamına vurgu yapan 11 görüş ifade edilmiştir. K12’nin bu yöndeki görüşü örnek olarak aşağıda verilmiştir:

“2011 yılındaki Breivik katliamının Norveçte yaşayan Müslümanlara dönük bir olumsuzluğu çok fazla oluşturmadığı kanaatindeyim. Ama şu boyutu da oldu Breivik hadisesinin olmasının sebeplerinden biri de ülkede yabancı varlığından duyulan rahatsızlık olduğu için gündemde konuşulan konu olarak yer etti. Müslümanların ülkede çoğalması ve bundan duyulan rahatsızlık sebebiyle Breivik’in bu eylemi yaptığı çokça konuşuldu. Ama bu konu İslamofobinin artmasında ve iz bırakmasında etki oluşturmadı bence. Belli bir kesimde elbette bu Breivik hadisesinde bu gençlerin öldürülmesine ilişkin sebep olarak dolaylı da olsa Müslümanların konuşulması az da olsa belli bir kesimde Müslüman nefretini tetiklemiş olabilir. Ama bu olayın İslamofobiye etki bakımından başat bir rol oynadığı kanısında değilim. Aslında Norveçte belli bir kesim hep vardı zaten İslam ve Müslümanlara karşı tavırlı olan ama bu Norveç’in genelinde etki oluşturmadı.” (K12)

İŞİD ile ilgili 7 görüş belirtilmiştir. Örnek görüş şu şekildedir:

“Tabii ki, Üç tane tarih var tutum ve tarih değişiklikleri ile alakalı: Birincisi 11 eylül ile başlıyor esas olarak, sonrasında ise Norveç’te son zamanlarda özellikle mülteci akımının çok yukarıya çıktığı dönemleri buradaki İslamofobik artışı gösteren göstergelerden bir tanesi, üçüncüsü de son senelerde meydana gelen özellikle son 5 sene içerisindeki İŞİD’in yapmış olduğu eylemler. Özellikle İŞİD’in Irak Suriye ve benzeri yerlerdeki eylemleri ile tutumların ve davranışların özellikle Arap baharından sonra bugün yani bu tür anti Müslüman veya islamofobi ile alakalı gelişmelerle değiştiğini daha çok, daha net görüyoruz.” (K07)

Cami saldırısı ile ilgili 5 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüş aşağıda verilmiştir:

“Dediğim gibi yani kullandıkları söylemlerden hiçbir ödün vermiyorlar. Yani bile bile. Şimdi ikinci kez Norveç’te oldu biliyorsunuz ilki Breivik hadisesiydi.(2011) İkincisi de yakında en yakın zamanda meydana gelen Cami

saldırısı (2019) ve görüyorlar ki bazı gençler zaten hazırlar (infiale). Uluslararası bazı networkler var biliyorsunuz. Zaten gençler o networklere bir şekilde ulaşmış vaziyetler. Zaten tehlikeli görüyorlar İslam'ı ve Müslümanları. Bir de üzerine en görünür politikacılar da böyle “Sinsice İslamlaşma” “Sinsice İslamlaştırma” kavramlarından bahsedince bütün bunlar doğrulanmış oluyor. Dolayısıyla çok sakıncalı buluyorum.” (K02)

Göçün önemli bir dönüm noktası olduğuna vurgu yapan 5 görüş bulunmaktadır. Örnek görüş aşağıda verilmiştir:

“Suriye iç savaşından sonra bşslayan mülteci akımının son yıllardaki bu negatif tutum ve davranışları etkilediğini düşünüyorum. 22 Temmuz saldırısının da bir etkisi olduğu kanısındayım.” (K17)

Şeytan ayetlerinin dönüm noktası olduğunu düşünen 3 görüş ifade edilmiştir. K18 bu yöndeki görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“İlk reaksiyon ‘Şeytan Ayetleri’ kitabının İran tarafından bütün dünya çapında tanıtılıp yazarına ölüm fetvası çıkarılması ve bu kitaba karşı Müslümanlarca protesto yürüyüşleri ile Norveçliler ’in dikkatleri Müslümanlar üzerine çevrilmiş oldu. Kendi topraklarında Müslümanların İslami bir konuda protesto için yürüyüş düzenlemesi çok aşırı yadırgandı.” (K18)

El- Kaide ile ilgili 3 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüş aşağıda verilmiştir:

“Terör olayları bu düşünceyi Avrupa toplumunda oluşturdu ve güçlendirdi mesela DEAŞ gibi El- Kaide gibi PKK gibi Avrupa'nın ortasındaki bir yerde bomba patlattılar ve bu zaten Müslüman ülkelerde zaten sıradan bir olay haline geldi. Her gün patlıyor. Çünkü Irak'ta Afganistan'da işte bunlar islamofobinin beslendiği bu tezi güçlendiren olaylar.” (K06)

2.1.3.4. Aşırı Sağ Siyaset ve “Farklılaşma” Üzerine Yaklaşımlar

Tablo 16. Soru 3 Temalar (Aşırı Sağ Siyaset ve Farklılaşma Korelasyonu Üzerine Yaklaşımlar)

Tema	Alt Tema	Frekans
Korelasyonu Doğru Orantılı Görme Durumu		27
	Parti Programları	3
	Aşırı değil	1
	Avrupa harici gelinmesini istememe	1
	Çocukların sünnet ettirilmesinin yasak olması	1
	Diğer partilerin de aşırı sağa kayması	1
	Diğer ülkeler kadar aşırı değil	1
	Dini görevlilere vizede zorluklar	1
	Ekonomik sebepler	1
	Göçmenlerin geldikleri vatandan evlenmelerinin zorlaştırılması	1
	Göçün durdurulması	1
	Human Rights Services vakfı	1
	İrkçılığın daha rahat hareket edebilmesi	1
	İkisi birbirine bağlı	1
	İnsanların isimlerinin müslüman ismi olması	1
	İslam adı altında yapılan yanlışlar	1
	İslam karşıtı söylemlerin halk tabanında normalleştirilmesi	1
	Kurban kesmenin yasak olması	1
	Müslüman cemaatlere yardımların kısıtlanması	1
	Norveçe gelen göçmen sayısının azalması	1
	Oy potansiyelinin artması	1
	Prensle tokalaşmama	1
	Sosyal yardımlarda kısıtlamalar	1
	Parti Söylemleri	1
	Yabancıların çok fazla çocuk sahibi olmasından rahatsızlık duyma	1
	Yabancıların Norveçin sosyal sistemini suistimal etmeleri	1
Korelasyonu Anlamlı Bulmama Durumu		6
	Başörtülüler bu partide	1
	Dolaylı şeyler	1
	İnternetin olumsuz etkisi	1
	Pasaport fotosu kuralı	1
	Somut bir olay yok	1
	Türkler bu partide	1
Korelasyonu Çift Yönlü Bulma Durumu		4
	Anlık etkisi yok	1
	Küresel bir sorun	1
	Sol partiler olsa da olurdu	1
	Toplumu muhafazakârlaştırmada var	1
Toplam		37

Tablo 16 incelendiğinde ‘Aşırı Sağ Siyaset ve Farklılaşma Korelasyonu Üzerine Yaklaşımlar’ ile ilgili toplam 37 görüş ifade edildiği görülmektedir.

Katılımcılar en çok (f = 27) ‘korelasyonu doğru orantılı görme’ ile ilgili görüş bildirmişlerdir. Örnek görüşler aşağıda verilmiştir:

2.1.3.4.1. Korelasyonu Doğru orantılı görme Durumu

“Evet FrP partisine aşırı sağ diyebiliriz. Onlar biraz daha mesela aşırı gidiyorlar. Onların Facebook'ta seçim propagandaları vardı. Mesela “erkeklerle kızların ayrı ayrı sınıflarda eğitim almalarına karşıyız! siz de karşı iseniz oyunuzu bize verin!” diyorlar. Halbuki böyle bir sorun bile yok toplumda, böyle tartışılan bir konu bile yok. Hatta ben partide söylemişim, böyle hiçbir yerde sorun yokken, neden böyle bir şey ortaya atabiliyorsunuz dedim. Tam bir örnek bu aslında, toplumda olmamış bir olayı, problem olmamış bir olayı, problemmiş gibi gösterip, korku üretilip islamofobiye artırmış oluyorlar aslında. Norveç'te çok etkiliyor bu şeyler halkı. Tabii özellikle ücretin artış gösterdiği, işsizliğin artış gösterdiği süreçlerde, Norveçlilerin İslam'a ve Müslümanlara karşı olumsuz bakışlarında etki gösteriyor. Bence aşırı sağ popülist Parti'nin hükümette olması İslamofobiye etkiliyor. Yani İslamofobinin artmasına sebep oluyor diye düşünüyorum. Ben Hoyre partisindeyim. Yani sağ bir partideyim. Fakat bunu gözlemle yebiliyorum. Bence Partimle aşırı sağ Parti'nin (FrP) iktidar ortağı olmasını istemezdim, ama mecburiyetten koalisyon olmak durumunda kaldılar.” (K05)

“Evet bence. Dediğim gibi mesela FrP bir aşırı sağ parti ve onlar sırf İslam düşmanlığı için varlar. Şu anki kampanyaları mesela tokalaşma konusu. Şöyle diyorlar: “Biz Norveçliler böyle tokalaşıyoruz.” Müslümanlara nispet yapan bir şey bu. Yani diyorlar ki biz Norveç'te bu şekilde tokalaşıyoruz. Bunun resimlerle propagandasını yapıyorlar. Bundan önceki propaganda resimleri ise çocuklara başörtü takılması ile ilgili olarak, ilköğretimde başörtüsü yasağı uygulamak istediler, bundan öncede nikabı sorun ettiler. Ama bu ülkede nikapla gezen toplam 10 bayan var. Bu ülkede bu bir sorun olmamasına rağmen öyle bir kampanya yaptılar ki Norveç'teki tüm okullarda yüksek eğitimlerde dahi bu nikabı giymek yasak. Yasak geldi yani. Kanunen bu yasağı getirebildiler.” (K10)

“Hiç şüphesiz. Anormal durumlar dışında da zaten aşırı sağ ya da FrP'nin teklifi ile Müslümanlardan kesilen kilise vergi iadelerinden kısıtlamaya gidilmesi, kilise ile devletin ayrılma sürecinde Müslüman cemaatlere verilen paralarda kısıtlamaya gidilmesi yahut Türkiye gibi düzenli imam/görevli tayin ve

atamalarında vize ve çalışma/oturma müsaadelerindeki geciktirmeler ya da vermemeler veya gerçekçi olmayan şartlar öne sürülmesi iktidardaki aşırı sağ partinin eseridir denebilir. Ve tarih itibarıyla da kayıtlı üyesi 500'ün altında olan cemaatlere para yardımlarının kesileceği, cemaatlere üye sayılma yaşının 15 yaş üstü olması şartı vs ile de yavaş yavaş cemaatleri (müslümanları) söndürme gayreti güdüldüğü söylenebilir.” (K18)

“Açıkçası yani o partileri İnsanlar iktidara getiriyor. bu noktada hangisi sebep hangisi sonuç olduğunu tanımlamak kolay değil. Medya veya olaylar insanları etkiliyor. İnsanlarda bu noktada aşırı sağ partileri iktidara taşıyorlar. İktidarda olanlar da daha böyle faşizme yakın bir ideoloji uyguluyorlar ve de bu durum birbirini güçlendiriyor olabilir. Mesela göçmen kökenli bireylerin geldikleri vatandan evlenmeleri konusuna kısıtlamalar getirdiğini biliyorum aşırı sağ partilerin. Mesela Norveç'e gelen mülteci sayısı son yıllarda çok ciddi düşmüş resmi kayıtlara göre. Mutlaka böyle şeyler olmuştur ama böyle şeyleri bu tip partilerde İslam karşıtı sert söylemlerin halk tabanında normalleşmesi olarak da görebiliriz. Yani bizim İslam'ı ve Müslümanları eleştirmeye hakkımız var denilmiş de oluyor. ama bu durum Avrupa'da genel bir trend. Norveç'te bu durum Avrupa'ya göre daha az diyebiliriz.” (K19)

2.1.3.4.2. Korelasyonu Anlamlı Bulmama Durumu

Korelasyonu anlamlı bulmama durumu ile ilgili 6 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüşler şu şekildedir:

“Şimdi sağ parti tabii muhafazakar bir parti olduğu için elbette kendi değerlerine sahip çıkma amacıyla olacaktır. Bunu yaparken Norveç kültürünü savunmakla birlikte dıştan gelen göçmenlere net bir tepki koymasa da tuhaf görme gibi alışkanlıklara sahip olduklarını düşünüyorum. Fakat bu konuda da bariz bir şeyler söyleyemem, somut olayların olduğunu söyleyemem. Tabii bu işte de haberimizin olmadığı bir şekilde yapıyorsa bu işler bunu bilemem. Ama baktığımızda sağ parti'den bayanlara (Hoyre partisi)baktığımızda tesettürlü olanların da bu partiden politikaya atılması gibi örneklerin olduğunu görebiliyoruz. Ki şayet bu parti müslümanlara tamamen zıt olsaydı bu tür partilerde bu kişileri barındırmazlar ve onlara izin vermezlerdi. Baktığımızda hem Türk kökenli hem de müslüman politikacıların sağ partide çok olduğunu

gözlemliyoruz. Tabii bu söylediğimiz sağ Hoyre partisi için geçerli. Aşırı sağ olan ilerlemeci parti de (FrP)böyle bir durum sözkonusu değil tabii ki.” (K03)

“Bence aşırı sağ partilerin değil de İnternetin İslamofobi artışında çok büyük etkisini görüyorum. Sosyal medya çok etkili bu konuda. Mesela Breivik’i İnternette idolleştirenler tarafından Yeni Zelanda saldırısının aynısını burada geçtiğimiz ay Baeurum’da bulunan bir camide aynen uygulamaya çalışan Norveçli bir saldırgan oldu. En yakın zamanda bu olay oldu mesela. Bunlar sosyal medyada Müslümanları camide nasıl öldürdüklerini kameralarla canlı yayınlıyorlar. Bence Partiler buna cesaret edemezler çünkü Müslümanlar Norveçte çoğalıyor. Bu karşıtlığı içlerinde gizleseler bile açıktan arenada yapamazlar ve buna cesaret edemezler diye düşünüyorum. Çünkü yabancı kökenlilerin oranı şu anda yüzde otuz civarında Norveçte.” (K04)

2.1.1.4.3. Korelasyonu Çift Yönlü Bulma Durumu

Korelasyonu çift yönlü bulma durumu ile ilgili 4 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüş aşağıda verilmiştir:

“Hem evet diyebiliriz hem de hayır diyebiliriz bu soruya. Bu soruya birçok insanın evet cevabı vereceğini düşünüyorum. Fakat ben bu konuya farklı açıdan bakıyorum. Bahsettiğim gibi İslamofobi konusu küresel bir sorun. Küresel olaylar bizi etkiliyor aslında. Bugün mevcut iktidarda sol partiler olsaydı da yine aynı sorunlarla karşı karşıya kalacaktık. Biliyorsunuz bu ülkedeki en büyük katliam 2011 yılında oldu. Irkçı bir saldırgan katliam yaptı ve o zaman iktidarda sol bir hükümet işbaşındaydı. Dolayısıyla bu radikal ve şiddet eğilimli insanlar, teröristler ve terör grupları her zaman vardır ve olacaktır. Bunların beslendikleri yerler vardır. özellikle sağ içinde aşırı ve radikal sağ siyasetçilerin söylemleri etkiliyordur bu insanları. Yani siyasetçi söylüyorsa vatandaşa söyleyebilir.(etkilenebilir) Çünkü siyasetçi söylediği zaman bir şekilde meşru olmuş oluyor. Dolayısıyla vatandaş da bu yüzden bunu daha çok dile getirebiliyor. Ama bu biraz da sosyal medya ile alakalı. Bundan 15 yıl önce sosyal medya yoktu. Şimdi bu görüş ve fikirleri daha net bir şekilde sosyal medyada görebiliyoruz. Herkes istediğini söyleyebiliyor. Ve hiçbir şekilde sansüre de uğramıyor. O yüzden İslamofobik söylemler daha belirgin olmaya başladı. Bence

hep vardı bu İslamofobik düşünceler. Ama son yıllarda daha belirgin ortaya çıktı. Daha görünür hale geldi.” (K01)

“İktidar partisinin bu değişikliklere doğrudan anlık bir etkisinin olduğunu düşünmüyorum, ama partinin toplumu giderek daha çok muhafazakarlaştırdığını düşünüyorum.” (K17)

2.1.3.5. Tema Değerlendirmesi

“Norveç’te yaşadığınız süre içerisinde Norveçlilerin Müslümanlara karşı eski tutum ve davranışları ile yeni tutum ve davranışları arasında fark görüyor musunuz?” sorusu sorulduğunda ortaya çıkan temaları ve alt temaları “Farklılaşmanın Farkedilmesi”, “Farklılaşmanın İstikameti”, “Farklılaşma Durumunu Tarihle Belirginleştirme ve Dönemleştirme” ve “Aşırı Sağ Siyaset ve Farklılaşma Korelasyonu Üzerine Yaklaşımlar” olmak üzere dört başlık altında katılımcıların aktarımlarını yukarıda aktardık.

Bu noktada genel bir değerlendirme ile sırasıyla bu temaları ele alacak olursak öncelikle Norveçte yaşayan Türk göçmen toplumunun İslamofobi bağlamında tutum ve davranış değişikliğinin farklılaşma sürecine girişini farkedişlerine dair söyledikleri önem arz etmekte.

Katılımcıların ifadelerinde belirttikleri husus öncelikle Norveçlilerin Norveçte yaşayan Müslüman topluma bakışı üzerinden gelişen durumun bir farklılaşma olarak katılımcılarımız tarafından kabul edilmesi gerçekliğidir. Dolayısıyla katılımcılarımız burada tutum ve davranış değişikliğini bir farklılaşma olarak hissetmişler ve bunu tutum ve algılayış değişkenliği olarak farketmelerinin bir vasıtası olarak Medya’da ve anti İslamist aşırı ırkçı grup Sian’ın yaptığı eylem ve yürüyüşlerde kendini gösterdiğini çoğunlukla ifadelendirmişlerdir. Her ne kadar bu algı değişikliğinin hedefinde doğrudan Türkler yer tutmasa da genel Müslüman toplumun medya da belli süreçte "ötekiliğe" mahkum edildiği üzerine bir yaklaşım mevcut.

Katılımcılar Norveç göç sürecinin başladığı 1970’li yıllarda İlk gelenlerin davulla karşılandığını fakat zamanla bu yaklaşımın yabancıların sayısındaki artışla beraber gerek küresel düzlemde gelişen olaylar, gerekse ulusal siyasetçilerin, sosyal medyanın, Pegida ve Sian gibi ırkçı örgütlerin aleyhte propagandasıyla akamete uğradığını belirtmişlerdir. Tabii ki Müslüman bazı kişi ve grupların

yanlışıları da İslam ve Müslümanlığa bakışın olumsuzla doğru evrilmesinde etkiye sahiptir. Katılımcıların belirttiğı tüm bu etkenlerle İslamla ilgili sorularda giderek artış oluşmuş, İnsanlardan bazıları Müslüman olduğunu söylemekten çekinmeye başlamıştır.

Dolayısıyla medya eliyle yapılan haberler halkta İslam hakkında daha çok soru sorma durumunu doğurmuş ve bunun sonucu olarak da Norveç'te yaşayan Müslüman toplum yerli halk tarafından algıda seçicilik diye tabir edebileceğimiz tanımlamayla, göz hapsinde tutulan ve tartışılan kesim olarak takdim edilmiştir.

“Farklılığın İstikameti” başlığı ile katılımcılar Norveçli Halkın Müslümanlara yönelik olarak bilinçli ve planlı reaksiyonlar gösterme durumlarının oluştuğunu ve belki bu durumun birey bazında, katılımcıların kendilerine yönelik bir durum arzetmese de Müslüman topluma yönelik bir tavır ve yaklaşımı daha net ortaya koyma ve daha net hissettirme şeklinde geliştiğini ifade etmişlerdir. Özel olarak Türklere olmamakla beraber genel olarak Müslüman Norveçli topluma yönelik gelişen tutum ve yaklaşım diğer Avrupa ülkelerinden daha iyi konumda olsa da, ülkede giderek artan göçmen sayısının bir sonucu olarak, medyanın yönlendirmesi gibi sebeplerle İslamofobiden, müslümanlardan korkmaya ve soğuk bakmaya doğru evrilen bir istikamet sözkonusudur.

Teorik bölümde de bahsettiğimiz üzere, özellikle Norveçli toplumbilimci Eriksen'in dediğı gibi Norveçli halk Müslüman ülkelerden gelen göçmenleri ‘yeni öteki’ olarak İslamofobi üzerinden damgalamıştır. Halk Müslümanların birçoğunu "refah turistleri" olarak ülkeye gelmiş kişiler olarak görüyor. Bir zamanlar ekonomik temeller üzerinde olan göç ile ilgili endişeler, milliyeti ve dini farketmeksizin genel göçmen topluma kanalize edilmişken yeni postmodern süreçte yeni bir trend olarak, kökenleri fark etmeksizin şüphecililiği Müslümanlara teksif ediyor. Bu da “bariz biçimde farklı” olan Müslüman toplumu "gettolaşma" serüveniyle Oslo'nun büyükşehir bölgesinde, bölgesel etnik ayrılıkçılık eğilimine maruz bırakıyor. Dolayısıyla Norveçte özellikle Oslo merkezli Doğu-batı doğrultusunda her zaman derin bir ekonomik sınıfsal olarak bölünmüşlük varken yaklaşık 50 yıldan beri fakat Müslüman göçün yoğunluk kazandığı 1990 sonrası süreçten beri şehirde bugün yeni sınıf, etnisiteyle zenginleştirilmiş Müslüman toplumu oluşturuyor ve maalesef problemlerin odak noktasına onları koyuyor.

“Tutum ve Davranış değişikliklerinin tarihle belirginleştirilmesi durumu” isimli temada ise katılımcılar en çok 11 Eylül 2001 tarihinde ABD’ de meydana gelen ikiz kulelere terör saldırısı düzenlenmesi olayına işarette bulunmuşlardır. Daha sonra ise Norveç’te 22 Temmuz 2011 yılında meydana gelen “Breivik katliamı” diye bilinen olaya işaret etmişlerdir. Bu katliamın hedefinin Müslümanlara yönelik olmadığı ama bir şekliyle katliamın gerekçesinin Müslüman toplumdan ve göçten duyulan rahatsızlığa işaret etmesi sebebiyle dolaylı olarak Breivik katliamı sonrası çokkültürlülük politikalarının eleştirisi Müslümanların mercek altına alınması neticesini doğurmuştur. Bu önemli tarihten sonra katılımcıların önemli gördüğü diğer tarihi süreçler içinde en önemlileri ise; Suriye’de 2011 yılında başlayan iç savaş ve buradaki istikrarsızlıkla birlikte yüzünü tüm dünyaya gösteren IŞİD terör örgütünün eylemleri ve Norveç’e bu süreçle birlikte savaştan kaçarak sığınmacı olarak giriş yapan büyük kitlesel göçmen dalgası olayıdır. Katılımcıların ortaya koyduğu tabloda İslamofobinin Norveç’te tutum ve davranış değişikliği oluşturmada etkili olduğunu gördükleri ve işaret ettikleri olaylar yukarıda bahsettiğimiz 4 hususu belirgin kılarsa da, diğer katılımcıların işaret ettiği dönem ya da dönüm noktası olarak görülebilecek tarihler de büyük resimde önem arz etmektedir. Bu noktada katılımcıların verdiği ifadeler üzerinden genel bir Kronoloji yapacak olursak sırasıyla Şeytan ayetleri olayı(1988), 1. Körfez Harekatı, Norveçli yazara 1994 yılında suikast girişimi, 11 Eylül 2001, El- Kaide eylemleri, Afganistanın işgali, Taliban, Karikatür Krizi, Charlie Hebdo olayı, Breivik katliamı, Sağcıların iktidara gelmesi , Ortadoğudaki savaşlar, ekonomik sebepler, IŞİD, artan göç dalgası, Aylan Bebek’in fotoğrafı, Norveç cami saldırısı(2019) gibi pek çok olay ya da olaylar Norveç’te yaşayan Müslümanlara yönelik tutum ve davranış değişikliğinde belirleyici önemli etkiye sahiptir.

2.2. ÇOK KÜLTÜRLÜLÜK VE ENTEGRASYON

2.2.1. İslamofobi ve Entegrasyon İlişkisi Üzerine Yaklaşımlar

Katılımcıların “İslamofobi sorununun büyüklüğü ne ölçüde ve bu sorun entegrasyonu nasıl etkiliyor?” sorusuna verdikleri yanıtlardan ortaya çıkan temalar ve alt temalar aşağıda açıklanmıştır. İslamofobi ve entegrasyon ilişkisi

üzerine yaklaşımlar, “olumsuz etkilenmişlik semptomu” ve “çoklu parametreler durumu” olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir. Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17. Soru 4 Temalar – Çok Kültürlülük ve Entegrasyon İlişkisi (İslamofobi ve Entegrasyon İlişkisi Üzerine Yaklaşımlar)

Tema	Alt Tema	Frekans
Olumsuz etkilenmişlik		31
	İsimlerini Norveç isimleri ile değiştirme	2
	Medyanın etkisi	2
	Göç dalgasının olumsuz etkisi	2
	İslamofobinin sağ ve sol partileri bir araya getirmesi	1
	Yabancı karşıtlığı	1
	Bireylerin toplumdan izole yaşamaları	1
	40 yaş üstünün İslamı engelleme isteği	1
	Medyanın olayları farklı yansıtmaları	1
	İnsanların içine kapanması	1
	Tek taraflı bir sorun değil	1
	Norveçlilerde ön yargı	1
	Negatif yönde etkiliyor	1
	İslamofobi yükselme trendinde	1
	Giderek artan bir problem	
	Norveç’te tokalaşmanın önemi	1
	İş bulmada sorun yaşama	
	Şiddete geçiş yapmadan önceki son çıkışta	1
	Diğer Müslüman grupların sıkça İslamofobiye maruz kalmaları	1
	İsim nedeniyle sorun yaşama	1
	Çok fazla sorun yaşanan bir durum değil	1
	Önemli bir konu	1
	Kanser hastalığı haline gelmiş	1
	Alarm zillerinin çalma seviyesinde	1
	Şu an için ırkçılık boyutunda değil	1
	İlerisi için sorun	1
	40 yaş üstü için daha büyük sorun	1
	En temel sorun	1
	Kuranı Kerimi yakma girişimi	1
Çoklu parametreler		32
	Entegrasyonu iki taraf da istemeli	2
	Norveçte Avrupaya göre daha az	2
	Devletin yapması gerekenler	1
	Bireylerin istekli olması	1
	Şu anda Norveçlilerin daha kapalı davranması	1
	Radikal grupların insanları kullanması	1
	Norveç gelince olduğundan daha fazla muhafazakarlaşma	1
	İki taraf tarafından da eleştirilme	1
	Entegrasyonla asimilasyonun karıştırılmaması	1
	Önce dilin öğrenilmesi gerekir	1
	Yeni nesil daha iyi	1
	Norveç’te Türkiyeyi yaşama sorunu	1
	Sadece müslümanlar için değil genel değerlendirme	1
	İslamofobi entegrasyon ve asimilasyon arasında ince çizgi	1
	Düşmanlığın artmaması için kendi kimliğini gizleme	1
	Dinlerin entegrasyon önünde engel görülmesi	1

Tablo 17 (Devam). Soru 4 Temalar – Çok Kültürlülük ve Entegrasyon İlişkisi (İslamofobi ve Entegrasyon İlişkisi Üzerine Yaklaşımlar)

Şahsi olarak sorun yaşamama	1
Gençlerde daha iyi	1
Norveççeyi öğrenme gerekliliği	1
Amerika’da kötü etkilemesi	1
Tam olarak Norveçli hissedememe	1
Norveç’te doğanları etkilemiyor	1
Norveç’e sonradan gelenleri etkiliyor	1
Baskılardan dolayı müslümanların içlerine kapanması	1
Medyada olması gerekenden fazla yer alma	1
Tam kestiremiyorum	1
Ortamdan ortama değişkenlik gösterir	1
Tehlikeli boyutta değil	1
Çok fazla büyük değil	1
Dönemsel olarak değişme	1
Toplam	63

Tablo 17 incelendiğinde çokkültürlülük ve entegrasyon ilişkisi ile ilgili “Olumsuz Etkilenmişlik” ve “Çoklu Parametreler” olmak üzere iki tema ve bu temalara ilişkin 63 görüş ifade edildiği görülmektedir. Olumsuz etkilenmişlik ile ilgili örnek görüşler aşağıda verilmiştir:

2.2.1.1. “Olumsuz Etkilenmişlik” Semptomu

“İslamofobinin entegrasyona etkisini konuşacak olursak İslamofobi, entegrasyon ve asimilasyon arasında bence ince bir çizgi vardır. Türklerde ben daha çok asimilasyona doğru gittiğimizi düşünüyorum. Kendi değerlerimizi unutup, ki bunda burada doğup büyümekten çıkıp buraya sonradan gelip sanki burada Norveç’e bir borcumuz varmış gibi tüm değerlerimizden vazgeçip, onların istediği kılıfa girmeye çalışıyoruz. Burada İslamofobi şöyle etkiliyor. İnsanlar artık kendi kimliğinden korkar oldu. Düşmanlık o kadar çok yaygınlaştı ki artık ben Müslümanım diyemiyorsun. Çünkü iş dünyasında isim konusu hep sorun olmuştur. İsmi Müslüman ismiyle başlıyorsa o iş senin değildir. Millet artık ismini Norveç isimleriyle değiştirmeye başladı. Bir ara bu çok yaygındı. 5-6 sene evvel isim ve soyisimleri Norveç isimleriyle değiştirme veya ekleme yapma yaygındı. Bence İslamofobinin çok olumsuz etkileri var. İnsanlar düşmanlık artmasın diye kendi kimliğini gizler oldu.” (K10)

“İslamofobi sorunu Norveçte medyanın genelinde malesef negatif yönde haberlerle temsil ediliyor. Bu tutum ister istemez tarafları daha da

keskinleştirmektedir. Safları sıklaştırmaktadır ve entegrasyona malesef olumsuz bir katkıda bulunmaktadır.” (K17)

“2015 yılında Norveç’e göç dalgası olduğunda ve göçmenler akın akın gelmeye başladığında meclisteki tüm partiler (bir parti hariç), biraraya gelip sıkı göçmen politikasında hemen uzlaşabildiler. Normal şartlarda uzlaşmayacak partiler bu konuda sağ sol fark etmeden uzlaştılar. İslamofobi mi buna sebep oldu yoksa mülteci göçü mü dersiniz mülteci göçü aslında. Ve bu durum siyasi partileri göç karşısında birleştirdi. Tabii bu mülteci dalgasında gelenler ağırlıklı olarak Müslüman.” (K01)

“Entegrasyona olan etkisini konuşacak olursak az evvel dediğim gibi arkadaşımı düşünüyorum kendinin mesela toplumun içine alınmadığını ve dışında bırakıldığını hissetmesi. Yani görünür Müslümanlığından ötürü ve hatta kızının falan da öyle olduğunu söylemişti ve kızının okuldan bu yüzden ayrımcılığa uğradığı için ayrıldığını düşünüyordu ki; ben öyle düşünmüyorum. Çünkü kızının görünür hiçbir Müslümanlık özelliği yok. Bence ayrımcılığa uğradığı doğrudur ama bunun din bağlantılı olduğunu zannetmiyorum. Bu genel bir yabancı şüpheliğinden kaynaklandığını düşünüyorum. Mesela bu örnekte arkadaşım ve kızının ve ailesinin müslümanlığından ötürü ayrımcılığa uğradığını düşünmesi sanıyorum onda Norveç toplumuna karşı kuşkucu ve güvensiz olmalarına sebep oluyor. Ben mesela anlatıyorum diyorum ki: “Norveçli şöyle arkadaşlarım var şöyle dostlarım var” falan diye. Hiçbir yankı onda yaratmıyor bu söylediklerim. Ben hiç duymuyorum ondan “Benim de öyle çok iyi arkadaşlarım var Norveçli falan diye”. Bu durumda onun izole yaşadığını düşünüyorum. Sadece Türk toplumuyla yaşıyor. Bence iyi bir örnek bu arkadaşım entegrasyona yönelik tutum oluşturmada. Ve bu örnekte bence entegrasyona zorlaştırıcı etki ettiğini görebiliyoruz.” (K02)

“Bence büyük bir problem. Avrupada da artan bir problem ama Norveç o seviyede değil. Avrupaya kıyasla daha az; Norveç için bu büyük bir problem bence. Giderek artan ve büyüyen bir problem.” (K12)

2.2.1.2. “Çoklu Parametreler Var!” Durumu

Çoklu parametreler ile ilgili örnek görüşler şu şekildedir:

“Şu anda ise Norveçliler biraz daha kapalı davranıyorlar. 3 jenerasyon mesela o kadar çok entegre olmayı istemiyor. Fakat şu anda Norveçlilerin tutumu da biraz daha farklı. Bundan 20-30 sene öncesine dönersek iki taraftan da ipler gerilmiş durumda. Ama bu tabii Norveçliler arasında da çok farklı. Kimi Norveçli mesela Arbeit Parti dediğimiz İşçi Partisinin politikacılarını düşündüğümüzde onlar yabancılar gelsin ve ülkemizi zenginleştirsın diyor ama diğer muhafazakar partilere baktığımızda daha ziyade biz değerlerimizi koruyalım onlar entegre olsunlar olabiliyorlarsa olmuyorlarsa dönsünler ülkesine anlayışı hakim. Onlar kendi sınırlarını zorlamalılar diyorlar. Mesela el ele sıkışma olayı mesela Müslüman bir kadının erkekle el sıkışmaması hadisesi. Kimisi bunda diyor yani elini sıkıyım konusunda tokalaşma konusunda diyor ve dinimizde yanlış olduğunu düşünerek bunu yapmayı reddediyor. Ve bunu Norveçliler çok negatif algılıyorlar ve düşünüyorlar ki “bak bu olay entegrasyonu bizi kapatıyor, çünkü onlar saygısızlar, insanlara saygıları bile yok” algısı oluşturuyor bizim aleyhimize. Yani “bunlar elimizi bile sıkıyor, bizimle tokalaşmıyor, ben bunlarla niçin kaynaşayım, ortak bir paydada nasıl buluşabilirim, bunlar bana canavar gözüyle bakıyor, elimi bile tutmak istemiyor, bunlar farklı insan” algısı onlarda oluşuyor ve medyada bunu büyütüyor ve insanları iyi kötü popofluyor ve bu konuda islamofobiye biraz daha destek vermiş oluyor. Ama bunu açıktan yapamıyor sadece şu olay oldu diyor insanların gözünün önüne bir olayı seriyor ve siz ne düşünüyorsunuz şeklinde bir tartışma yaratmak suretiyle bilinçaltına tamamen paylaşılmaması gereken bir haberi insanlara haberleştiriyor. Mesela ben birkaç haber okudum mesela birkaç kez gazetede Müslüman adam kadınla el sıkışmadığı veya Müslüman kadın bir adamla tokalaşmadığı için şu şu olay oldu diye. Halbuki medyaya yansımaları gereken bir olay değil bu. Oracıkta o Norveçli'nin diğer Müslüman insanın sadece değerlerine sahip çıkmak istediği için bunu yapmak istediğini anlaması gerekir. Ama medya bu olayları alıp farklı boyutlarda sunuyor insanlara. Ve bunlarda entegrasyona çok zarar veriyor ve Norveçlilerin daha kapalı davranmasına ve entegrasyonu olumsuz etkilemesine sebep oluyor. Medya tarafından etkilenip tabii Norveçliler kapalı davranıyorlar

entegrasyona yönelik fakat Müslümanların da çok entegrasyona açık olduğunu söyleyemem. “Yani entegre olalım onları dahil edelim de demiyorlar” halbuki çift taraflı olmalı entegrasyon. Ama ben iki tarafın da biraz kapalı davrandığını fakat son senelerde Norveçliler tarafından entegrasyona daha kapalı olunduğunu söyleyebilirim.” (K03)

“İslamofobinin Norveç ‘te çok fazla oranda olduğunu düşünmüyorum. Hiç yok da denilemez. Az da olsa bu durum entegrasyonu olumsuz olarak etkiler. İslamofobinin şu veya bu oranda varlığı, müslümanlar ile toplumun diğer kesimleri arasında bir uçurum veya en azından bir soğukluk yaratacaktır. ” (K16)

“Entegrasyonu gruplara göre değil de genel anlamda değerlendirmek lazım. Dolayısıyla entegrasyonda gerçekleştirilebilecek bir yanlış politika herkesi etkileyecektir, sadece Müslümanları da değil, genel anlamda diğer insanları da etkileyecektir. Aslında Müslümanların oranı çok da yüksek değil, bugün Norveç'te 670 bin civarında yabancı var ve bu yabancıların %30 veya %40 civarında Müslüman olarak kabul edilebilir. Bildiğim kadarıyla mesela %48 veya 49 civarında Avrupalı yabancılar var Norveç'te. Yüzde otuz üçlerde ise yani her 3 kişiden birisi aslında Asya'dan gelme ki bunun içerisinde Müslüman olmayan ülkelerden gelen insanların sayısı da ve ayrıca Afrika'dan gelenlerin sayısı yüzde 13-14' lerde. Yine Afrika'dan olup da Müslüman ülkeden gelen veya İslam dinine mensup olmayan bir sürü insan var ama yabancı politikası yabancılara karşı olma politikası son yıllarda kendini biraz da Müslümanlara karşı bir politikaya dönüştürdü. Böyle bir süreç geçiriyor Norveç şu anda.” (K08)

“Norveç'te öncelikle Entegre olabilmen için Norveççeyi öğrenmen gerekir, Norveççe yaza bilmen lazım ve Norveç kurallarına, kaidelerine, toplumun normal gördüğü şeylere uyum sağlayabilmen lazım. Mesela Türkiye'de birisi taşınırsa Türkiye'ye ve Türk kültürüne aykırı olan bizde argo olan, yanlış olan hareketleri yapsa, toplum tarafından nasıl dışlanırsa ki mesela ne yapıyoruz sağ elle yiyoruz, sol elle yemiyoruz, bayrağa saygı duyuyoruz ve bayrağın üzerine oturulmaz diyoruz, bayrak yere serilmez gibi... İşte Türkiye'ye gelip de bu tip şeylere dikkat etmeyen kişiyi dışlarız yani kültürümüze saygısızlık yaptı diye.” (K13)

2.2.1.3. Tema Değrlendirmesi

Çok kùltùrlùlùk tartişması (İslamofobi) ve entegrasyon ilişkisi bağlamında katılımcılara sorulan soruda “Olumsuz Etkilenmişlik” ve “Çoklu Parametreler” olmak üzere iki temanın öne çıktığı görùlmüřtür. Burada katılımcılar öncelikle İslamofobi ve çokkùltùrlùlùk tartişmalarının entegrasyon sürecine olan etki durumunu ele almışlar ve entegrasyon sürecine olumsuz etkisini “Olumsuz etkilenmişlik” başlığında negatif bir durum olarak dile getirmişler, “Çoklu parametreler” başlığı altında ise çokkùltùrlùlùk ve entegrasyon ilişkisinde çoklu nedenselliklerin entegrasyon süreçlerine etkisi bakımından önem arzettiğini dikkatlere sunmuşlardır.

“Olumsuz etkilenmişlik” durumu olarak başlıklandırılan bölümde katılımcıların çoęu Norveçteki çokkùltùrlùlùk tartişmalarının yani İslamofobik tartişmaların kendilerinin ve Norveçte yaşayan tüm Müslùmanların üzerinde bir takım olumsuz etki alanlarının olduğunu ve bunlardan en belirgin olanının ise Müslùmanların genelde iř bulamama ve toplumdan dışlanma korku ve dūřüncesi ile “isimlerini Norveç isimleri ile değiştirmeye” yöneldiklerini ifade etmektedirler.

Tüm bu olumsuzluklarda ise “Medyanın etkisi” nin çok belirgin olduğu ve entegrasyon sürecinin olumsuz anlamda etkilenişinin katılımcılar tarafından medyayı sorumlu gösterme biçiminde yoğunlaştığı görùlmektedir.

Entegrasyon sürecine “Göç dalgasının olumsuz etkisi” olarak katılımcılar tarafından altı çizilen husus da Müslùmanların Norveç’te çok konuşulan, tartişılan ve İslamofobi bağlamında medya ve halk tartişmalarının ana konusu olması bakımından önemli görùlmektedir.

“Çoklu parametreler” alt teması altındaki bölüm ise çokkùltùrlùlùk(İslamofobi) ve entegrasyon ilişkisi bağlamında tek bir nedensellikten ziyade entegrasyonu etkileyen birden fazla etki üzerinde durmaktadır. Özellikle tek başına İslamofobik tartişmaların entegrasyonun olumsuz etkilenmesinde tek başına nedensel bir etkiye sahip olmadığını, entegrasyonun başarılı olmasında toplumun hem ev sahibi hem de misafir olarak kabul edilen kesimlerinin iki taraflı olarak uyumu istemesi gerektiği en fazla dile getirilen görüş olmuştur. Diğer bir yaklaşım ise İslamofobik tartişmaların

çokkültürlülük adı altında tartışılmasının olumsuz etkilerinin entegrasyon bağlamında etkilerine işaret ederken “Norveçte Avrupaya göre daha az” bir tonda olumsuz mahiyet arzettiği de göz önünde tutulmuştur.

2.2.2. Kanunlarda Yapılan Yasaklamaların Ya da Sınırlandırmaların Entegrasyon Sürecine Etkisinin Ele Alınması

Katılımcıların kanunlarda yapılan yasaklamaların ya da sınırlandırmaların entegrasyon sürecine etkisi ile ilgili görüşleri Tablo 18’da verilmiştir.

Tablo 18. Soru 4 Temalar – Çok kültürlülük ve Entegrasyon İlişkisi (Kanunlarda Yapılan Yasaklamaların ya da Sınırlandırmaların Entegrasyon Sürecine Etkisi)

Tema	Alt Tema	Frekans
Aile Birleşiminde Sınırlamalar	Aile birleşiminde gelir kriteri	8
	Aile birleşiminde yaş kriteri	6
	Aile birleşiminde sınırlılıklar	2
	Norveç içinden evliliğe teşvik etme	1
		5
Burka Giymenin Sınırlanması	Kadınların kapanması ileride yasak olabilir	2
	Burkalıların işe alınmaması	1
	Nikab kullanmanın yasaklanması	1
	Başörtüsü yasak değil	1
		5
Cami Mimarisi Sınırlamaları	Cami mimarilerine müdahale edilmesi	2
	Cami açılmasını istememe	1
	Müstakil bir cami mimarisi inşa etmenin mümkün olmaması	1
	Camilerde minareye izin verilmemesi	1
		5
Pasaport Fotoğrafında Güvenlik Kuralı	Pasaportta kulakların açıkta bırakılması	4
	Açıktan değil masa altı yöntemler	1
		16
Erkek ve Kadın Sünneti Sınırlama Yasağı	Sünnetin yasaklanması	5
	Sünnet yasaklanmadı yasal hale geldi	4
	Kızların sünnetinin yasaklanması	4
	Müslümanlara değil yabancılara yönelik olarak değerlendirilmeli	2
	İslamın genelinde değil detaylarda zorlaştırma	1
Kurban Kesimindeki Zorluklar		5
	Kurban kesimi	4
	Müslümanların içeriden öz eleştiri yapması	1
Toplam		53

Tablo 18 incelendiğinde kanunlarda yapılan sınırlandırmalarla ilgili 6 tema ve bu temalara ilişkin 53 görüş ifade edildiği görülmektedir.

2.2.2.1. Aile Birleşiminde Sınırlamalar

Aile birleşiminde sınırlamalarla ilgili 17 görüş ifade edilmiş ve örnek görüşler aşağıda verilmiştir:

“Aile birleşimi konusunda yaşanan sıkıntılar var. Biraz sanki bu uygulama daha ziyade Türkleri sıkılamak için yapılmış gibi geliyor. Çünkü beni arayan kişiler genelde bu konudan Türklerin etkilendiğini gösteriyor. Burada da Müslümanlara yönelik yapılmış bir kanuni sınırlamadır diyemeyeceğim. Biraz sanki Türklere özel bir uygulama gibi geldi bana.” (K04)

“Evet. 15 sene evvel Norveç’te bir emniyet müdürü ile toplantım vardı. Bana açıkça sordular. Sen burada doğmuş, okumuş ve büyümüşsün. Bizden farkın yok. Kanunları her şeyi biliyorsun. Sen niçin başka bir ülkeden evleniyorsun. Ben orada anladım ki bunlar bu konuyu problemin parçası olarak görüyor. Burada temel mesele şu: her göçmen kökenli kişi Norveç’te evliliğini geldiği ülkeden yapınca ‘entegrasyon’ onlara göre ise ‘asimilasyon’ zarar görüyor. Burada aile birleşimine yasak konmuyor ama engellemelerle imkânsız hale getiriliyor. Şartlar ağır olunca imkânsız olmuş oluyor. Bu da 15 sene evvelinde ön çalışmasıyla başladı ve 6 yıldır da ‘zorlaştırma’ imkansızlık ölçüsüne getirildi.” (K14)

2.2.2.2. Burka giymenin Sınırlanması

Burka giymenin sınırlanması ile ilgili 5 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüşler aşağıda verilmiştir:

“Şu anda mesela yok ama nikap ile alakalı bu çarşaf giyme ile alakalı yasaklama belki ileride gelebilir. Gözleri kapatmaya belki ileride yasak gelebilir. Çünkü şu anda tartışılıyor ve bunlarla alakalı bir rahatsızlık söz konusu. Toplamda zaten Norveç’te peçe yani bu nikap denilen yüzünü örten giysi giyen kişi sayısı toplamda 100 kişiymiş yani çok ciddi bir rakam değil ve bence yasaklamalar o işe olan rağbeti arttırıyor. Ben bunu siyasi parti içerisinde de söylüyorum. Siz bir şeyi yasaklarsanız o zaman yasağa olan itibarı daha da arttırmış olursunuz. Eğer siz bununla mücadele etmek istiyorsanız kesinlikle bunu sorun olmaktan çıkarmanız gerekir. Toplumda böyle bir sorun yok zaten.” (K05)

“Ülkede başörtüsü yasak değil fakat burka yasak. Hatta aslında normal şartlarda burkanın yasaklandığını gösteren tek bir şey yok. Ama iş uygulamada bitiyor. Mesela İslamske Rod’un yani ‘Norveç İslam Konseyi’nin burkalı birini işe alması çok büyük bir sansasyon yarattı Norveç’te ve işyerinde bununla alakalı bir toplantı esnasında belediye yetkililerinden bir tanesi bana sordu: “Siz ne düşünüyorsunuz” diye. Ben de açık bir şekilde dedim ki “eğer burkalı birini siz İslamske Rod’un haricinde başka birinin işe almasını eleştirmiş olsaydınız ben katılabılırdım size ama İslamske Rod zaten bu işin merkezi. Dolayısıyla onlar işe almayacak da böyle bir bayanı kim alacak” dedim. Aynı zamanda istatistikler o dönemde şeyi gösteriyordu, 27 - 28 tane burkalı insanın olduğunu gösteriyordu... Tüm Norveç’te ki sadece Oslo’da değil bu sayı tüm Norveç’te. Üstelik Norveçliler bu insanların bayan oldukları için iş hayatına katılmamalarından şikâyet ediyorlardı. Sürekli iş hayatına bu şekilde katıldıkları halde yine de eleştirilerini görüyorduk. Tabii bu bir süreç ve yine o süreci sancılı mı geçiriyor Norveç sancısız mı geçiriyor, problem biraz da orada.” (K08)

2.2.2.3. Cami Mimarisi Sınırlamaları

Cami mimarisi sınırlamaları ile ilgili 5 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüşler şu şekildedir:

“İslami simgelere hiç sıcak bakmazlar. Camilerin mimarileri konusunda belli oranda izinler alınabiliyor. Cami içinde okunan ezanın bile dışarıya duyulmasını istemiyorlar.” (K16)

“Müstakil bir cami mimarisini inşa etmek mümkün değil mesela. Ama İslamın 5 şartı ile ilgili temel şartları yerine getirmeye bir yasaklama veya sınırlama söz konusu değil. Detaylarda sınırlamalar var. Mesela çalışırken işyerimde namaz kılmam konusunda bir zorlukla hiç karşılaşmadım. Mesela hastanede yatıyordum bir keresinde ve hemşire hanım kan almaya gelmiş. Ben de o esnada odada namaz kıldığım için bekledi beni. Namaz sonrasında beni sempati ile karşıladı. Dedi ki ben ilk defa gördüm bir hastanın namaz kıldığını diye söyledi. İnsanlarda İslamofobi varsa da bunu bilmeden yapıyorlar. Kötü ve olumsuz örnekler verildiği için yapıyorlar.” (K09)

2.2.2.4. Pasaport Fotoğrafında Güvenlik Kuralı

Pasaport fotoğrafında güvenlik kuralı ile ilgili 5 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüşler aşağıda verilmiştir:

“Norveç'in ben açıktan değil de masa altı terimini kullanayım iyi kötü az da olsa yürüttüğü İslamofobik hareketlerin(zorlaştırmaların) var olduğunu söyleyebilirim. Biz dışarıdan baktığımızda çok masum görüyoruz belki fakat aslında bazı şeyleri engellemiyoruz fakat bazı şeyleri yürürlüğe sokuyoruz, tam olarak bir sebep belirtmeseler de ben bunun böyle olduğunu düşünüyorum. Çünkü pasaport olayı mesela çok ciddi bir olay. Gerçekten dediğim gibi alay edici bir olay. Fakat bunun önüne geçmiyor.” (K03)

“Pasaportta kulakların açıkta bırakılması durumu kapalı bayanlar açısından sorun. Ama çok büyük sorun değil. Ama bir kişiyi dahi etkiliyorsa bu durumu sorun olarak görmek gerekir. Polisin burada çeşitli argümanları var tabi. Bu durumda ya o kurala uyup foto çekineceksin ya da pasaportu alamayacaksın. Polisin argümanı insan yüzünde kulakların hiçbir şekilde yüzdeki diğer uzuvlar gibi değişmediği şeklinde. Bu yüzden güvenlik bakımından tanımlama konusunda kulakları görmek istiyorlar. Bu tabii polisin argümanı.” (K01)

2.2.2.5. Erkek ve Kadın Sünneti Sınırlama ve Yasağı

Erkek ve kadın sünnetinin sınırlanması ile ilgili toplam 16 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüşler şu şekildedir:

“Sünnet yasağı resmi yasak değil ama engelleme ve zorlaştırma var. Yapabileceğin yerlerin azaltılması ve sünneti yapacak kişilerin azlığı problem oluyor. Şu ana kadar bu konuyla ilgili sünnetten problem yaşamış aile hatırlamıyorum. Varsa da ben bilmiyorum.” (K14)

“Erkek sünneti zaten yasak değil bildiğim kadarıyla. 2015'te çıkan bir kanun var mesela. Bu kanunla erkek çocukların kültürel sebeplerle sünnet olabileceğini, bunu da devlet hastanelerinin imkan sağlaması noktasında kanun var. Ama şahsi nedenlerle bunu yapmak istemeyen doktorlar varsa insanların bu ihtiyacının başka doktorlar tarafından karşılanması halinde bundan muaf kalabileceklerini ifade ediyor kanun. Özellikle çocuk sünnet olmak istemediğinde bunun yapılamayacağına dair paragraf var. Bu operasyon çocuk cerrahisinin bulunduğu hastanelerde yapılabilir. Ben az sayıda hastanede yapılabilmesinin

nedenini çocuk cerrahisi bölümlerinin sınırlı hastanede olması ve Norveç'in coğrafi şartlarıyla ilgili olarak az sayıda hastane olmasıyla ilişkili buluyorum.” (K19)

“Sünnetin yasaklanması mevzusu Aslında Somalili bir kadının sünneti ile ilgili konuda oldu. Bu kadının sünnet olmayı istememesi üzerine gündeme geldi. Malum Somalililer kadınlarını kültürel anlamda sünnet ettiriyorlar. Dolayısıyla bu konu Norveç gündemine taşındı ve geniş şekilde tartışıldı ve yasaklandı. Erkeklerle alakalı herhangi bir yasaklanma bilmiyorum. Çünkü Norveçli erkeklerden de sağlık açısından olumlu faydası sebebiyle sünnet olma durumu söz konusu. Geçmişte Türklerden mesela çocukları dünyaya gelir gelmez Norveç'teki hastanelerde çocuklarını sünnet ettiren arkadaşlarımız oldu. Tabii birçoğu Türkiye'de bunu uyguluyor.” (K11)

2.2.2.6. Kurban Kesimindeki Zorluklar

Kurban kesimindeki zorluklarla ilgili 5 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüşler şu şekildedir:

“Mesela ilk akla gelen bir Müslümanın bu ülkede istediği gibi kurban kesememesi. Devletin koyduğu standartlar var. Kurbanı keserken göremiyorsun bile. Kasap kesip sana getiriyor. Kilo başı et fiyatı neyse ona göre para veriyorsun. Burada istediğimiz gibi helal kesim yok. Onların standartlarına göre helal kesim denilen bir şey var. Onların sertifika verdiği helal sertifikalı Oslo'da bir kasap var Pakistanlı. Ona isim yazdırıyorsun. O senin adına kesip geliyor. Sen devre dışı kalıyorsun bu süreçte.” (K09)

“Kurban kesmek çok zor, bildiğim kadarıyla kanunlara göre imkansız. Tabii kurban diye yasak değil, ama kesme şeklimiz yasak.” (K12)

2.2.2.7. Tema Değerlendirmesi

Çokkültürlülük (İslamofobi) ve Entegrasyon ilişkisi bağlamında “Kanunlarda yapılan yasaklamaların ya da sınırlandırmaların entegrasyon sürecine etkisi” nedir şeklindeki soruya katılımcıların verdiği cevaplar, yasaklama ve sınırlandırmaların neler olduğunu ve entegrasyona yönelik etkilerini açığa çıkarmaktadır.

Bu soruya cevaben oluşan alt temalar, Aile birleşiminde sınırlamalar, Burka giymenin sınırlandırılması, Cami mimarisi sınırlamaları, Pasaport fotoğrafında güvenlik kuralı, Erkek ve kadın sünneti sınırlama ve yasağı, Kurban kesimindeki zorluklar şeklinde gerçekleşmiştir. Genel olarak baktığımızda yasaklamadan ziyade sınırlama şeklinde belirginleşen durumların dini ibadetler ve vecibeleri doğrudan yasaklamadığı fakat dolaylı olarak günlük yaşam ve motivasyonu olumsuz etki oluşturacak mahiyet arzettiği görülmektedir.

Özellikle Türk Müslüman toplumun yaygın olarak aile birleşimlerini bu zamana kadar Türkiyeden gelin ve damat getirmek suretiyle gerçekleştiriyor olmaları, “Aile birleşiminde gelir ve yaş kriteri” ile ilgili aşırı zorlaştırmalar aile birleşiminde Müslüman ülkelerden yapılan evlilikleri sınırlamaya yönelik adımlar olarak da değerlendirilmektedir. Bu anlayışın amacının özellikle Türk Müslüman toplumu Norveç içinden evliliğe mücbir kılmak ve bununla Norveç devletinin entegrasyon sürecini hızlandırmayı amaçladığı katılımcılar tarafından ifade edilmektedir.

Burka giymenin yasaklanması hususu ile ilgili olarak her ne kadar başörtüsü takmak mevcut durumda Norveç’te yasak olmasa da, katılımcılarda aşama aşama yasaklamaların gelebileceği ve ileride kadınların kapanmasının yasak olabileceği endişesini oluşturmaktadır. “Burkalıların işe alınmaması” veya “Nikab kullanmanın yasaklanması” hususu doğrudan Türkleri etkileyen bir husus olarak durmamaktadır. Zira Norveçte burkanın yasaklanması genel olarak Müslümanları etkileyen bir konu değildir. Çünkü istatistiklere göre Norveç’te burka giyen Müslüman kadın sayısı iki elin parmağı sayısındadır. Burada rahatsızlık duyulan konu medya da burka giyme konusunun çok fazla işlenmesinden duyulan derin rahatsızlıktır. Norveç’te sorun olmayan bir konunun medya eliyle sıkça işlenmesi Müslümanların genel rahatsızlığına sebep olmaktadır.

“Cami mimarilerine müdahale edilmesi” başlığı altında bir çeşit zorlaştırma ve sınırlama şeklinde kendini gösteren durum doğrudan yasaklama olarak görülemez. Zira Norveç’te camiler faaliyet göstermekte ve dini dernek statüsünde ekonomik olarak üye bazında devletçe desteklenmektedir. Burada bahsedilen durum ezanın açıktan dışarıda okunamaması, cami mimarisi

konusunda estetik ve mimari izinlerin gerekmesi, camilerde minareye izin verilmemesi, özgün bir cami mimarisi inşa etmenin mümkün olmaması şeklindedir.

“Pasaport için polis merkezinde görevlilerce çekilen dijital fotoğrafta kulakların açıkta bırakılmasının talep edilmesi” ve bu durumun icbari bir durum arzemesi Müslüman kadınlar arasında başörtüsü takan kesimi oldukça olumsuz etkilemektedir. Norveç Devleti bu hususu güvenlik kaygıları ile ele alsa da bu husus doğrudan Müslüman kadınları mağdur etmektedir. Katılımcılar yasaklamanın doğrudan Müslümanlara yönelik olarak alındığının dile getirilmesinin önüne geçmek için Norveç devleti polis teşkilatının konuyu te’vil ettiği düşüncesindedir. Katılımcılar bu hususta uygulanan sınırlamanın “Açıktan değil, masa altı yöntemler” ile Müslümanlara sosyal hayatı zorlaştırma niyeti güttüğünü ifade etmişlerdir.

“Sünnetin yasaklanması” konusu ise yanlış değerlendirilmektedir. Katılımcılar konuyu “Sünnet yasaklanmadı, yasal hale geldi” şeklinde ifade etmişlerdir. Burada yasaklanan husus “Kadınların sünnetinin yasaklanması” hususudur. Bu konu ise kültürel olarak bir uygulama olarak Somalili Müslüman aileleri etkileyen bir husustur. Norveç’te erkek çocukların sünneti hem Müslüman hem de Yahudi toplumu tarafından uygulandığı ve bazı tam teşekküllü hstahanelerde yapılabilmesine olanak sağladığı için bazı katılımcılar düzenlemeyi “Müslümanlara değil yabancılara yönelik bir düzenleme olarak değerlendirilmeli” şeklinde ifade etmişlerdir.

“Kurban kesimi konusundaki sınırlamalar” doğrudan Müslümanlara yönelik değildir. Bu durum hayvan kesiminin yapılacağı yerler ve usüller konusundaki Norveç Devletinin aşırı denetleyici ve sınırlayıcı uygulamalarının varlığının Müslümanların kurban kesimini imkansız hale getirmesi olarak görülmelidir.

Katılımcılar tarafından dile getirilen tüm bu yasaklama veya sınırlamaların İslam dininin yaşanmasına yönelik asli bir yasaklama ve sınırlama durumu arzemediği göz önünde tutulmalıdır. Fakat bu tip bazı yasaklayıcı ve sınırlayıcı uygulamaların özellikle Müslüman kesimi olumsuz etkiliyor oluşu, sosyal ve dini hayatta moral

ve motivasyon kaybına sebep olmakta ve Norveç Devletine olan güvenlerini zedeleyebilmektedir.

2.2.3. Entegrasyona Yönelik İstekli veya İsteksiz Olma Durumunun Sürecin Tarafları Açısından İncelenmesi

Sürecin tarafları açısından incelenmesi ile ilgili ortaya çıkan temalar ve alt temalar Tablo 19’de verilmiştir.

Tablo 19. Soru 4 Temalar – Çok Kültürlülük ve Entegrasyon İlişkisi (Sürecin, Tarafların Entegrasyona Yönelik Tutumları Açısından İncelenmesi)

Tema	Alt Tema	Frekans
Norveç Türk Toplumu Açısından Bakış		32
	Türkler Norveçlilere göre daha kapalı	6
	Ortamların genelde içkili olması	3
	Türkler iyi durumda	2
	Türklerin diğer gruplara göre kapalı olması	2
	Türklerden entegrasyon adı altında asimilasyon beklenmesi	2
	Türklerin farklı jenerasyonlarının farklı sorunlar yaşaması	2
	Dindar olanları etkiler	1
	Kendini nasıl ifade edeceğini bilmeme	1
	Kadın çalışma oranının düşük olması	1
	Erken emekliliğin yaygın olması	1
	Türklerin birleşememe sorunu	1
	Türkler entegrasyona en uygun ülke	1
	Dışlanan Türk gençlerinin içe kapanması	1
	İşin içine girmeme dışarıdan bakma	1
	Türklerde asimilasyona doğru gitme	1
	Eski neslin Türkiye’ye daha fazla bağlı olması	1
	Okuldan sonra ailelerin çocukları konusunda korumacı davranmaları	1
	Başörtülü kadınların daha çok sorunla karşılaşmaları	1
	Okuma oranının düşük olması	1
	Türklerin daha fazla çaba sarf ediyor	1
	Türklerin 2. ve 3. nesillerinin zaten entegre olmaları	1
Ev Sahibi Toplum Açısından Bakış		11
	Norveçlilerin entegrasyon için ellerinden geleni yapması	2
	Norveçlilerin eşitlikçi olmaları	1
	Aşırı sağcıların asimilasyon istemeleri	1
	Norveçlilerin ön yargıları	1
	Norveçlilerin önyargılarının diğer toplumları içe kapatması	1
	Türkiye Cumhurbaşkanı hakkında yanlış yayınlar	1
	Norveçli gençlerin erken yaşta cinsellik yaşaması	1
	Türkiye’de yatırım yapmak isteyince sorularla karşılaşma	1
	Helal kesimle ilgili sorulara maruz kalma	1
	Maddi sıkıntı bahane edilerek kısıtlamalar yapılması	1
Alternatif ve Çoklu Bakış		8
	Her iki taraf da kapalı	3
	İlla Türkler değil genel olarak etkiler	1
	Kişiyeye göre değişir	1
	İki tarafın da adım atması gerekli	1
	Müslüman olan Norveçliler	1
	Kültürel farklardan dolayı çocukların ailelerden alınması	1
Toplam		51

Tablo 19 incelendiğinde sürecin tarafları açısından değerlendirilmesi ile ilgili 3 tema ve bu temalara ilişkin 51 görüş ifade edildiği görülmektedir. Norveç Türk toplumu ile ilgili 32 görüş ifade edilmiş ve örnek görüşler aşağıda verilmiştir:

2.2.3.1. Norveç Türk Toplumu Açısından Bakış

“Ben Türkler daha kapalı diye düşünüyorum. Türklerin genel olarak kendi içlerinde kapalı olarak yaşamaları entegrasyonu da olumsuz olarak etkiliyor. Okuma oranı düşüklüğü de entegrasyona olumsuz oranda etki yapıyor.” (K13)

“Mesela kimlik ve aidiyetle ilgili problemlerle ilgili olarak örnek olarak iş çıkışı yapılan bir araya gelişlerde hemen o beyaz şarap masaya konulur. Karşımda Müslüman olarak iki seçenek var. Gitmeyeyim mi? Yoksa birazcık gideyim onlar içsinler ama ben içmeden onların yanında durayım. Bu durumları her gün yaşamak...” (K19)

“Norveç'te Türkler bu konuda bence iyi bir durumda. Çünkü Türkiye'nin şöyle bir avantajı var. Her zaman seküler bir ülke ve bir kere çok kültürlü bir ülke olduğu için çokkültürlü topluma ayak uydurabilir durumda ve gittiği ülkede belli ölçülerde çok çabuk entegre olabiliyor. İş hayatına, yani yeniliğe açık bir toplumuz ve biz Türk toplumu olarak Türkiye'nin 1920 ile yani Cumhuriyet ile birlikte şöyle bir avantajı var. Türkiye Seküler bir ülke olduğu için dinsel özgürlüğün çok daha açık olduğu, insanların çok daha kabul edilebilir olduğu ülke. Şimdi biz Anadolu'da olmayabilir ama bir İzmirli'nin, yan yana yaşadığı bir İstanbul'da kimse için yanında olan Hristiyanlar ve Yahudiler için veya diğer dinlerle iç içe yaşadığı için ve komşusu olduğu bir ülke. Ve bunların hiçbir zaman gözardı edilmediği bir ülke. Biz hiçbir zaman bizim dışımızdaki dinlere kendi toplumumuz içerisinde saygısızlık etmedik ve bunlara alışkın bir ülkeyiz. İşte o çok büyük bir etken bence ve seküler olmanın etkilerinden bir tanesi bence o. Şunu görebiliyorsunuz yani toleranslı olmayı, anlayışlı olmayı, siz zaten ülkenizde öğrenmiş oluyorsunuz. Herkes için geçerli değil muhakkak ama büyük bir kesim için, Türk toplumunun büyük bir kesimi için bu geçerli. Ama aynı şekilde başka toplumlara baktığımızda da, atıyorum bir Afrikalıya baktığımızda onların çok daha katı görüyorsunuz, çok daha fazla tabuları olan ve bunları din altında

tabulara yerleştirmiş ve bu tabular İslam kültürü olarak insanlar tarafından oluşturulmuş. Aslında bu gerçek bir İslam kültürü değil.” (K07)

“Nasıl etkiler, biraz da işin içerisinde olmamdan dolayı entegrasyonun nasıl olması gerektiğini işin içerisinde olmayana nazaran biraz daha görebilmemizi sağlıyor. Bilebiliyorum devletin aslında yapmaya çalıştığını veya kurumların bu işlerle ilgili yapmaya çalıştıklarını ya da yabancıların anlamadıklarını veya anlamaya çalışmadıklarını söyleyebilirim. Çünkü her ne kadar durum çok da iç açıcı olmasa da yapılmaya çalışılan bazı şeyler var ve devletin, belediyenin uygulamaya çalıştığı bazı politikalar var. Ama bu süreçte insanların, daha doğrusu yabancı grupların biraz da kapalı olması ki Türkleri ben biraz öyle görüyorum, Türkler bazı gruplara nazaran kapalı bir yapıya sahip ve bu işin içerisinde olmak istemiyorlar. Dolayısıyla gelebilecek bir politika üstten geliyor ve Türklerde bize bu politikayı onların entegrasyon politikasının dayatması olarak görüyorlar ve bu şekilde düşünüyorlar. Aslında aktif olmaları ve o politikanın içerisine girip veya o grubun içerisine girip o politikaya etki edebilmeleri mümkün ama memlekettten getirdiğimiz bazı düşünceler var. İşte; nasıl politikacılarımıza ve partilerimize de alttan bakmayı öğrendiysek burada da aynı şekilde sürdürüyoruz. İçeriye girip etkilemektense dışta bekleyip onların bizi etkilemesine müsaade ediyoruz.” (K08)

2.2.3.2. Ev Sahibi Toplum Açısından Bakış

Ev sahibi toplum açısından bakış ile ilgili 11 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüşler şu şekildedir:

“Norveç’te sistem iyi ve entegrasyon için ellerinden geleni yapıyor ve yardımcı oluyorlar. Dil kursu ile dil öğrenmen, işin yoksa işe yerleştirme kursları filan sağlanıyor. Daha iyi şeyler tabiki yapılabilir, ama mevcut yapılan entegrasyon imkanlarından göçmenlerin de faydalanması lazım.” (K13)

“Norveç çok eşitlikçi bir toplum yani kimse dışında kalsın pek istemez gettolaşmaya sağcısı da solcusu da karşıdır ve ‘her türlü uç’ rahatsız eder onları bence. Ben bir sosyolog değilim ama Norveç’te bunca yıldır kaldığım için bu gözlemi yapabiliyorum ve toplumu tanıdığımı düşünüyorum . Eşitlikçi olmak yani “eşitlikçilik” bu toplumun en önemli değeridir. Çıkış noktasında her Norveçli’nin dışardan gelenlere karşı onların bu toplumun içinde bir şekilde erimesinden yana

bir tutum olduğunu ve bunu beklediklerini düşünüyorum. Ama bunun tabii asimilasyon mu yoksa entegrasyon mu olduğu konusunda çok ciddi ayrımlar var. Mesela aşırı sağ parti olan FrP Partinin bütün özlemi asimilasyondur. Yani herkes Norveçli gibi görünsün, herkes Norveçli gibi olsun ve herkes Norveçliler gibi yaşasın ve aynı kodları özümse sin.” (K02)

“Norveçliler hangi millettense karşısındaki ona göre muamele ediyor. Önce kültürüne bakıyor karşısındaki kişinin. Karşısındakinin kültüründe kadının yeri geri planda tutuluyorsa veya özgürlüğü kısıtlayan bir anlayışsa o kültür ve topluma karşı mesafeli tutum takınıyor. Burada toplumlara olan tutumda özellikle İslam kültüründen gelen toplumlara bir önyargıdan bahsediyorum. Devlet mesela Pakistanlıların eşlerine ve kadınlara karşı tutumlarıyla ilgili bir şablon fikre ve yargıya sahiptir. Bunun üzerinden de toplumlara bir bakış sözkonusu. Mesela Türklerin de kültürel tutumlarına yönelik onlara göre olumsuz gördükleri şeyler çerçevesinde oluşturdukları bir şablon bakışları sözkonusu. Dolayısıyla bu biraz da bakıştaki negatif tutum bizleri de entegrasyondan uzaklaştırıyor. Sonra da neden yabancılar entegre olmak istemiyor diyorlar. Aslında bizim sahip olduğumuz kültürel değerlerin entegrasyon için engel teşkil ettiğini ve bizim bu değerleri bırakmamız ve onların değerleriyle uyumlu hale gelmemiz durumunda entegre olabileceğimiz fikrini ortaya koymuş oluyorlar. Yabancılar da etkiye karşı tepki göstererek entegrasyona kendini kapatıyor. “(K09)

2.2.3.3. Alternatif ve Çoklu Bakış

Alternatif ve çoklu bakışla ilgili 8 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüşler aşağıda verilmiştir:

“Bence hem Norveçliler hem de Türkler kapalı davranıyor. Norveçliler genel olarak Türkleri ve yabancıları kendi ortamlarına davet etmiyor, etsede Türkler bu ortamlara girmiyor. Norveç halkında sosyalleşme genelde alkol üzerine olduğu için Türkler öyle ortamlara girmek istemiyor. Biz Türkler olarak biraz daha hayatın içine girip kendi uygun gördüğümüz ortamlarda Norveçlilerle zaman geçirip entegre olmamız lazım.” (K12)

“Çok dindar olanı etkiler. İlla ki Türkler değil genel anlamda etkiler. Şöyle ki bu topraklarda doğmuş ve büyümüş olanlar var, bu kişiler buraya uyumda sıkıntı çekmiyor. Dengeyi çok iyi kurabiliyor. Çünkü burada doğmuş ve burada

büyümüş ama aynı zamanda dindar bir kişiliği var. bu dengeyi iyi götürdüğü için de herhangi bir sıkıntı yaşamıyor. Ama burayla herhangi bir bağınız yoksa, örneğin bu ülkeye geç denilecek bir yaşta gelmişseniz ya da gençliğinizi burada geçirmemiş yada burada doğmamışsanız ve buranın sistemini anlayamamışsanız ve bu yüzden sürekli türk toplumu ile beraber oluyorsanız, kendinizi kapatıyor olduğunuz için de bu durum entegre olmak konusunda sıkıntı oluşturuyor. Buraya gelip 3 yılda çok iyi Norveççe öğrenen Türkler de var ya da buraya gelip 3 yılda hiçbirşey öğrenemeyen Türkler de var. Bu tamamen insan ilişkileriyle alakalı bir şey. Yani siz kendiniz entegre olmak için neler sarfediyorsunuz. Neler yapmak istiyorsunuz. Nelere açıksınız.” (K01)

2.2.4. Çok Kültürlülük Politikalarına Yaklaşım

Katılımcılara “Çokkültürlülük politikalarının Norveç’te başarılı olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusu sorulduğunda ortaya çıkan temalar Tablo 20’da verilmiştir.

Tablo 20. Soru 6 temalar (Türklerin Norveç Çokkültürlülük Politikalarına Yaklaşımı)

Tema	Alt Tema	Frekans
Olumlayıcı Yaklaşım	Başarılı	38
	Dini bayram izni	7
	Dini derneklere kişi başına maddi destek	5
	Başarılı olacağını zannetmiyorum	5
	Başörtüsü ile çalışmak serbest	1
	Belediyelerin isteyen kurumlara ekonomik destek vermesi	1
	Belediyenin kermes için ücretsiz alan vermesi	1
	Cami açmanın serbest olması	1
	Camilere destek verilmesi	1
	Çiçek bahçesi gibi	1
	Dernek açmanın serbest olması	1
	Devlet dairelerinde anadilde hizmet	1
	Devletin çok kültürlülüğe açık olması	1
	Dünya zaten çok kültürlü	1
	Hristiyan dernekler kadar destek verilmemesi	1
	Kermese izin verilmesi	1
	Merkezdeki insanlar hoşgörülü	1
	Norveç yasaları ırkçılığa aykırı	1
	Ücretsiz spor yapma imkanı	1
	Yabancılar seçeneği sunma	1
	Yabancıları kısıtlayan politika yok	1
	Yabancıların siyaset yapabilmesi	1
	Başörtülülerin iş bulma imkanlarının artması	1

Tablo 20 (Devam). Soru 6 temalar (Türklerin Norveç Çokkültürlülük Politikalarına Yaklaşımı)

Eleştirel Yaklaşım	27
İleride kısıtlamalara gidilebilir	2
Hem evet hem hayır	1
İyileştirilebilir	1
Kendi haline bırakılmış durumda	1
Breivikin çok kültürlülüğe karşı olması	1
Çok kültürlülük İslamofobiye denge için getirildi	1
Göçmen akışının durması	1
Müslümanların Norveçi ele geçireceği korkusu	1
Şiddete başvurulması yanlış	1
Adaletli dağıtımın yapılmaması	1
Aşırı sağın çok kültürlülük politikalarına karşı olması	1
Bayramlarda müslümanlara tatil olmaması	1
Cami saldırısının olumlu etkisi	1
Eicinselliğin bir kültür olarak gösterilmesi	1
Gettolaşmanın çok kültürlülüğe zarar vermesi	1
Kadınların Norveç devletinin istediği kadar derneklerde rol alamaması	1
Karikatür krizi ile çok kültürlülük politikalarından rahatsızlık başladı	1
Kendimizi tanıma eksikliği	1
Kırsaldaki insanlar çok kültürlülüğe karşı	1
Kütüphanelerde ana dilde kitap	1
Medyanın Türkiye aleyhinde yayınlar yapması	1
Norveçin kendi kültürünün öğrenilmesini istemesi	1
Özel okul açmak çok zor	1
Sonuçta amaç diğer kültürlerin erimesi	1
Tek vatandaşlık uygulaması	1
Verilen hakları kısıtlama	1
Toplam	65

Tablo 20 incelendiğinde katılımcı görüşlerine dayalı olarak “Olumlayıcı Yaklaşım” ve “Eleştirel Yaklaşım” olmak üzere iki tema ve toplam 65 görüş ortaya çıktığı görülmektedir.

2.2.4.1. Olumlayıcı Yaklaşım

Olumlayıcı yaklaşım ile ilgili 38 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüşler şu şekildedir:

“Evet faydalı buluyorum çokkültürlülük politikalarını ve faydalı olacağını düşünüyorum. Magnfold yani çokkültürlülük kavramı iyi bir şey bence. Norveç artık çokkültürlü ve bu çiçek bahçesi gibi yani. Bahçede farklı çiçeklerin olması güzel bir şey, tek bir çiçek olsa bu sıkıcı olur.” (K01)

“Çalışanların bayramlarda izin kullanma hakkı var, bunları destekliyor.” (K03)

“Ben güzel buluyorum Çokkültürlülük politikalarını ve bu anlamda devletin dini derneklere yaptığı maddi desteği. Ama burada Kiliselere bağlı çalışan derneklere daha fazla imkan tanınıyor. Mesela biz Federasyon olarak birkaç etkinlik yapmak istedik bize o kadar imkan sağlamadılar.” (K04)

“Kamusal alanda dini simge başörtü v.s takmak ve o şekilde çalışmak serbest.” (K19)

2.2.4.2. Eleştirel yaklaşım

Eleştirel yaklaşımla ilgili 27 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüşler aşağıda verilmiştir:

“Benim endişem mesela belki bu çokkültürlülük desteği anlamında dini derneklere bu imkanı ileride alacaklar belki de. Çünkü entegrasyona eğer katkı sağlamıyorsa derneklerden bu imkanı kısıtlama getireceklerdir belki. Çünkü entegrasyona katkı sağlaması için verilen destek neticede o para ve bunun yanında dini kimliğini yaşamak. Ama Norveç toplumuna entegre olmaya yönelik de çalışmalar yapmak bu konuda belki entegrasyona katkı sağlamayan derneklere belki zamanla yaptırım uygulayabilirler.” (K05)

“Bu anlamda hem evet, hem Hayır diyorum. Bu iki yönlü, aslında hem bizi entegre olma konusunda, entegre etmek istiyorlar, bize seçenekler sunuyorlar. Ama bu haklarda da kısıtlamaları ile birlikte bize geri dönüyorlar ve bunda da başarısız olduklarını düşünüyorum.” (K10)

“Çokkültürlülük politikası da hükümetlere ve partilere göre değişkenlik gösteren bir şey. Bence şu andaki durumu soracak olursanız benim izlenimim hükümet kendi haline bırakmış durumda. Yani sağ parti Hoyre partisi liberal bir parti aslında ama anlayış olarak herkes başının çaresine baksın anlayışı içerisinde olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla ciddi bir konu üzerinde önemli politikaların olduğunu düşünmüyorum.” (K02)

“Onların tarafındaki yakın kültürü savunmak gibi geliyor bana bu çokkültürlülük söylemi. Yani onlardan taraftaki kültür olduğunda bu daha böyle güzel ve sempatik daha coşkulu ama bizim tarafın kültürüne geldiğinde daha bir sessiz, utanılacak bir kültürmüş gibi, bastırılmış ve bastırılıyor gibime geliyor bana. Bu söylemlerin kimse inkar edemez kötü olduğunu veya kimse söyleyemez çokkültürlülük politikalarının ve söylemleri için. Aynı mevzu aslında bu “dinler

arası diyalog” kelimesiyle de benziyor. Dışarıdan bakıldığında sempatik bir kelime gibi geliyor, tılsımları ile kelimelerin belli ki göstererek belli şeyleri bir takım şeyler yapmak. Dışarıdan bakılınca bu sihirli sözcüklerle oluşan kelimelere, bunlara kimse kötü diyemez. Dışarıdan bakıldığında “Tamam” ama esasta ve pratikte baktığımızda bunun biraz daha incelenmesi gereken bir konu olduğunu veyahut da biraz daha adil bir şekilde kültürlere ilginin dağıtılması gerektiğini düşünüyorum ben.” (K06)

2.2.4.3. Tema Değerlendirmesi

“Entegrasyona yönelik istekli veya isteksiz olma durumunun sürecin tarafları açısından incelenmesi” başlığında katılımcıların görüşleri üzerinden oluşturulan alt temalar “Norveç Türk Toplumu Açısından Bakış”, “Ev Sahibi Toplum Açısından Bakış”, “Alternatif ve Çoklu Bakış” şeklinde 3’lü tasnifte verilmiştir.

Değerlendirmeyi Norveç Türk Toplumu açısından ele aldığımızda katılımcıların büyük oranda entegrasyona yönelik olarak “Türkler Norveçlilere göre daha kapalı” dediklerini görmekteyiz. Buna sebep teşkil eden durumun Norveçlilerin sosyalleşme ortamlarının içkili çevrelerde şekillenmesi ve bu ortamlara genel olarak dindar Müslüman Türk toplumunun girmekte çekimser kalmalarıdır. Türklerin diğer Müslüman gruplara göre entegrasyona yönelik kapalı tutum sergilemesi katılımcıların Norveç devletinin entegrasyon adı altında talep ettiği şeyin aslında asimilasyon beklentisini ifade etmesi şeklinde anlaşılmasından kaynaklı olduğunu da belirtmek gerekir.

Entegrasyon konusunda Türklerin farklı jenerasyonlarının farklı sorunlar yaşadığı belirtilirken “dindar” olan kesimin bu süreçten daha olumsuz etkilendiği, özellikle sosyalleşme ortamlarındaki aşırılıktan çekinerek okul çıkışı sonrası ailelerin çocukları konusunda korumacı davranmaları, bunun sonucu okul akranlarıncı genç dindar kesimde “dışlanan Türk gençlerinin içe kapanması” durumunu açığa çıkarmaktadır. Okuma oranının düşük olması, eski neslin Türkiye’ye daha fazla bağlı olması ve Norveç’i ihmal etmesi, kadın çalışma oranının düşük olması, erken emekliliğin yaygın olması gibi durumlar sebebiyle genel olarak katılımcılar Türk toplumunun entegrasyon sürecinde bizzat sürece

dahil olmayarak “İşin içine girmeme dışarıdan bakma” yı tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Katılımcılardan Türklerin entegrasyona Norveç’te yaşayan diğer milletlere göre en uygun ülke olmasına da işaret edilerek Türklere haksızlık yapıldığına da işaret edilmektedir. Gerçek manada entegrasyon tanımlamasına göre Türklerin 2. ve 3. nesillerinin zaten entegre oldukları ve entegre olma konusunda daha fazla çaba sarf ettikleri fakat Norveç’te entegrasyondan kastedilen şey asimilasyon olduğu için bu ölçüte göre toplumda kendilerinin entegre olamadıkları şeklinde düşüncenin öne çıkarıldığı belirtilmektedir.

“Ev Sahibi Toplum Açısından” entegrasyon sürecinin katılımcılar tarafından değerlendirildiği alt temalardan en çok öne çıkan husus Norveçlilerin entegrasyon için ellerinden geleni yaptığı şeklindedir. Genel olarak Norveçlilerin eşitlikçi oldukları ama aşırı sağcı kesimin asimilasyonu istediği ifade edilmektedir. Özellikle erken yaşta okul çevresinde Norveçli gençlerin serbest cinsellik yaşaması ve bu durumun Türkler tarafından benimsenmemesi sebebiyle entegrasyon sürecinde Norveçli ve Türk gençlerin bu saiklerle sosyal ortamlarının doğal olarak ayrıldığı ifade edilmektedir. Açığa çıkan bu ve benzeri türde farklı anlayış ve yaşam biçimlerinin kültür ve dinsel farklılık üzerinden okunması Norveçli üzerinde belli bir önyargı yüklemesiyle diğer toplumlara yaklaşmasını beraberinde getirmiştir. Katılımcılar oluşan bu önyargı durumunun özellikle Müslüman toplumu içe kapattığını belirtmektedir. Oluşan ön yargılar neticesinde sıkça Norveçlilerin önyargılı sorularına muhatap kalındığı ifade edilmektedir. Bu sorular bazen Türkiye Cumhurbaşkanı hakkında taraflı yayınlardan etkilenerek sorulan sorular olurken, bazen Türkiye’de yatırım yapmak isteğine karşı tepkilerle ve helal kesimle ilgili sorulara maruz bırakma şeklinde olabilmektedir.

“Alternatif ve Çoklu Bakış” başlığında belirtilen alt temalarda katılımcılar genel olarak entegrasyona yönelik kapalı tutum sergileme durumunun hem ev sahibi hem de misafir toplum açısından problem arzettiğini ve her iki tarafın da entegrasyona yönelik kapalı bir tutum sergilediğini ifade etmektedirler. Özellikle Norveçlilerin kapalı tutum sergilemelerinin de sadece Türk toplumunu değil genel olarak tüm Müslüman toplumu entegrasyona yönelik kapalı tutum sergilemeye itecek etkiye sahip olduğu katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Bu noktada

katılımcılar entegrasyon sürecinin çift taraf için de entegre olmaya istekli ve açık olma durumunu gerektirdiğinin altını çizmişlerdir.

2.3. ENTEGRASYONA ETKİSİ BAKIMINDAN NORVEÇ'TE İSLAMOFOBİ'NİN BÜYÜKLÜĞÜ

Katılımcıların entegrasyona etkisi bakımından Norveç'te İslamofobinin büyüklüğü ile ilgili görüşleri Tablo 21'da verilmiştir.

Tablo 21. Soru 4 Temalar – Çok kültürlülük ve Entegrasyon İlişkisi (Entegrasyona Etkisi Bakımından Norveç'te İslamofobinin Büyüklüğü)

Tema	Alt Tema	Frekans
Kangren Olmuş Durum Tespiti		8
	40 yaş üstü için daha büyük sorun	1
	Alarm zillerinin çalma seviyesinde	1
	En temel sorun	1
	İlerisi için sorun	1
	Kanser hastalığı haline gelmiş	1
	Kuranı Kerimi yakma girişimi	1
	Önemli bir konu	1
	Şu an için ırkçılık boyutunda değil	1
Görece İyiyiz Yaklaşımı		5
	Çok fazla büyük değil	1
	Dönemsel olarak değişme	1
	Ortamdan ortama değişkenlik gösterir	1
	Tam kestiremiyorum	1
	Tehlikeli boyutta değil	1
Toplam		13

Tablo 21 incelendiğinde Norveç'te İslamofobinin büyüklüğü ile ilgili iki tema ve toplam 13 görüş ortaya çıktığı görülmektedir.

2.3.1. “Kangren Olmuş” Durum Teşhisi

Kangren olmuş durum tespiti ile ilgili 8 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüşler şu şekildedir:

“Bunda nasıl ve neye göre ölçüm yapacağız. Çok subjektif bir şey olur bu. Bence Norveç'te İslamofobi alarm zillerinin çalma seviyesinde. Çünkü bu en son Cami saldırısı(2019) ikinci büyük olay Norveç'te. Dünyanın daha önce örneğini görmediği çok büyük olaylar bunlar. Özellikle Breivik olayı (2011) zaten başlı başına en büyük olaydı. Norveç şu an sıkıntılı bir durumda. Mesela Yeni Zelanda'da bir olay oldu. Orada da bir cami saldırısı var ve bu konseptte saldırılar başka yerde olmuyor. Norveç bu anlamda çok tehlike arz ediyor.” (K02)

“İslamofobinin büyüklüğü siyasetçilerin ve medyanın Müslümanları tartışma konusu yapmasına göre dönemsel olarak değişiyor. Bu esnada nefret artışı oluyor bazen de en son meydana gelen 2019 Baeurum Camii saldırısı gibi bireysel şiddet içeren saldırılar da olabiliyor. En çok sosyal medyadan Müslüman nefreti pompalanıyor ve insanlar buradan besleniyor. Bunu birden ona kadar bir ölçeklendirme ile tanımlamam gerekirse genel İslamofobinin derecesi 3-4 seviyelerinde olabilir. Ama bu genel Norveç için fiziken ve görünen yüzüyle İslamofobi tespiti için. Bireysel İslamofobik durumdan bahsetmiyorum. Mesela bu sene 2019 Mayıs veya Haziran aylarında Drammen’de bir grup eylemci Kuranı Kerim-i yakmaya çalıştı. Ama bu bir grup dediğim grup iki kişiden ibaretti. Yani orada polis müdahale etti. Kur’an-ı Kerim’i yakmadan polis müdahale etti. Olay polisin müdahalesiyle infiale dönüşmedi.” (K09)

2.3.2. Görece ‘İyiiz’ Yaklaşımı

Görece iyiiz yaklaşımı ile ilgili 5 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüşler şu şekildedir:

“İslamofobinin büyüklüğünü tespit etmek değişkenlik arzeder ortamdan ortama. Mesela cami cemaatine sorsanız bu farklı çıkar. Bana sorsanız farklı çıkar. Bana kalırsa Batılı kıyafet giyen kişiler bunu hissetmiyoruz. Burada şunu ifade edebilirim ama Norveçliler İslamdan korkuyor olsalar bile bunu göstermezler çok fazla. Gizli bir duygudur bu. Ancak bunu toplumdan birileri Müslümanlara saldırdığında hissedersin. Bu saldırılar binde bir olduğu için ve Norveçlilerde bu duygularını açığa çok çıkarmadıkları için çok fazla bir seviyede olduğunu söyleyemem. Ben onlara göre laik gibi görünen ama İslamı içimde yaşayan bir insan olduğum için onlarla daha iyi diyalog kuruyorum ve İslam korkusunun belirtilerini kendime dönük hissetmiyorum.” (K04)

“Norveç'teki İslamofobi bence tehlikeli bir boyutta değil, yani birkaç bireysel olay dışında toplumun genelinde, yani Müslümanlara Norveç'i yaşanılmaz hale getirecek düzeyde değil.” (K06)

2.3.3. Tema Değerlendirmesi

Entegrasyona etkisi bakımından Norveç'te İslamofobinin büyüklüğünün ele alındığı bu bölümde işin vahametini ifade eden “kangren olma durumu” ve diğer Avrupa ülkelerine kıyasla “görece iyiyiz yaklaşımı” açığa çıkmıştır.

“Kangren Olmuş Durum Tespiti” başlığında katılımcılar Norveç'te İslamofobinin mevcut durumda kanser hastalığı haline gelmiş, alarm zillerinin çalma seviyene gelmiş olan ve özellikle 40 yaş üstündeki kişileri etkileyen, ileride de daha büyük problemlere sebebiyet verecek düzeyde en temel sorun olarak görmektedirler. Zira katılımcılar 2011 yılında Breivik tarafından düzenlenen terör eyleminin Norveç açısından vahim bir hadise olduğunun ve İslam karşıtlığının bilinçaltı ve bilinç üstünde Norveç'te tahrip edici etkisinin sonraki zamanlarda iyice açığa çıktığına işarete etmişlerdir. Özellikle mülakatların yapıldığı 2019 yılı içerisinde gerçekleşen Baeurum silahlı cami saldırısının ve Kur'an-ı Kerim'i yakma eylemlerinin etkisinin taze olması da bu yaklaşımların oluşmasında önem arz etmektedir.

“Görece İyiyiz Yaklaşımı” başlığı altında oluşan alt temalarda katılımcılar Norveç'te İslamofobinin çok fazla büyük bir durum arzetmediğini fakat dönemsel olarak gelişen olaylara bağlı olarak değişim gösteren bir çizgide, ortamdan ortama değişkenlik gösteren ve tehlikeli boyut arzetmeyen durumuna dikkatleri çekmektedirler.

2.4. ÇÖZÜM ÖNERİSİ SUNMA VE GELECEĞE BAKIŞ

2.4.1. Çözüm Önerileri Sunma

Katılımcılara “Çözüm öneriniz nedir?” sorusu sorulduğunda “Norveç devletinin yapması gerekenler”, “Norveç halkının yapması gerekenler”, “Medyanın yapması gerekenler” ve “Müslüman ya da Türklerin yapması gerekenler” başlıkları altında görüşler ifade edilmiştir. Ortaya çıkan temalar ve alt temalar aşağıda açıklanmıştır.

2.4.1.1. Norveç Devletinin Yapması Gerekenler

Tablo 22. Soru 5 Temalar – Çözüm Önerileri (Norveç Devletinin Yapması Gerekenler)

Tema	Frekans
Eğitimin önemi	5
İslamofobik nefret konusunda yasal tedbirler	2
Medyanın olumsuz haberlerini engelleme	2
Eylem planı hazırlama	2
Eğitim müfredatına alınmalı	2
Kadınların topluma katılabilmesinin önünün açılması	1
Polis eğitimi	1
Kaynaşma için aktiviteler yapma	1
İslamofobi eylem planı	1
Yasaklama politikalarını kaldırma	1
Yabancı grupların yapması gerekenler konusunda beklentileri arttırma	1
Halkı bilgilendirme	1
Halkı yönlendirme	1
Yol haritasını çizme	1
Kanuni düzenlemeler	1
Politikalara çeki düzen verme	1
Yabancılarla ilgili sorunları çözme	1
Yabancılarla iletişime geçme	1
Medyaya çekidüzen verme	1
Daha dikkatli olma	1
Yabancılarla ilgili konuları sorun olarak görmekten vazgeçme	1
Pozitif şeyleri de konuşma	1
İlişkileri arttırma	1
Medyaya örnek olma	1
Sivil toplum kuruluşlarına örnek olma	1
Toplumu bilgilendirme	1
Anlayış ortamı sağlama	1
Gerçekleri kabul edip benimseme	1
Pozitif ayrımcılık zaten yapılıyor	1
Toplam	37

Tablo 22 incelendiğinde çözüm önerileri ile ilgili toplam 37 görüş bildirildiği görülmektedir. Eğitimin önemine vurgu yapan 5 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüş şu şekildedir:

“Norveç Devletinin, eğitim kurumlarıyla bireyleri yabancılara karşı daha iyi bilgilendirmesi gerekmektedir. Norveç yaklaşık 100 ülkeden göç almaktadır. Devlet, toplumu göçmenler ve onların kültürleri ve dinleri konusunda daha etkili bir biçimde bilgilendirmeli ve bir anlayış ortamı sağlamalıdır.” (K17)

Yasal tedbirlerle ilgili 2 görüş bulunmaktadır. K01 bu yöndeki görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“Müslümanlara karşı artan İslamofobik nefret konusunda yasal tedbirler alması gerekir. Tabii burada ifade özgürlüğü engellenmemeli. Çünkü bu ülkede ifade özgürlüğü çok yüksek. Neredeyse hakarete kadar giden bir ifade özgürlüğü söz konusu. Düşünceni rahat biçimde ifade edebilirsin. Yine de hukuki bir süreç başlamaz. Ama son zamanlarda özellikle sosyal medyada tehdit içeren şeyler için polis yasal işlem başlatıyor. Netice dava ve mahkeme boyutuyla ilerliyor ya da para cezasıyla cezalandırılıyor. Bu yaptırımlar daha çok uygulanmaya başlandı son zamanlarda. O yüzden bunun devam etmesi lazım. Tehdit eden hakaret edenlerin ve suç işleyenlerin hukuk önünde cezalandırılması lazım.” (K01)

Medyanın olumsuz haberlerini engelleme ile ilgili 2 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüş aşağıda verilmiştir:

“Norveç Devleti ile alakalı çözüm önerim şu, Norveç Devleti'nin medyaya biraz el atması gerekiyor.” (K10)

Eylem planı hazırlanması gerektiğini ifade eden 2 görüş belirtilmiştir. Örnek görüş şu şekildedir:

“Norveç devleti gerek okullarda gerekse toplumun geneline İslamın kötü bir din olmadığını anlatmalı. Bu konularda özellikle devlet politikası yoluyla okullarda İslamofobiye yenmek için çalışmalar yapılmalı. Küçük yaştaki çocuklara anaokullarından itibaren İslamofobiye karşı bir eylem planı çerçevesinde sunum yapılmalı.” (K15)

Konunun eğitim müfredatına alınması gerektiğini ifade eden 2 görüş bulunmaktadır. K 14'ün bu yöndeki görüşü aşağıda verilmiştir:

“Norveç'te yabancıların Norveç toplumuna entegrasyonunu hızlandırıcı tedbirler almalı. Entegrasyon Norveçceyi ve Norveç kültürünü tanımaktan geçer ama bu imkânlar kısıtlandığı için bu konu zor. 1996 yılından önce Norveç'e gelenlere entegrasyona yönelik imkanlar veriliyor, sonradan gelenlere ise ücrete tabi kılınıyor. Bu bence böyle olmamalı. Norveç'te oturma ve çalışma izni olanların mutlaka bu haktan yararlandırılarak topluma kazandırılmaları gerekir. Ayrıca okullarda anadilde eğitim başlatılmalı. Çok sınırlı sayıda belediyelere ve okul idarelerine inisiyatif bırakmışlar. Burada da ekonomik bütçe engeli var.” (K14)

2.4.1.2. Norveç Halkının Yapması Gerekenler

Norveç halkının yapması gerekenlerle ilgili görüşler Tablo 23’da verilmiştir.

Tablo 23. Soru 5 Temalar – Çözüm Önerileri (Norveç Halkının Yapması Gerekenler)

Tema	Frekans
Daha kucaklayıcı olma	3
Önyargılardan arınma	3
Tanırma	3
Daha hoşgörölü olma	2
Güvene ihtiyaçları var	
Olayları daha objektif araştırma	1
Anlayışla yaklaşma	1
Okuma	1
İçine kabul etme	1
Bakış açısını değıştirme	1
Daha yumuşak politikalar uygulama	1
Halkın müslümanları iyi incelemesi	1
Daha açık olma	1
İrkçılık olayını bitirme	
İrkçılık olayını bitirme	1
Kapalı bayanlara öcü gibi bakmama	1
Müslümanlarca düzenlenen aktivitelere katılma	1
İyi kötü insan ayırımını yapma	1
Zan ile hareket etmeme	1
İlişkileri arttırma	1
Anlamaya çalışma	1
Saygı	1
Tolerans	1
İnsanlara iyi hissettirme	1
Toplam	30

Tablo 23 incelendiğinde Norveç halkının yapması gerekenlerle ilgili toplam 30 görüş bildirildiği görölmektedir. Daha kucaklayıcı olmaya vurgu yapan 3 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüş şu şekildedir:

“Bence öncelikle kucaklamak, insanları önyargı ile değil, görüntüsü ve şekli ile değil, o insanları nasıl olduğunu tanımak için fırsat vermeleri gerekir. Bazı tesettürlü insanları içe kapatabiliyorlar ve bu görüntüden dolayı iletişime kapatıyorlar. Mesela bir selam vermiyor, halbuki o Norveçli selam verse, yüzüne gülse o kadının, veya görüntü olarak çok farklı olan kişinin yüzüne gülerek sempatik bir şekilde iyi bir komşuluk gösterse, gülümsese, onu ötekileştirmese, sohbet etse yani, yabancı göçmenler aslında inanılmaz şekilde sıcak yaklaşacak ve bu da entegrasyon konusunda Norveçlilerin işlerini kolaylaştıracak. Toplumda

çünkü sevilmediğini hisseden bir insan nasıl o toplum için bir şey yapmak isteyebilir.” (K05)

Önyargılardan arınmaları gerektiğini düşünen 3 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüş şu şekildedir:

“Norveç halkının yapması gereken şey yani o önyargılarından kurtulmayı gerçekleştirmeleri lazım.” (K08)

Tanımları gerektiğini ifade eden 3 görüş belirtilmiştir. Örnek görüş aşağıda verilmiştir:

“Norveçlilerin öncelikle Türkleri daha yakından tanımları ve bunun için de ilişkilerini artırmaları gerekir. Daha fazla tanıyıp ön yargılarından kurtulacaklardır.” (K16)

Daha hoşgörülü olmaları gerektiği konusunda 2 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüş şu şekildedir:

“Toplumun genel kültür ve yapısını bozmayacak yabancı kültür ve dini hassasiyetlere hoşgörülü davranmaları konusunda saygılı ve toleranslı davranmaları beklenir.” (K18)

2.4.1.3. Müslüman ya da Türklerin Yapması Gerekenler

Müslüman ya da Türklerin yapması gerekenler konusundaki görüşler Tablo 24 de verilmiştir.

Tablo 24. Soru 5 Temalar – Çözüm Önerileri (Müslüman ya da Türklerin Yapması Gerekenler)

Tema	Frekans
Kendini daha iyi anlatma	5
Norveçlileri dahil eden projeler geliştirme	3
Toplumsal hayatta daha aktif olma	3
Dernekçiliği kullanma	3
Hal ve hareketlerine dikkat etme	
İletişim	3
Siyasette daha aktif olma	2
Cami derneklerinin kendini Norveç toplumuna tanıtması	2
Diyanet görevlilerinin donanımının artması	2
İlimli olma	2
Kurallarına uyma	1
Daha açık olma	1
Daha başarılı olma	1
Daha gayretli olma	1
Milletvekili çıkarma	1
Türk diyanet görevlilerinin politikalarının değişmesi	1
Medya ile iletişim	1

Tablo 24 (Devam)25. Soru 5 Temalar – Çözüm Önerileri (Müslüman ya da Türklerin Yapması Gerekenler)

Karşı tarafı anlama	1
Tatil planlarını Norveçe kaydırma	1
Yeni nesilleri iyi yetiştirme	1
Birlik olma	1
Dürüst olma	1
Temiz olma	1
Daha özenli olma	1
Gösterişten uzak olma	1
Şeffaflık	1
Açık yüreklilik	1
İmalardan kaçınılmalı	1
Dil öğrenme	1
Topluma katkı sunma gayreti	1
Toplam	48

Tablo 24 incelendiğinde Müslüman ya da Türklerin yapması gerekenlerle ilgili toplam 48 görüş bildirildiği görülmektedir. Kendini daha iyi anlatmaya vurgu yapan 5 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüş şu şekildedir:

“Ben Türk ve dini derneklerin yapması gerekenler hususunda iki ayaklı bir durum görüyorum. Birincisi; kendini o topluma mensup gören kişilerin bir şekilde dini ve kültürel gelişimi. İkincisi de yaşadıkları bu topluma kendi değerlerini güzel tanıtmak ve anlatmak.” (K19)

Norveçlileri dâhil eden projeler yapma ile ilgili 3 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüş şu şekildedir:

“Eğer biz İslamofobiyi yenmek istiyorsak onları daha çok faaliyetlerimize dâhil etmeliyiz. Daha açık olmalı, savunma pozisyonuna geçmeden kendimizi açıklamalıyız.” (K04)

Toplumsal hayatta daha aktif olma ile ilgili 3 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüş şu şekildedir:

“Türk halkı olarak Norveçteki hayatın daha fazla içine girmemiz gerekir. Bir Türkler Norveçte yaşıyoruz ama sanki Türkiyedeymiş gibi yaşıyoruz. Tatil planlarımızı bile tamamen Türkiye üzerine kuruyoruz. Biraz bunu Norveç’e kaydırmalıyız. Çünkü Türkiye’ye dönmeyeceğiz ve biz burada yaşayacağız bundan sonra da. Herşeyimiz Türkiye’ye endeksli ilerliyor. Hiç Norveçte yaşıyormuşuz gibi bir davranışımız yok toplum olarak. Norveçliler de bunu görüyorlar ve burayı

para kazanmak için kullanıyoruz olarak düşünüyorlar. Yani sadece Norveç'ten alan ve Türkiye'ye aktaran kişiler olarak görülmüşler.” (K12)

Dernekçiliği kullanma ile ilgili 3 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüş aşağıda verilmiştir:

“Müslümanlar olarak davranışlarımızla onlara insanlar dernek ve camiler olarak onları çağırıp onlara bilgi vermemiz lazım. Bunu yeterince yapıyor muyuz bence hayır. Bazı şehirlerde federasyon olarak, konsolosluk olarak açıklama yapmak lazım. Bir de Müslümanların birlik olması lazım. Neden böyle Müslüman korkusu var. Her zaman kötüler konuşuluyor birazda iyileri göstermek ve konuşup yukarı çıkarmamız lazım. İslam'ı doğru bilgi ile anlatmak lazım. Ama hocalarımız dil bilmiyorlar. Norveçli olupta camiye gelenlere ne anlatacak hocamız. O zaman sınıfta kalıyoruz. Tam şeyleri öğrenmişken de görevi bitiyor hocalarımızın.” (K15)

Hal ve hareketlerine dikkat etme ile ilgili 3 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüş aşağıda verilmiştir:

“Müslümanlar genel olarak ne yapabilir. Genel olarak hal ve hareketlerine dikkat etmeli. Mesela baktığımızda şurada 30 km'lik yol var ve bu yoldan saatte 50 veya 60 kilometre hızla giden birisi olursa muhakkak bir yabancıdır. Yabancı da muhtemelen Müslümandır veya Pakistanlıdır ya da Müslüman kökenli birisidir. Yani biz 24 Saat izlendiğimizi bazen unutuyoruz. Müslümanlar olarak halbuki biz her hareketimizde ahlaki değerlerimizi yansıtabilsek ve kurallara uyabilirsek. Güler yüzden ziyade, sadece okulda başarı, bunlar çok önemli, kurallara uymak, sosyal hayatta iş yerlerinde kurallara uymak, trafikte kurallara uymak, çünkü bu konuda bizim eksiklerimiz var. Çünkü Norveçlileri ahlaki değerler olarak düşündüğümüzde bizden çok daha üstünler. Mesela işyerinde benden fazla teşekkür ediyor Norveçli. Halbuki benim bunu fitraten çocukluğumdan itibaren bir Müslüman olarak daha çok uygulamam gerekir. Daha sıcakkanlı olmam gerekir, daha çok teşekkür etmem gerekir. Norveçli bunu benden daha fazla yapıyor. Maalesef o yüzden Müslümanlar olarak sırf dinimizi uygulamaktan ziyade sabah akşam ahlaki değerlerimizi İslam'ın ahlaki değerlerini her yerde uygulamamız ve örnek olmamız gerekir.” (K03)

İletişim ile ilgili 3 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüş şu şekildedir:

“Türkiyeli Müslümanların yapması gerekenler ise onların da karşı tarafı anlaması gerekiyor. Yani zorla değil de güzel bir dille karşı tarafa İslam’ı anlatmaları gerekir. Bazı tartışma platformları var, paneller, arenalar, münazaralar var ve bunlara katılmak anlatmak lazım. Mesela Norveçliler bu konuda çok istiyorlar ve gelin katılın diyorlar. Biz de gidelim, anlatalım, belki orada da biraz saldırıya maruz kalabiliriz ama duruşumuzla, tavrımızla söylediklerimizin arkasında durabilirsek, halimizi belki 10 kişiden 5 kişi etkilenecektir ve düşüncesi bambaşka olabilecektir. O yüzden Müslümanların ya da Türklerin daha çok duruşuyla ve açıklamalarıyla, katkı sunması gerekir. Yani ben böyleyim demek tek başına yeterli değil, ben bunu neden böyle yapıyorum diye açıklamak gerekir. Köşe yazıları yazılabilir mesela; bizde kimse ne yazmaya ne okumaya tenezzül etmiyor, bir programa davete katılmaya da tenezzül etmediği için kendi köşesine çekilip düşmanlık artmış oluyor. Dolayısıyla biraz da iki taraflı diye düşünmek lazım iletişimde çözüm olarak.” (K10)

2.4.1.4. Medyanın Yapması Gerekenler

Medyanın yapması gerekenler konusundaki görüşler Tablo 25’da verilmiştir.

Tablo 26. Soru 5 Temalar – Çözüm Önerileri (Medyanın Yapması Gerekenler)

Tema	Frekans
Doğruları yazma	6
İyi örneklerle yer verme	4
Daha yapıcı olma	2
Müslümanların medyada daha fazla yer alması	2
İnsanları hedef göstermeme	1
Daha sorumlu olma	1
İslamofobik haber yapmama	1
Medyadan çok sosyal medya etkili	1
Özgürce kendini ifade etme imkanı verme	1
Kullandığı dile dikkat etme	1
Gençlerin sosyal medyayı aktif kullanması	1
Mahremiyeti gözetme	1
Yapılan yanlışlardan dönme	1
Toplumu bir görüşe yönlendirmeme	1
Medyanın iktidardan bağımsız olması	1
Tarafsız olma	1
Dikkatli olma	1
Objektif yaklaşım yok	1
Art niyetli haberlere yer vermeme	1
Müslümanları gereksiz yere gündem yapmama	1
Toplam	31

Tablo 25 incelendiğinde medyanın yapması gerekenlerle ilgili toplam 31 görüş bildirildiği görülmektedir. Doğruları yazmaya vurgu yapan 6 görüş ifade edilmiştir. Örnek görüş şu şekildedir:

“Medya kendine çeki düzen vermeli. Doğruyu bulup doğruyu yazmalı.”
(K11)

“Şimdiye kadar mesela hep kötülerini konuştuk iyilerde konuşulmalı. Eğer Medya gerçekten de yapıcı olmak istiyorsa biraz da iyilerden bahsedilmeli. Medya genellikle pragmatiktir yani skandalı satan olduğu için, çıkarıcı davranır. Ama buradaki medya biraz daha ölçülü olabiliyor. Şöyle olabiliyor, toplum için tehlike arz ediyorsa bir konu, o konuda daha tedbirli olabiliyor. Belli bir ortak bilinç içerisinde tedbirli davranıyor. Bu diğer Avrupa ülkeleri için mesela geçerli değil. O konuda mesela Norveç'in bazı hususlara saygıları var. Mesela bazı konularda da tam tersi durum söz konusu. Mesela çok pragmatik de davranabiliyorlar bazılarında ama bırak baktığımızda sadece olumsuzlukları değil olumluları da göstermeli medya. Hakkını da yemeyeyim, zaman zaman ona da yer veriyorlar. Yani teşvik etmek için rol modelleri gösteriyorlar medyada. Mesela Ali bilmem ne oldu. Norveç'i en iyi temsil eden kalp doktoru Ali dediği zaman. “Ali” “Müslüman” “kalp doktoru” “dünyada” “tek” “Norveçli” bu işte çeşitliliği kabul etmeyi gösterir. Bunu mesela buna benzer şeyler yapıldı. Norveç bu konuda iyi mesela, bu konuda çok da fazla suçlayamam.” (K07)

Medyanın daha yapıcı olması gerektiğine yönelik 2 görüş belirtilmiştir. K06 bu yöndeki görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“Medyanın aynı şekilde bu meselede (Müslümanların entegrasyonu)yapıcı bir üslup takınması lazım. Eğer bu meselede her iki taraf için de bir çözüm aranıyorsa veya daha da iyileştirilmesi bekleniyorsa medyasının bazı konularda empati yaparak tek taraflı değil de mevzuları daha geniş açıyla değerlendirerek bakması gerekir. Örneğin 15 Temmuz olayı. Bu işe çok güzel bir örnektir bu olay. Medya bu konuda tek taraflı bir bakış ve tutum takındı. Norveç medyası 15 Temmuz'a karşı nerede fetö'cü varsa onları çıkarmak suretiyle onları konuşturdu ve nerede vatan haini PKK'lı varsa çıkardı ve onları konuşturdu. Tabii biraz da ülkeyi ilgilendiren bir mesele bu ama bunu örneklerle çoğaltabiliriz. Mesela o gün sabahdan akşama kadar ben çalıştım ve direksiyonda mesela o gün radyoda şunu

dinledim. Norveç radyosunda darbeyi devlete halkın direnişi diye saç baş yolduran yorumlar yaptılar. Hiç gerçeklikle bağdaşmayan ve sanki gerçekten Türkiye'de bir zulüm olduğunu, insanlara 15 Temmuz'un bir darbe değil de bir özgürlük mücadelesi olduğunu, ezilen halkların ayaklanması gibi tersinden bir okuma ve algı operasyonu yürütüldü ki bunun aslı ortaya çıkana kadar.” (K06)

Müslümanların medyada daha fazla yer almasına yönelik iki görüş bildirilmiştir. Örnek görüş aşağıda verilmiştir:

“Medyanın yapması gereken daha çok Müslümanlara yer vermesi, hem zıt görüşlere hem de Müslümanları savunan fikirlere yer vermesi. Bunda bir dengesizlik var. Genelde Müslümanları hep kötüleyenlere daha çok yer veriliyor.” (K05)

2.4.1.5. Tema Değerlendirmesi

Katılımcılara “Çözüm öneriniz nedir?” sorusu sorulduğunda “Norveç devletinin yapması gerekenler”, “Norveç halkının yapması gerekenler”, “Medyanın yapması gerekenler” ve “Müslüman ya da Türklerin yapması gerekenler” başlıkları altında görüşler ifade edilmiştir.

“Norveç Devletinin yapması gerekenler” başlığı altında katılımcılar en çok İslamofobi ile mücadelede “Eğitimin önemi”ne işaret etmişlerdir. Özellikle devlet politikası olarak okul öncesinden başlamak üzere eğitim alanında her kademedeki İslamofobiye karşı mücadelenin ve seferberliğin başlatılmasının önemini altı çizilmiştir. İslamofobik nefretle mücadele konusunda yasal tedbirlerin ağır biçimde geliştirilmesi ve uygulanmasının yanı sıra İslamofobik nefreti yayma aracı olan medyanın olumsuz haberlerini engellemeye yönelik çalışmaların devletten yapmasının istenmesi talebine ilaveten, tüm kesimleri kapsayan bir eylem planının hazırlanması, kadınların topluma katılabilmesinin önünün açılması, polis eğitimi ile polislerin Müslüman kesime yaklaşımının iyileştirilmesinin sağlanması, halk katmanında tarafların kaynaşması için aktiviteler yapılması, devletin yasaklama politikaları yerine Müslüman toplumun özgürlüklerini sınırsız biçimde açması, halkı İslamofobik nefrete karşı bilgilendirme ve halkı olumlu yönde yönlendirme, yabancılarla iletişime geçme ve ilişkileri artırma öneri ve talepleri yer almaktadır.

“Norveç Halkının Yapması Gerekenler” başlığı altında ise katılımcılar en çok Norveç halkından daha kucaklayıcı olmaları, önyargılardan arınmaları ve göçmen toplumu yakından tanıma ve kendilerine karşı daha hoşgörülü olmalarını beklemektedirler. Bu noktada katılımcılar Norveç halkının da güvene ihtiyaçlarının olduğunu ve bu güveni göçmenlerden alarak kendilerine anlayışla yaklaşma yolunu seçeceklerine inandıklarını ifade etmişlerdir. Bu yaklaşım sonucu katılımcılar Norveç halkından içlerine kabul etme, saygı ve toleranslı bir yaklaşımla halkın müslümanları objektif değerlendirmesi, özellikle kapalı bayanlara hürriyet yoksunu kişiler olarak bakmaması, onların neden kapandığını önyargısız anlamaya çalışması, iletişimde şeffaf kalarak daha açık olmayı tercih etmeleri ve müslümanlarca düzenlenen aktivitelere katılmayı tercih etmeleri, zandan uzak kalarak (insanları inanç ve kültürel değerlerinden soyutlayarak) iyi ve kötü insan şeklinde ele almalarını beklemektedir.

“Müslüman ya da Türklerin yapması gerekenler” başlığı altında katılımcılar en çok Türklerin ve Müslüman toplumun kendisini daha iyi anlatma yolunda çalışmalarına başvurmasının ve bu yolda da Norveçlileri içlerine dahil eden projeler geliştirmelerinin önemli olduğuna işaret etmektedirler. Toplumsal hayatta daha aktif olma yoluyla dernekçiliği daha aktif ve verimli kullanma yolunun tercih edilmesinin etkili olacağına inanılmaktadır. Katılımcılar cami derneklerinin kendini Norveç toplumuna tanıtmayı çok önemli bir husus olarak görmektedir ve bu doğrultuda Diyanet görevlilerinin donanımının bu ihtiyaç ve talepleri karşılayacak niteliğe sahip hale getirilmesinin çalışmalarının Diyanet teşkilatınca sağlanmasını arzu etmektedirler. Birey olarak ise her bir Türk ve Müslümanın Norveçte yaşadığı süre içerisinde hal ve hareketlerine dikkat etme mecburiyetinin olduğuna dikkat çekilmektedir. Modern çağda iletişimin önemine dikkat çekilerek, siyasette daha aktif olma ve lobi çalışması ile Norveç toplumunun bir parçası olarak topluma katkı sunma gayretinin varlığı Norveç toplumuna anlatılmalıdır. Dil öğrenme konusunda daha çok özen göstererek, tatil planlarının bir kısmını Norveç’e kaydırarak, yeni nesilleri Norveç için üreten ve katma değer sağlayan iyi birer birey olarak yetiştirerek, Norveç için birlik olarak, dürüstlükten asla taviz vermeden, temizliğe önem vererek, daha özenli bir hayat sürme

gayretiyle, gösteriştan uzak bir şekilde, şeffaflığa önem vererek, açık yüreklilikle imalardan ve işnelemeli konuşmalardan kaçınarak sürece dahil olunmalıdır.

“Medyanın yapması gerekenler” başlığı altında katılımcılar en çok medyadan doğruları çarpıtmadan, iyi örneklere de yer vermek suretiyle daha yapıcı bir dille haber yapmalarını istemektedir. Zira mevcut durumda medya Müslümanları medyada çok fazla haber yapmakta ve bu durum Müslümanları hedef gösterme durumunu açığa çıkarmaktadır. Bu noktada medyaya büyük sorumluluk düştüğü ifade edilmekte ve İslamofobik haber yapmama konusunda medyaya çağrıda bulunulmaktadır.

2.5. AN'A VE GELECEĞE BAKIŞ

Katılımcılara “Geleceğe yönelik olarak nasıl öngörüleriniz var, yakın orta ve uzun vadede Norveç’te yaşayan Türk toplumunun Entegrasyonunu nasıl görüyorsunuz?” sorusu sorulduğunda ortaya çıkan temalar ve alt temalar Tablo 26’da verilmiştir.

Tablo 27. Soru 7 Temalar – (A’na ve Geleceğe Bakış)

Tema	Alt Tema	Frekans
Karamsar Yaklaşım	İyi değil	4
	Türklerin bölünmüş olması	3
	Eğitimde kötüyüz	1
	İş hayatına katılımda kötüyüz	1
	Entegrasyon konusunda geride kaldık	1
	Dil öğrenme sorunu	1
	Gençlerin Norveçli arkadaşının olmaması	1
	Orta düzey işlerde çalışma	1
	Türklerin entegrasyonu zor	1
	Artan Türk ve Müslüman düşmanlığı	1
		14
		3
Umutlu Yaklaşım	İyi	2
	Yeni nesil daha iyi	1
	Entegrasyon konusunda kızlar daha başarılı	1
	Daha vasıflı insanlar geliyor	1
	Almanya’nın 25 yıl gerisinde	1
	İslamofobinin gençlerin farkındalıklarında pozitif etkisi	1
	Gençlerin sorunu yok	1
	Gençler toplumla daha iç içe	1
	Norveç’e aitiz	1
	Eğitim oranının artması	1
	Daha kalifiye işlerde çalışma	1
		1
Toplam		29

Tablo 26 incelendiğinde an'a ve geleceğe bakış ile ilgili "Karamsar Yaklaşım" ve "Umutlu Yaklaşım" olmak üzere iki tema ve toplam 29 görüş ifade edildiği görülmektedir.

2.5.1. Karamsar Yaklaşım

Karamsar yaklaşımla ilgili toplam 15 görüş ifade edilmiştir. Geleceğe yönelik durumun iyi olmadığını ifade eden üç görüş bulunmaktadır. Örnek görüş aşağıda verilmiştir:

"Ben çok umutsuzum bu konuda. Buranın Entegrasyonu ile ilgili hususlarda olduğu kadar hem Türkiye'de hem burada toplumun içinde olduğu durumu ben şu ana kadar hiç yaşamadım. Bundan ötürü çok kaygılıyım ve çok üzgünüm. Hiçbir zaman toplumun bu kadar birbirinden uzak, bu kadar hoşgörüsüz, birbirine karşı, görmemiştik çok üzüliyorum." (K02)

Türklerin bölünmüş olmasına yönelik üç görüş ifade edilmiştir. Örnek görüş şu şekildedir:

"Türk toplumu karakteristik olarak kendini diğer yabancılardan keskin çizgilerle ayırabildiğini söyleyebiliriz. Bu mümkün yani bizi diğer toplumlardan ayıran keskin çizgilerimiz mevcut. Bu bir açıdan sevindirici olmasına rağmen en önemli önümüzdeki problemlerden bir tanesi kendi içimizde yaşadığımız entegrasyon problemleri. Norveç toplumundaki ve Norveç'e olan entegrasyonumuzdan önce kendi içimizdeki düzen ve birliktelik çok önemli. Fikir Birliği çok önemli, çok ayrıştığımız noktalar var. Artık toplum içerisinde gelecek orta ve uzun vadede toplumumuzun yerinin ancak daha açık konuşayım ben çevirmeden, bu cemaatlerin yasak olması lazım veyahut ne diyeyim, Türk toplumundaki bu yapılanmaların, cemaatlerin Norveç'teki entegrasyondan daha zor bir süreç içerisinde ve bu konunun ben daha önemli olduğunu düşünüyorum. Türkler ayrılmış, ayrılmış, kamplaşmış durumdadır. Kendi aralarında sıkıntı var, diyalog sıkıntısı varken Norveçlilerle nasıl entegre olmaktan bahsedebiliriz gibi bir sonuç ortaya çıkıyor. Yani bizim birimizin ak dediğine diğeri kara diyerek bu rengin ne renk olduğunu nasıl ispatlarız karşı tarafa." (K06)

2.5.2. Umutlu Yaklaşım

Umutlu yaklaşımla ilgili toplam 14 görüş ifade edilmiştir. Geleceğe yönelik yaklaşımın ‘iyi’ olduğuna yönelik üç görüş belirtilmiştir. Örnek görüş şu şekildedir:

“Türkler bu konuda fena değil iyi durumda, bizden iyi durumda olanlar da var ama ben bu konuda Türklerin gelecek nesiller açısından umut verdiğini düşünüyorum. Bunu sadece Norveç için de düşünmüyorum. Açıkçası bu Almanya’da olabilir Amerika’da da. Durum belli; Türk toplumu çok iyi bir düzeyde ve kendini çok iyi geliştiren iyi bir yerlerde pozisyon olan durumda diasporaya sahibiz. Bu Avrupa için de geçerli olduğunu düşünüyorum.” (K07)

“Şu an için ben Türk toplumunun entegre olduğunu söyleyemem. Çünkü baktığımızda 3. jenerasyon çok daha iyi; birinci ve ikinci jenerasyona göre baktığımızda. 1 ve ikinci jenerasyonun içinde de Norveççeyi tamamen bilen çok az sayıda insan var. Ben şu ana kadar 40 yaş üstü bir Türk’ün iyi bir Norveççe konuştuğunu 100 insanda belki bir insanda görürüm. Dil konusunda çok başarısız bir ve 2. Jenerasyon böyle. Üçüncü jenerasyon ise Norveç’te doğma ve büyüme olduğu için bu dil konusunda sorunları yok” (K03)

2.5.3. Tema Değerlendirmesi

“An’a ve Geleceğe Bakış” başlığı altında katılımcılara sorulan “Geleceğe yönelik olarak nasıl öngörüleriniz var? yakın orta ve uzun vadede Norveç’te yaşayan Türk toplumunun Entegrasyonunu nasıl görüyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplar “Karamsar Yaklaşım”ve ”Umutlu Yaklaşım” şeklinde iki alt temada toplanmıştır.

“Karamsar Yaklaşım” başlığı altında katılımcılar genel olarak Türk toplumunun entegrasyon süreçlerinde mevcut duruma ve geleceğe dair öngörülerinde olumsuz ve karamsar bir yaklaşıma sahiptirler. Buna etki eden unsurlar olarak Türklerin cemiyet içerisinde birlik olamaması ve çokça bölünmüş bir yapı içerisinde gerek eğitimde ve gerekse sosyal hayatın bir çok kademesinde kötü bir seviyeye mahkûm kalışı ifade edilmektedir. Özellikle dil öğrenme konusunda gecikme ve sorunların iş hayatına katılımı kötü etkilerine işaret edilmekte, bunun ise zincirleme olarak Norveç toplumuna entegre olmak konusunda Türk toplumunu geride bıraktığına işaret edilmektedir. Bu sorunlara

ilaveten artan Türk ve Müslüman düşmanlığının Norveç'te gözlemleniyor olmasının da oluşturduğu olumsuz atmosferde gençlerin içe kapanması ve Norveçli arkadaşlarının olmaması durumunun ortaya çıkması, ayrıca bu dışlanmışlıkla orta düzey işlerde çalışmaya mahkum kalmalarının Türklerin entegrasyon süreçlerinin ve yaşam kalitelerinin olumsuz etkilenmesine etkisi katılımcılar tarafından dikkatlere sunulmuştur.

“Umutlu Yaklaşım” başlığı altında katılımcılar Türk toplumunun mevcut durumda ve gelecekte entegrasyon konusunda iyi bir sınav vermekte olduğunu düşünmektedirler. Özellikle yeni neslin entegrasyon konusunda daha iyi bir başarı ortaya koyduğu, ve onların içerisinde de kızların daha başarılı olarak temayüz ettiği ifade edilmektedir. Her ne kadar Almanya'nın 25 yıl gerisinde bir seviyede olunsu da Norveçte yaşayan Türk toplumunun ileride daha vasıflı ve üretken insanlar olarak varlık göstereceğine işaret ediliyor. İslamofobi ile ilgili olarak genç neslin farkındalıklarında pozitif bir etkinin görüldüğü ve gençlerin İslamofobi konusunda bir sorununun olmadığı, kendilerini Norveç'e ait olarak kabul ettikleri, yine gençlerin ilk ve orta nesle göre Norveç'li toplumla daha iç içe bir yaklaşım içerisinde olarak, eğitim oranının giderek artması ile daha kalifiye işlerde çalışma yolunda bir seyir izleyeceği beklentisi ve umudu hâkimdir.

SONUÇ

Çalışmamızın sonuçları şu şekildedir:

1) Teorik çerçevede; “herhangi bir gerçekliğe dayanmadığı hâlde İslam’dan ve Müslümanlardan çekinme, korkma ve kaçma içgüdü” olarak tanımlanan İslamofobi kavramı, Norveç’te yaşayan Türk Müslüman katılımcılarımız tarafından; İslama karşıt olma (Müslümanlara karşı olmama) vurgusuyla ifade edilen bir çeşit ırkçılık biçimi olarak anlaşılmaktadır, Hakaret, kin, olumsuz tutum, İslamı öcü gibi gösterme ve önyargı şeklinde tezahürleri ile ele alınmıştır. İslamofobi, müslümanların aşırıya giden insanlar oldukları düşüncesini pekiştirici mahiyette, İslam’ın bir ideoloji olarak görüldüğü, dinsel olmayan siyasi bir perspektif olarak görülmektedir.

İslamofobinin etkilediği alanlar ise katılımcılar tarafından toplumdan dışlanma, ayrımcılığa uğrama, iş hayatına atılmada zorluk çekme, sosyal çevrede etkiye maruz kalma, haksızlığa uğrama, medyada afişe edilme şeklindedir.

Katılımcıların İslamofobinin algı durumuna dair ifade ettikleri görüşler içerisinde “11 Eylül 2001 saldırısı”nın önemli bir yeri vardır. Dolayısıyla bu tarihin İslamofobi kavramının Batılılar tarafından algılanması ve tanınması için önemli bir dönüm noktası olduğu katılımcılar tarafından ifade edilmektedir. Dolayısıyla katılımcılar bu tarihle birlikte Batılıların ve Norveçli halkın İslamofobi kavramını; Müslümanların katı insanlar olması, barbar, hak tanımaz insanlar olması yönüyle, dünya üzerindeki huzursuzluğun sebebi olmaları ve kendinden olmayanı yaşatmamaları yönüyle algıladıklarını ifade etmektedirler.

2) İslamofobinin tecrübe boyutuna dair olgusal gerçeklik tüm katılımcılar tarafından kabul edilmiştir. Sadece burada temel ayrıntı tüm katılımcıların İslamofobiye dair kendi öznel tecrübelerinin olmayışdır. Bazıları bu olguyu taravmatik tecrübe etmiştir, bazıları ise hafif sayılabilecek dozda tecrübe etmiştir. Kimisi ailesi ve yakın çevresindeki kişilerin travmatik tecrübelerini aktarmıştır, kimileri ise ailesi ve yakın çevresindeki kişilerin hafif dozda yaşadığı tecrübeleri aktarmıştır. Dolayısıyla katılımcılar tarafından ifade

edilen tüm bu örnek olaylar İslamofobi'nin Norveç'te hissedilen ve yaşanan bir olgu olduğunu tartışmasız önümüze koymaktadır. Burada en dikkat çeken husus İslamofobi'nin dini simge ve kıyafetleri üzerinde taşıyan kişileri yoğun şekilde maruziyete uğratmasıdır. Dolayısıyla İslamofobik tutum ve davranışlara maruziyette en önemli kesimi başörtülü kadınlar oluşturmaktadır. Zira katılımcıların belirttiği el sıkışmama yüzünden sorun yaşama, ırkçılığa maruz kalma, akademisyenler tarafından dalga geçilme gibi örnekler kadın katılımcılar tarafından aktarılmıştır. Bu noktada yerel nüfus, başörtüsü kullanan Müslüman kadınlara yönelik sıklıkla daha fazla olumsuz görüşe sahip görünüyor ve başörtüsü taşımanın olumsuz etkileri, kadın yükseköğrenime sahip olsa da devam ediyor diyebiliriz.

3) Norveçlilerin Norveçte yaşayan Müslüman topluma bakışı üzerinden gelişen durumun 'bir farklılaşma' olarak katılımcılarımız tarafından net bir şekilde hissedildiğinin ifadelendirilmesi önemli bir gerçekliktir. Dolayısıyla katılımcılarımız burada tutum ve davranış değişikliğini bir farklılaşma olarak hissetmiş ve bu sürecin mobilizatörü olarak medyayı sorumlu tutmuşlardır. Anti İslamist, aşırı ırkçı grupların yaptığı eylem ve yürüyüşlerde de kendini gösteren bu nefretin çoğunlukla medya eliyle suni biçimde yükseltildiğini ifadelendirmişlerdir. Her ne kadar bu algı değişikliğinin hedefinde doğrudan Türkler yer tutmasa da genel olarak Müslüman toplumun medya da belli süreçte "ötekiliğe" mahkûm edildiği üzerine kollektif bir yaklaşım mevcuttur.

4) Norveçli Halkın Müslümanlara yönelik olarak bilinçli ve planlı reaksiyonlar gösterme durumlarının oluştuğu fikri özellikle 22 Temmuz 2011 yılında gerçekleşen çokkültürlülük karşıtı terör eylemiyle inkâr edilemez duruma gelmiştir. Bu ve benzeri süreçlerde belki İslamofobik hadiseler birey bazında, katılımcıların kendilerine yönelik bir sonucu doğurmasa da genel Müslüman topluma yönelik bir tavrın ve yaklaşımın daha net ortaya konması ve daha net hissettirilmesi şeklinde geliştiği ifade edilmiştir. Özel olarak Türklere yönelik olmamakla beraber genel olarak Müslüman Norveçli topluma yönelik gelişen tutum ve yaklaşım diğer Avrupa ülkelerinden daha iyi konumda olsa da, ülkede giderek artan göçmen sayısının bir sonucu olarak, medyanın yönlendirmesi gibi

sebeplerle giderek müslümanlardan korkmaya ve soğuk bakmaya doğru evrilen bir istikamet söz konusudur.

5) “Tutum ve Davranış değişikliklerinin tarihle belirginleştirilmesi” hususunda katılımcılar en çok 11 Eylül 2001 tarihinde ABD’ de meydana gelen ikiz kulelere terör saldırısı düzenlenmesi olayına işarette bulunmuşlardır. Daha sonra ise Norveç’te 22 Temmuz 2011 yılında meydana gelen “Breivik katliamı” diye bilinen olaya işaret etmişlerdir. Breivik katliamı sonrası kamusal alanda çokkültürlülük politikalarının eleştirisi Müslümanların mercek altına alınması neticesini doğurmuştur. Bu önemli tarihten sonra katılımcıların önemli gördüğü diğer tarihi süreçler içinde en önemlileri ise; Suriyede 2011 yılında başlayan iç savaş ve buradaki istikrarsızlıkla birlikte yüzünü tüm dünyaya gösteren IŞİD terör örgütünün eylemleri ve Norveç bu süreçle birlikte savaştan kaçarak sığınmacı olarak giriş yapan büyük göç dalgası olmuştur. Katılımcıların ortaya koyduğu tabloda İslamofobinin Norveçte tutum ve davranış değişikliği oluşturmada etkili olduğunu gördükleri ve işaret ettikleri olaylar yukarıda bahsettiğimiz 4 hususu belirgin kılarsa da, diğer katılımcıların işaret ettiği dönem ya da dönüm noktası olarak görülebilecek tarihler de büyük resimde önem arz etmektedir. Bu noktada katılımcıların verdiği ifadeler üzerinden genel bir kronoloji yapacak olursak sırasıyla Şeytan ayetleri olayı(1988), 1. Körfez Harekatı, Norveçli yazara 1994 yılında suikast girişimi, 11 Eylül 2001, El Kaide, Afganistanın işgali, Taliban, Karikatür Krizi, Charlie Hebdo olayı, Breivik katliamı, Sağcıların iktidara gelmesi, Ortadoğudaki savaşlar, Ekonomik sebepler, IŞİD, artan göç dalgası, Aylan bebeğin fotoğrafının yayınının etkisi, Norveçteki Cami saldırısı(2019) gibi pek çok olay ya da olaylar Norveçte yaşayan Müslümanlara yönelik tutum ve davranış değişikliğinde belirleyici önemli etkiye sahiptir.

6) İslamofobi tartışmalarının entegrasyon sürecine olan etki durumuna dair iki türlü yaklaşım söz konusudur. Katılımcıların çoğu öncelikle Norveç’teki çokkültürlülük çerçevesinde şekillenen İslamofobik tartışmaların kendileri ve Norveç’te yaşayan tüm Müslümanların üzerinde bir takım olumsuz etki alanlarının olduğunu ifade etmişlerdir. Bu noktada ise Müslümanların genelde iş

bulamama ve toplumdan dışlanma korku ve düşüncesi ile isimlerini Norveç isimleri ile değiştirmeye yöneldikleri ifade edilmektedir.

Diğer taraftan entegrasyona etkisinin İslamofobi ekseninde tek bir nedensellik üzerinden değerlendirilmesinin hakkaniyetli olmayacağı düşüncesi ile bu yaklaşımı dengeleyici bir tutum olarak İslamofobi ve entegrasyon ilişkisi üzerinde çoklu bir bakışı yedeklemeye gerek duyulmuştur. Buna göre (İslamofobi) ve entegrasyon ilişkisi bağlamında tek bir nedensellikten ziyade entegrasyonu etkileyen birden fazla etki üzerinde durmak isabetli görülmektedir. Zira entegrasyonun başarılı olmasında toplumun hem ev sahibi hem de misafir olarak kabul edilen kesimlerinin iki taraflı olarak süreçte gönüllü ve istekli olması gerektiği en fazla dile getirilen görüş olarak önem arz etmektedir. Diğer taraftan İslamofobik tartışmaların entegrasyon bağlamında olumsuz etkilerine işaret ederken bu etkiselliğin “Norveç özelinde Avrupaya göre daha az” bir tonda olumsuz mahiyet arzettiği de göz önünde tutulmuştur.

7) Norveç özelinde İslamofobik tutum ve yaklaşımlara maruz kalma konusunda “Medyanın etkisi” nin çok belirgin olduğu ve entegrasyon sürecinin olumsuz anlamda etkilenişinde medyayı sorumlu gösterme biçiminde yaklaşımın hakim olduğu katılımcıların ifadelerinde yoğun biçimde görülmektedir. Buna göre katılımcılar Norveç medyasını genelde sansasyonel haberleri İslamofobik bağlamda ele alarak yapan ve Norveç halkının sorunların kaynağı olarak Müslüman toplumu işaret etmesinin motive edici katalizör gücü olarak görmektedir.

10) Norveç devletince Müslümanlara yönelik olarak yapılan yasaklama ve sınırlamaların Norveçte yaşayan Türklerin entegrasyonuna olan etkisi katılımcılar tarafından aile birleşiminde sınırlamalar, burka giymenin sınırlandırılması, cami mimarisi sınırlamaları, pasaport fotoğrafında güvenlik kuralı, erkek ve kadın sünneti sınırlama veya yasağı, kurban kesimindeki zorluklar şeklinde ifade edilmiştir. Genel olarak baktığımızda yasaklamadan ziyade sınırlama şeklinde belirginleşen durumların dini ibadetler ve vecibeleri doğrudan yasaklamadığı fakat dolaylı olarak günlük yaşam ve motivasyona ve bunun üzerinden entegrasyon sürecine olumsuz etki oluşturacak mahiyet arzettiği görülmektedir.

11) Norveç Türk Toplumunu temsil eden katılımcılarımızın büyük oranda entegrasyona yönelik olarak “Türkler Norveçlilere göre daha kapalı” dediklerini görmekteyiz. Buna sebep teşkil eden durumun Norveçlilerin sosyalleşme ortamlarının içkili çevrelerde şekillenmesi ve bu ortamlara genel olarak dindar Müslüman Türk toplumunun girmekte çekimser kalmalarıdır. Zira Norveçte entegrasyonun şekillendiği alanlar Cuma akşamları iş çıkışı içkili eğlenceler olarak temayüz etmektedir. Türklerin diğer Müslüman gruplara göre entegrasyona yönelik kapalı tutum sergilemesi katılımcıların Norveç devletinin entegrasyon adı altında talep ettiği şeyin aslında asimilasyon beklentisini ifade etmesi şeklinde anlaşılmasından kaynaklı olduğunu da belirtmek gerekir. Entegrasyon konusunda Türklerin farklı jenerasyonlarının farklı sorunlar yaşadığı belirtilirken “dindar” olan kesimin bu süreçten daha olumsuz etkilendiği, özellikle sosyalleşme ortamlarındaki aşırılıktan çekinerek okul çıkışı sonrası ailelerin çocukları konusunda korumacı davranışları, bunun sonucu okul akranlarıncı genç dindar kesimde “dışlanan Türk gençlerinin içe kapanması” durumunu açığa çıkarmaktadır. Okuma oranının düşük olması, eski neslin Türkiye’ye daha fazla bağlı olması Norveç’i ihmal etmesi, kadın çalışma oranının düşük olması, erken emekliliğin yaygın olması gibi durumlar sebebiyle genel olarak katılımcılar Türk toplumunun entegrasyon sürecinde bizzat sürece dahil olmayarak, işin içine girmeksizin dışarıdan bakmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

12) Katılımcılar Türklerin 2. ve 3. nesillerinin zaten entegre olduklarını, entegre olma konusunda Norveçlilerden daha fazla çaba sarf ettiklerini fakat Norveçlilerin entegrasyondan kastettikleri şeyin asimilasyonu ima etmesi sebebiyle bu ölçüte göre toplumda kendilerinin entegre olmadıkları şeklinde düşüncenin öne çıkarıldığı katılımcılar tarafından belirtilmektedir.

13) Ev sahibi toplum açısından entegrasyon sürecinin değerlendirildiği kertede katılımcılar Norveçlilerin entegrasyon için ellerinden geleni yaptığı şeklinde yaygın bir kananate sahiptir. Genel olarak Norveçlilerin eşitlikçi oldukları ama aşırı sağcı kesimin asimilasyonu istediği ifade edilmektedir. Özellikle erken yaşta okul çevresinde Norveçli gençlerin serbest cinsellik yaşaması ve bu durumun Türkler tarafından benimsenmemesi sebebiyle entegrasyon sürecinde Norveçli ve Türk gençlerin bu saiklerle sosyal ortamlarının

doğal olarak ayrıldığı ifade edilmektedir. Açığa çıkan bu ve benzeri türde farklı anlayış ve yaşam biçimlerinin kültür ve dinsel farklılık üzerinden okunması Norveçli üzerinde belli bir önyargı yüklemesiyle Türk toplumuna yaklaşmasını beraberinde getirmiştir. Katılımcılar oluşan bu önyargı durumunun özellikle Müslüman toplumu içe kapattığını belirtmektedir. Oluşan ön yargılar neticesinde sıkça Norveçlilerin önyargılı sorularına muhatap kalındığı ifade edilmektedir. Bu sorular bazen Türkiye Cumhurbaşkanı hakkında taraflı yayınlardan etkilenerek sorulan sorular olurken, bazen Türkiye’de yatırım yapmak isteğine karşı tepkilerle ve helal kesimle ilgili sorulara maruz bırakma şeklinde olabilmektedir.

14) Norveçte İslamofobinin büyüklüğü hakkında katılımcılar mevcut durumun kanser hastalığı haline gelmiş, alarm zillerinin çalma seviyesinde olan ve özellikle 40 yaş üstündeki kişileri etkileyen, ileride daha büyük problemlere sebebiyet verecek düzeyde en temel sorun olarak görmektedirler. Zira katılımcılar 2011 yılında Breivik tarafından düzenlenen terör eyleminin Norveç açısından vahim bir hadise olduğunun ve bu hadiseyle birlikte İslam karşıtlığının bilinçaltı ve bilinç üstünde Norveçte tahrip edici etkisinin açığa çıktığına işarete etmişlerdir. Özellikle mülakatların yapıldığı 2019 yılı içerisinde gerçekleşen Baeurum silahlı cami saldırısının ve Kuran-ı Kerimi yakma eylemlerinin etkisinin taze olması da bu yaklaşımların oluşmasında önem arz etmektedir.

15) Çözüm önerisi olarak Norveç devletinden, Norveç halkından, Türk ya da Müslüman topluluktan ve Norveç medyasından beklentilerin ifade edildiği bu aşamada katılımcılar öncelikle Norveç devletinin İslamofobi ile mücadele kapsamında devlet politikası olarak okul öncesinden başlamak üzere eğitim alanının her kademesinde İslamofobiye karşı mücadele ve seferberliğin başlatılmasının öneminin altını çizmişlerdir. İslamofobik nefretle mücadele konusunda cezaların ağır biçimde uygulanmasının yanı sıra İslamofobik nefreti yayma aracı olan medyanın olumsuz haberlerini engellemeye yönelik çalışmaların devlet eliyle yapılmasının önemi ifade edilmiştir. Kadınların topluma katılabilmesinin önünün açılması, polis eğitimi ile polislerin Müslüman kesime yaklaşımının iyileştirilmesinin sağlanması, halk katmanında tarafların kaynaşması için aktiviteler yapılması, devletin yasaklama politikaları yerine Müslüman toplumun özgürlüklerini sınırsız biçimde açması yoluna gitmesi, halkı

İslamofobik nefrete karşı bilgilendirme ve halkı olumlu yönde yönlendirme, yabancılarla iletişime geçme ve ilişkileri artırma öneri ve talepleri sunulmuştur.

Katılımcılar Norveç halkından daha kucaklayıcı olmaları, önyargılardan arınmaları ve göçmen toplumu yakından tanıma ve kendilerine karşı daha hoşgörülü olmalarını beklemektedirler. Bu noktada katılımcılar Norveç halkının da güvene ihtiyaçlarının olduğunu ve bu güveni göçmenlerden alarak kendilerine anlayışla yaklaşma yolunu seçeceklerine inandıklarını ifade etmişlerdir. Bu yaklaşım sonucu katılımcılar Norveç halkından içlerine kabul etme, saygı ve toleranslı bir yaklaşımla halkın müslümanları objektif değerlendirmesi, özellikle kapalı bayanlara hürriyet yoksunu kişiler olarak bakmaması, onların neden kapandığını önyargısız anlamaya çalışması, iletişimde şeffaf kalarak daha açık olmayı tercih etmeleri ve Müslümanlarca düzenlenen aktivitelere katılmayı tercih etmeleri, zandan uzak kalarak (insanları inanç ve kültürel değerlerinden soyutlayarak) iyi ve kötü insan şeklinde ele almalarını beklemektedir.

Katılımcılar ayrıca Türklerin ve Müslüman toplumun kendisini daha iyi anlatma yolunda çalışmalara başvurmasının ve bu yolda da Norveçlileri içlerine dâhil eden projeler geliştirmelerinin önemli olduğuna işaret etmektedirler. Toplumsal hayatta daha aktif olma yoluyla dernekçiliği daha aktif ve verimli kullanma yolunun tercih edilmesinin etkili olacağına inanılmaktadır. Katılımcılar cami derneklerinin kendini Norveç toplumuna tanıtmasını çok önemli bir husus olarak görmektedir ve bu doğrultuda Diyanet İşleri Başkanlığı görevlilerinin donanımının bu ihtiyaç ve talepleri karşılayacak niteliğe sahip hale getirilmesinin Diyanet İşleri Başkanlığı teşkilatınca sağlanmasını arzu etmektedirler. Birey olarak ise her bir Türk ve Müslümanın Norveçte yaşadığı süre içerisinde hal ve hareketlerine dikkat etme mecburiyetinin olduğuna dikkat çekilmektedir. Modern çağda iletişimin önemine dikkat çekilerek, siyasette daha aktif olma ve lobi çalışması ile Norveç toplumunun bir parçası olarak topluma katkı sunma gayretinin varlığı Norveç toplumuna anlatılmalıdır denilmektedir. Türk ya da Müslümanlardan dil öğrenme konusunda daha çok özen göstererek, tatil planlarının bir kısmını Norveç kaydırarak, yeni nesilleri Norveç için üreten ve katma değer sağlayan iyi birer birey olarak yetiştirerek, Norveç için birlik olarak, dürüstlükten asla taviz vermeden, temizliğe önem vererek, daha özenli bir hayat

sürme gayretiyle, gösteriştten uzak bir şekilde, şeffaflığa önem vererek, açık yüreklilikle imalardan ve iğnelemeli konuşmalardan kaçınarak sürece dâhil olmaları beklenmektedir.

Katılımcılar “Medyanın yapması gerekenler” başlığı altında en çok medyadan doğruları çarpıtmadan, iyi örneklere de yer vermek suretiyle daha yapıcı bir dille haber yapmalarını istemektedir. Zira mevcut durumda medya, Müslümanları çok fazla haber yapmakta ve bu durum Müslümanları hedef gösterme durumunu açığa çıkarmaktadır. Bu noktada medyaya büyük sorumluluk düştüğü ifade edilerek İslamofobik haber yapmama konusunda çağrıda bulunmaktadır.

16) Türk toplumunun entegrasyon sürecine dair katılımcıların bir kısmı mevcut duruma ve geleceğe dair öngörülerinde olumsuz ve karamsar bir yaklaşıma sahipken diğer bazı kısmı ise umutlu bir yaklaşım içerisinde bulunmaktadır. Olumsuz ve karamsar tabloyu öne çıkaranlar Türklerin cemiyet içerisinde birlik olamaması ve çokça bölünmüş bir yapı içerisinde gerek eğitimde ve gerekse sosyal hayatın bir çok kademesinde kötü bir seviyeye mahkûm kalışını göz önünde tutmaktadır. Özellikle dil öğrenme konusunda gecikme ve sorunların iş hayatına katılımda kötü etkilerine işaret edilmekte, bunun ise zincirleme olarak Norveç toplumuna entegre olmak konusunda Türk toplumunu geride bıraktığına işaret edilmektedir. Bu sorunlara ilaveten artan Türk ve Müslüman düşmanlığının Norveçte gözlemleniyor olmasının da oluşturduğu olumsuz atmosferde gençlerin içe kapanması ve Norveçli arkadaşlarının olmaması durumunun ortaya çıkması, ayrıca bu dışlanmışlıkla orta düzey işlerde çalışmaya mahkûm kalmalarının Türklerin entegrasyon süreçlerinin ve yaşam kalitelerinin olumsuz etkilenmesi katılımcılar tarafından dikkatlere sunulmuştur.

Umutlu yaklaşım başlığı altında katılımcılar Türk toplumunun mevcut durumda ve gelecekte entegrasyon konusunda iyi bir sınav vermekte olduğunu düşünmektedirler. Özellikle yeni neslin entegrasyon konusunda daha iyi bir başarı ortaya koyduğu, ve onların içerisinde de kızların daha başarılı olarak temayüz ettiği ifade edilmektedir. Her ne kadar Almanya’nın 25 yıl gerisinde bir seviyede olunsa da Norveçte yaşayan Türk toplumunun ileride daha vasıflı ve üretken insanlar olarak varlık göstereceğine işaret edilmektedir. İslamofobi ile ilgili olarak

genç neslin farkındalıklarında pozitif bir etkinin görüldüğü ve gençlerin İslamofobi konusunda bir sorununun olmadığı, kendilerini Norveç'e ait olarak kabul ettikleri, yine gençlerin ilk ve orta nesle göre toplumla daha iç içe bir yaklaşım içerisinde olarak, eğitim oranının giderek artması ile daha kalifiye işlerde çalışma yolunda bir seyir izleyeceği beklentisi ve umudu hâkimdir.

KAYNAKÇA

- 2018 Yılı T.C Dış İşleri Bakanlığı Verileri” Ülkelere göre Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarının Dağılımı”, BBC News Türkçe,(6 Şubat 2019), Erişim 23.12.2019 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-47134873>.
- 2018 Yılı T.C Dış İşleri Bakanlığı Verileri” Ülkelere göre Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarının Dağılımı”, BBC News Türkçe, (6 Şubat 2019), Erişim 23.12.2019 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-47134873>,
- AftenPosten 19. aug. 2019,”Politiet til Aftenposten: - Philip Manshaus ønsket å skremme muslimer i Norge”, Erişim 18.12.2019 <https://www.aftenposten.no/norge/i/kJy0o9/politiet-til-aftenposten-philip-manshaus-oensket-aa-skremme-muslimer-i-norge>,
- AftenPosten gazetesi, “Det nye norske vi” 29.April2007,
- Akdemir, Erhan, “11 Eylül 2001, 11 Mart 2004 ve 7 Temmuz 2005 Terörist Saldırılarının Ardından İslam’ın Avrupa’da Algılanışı”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*. 8/1 (2009).
- Akdoğan, Ali, *Dini Hayatı Anlama ve Yorumlama*, İstanbul: Dem Yayınları, 2008
- Akdoğan, Ali, *Kur’an ve Sünnetten Örneklerle Sosyal Ahlak*. İstanbul: Pınar Yayınları, 2011.
- Aker, Ahmet, *İşçi Göçü*. İstanbul: Sander Yayınları, 1972.
- Aktaş, Murat “Avrupa’da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*. 13/1 (2014).
- Alghamdi, Emad A. “The Representation of Islam in Western Media: The Coverage of Norway Terrorist Attacks”. *International Journal of Applied Linguistics & English Literature*, 4/3,(May 2015).
- Anders Behring Breivik’s Complete Manifesto, “2083 – A European Declaration of Independence” Erişim 18.12.2019 <https://publicintelligence.net/anders-behring-breiviks-complete-manifesto-2083-a-european-declaration-of-independence/>
- Aron, Raymond Aron, *Sosyolojik düşüncenin Evreleri*, Çev. Korkmaz Alemdar. İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2017.
- Arslantürk, Zeki & Amman, Tayfun, *Sosyoloji*. Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2009.

- Audrey, Oslera & Lybaek, Lena, “Educating ‘the New Norwegian We’: An Examination of National and Cosmopolitan Education Policy Discourses in the Context of Extremism and Islamophobia”, *Oxford Review of Education*, 40/5, (2014).
- Avrupa Birliği Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı Gözlem Merkezi(European Union Monitoring Center on Racism and Xenophobia) EUMC “Muslims in The European Union-Discrimination and İslamophobia-2006”, Erişim 26.11.2019 https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/eumc-2006-muslims-in-the-eu-discrimination-and-islamophobia_en.pdf
- Avrupa Birliği Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı Gözlem Merkezi(European Union Monitoring Center on Racism and Xenophobia), Muslims in the European Union, (2006):46 Erişim 30.11.2019 https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/156-Manifestations_EN.pdf
- Avrupa İslam’ın Olur (Europa wird islamisch), *Die welt(Alman Welt Dergisi)*, Erişim 19.04.2006 <https://www.welt.de/print-welt/article211310/Europa-wird-islamisch.html>
- Aydınalp, Halil, “Birlikte Yaşama Hukukunun Sosyolojik Temelleri” *DİB Kutlu Doğum Haftası Sempozyumu. Hz. Peygamber ve Birlikte Yaşama Hukuku*, (17-19 Nisan 2015, Mardin).
- Aydınalp, Halil, “Sosyal Çatışma ve Din”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 19/ 2, (2010).
- Bangstad, Sindre, “Terror in Norway”. *American Anthropologist*, 114/ 2,(2012).
- Barın, Hilal, *İslamofobi ve DAEŞ*. İstanbul: Tezkire Yayınları, 2016.
- Bawer, Bruce, “Norway Embraces Islamist Tyranny”. 13, This article appeared on November 16 at <http://www.hudson-ny.org/>
- Bayoumi, Moustafa, ” Breivik’s Monstrous Dream”. *The Nation*, 5/21, (2012).
- Berntzen, Lars Erik & Weisskircher, Manes, Anti-İslamic Pegida beyond Germany: Explaining differences in Mobilisation”. *Journal of Intercultural Studies*, 37/6, (2016).
- Bilgiseven, Amiran Kurtkan, *Genel Sosyoloji*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1986.
- Bolay, Süleyman Hayri, *Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1996, 6. Baskı.
- Bråten, Oddrun Marie Hovde & Skeie, Geir, “Religious Education at Schools in Norway”, Ed. Martin Rothgangel, Geir Skeie, Martin Jäggel, *Religious Education at Schools in Europe part:3 Northern Europe*, (209-236). Göttingen: Vienna University Press, 2014.

- Breivik, “Manifesto Details Chilling Attack Preparation” Erişim 26.12.2019
<https://www.bbc.com/news/world-europe-14267007>
- Canatan, Kadir, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*. İstanbul: EskiYeni Yayınları, 2000.
- Children and Schools”, New in Norway: Practical information from public agencies, 2018.
- Coştu, Yakup, “Toplumsallaşma Kavramı Üzerine Sosyolojik Bir değerlendirme”. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*. 9/3 (2009)
- Çörekçi, Hamdi, “İslamofobi”, Erişim: 13.06.2017
<https://hamdicorekci.wordpress.com/tag/islamofobi/>
- Dagbladet, “Fire av ti nordmenn mener muslimer utgjør en trussel mot norsk kultur (On Norveç'ten dördü Müslümanların Norveç kültürü için tehdit oluşturduğuna inanıyor)” Erişim 17.12.2019 <https://www.dagbladet.no/nyheter/fire-av-ti-nordmenn-mener-muslimer-utgjor-en-trussel-mot-norsk-kultur/68968548>
- Demir, Ömer & Acar, Mustafa, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. Ankara: Vadi Yayınları, 1997.
- Den Norske Kirke, Erişim 6.12.2019 <https://kirken.no/>
- Doytcheva, Milena, *Çok Kültürlülük*, İstanbul: İletişim yayınları, 2005.
- Dönmezer, Sulhi, *Sosyoloji*. Ankara: Savaş yayınları, 1984.
- ECRI Annual report: Growing anti-immigrant sentiment and Islamophobia were among key trends in 2015. Erişim tarihi:27.06.2020 <https://www.coe.int/en/web/portal/-/ecri-annual-report-growing-anti-immigrant-sentiment-and-islamophobia-were-among-key-trends-in-2015>.
- Eide, Elisabeth & Kjølstad, Maria & Naper, Anja, “After the 22 July Terror in Norway: Media Debates on Freedom of Expression and Multiculturalism”. *Nordic Journal of Migration Research*, 3/4, (2013).
- Engebriksen, Ada I. “ Good Governance? The Prophet Muhammad Controversy and the Norwegian Response”. *Ethnicity Studies*, 1/2,(2010).
- Enhet for mangfold og integrering(EMI), Erişim 3.12.2019.
<https://www.oslo.kommune.no/politikk-og-administrasjon/etater-foretak-og-ombud/velferdsetaten/enhet-for-mangfold-og-integrering/#gref>
- Er, Tuba & Ataman, Kemal, “İslamofobi ve Avrupa’da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine”, *Uludağ Ü İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 17/2, (2008).
- Eren, Hasan vd., *Türkçe Sözlük*. Ankara:Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988.
- Ergül, Ergin, “İslamofobi Olgusu Bağlamında Terörle Mücadele Dili ve Politikaları”, *Türkiye Adalet Akademi Dergisi TAAD*. 6/22 Temmuz (2015).

- Eriksen, Thomas Hylland, “ İmmigration and National Identity in Norway”. *Migration Policy Institute*, (March 2013).
- Eriksen, Thomas Hylland, “Commentary Xenophobic Exclusion and the New Right in Norway”. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 22, (2012).
- Erkal, Mustafa, *Sosyoloji*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1983.
- Erol Sungur, *Postmodern Tüketim anlayışında Dindar Yaşam Biçimleri*, Ankara: Araştırma Yayınları, Ankara,2016.
- EU-domstolen lar arbeidsgivere forby hijab, Erişim 20. 10.2019 <https://www.vg.no/nyheter/utenriks/i/3az7A/eu-domstolen-lar-arbeidsgivere-forby-hijab>
- European Monitoring Center on Racism and Xenophobia 2002 raporu Erişim 26.11.2019 https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/ar2002_p1-en.pdf
- Eurostat (Avrupa İstatistik Bürosu) Erişim 1. 12. 2019 https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-datasets/-/UNE_RT_M
- Evkuran, Mehmet, “İslamofobi: Kolektif Bir Korkunun Anatomisi”, *Bir Kimlik Politikası Olarak İslamofobi Sempozyumu*, Sivas Kemal İbn-İ Hümmam Vakfı. (30 Nisan – 1 Mayıs 2010)
- Falk, Richard, “9/11&9/12+10=ABD, El-Kaide ve Dünya”, Çev. Mehmet Babacan, *11 Eylül Tarihsel Dönüşümün Analizi:2001-2011*, Ed. Abdurrahman Babacan. İstanbul: Pınar Yayınları, 2011.
- Fichter, Joseph H, *Sosyoloji Nedir?*, Çev. Nilgün Çelebi. Ankara: Anı Yayıncılık, 2016.
- Fraenkel; Jack.R. ; Wallen, Norman E; Hyun, Helen H, *How to Design and Evaluate Research in Education*, NewYork: The Mack Graw Hill Companies, 2012.
- Freyer, Hans, *Sosyoloji Kuramları Tarihi*, Çev. Tahir Çağatay. İstanbul: Doğu Batı Yayınları, 2015.
- Gelici, Zehra, “Türkiye ve Norveç Devlet Okullarında Din Öğretimi”, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.
- Göçmen çocuklarının okullardaki oranının %60 seviyelerinden %90 seviyelerine kadar ulaştığını ifade eden sosyal araştırmalar mevcuttur. Bakınız: City Council of Oslo, Board of Education, Erişim 4.12.2019 <http://www.utviklings-og-kompetansestaten.oslo.kommune.no/oslostatistikken/flytting>
- Gökdere, Ahmet Y., *Yabancı Ülkelere İşgücü Akımı ve Türk Ekonomisi Üzerine Etkileri*. Ankara: Türkiye İş Bankası, 1978.
- Göknel, Ergun, *Düşmandan Terörist’e*. İstanbul: Kanes Yayınları, 2015.
- Günay, Ünver, *Din Sosyolojisi*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2018.

- Günbayı, İlhan, Nitel Araştırma Deseni: Fenomenoloji mi? Olgubilim mi? Bilimsel Makaleleri, 24 Mayıs 2019, Erişim Tarihi: 6.1.2020, <http://www.nirvanasosyal.com/h-61-profdrilhan-gunbayi-nitel-arastirma-deseni-fenomenoloji-oznel-yasanti.html>
- Güngör, Feyza Şule, “Zenofobi ve Ötekinin Dikeni”, *1. Uluslararası İnsan ve Toplum Kongresi Bildirisi*, 12-17 Eylül 2017. Priştina-Kosova, Kongre Kitabı, Gazi Üniversitesi yayınları (2017).
- Hagesather G. & Sandsmark, S. “ Empirical Evaluation of RE in Norwegian Schools”. *British Journal of Religious Education*, 28/3, (Eylül 2006).
- Harold, Garfinkel “Başarılı Bir İtibarsızlaştırma Töreninin Koşulları”, Der. Levent Ünsaldı, *Yabancı: Bir İlişki Biçimi Olarak Ötekilik*. Ankara: Heretik Yayınları, 2016.
- Hegstad, Harald, Religion in Norway, MF Norwegian School of Theology, Erişim 15.06.2013 http://www.uio.no/studier/emner/hf/iln/NORINT0500/v07/Hegstad_Religion_in_Norway_sept06.pdf
- Henkel, Heiko, “The Political Anthropology of Scandinavia after July 22, 2011”. *American Anthropologist*, 114/2,(2012).
- Hıdır, Özcan, “Anti-Semitizm ve Anti İslamizm: Benzerlikler ve Farklılıklar”, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm içinde*, ed. Kadir Canatan, Özcan Hıdır. İstanbul: EskiYeni Yayınları, 2000.
- Hl-Senteret report: Holdninger Til Joder og Muslimer I Norge 2017(Norveç’te Yahudi ve Müslümanlara Karşı Tutumlar 2017) Erişim 17.12.2019 https://www.hlsenteret.no/aktuelt/nyheter/2017/hl-rapport_29mai-web-%282%29.pdf
- Høeg, Ida Marie,“Religious Education in the Nordic Public Sphere, Norway” Edited by Paul Götke and Johannes Nissen, “Religious Education Between Formation, Knowledge and Control”. *Papper form the 11. Nordic Conference of Religious Education/NCRE*,. Aarhus University, 6-9 June 2011.
- Holt, Kristoffer & Haller, “What Does ‘Lügenpresse’ Mean? Expressions of Media Distrust on PEGIDA’s Facebook Pages”. *Politik*, 4/20, (2017).
- Hortaçsu, Nuran, *Grup içi ve Gruplararası Süreçler*. Ankara: İmge Kitabevi, 1998. <https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/8Q9Bx/det-nye-norske-vi>
<https://www.runnymedetrust.org/companies/17/74/Islamophobia-A-Challenge-for-Us-All.html>

- <https://www.runnymedetrust.org/uploads/Islamophobia%20Report%202018%20FINAL.pdf>
- Huntington, Samuel P., *Medeniyetler Çatışması*, Der. Murat Yılmaz. İstanbul: Vadi yayınları, 1995.
- IMDi, “Immigrants in the Norwegian media”, www.imdi.no/aarsrapport2009, (2009)
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet(IMDİ), Erişim 3.12.2019
<https://www.imdi.no/om-imdi/dette-gjor-imdi/>
- İbn Haldun, *Mukaddime*. İstanbul: İlgı Kültür Sanat Yayınları, 2018.
- İçduygu, Ahmet & Tekelioğlu, Orhan, “Turks in Nordic Countries: An Overview”. *Turcs d’europeet d’Ailleurs Les Annales de I Autre Islam*, 3, (1995).
- İnanç, Songülen & Çetin, Zeynep Selvet, “Avrupa’nın Kendine Dönen Silahı: Dışlayıcılık ve Ayrımcılık”. *Stratejik Düşünce Enstitüsü* (Aralık 2011).
- Jacobsen, Christine M., “Norway” ed. Göran Larsson, *Islam in the Nordic and Baltic Countries*, Kanada and Newyork: Routledge, 2009.
- Kacabıyık, Oya Onat, “Olgubilim ve Gömülü Kuram: Bazı Özellikler Açısından Karşılaştırma”, *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6:1 (2016)
- Kalın, İbrahim, *Ben, Öteki ve Ötesi*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2019.
- Kalın, İbrahim, *İslam ve Batı*. İstanbul: İsam yayınları, 2007.
- Kaya, Ayhan, *İslam, Göç ve Entegrasyon*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınları, 2006.
- Kaya, Yaşar, “Değişen yapılarda İşbirliği ve Çatışma”.
<https://dergipark.org.tr/download/article-file/100925>
- Keskin, Hakkı, *Türklerin Gölgesinde Almanya*. İstanbul: Doğan Kitap, 2011.
- Kırık, Ali Murat, “Şiddet içerikli oyunlar İslamofobiyi tetikleyebiliyor”, *Yeni Asya Gazetesi Röportajı*, (19 Mart 2019),Erişim 18.12.2019
https://www.yeniasya.com.tr/egitim/siddet-icerikli-oyunlar-islamofobiyi-tetikleyebiliyor_488853
- Kirchick, James, “Mocking Justice in Norway. The Breivik Trial Targets Contrarian Intellectuals”. *World Affairs*, (September/October 2012).
- Kongar, Emre, *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2000.
- Krogstad, Heid Leganger & May Britt Esse Berge, “Norway: Common Compulsary Religious Education”, Hans-Georg Ziebertz, Ulrich Riegel (ed.), *How Teachers in Europe Teach Religion*. (153-167) , Berlin: Lit Verlag, 2009.

- Krogstad, Heid Leganger, *The Religious Dimension of Intercultural Education*. Berlin: LIT 2011.
- Kroken, Eirik Tufteland, “Carl I. Hagen vil forby hijab for ansatte i Oslo kommune” Erişim 20.09.2019 <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/XmnnE/carl-i-hagen-vil-forby-hijab-for-ansatte-i-oslo-kommune>
- Krostad, Kari, “The multicultural and multi-religious Norwegian kindergarten”. Springer j. relig. educ. 64 (2016).
- Kumrular, Özlem, *İslam Korkusu, Kökenleri ve Türklerin Rolü*. İstanbul: Doğan Kitap, 2012.
- Kütük, Birsen Şahin, “Türkiye’den Batı Avrupa’ya İşçi Göçünün Sosyolojik Çalışmalara Yansımaları”. *Sosyoloji Konferansları*, 52:2 (2015).
- Leirvik, Oddbjørn, “Christianity and Islam in Norway: Politics of Religion and Interfaith Dialogue”. *Canadian Diversity*, 4/3, (2005).
- Leirvik, Oddbjørn, “Muslims in Norway”. *Tidsskrift for Islamforskning, The Nordic Welfare State*, 8/1, (2014).
- Leirvik, Oddbjørn, “The Cartoon Controversy in Norway: The New Christian Right and Liberal Fundamentalism confronting Islam?”, *Fundamentalism in the Modern World*, 2. Culture, Media and the Public Sphere. London: I.B. Tauris 2011.
- Lewis, Bernard, *İnanç ve İktidar: Ortadoğu’da Din ve Siyaset*, Çev. Ayşe Mine Şengel. Ankara: Akılçelen Kitapları, 2017.
- Lewis, Bernard, *İslam ve Batı*, Çev. Çağdaş Sümer. Ankara: Akılçelen Yayınevi, 2017
- Lewis, Bernard, *Müslümanların Avrupayı Keşfi*, Çev. Belgin Çınar. Ankara: Akılçelen Yayınları, 2001.
- Lodberg, Peter, “Kilise ve Toplum” , *İskandinav Halk Kiliseleri*, Çev. AdnanBülent Baloğlu, İsveç Diyanet Vakfı Yayınları, 2011.
- Marshall, Gordon, *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev. O. Akınhay, D.Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999.
- Martensson, Ulrika, “Norwegian Haraki Salafism: “The Saved Sect” Hugs the Infidels”. *Comparative Islamic Studies*, 8/1-2 (2012).
- Merter, Feridun & Talas, Mustafa, *Sosyoloji*. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2010.
- Meuleman, Johan, “İngiltere’de İslamofobi”, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm içinde*, Ed.Kadir Canatan. İstanbul: EskiYeni Yayınları, 2000.
- Mulinari, Diana & Neergaard, Anders “Violence, Racism, and the Political Arena: A Scandinavian Dilemma”. *Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, (20-1, March 2012).

- New İn Norway:Practical Information from Public Agencies, “Facts about Norway: Prices”(2015).
- Nimer, Mohamed, “İslamofobi ve Amerikan Karşıtlığı: Önlemler, Dinamikler ve Sonuçlar”, çev. İsmail Eriş, *İslamofobi: 21. Yüzyılda Çoğulculuk Sorunu* içinde, Ed. John L. Esposito- İbrahim Kalın. İstanbul: İnsan Yayınları, 2015.
- Njai, Mariama Njai “Racism, A Norwegian Case Study”. *CERS Working Paper*, (2014).
- Norveç Eşitlik ve Ayırmıcılık Ombudsmanlığı resmi İnternet sitesi Erişim 15.07.2019
<http://www.ldo.no/en/forebygg/i-arbeidslivet/Religion-pa-jobb/>
- Norveç’telkamelzinleri,<http://introtyrkisk.cappelendamm.no/c186911/artikkel/vis.html?t id=187225>.
- Norwegian Ministry of Children (El Kitabı), Equality and Social İnclusion,” A Comprehensive Integration Policy 2012-2013”.
- Okumuş, Ejder, “ABD’de İslamofobi ve Anti-İslamizm: 11 Eylül Öncesi ve Sonrası”, Ed. Kadir Canatan, *Batı Dünyasında İslamofobi ve Anti-İslamizm*. İstanbul: EskiYeni Yayınları, 2000.
- Okumuş, Ejder, *Din ve Toplumsal Çatışma*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2017.
- Oppedal, Britt& Røysamb, Espen,“Young Muslim Immigrants in Norway: An Epidemiological Study of Their Psychosocial Adaptation and Internalizing Problems”. *Applied Development Science*, 11/3, (2007).
- Østby, Lars & Dalgard, Anne Berit, Statistik Norway, Erişim 10.12.2019,
<https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/norskfodte-med-innvandrerforeldre-har-hoyere-inntekter-enn-sine-foreldre>
- Ozankaya, Özer, *Toplumbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1980.
- Özbek, Yasemin, “Misafir İşçi’den Alman Türkler’e Almanya’ya Emek Göçünün Tarihi”, *Almanya’ya Emek Göçü*, Ed. Ülkü Sözbir Fındıkçıoğlu, E. Zeynep Güler. İstanbul: Yazılama Yayınevi, 2012.
- Özmen, Nebile, *Çokkültürlü Toplumda Entegrasyon ve Din*. stanbul: Çamlıca Yayınları, 2012.
- Pew Research (Pew Araştırma Şirketi) Erişim 01.12.2019
<https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/11/27/immigrants-temporary-protected-status-in-us/#more-296598>
- Pew Research Center, “The Future of World Religions: Population Growth Projections, 2010-2050”. (April 2, 2015).

- Pieterse, J.Nederveen , “The Case of Multiculturalism: Kaleidoscopic and Long-Term Views”. *Social Identities*, 7/3 ,(2001).
- Puka, Lidia & Rękawek, Kacper, “Consequences of the Terrorist Attacks in Norway for Norwegian Internal Security and Immigration Policies”. *Bulletin, PISM*, 81, (August 4, 2011).
- Report of the Runnymede Trust Commission on British Muslims and Islamophobia, “Islamophobia: issues, challenges and action” The Runnymede Trust (2004), Erişim 20.11.2019 <https://www.runnymedetrust.org/projects-and-publications/past-projects/commissionOnBritishMuslims/non-runnymede-follow-up.html>
- Report of the Runnymede Trust Commission on British Muslims and Islamophobia “Runnymede Perspectives:The New Muslims” The Runnymede Trust (2013), Erişim 20.11.2019https://www.runnymedetrust.org/uploads/publications/Runnymede_The_New_Muslims_Perspective.pdf
- Report of the Runnymede Trust Commission on British Muslims and Islamophobia, “Islamophobia a Challenge for Us All”The Runnymede Trust (1997):1, Erişim 20.11.2019
- Roald, Anne Sofie, “The Discourse of Multiculturalism: An Obstacle to Cultural Change?”, *Tidsskrift for Islamforskning*. The Nordic Welfare State, 8/1, (2014).
- Samfunnskunnskap, “Religioner og livssyn i Norge” Erişim 5.12.2019. http://samfunnskunnskap.no/?page_id=360&lang=no
- Skeie, Geir & Lippe, Marie von der, “Does Religion Matter to young People in Norwegian Schools” , Ed. Pille Walk, Gerdien Bertram-Troost, Markus Friederici, Céline Béraud, *Teenagers’ Perspectives on the Role of Religion in Their Lives, Schools and Societies*. Münster: WAXMANN, 2009.
- Skeie, Geir, “ Religion and Education in Norway”, Ed. Wolfram Weisse, *A Contrubution to Dialogue or a Factor of Conflict in Transforming Societies of European Countries REDCO*, (257-281) .Hamburg: Coordinator of the REDCO Project, 29 September 2006.
- Statistic Norway,”Migration to/from Norway 1972-2012”, Erişim 1.12.2019 <https://www.ssb.no/en/befolkning/statistikker/innvutv/aar/2013-05-02#content>
- Statistik Norway, (Lars Østby & Anne Berit Dalgard),22 Kasım 2017” 4 prosent muslimer i Norge? (Norveçteki Müslümanlar Nüfusun yüzde 4’ü mü?) Erişim

- 9.12.2019 <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/4-prosent-muslim-i-norge--329115>
- Statistik Norway, “Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre 2019, Erişim 1.12.2019 <https://www.ssb.no/innvbef>
- Statistik Norway, “Labour 2012”, Erişim 1.12.2019 <http://www.ssb.no/en/arbeid-og-lonn>
- Stokke, Christian, “ A Multicultural Society in the Making: How Norwegian Muslims Challenge a White Nation”, *Thesis for the Degree of Philosophiae Doctor*, .Norwegian University of Science and Technology, 2012.
- Strabac, Zan vd “Wearing the veil: Hijab, Islam and Job Qualifications as Determinants of Social Attitudes Towards Immigrant Women in Norway”. *Ethnic and Racial Studies*, 39/15, (2016).
- Subaşı, Necdet, “Entegrasyon Politikalarında Yeni Arayışlar: Avrupa İşlamı” ,Ed. Kadir Canatan *Avrupa ’da İşlam*. İstanbul: Beyan yayınları, 2005.
- Swingewood, Alan, *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*, Çev. Osman Akınhay. İstanbul: Agora Yayınları, 2014.
- T.C. Dışışleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi: Erişim 13.01.2019 http://www.mfa.gov.tr/yurtdisinda-yasayan-turkler_.tr.mfa
- Tezcan, Mahmut, *Sosyolojiye Giriş, Temel Kavramlar*. Ankara: Feryal Matbaası, 1995.
- The Constitution of the Kingdom of Norway, ”Form of Goverment and Religion” Erişim 5.12.2019.<http://www.constitution.org/cons/norway/dok-bn.html>
- The Equality and Anti-Discrimination Ombud’s Report 2015: Hate Speech and Hate Crime.
- The Equality and Anti-Discrimination Ombud’s Report 2015: Hate Speech and Hate Crime, 17, Erişim 17.12.2019,https://ldo.no/globalassets/_ldo_2019/03_ombudet-og-samfunnet/rapporter/hatefulle-ytringer/hate-speech-and-hate-crime.pdf
- The Great Replacement Manifesto by Brenton Tarrant, Erişim 18.12.2019 <https://www.coursehero.com/file/40551107/The-Great-Replacement-Manifesto-by-Brenton-Tarrantpdf/>
- The Great Replacement Manifesto by Brenton Tarrant, Erişim 18.12.2019 <https://www.coursehero.com/file/40551107/The-Great-Replacement-Manifesto-by-Brenton-Tarrantpdf/>
- The Runnymede Trust: A 20th-anniversary report” Islamophobia Still a challenge for us all” Edit: Farah Elahi and Omar Khan (2018):5, Erişim 20.11.2019
- Tibi, Bassam, “Wenn Europa so weitermacht, wird es zu Eurabia (Avrupa bunu yapmaya devam ederse, Eurabia olacak) *Basler Zeitung Gazetesi*, Erişim 5 Nisan 2018

- <https://www.bazonline.ch/ausland/europa/wenn-europa-so-weitermacht-wird-es-zu-eurabia/story/20258524>
- Tönnies, Ferdinand, *Gemeinschaft, Gesellschaft*, Çev. A. Aydoğan. İstanbul: İz yayınları, 2000.
- Turner, Emily Graham, “Breivik is my Hero”: the Dystopian World of Extreme Right Youth on the Internet”. *Australian Journal of Politics and History*, 60/ 3, (2014).
- Turner, Jonathan H, & Beeghley, Leonard & Powers, Charles H., *Sosyolojik Teorinin Oluşumu*, Çev: Ümit Tatlıcan. İstanbul: Sentez yayınları, 2015.
- Utdannings-direktoratets(Udir), Norveç Eğitim ve Öğretim Müdürlüğü, “Om Udir”, Erişim 4.12.2019 <https://www.udir.no/om-udir/>
- Utlar, Stine Johansen, “Anders Behring Breiviks Meningsfeller: En innholdsanalyse av Stopp Islamiseringen av Norge(SIAN)”, *Masteroppgave i Statsvitenskap*. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet Institutt for sosiologi og statsvitenskap, 2014.
- Uzunçayır, Cihan, “Göçmen Karşıtlığından İslamofobiye Avrupa Aşırı Sağ”. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi* 2/ 2 (Eylül 2014).
- Ülken, Hilmi Ziya, *Sosyoloji Sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969.
- Vogt, Kari, *Islam på Norsk Moskeer og Islamske Organisasjoner i Norge*. Oslo: Cappelen Damm, 2008.
- Wallace, Ruth A. & Wolf, Alison, *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, Çev. Leyla Elburuz, M.Rami Ayas. Ankara: DoğuBatı yayınları, 2018.
- Walseth, Kristin,” Sport within Muslim organizations in Norway: ethnic segregated activities as arena for integration”. *Leisure Studies*, 35/1, (2015).
- White Supremacy Extremism: “The Transnational Rise of the Violent White Supremacist Movement”, The Soufan Center Report September (2019)
- World Conference Against Racism and Xenophobia, “International Migration, Racism, Discrimination and Xenophobia” (August 2001):1 Erişim 26.11.2019 <https://www.2.ohchr.org/english/issues/migration/taskforce/docs/wcar.pdf>
- Yıldırım, Ali; Şimşek, Hasan, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, İstanbul: Seçkin Yayınları, 2018.
- Yılmaz, Fatma, *Avrupa’da Irkçılık ve Yabancı Düşmanlığı*. Ankara: USAK Yayınları, 2008.

EKLER

EK-1: Görüşme Onay Formu

İslamofobik Tutum ve Reflekslerin Türk Toplumunun Uyum Süreçlerine Etkisi: (Norveç Örneği)

(Bilgilendirilmiş Onay Formu)

Sayın Katılımcı;

İslamofobi olgusunun Norveç'te yaşayan Müslüman Türk topluluğunun Norveç'e olan entegrasyonuna olan etkisini tespit etmeyi amaçlayan bir araştırma yapıyorum ve sizinle bu konular hakkında konuşmak istiyorum. Bu çalışmadaki amacım dünyada ve özellikle Batı Avrupa'da son yıllarda gittikçe artış gösteren İslam ve Müslüman karşıtlığı probleminin, bir kuzey Avrupa ülkesi olan Norveç'te yaşayan Müslüman ve Türk soydaşlarımızın Norveç'e olan entegrasyon süreçlerine ne gibi etkilerde bulunduğunu tespit etmek olacaktır. Bu görüşme neticesinde ortaya çıkacak çalışma yakın gelecekte Norveç'te yaşayan Müslüman Türklerin entegrasyon sorunlarını içeriden tespit etmek ve belli betimsel çıkarımlar yapma fırsatı verecektir.

Bu araştırmada ortaya çıkacak sonuçların bundan sonra "İslamofobi ve Entegrasyon" konularında yapılacak başkaca çalışmalara katkı sunacağını ümit ediyorum.

Görüşmeye başlamadan önce müsaadenizle bir iki hususta açıklama yapmak istiyorum.

1. Bu görüşme sürecinde söyleyeceklerinizin tümü gizlidir. Bu bilgileri benim ve deşifre yapacak araştırmacıların dışında herhangi birinin görmesi mümkün değildir. Ayrıca araştırmayı raporlaştırırken görüştüğüm kişilerin isimlerini kesinlikle rapora yansıtmayacağım.

2. Başlamadan önce bu hususlarla ilgili belirtmek istediğiniz herhangi bir şey varsa lütfen söyleyiniz.

3. Bu görüşmenin yaklaşık 45 dakika süreceğini tahmin ediyorum. Görüşmeyi izin verirsiniz kaydetmek istiyorum.

Musa Gelici

RTEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Sosyolojisi Bilim Dalı, Doktora Öğrencisi

EK-2: Yarı Yapılandırılmış Mülakat Soruları

1. Siz İslamofobi hakkında ne düşünüyorsunuz?
2. Norveç'te İslamofobi'ye maruz kaldığınızı düşünüyor musunuz?
 - a) Düşünüyorsanız örnek verebilir misiniz?
3. Norveç'te yaşadığınız süre içerisinde Norveçlilerin Müslümanlara karşı eski tutum ve davranışları ile yeni tutum ve davranışları arasında fark görüyor musunuz?
 - a) Eğer fark görüyorsanız bu fark olumlu yönde mi yoksa olumsuz yönde mi gerçekleşti?
 - b) Farklı tutum ve davranışlar için belirgin bir tarih ya da tarihler var mıdır? (Şu tarihten ya da olaydan sonra Norveçlilerin tutum ve davranışları değişti diyebileceğiniz durumlar oldu mu?)
 - c) Bu değişiklikte Norveç'te aşırı sağ partilerin iktidarda olması rol oynadı mı sizce?
4. İslamofobi sorununun büyüklüğü ne ölçüde ve bu sorun entegrasyonu nasıl etkiliyor?
 - a. Entegrasyon konusunda Norveçliler mi yoksa Türkler mi daha kapalı davranıyor? Nedeni nedir sizce?
 - b. Müslümanlar için kanunlarda yapılan zorlaştırmaları (sünnetin yasaklanması vb.) nasıl değerlendiriyorsunuz?
5. Çözüm öneriniz nedir?
 - a. Norveçlilerin halk olarak yapması gerekenler nelerdir?
 - b. Norveç devletinin yapması gerekenler nelerdir?
 - c. Türk ya da müslümanların yapması gerekenler nelerdir?
 - d. Norveç medyasının yapması gerekenler nelerdir?
6. Norveç Devletinin uyguladığı çokkültürlülük politikalarını nasıl değerlendiriyorsunuz? Başarılı olacağını düşünüyor musunuz? Neden?
7. Geleceğe yönelik olarak nasıl öngörüleriniz var, yakın orta ve uzun vadede Norveç'te yaşayan Türk toplumunun Entegrasyonunu nasıl görüyorsunuz?

EK-3: Örneklem Grubunun Demografik Özellikleri

Kod	Cinsiyet	Yaş	Eğitim ve Meslek
K1	E	21	Üniv. Öğrencisi
K2	K	57	Üniversite, Siyasetçi
K3	E	32	Yüksek Okul, Esnaf
K4	K	35	Üniversite, Tıp Doktoru
K5	K	53	Lise, Memur
K6	E	55	Orta-Okul, Esnaf
K7	E	50	Üniversite, Siyasetçi
K8	E	55	Üniversite, Memur
K9	E	50	Lise, Esnaf
K10	K	42	İlkokul, Siyasetçi
K11	E	40	Üniversite, Memur
K12	K	35	Yüksekokul, Öğretmen
K13	E	40	Lise, İşçi
K14	E	42	Üniversite, Memur
K15	E	53	Lise, İşçi
K16	E	5	Lise, İşçi
K17	E	30	Üniversite, Siyasetçi
K18	E	50	Lise, İşçi
K19	K	35	Üniversite, Tıp Doktoru

